



ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ  
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ  
ΔΠΜΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

### ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ζητήματα προστασίας, διαχείρισης και σχεδιασμού για τοπική ανάπτυξη



Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία: Άννα Ζιάκου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Παναγιώτα Θεοδωρά

Αθήνα, Μάρτιος 2022



Εικόνα εξωφύλλου:

«Η πόλη τότε και τώρα: Κάνιγγος και Αναπαράστασης γωνία». Image/jpeg. typos-i.gr.  
Δημοσίευση: 23 Ιανουαρίου 2022. Διαθέσιμο στο: <https://typos-i.gr/article/kaniggos-kai-anaparastashs-gwnia>. Τελευταία πρόσβαση: 26 Φεβρουαρίου 2022.

## Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Παναγιώτα Θεοδωρά, αρχικά γιατί μου έδωσε την ευκαιρία να ασχοληθώ με ένα θέμα που σχετίζεται με την πόλη μου, τα Ιωάννινα, αλλά και για την καθοδήγησή της καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας. Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω τους υπαλλήλους της Διεύθυνσης περιβάλλοντος και πολεοδομίας του Δήμου Ιωαννιτών, για τις πληροφορίες που παρείχαν στο πλαίσιο εκπόνησης της εργασίας. Συγκεκριμένα, ευχαριστίες αποδίδονται στην κυρία Δούλη Μαρία και Βαγγέλη Ευαγγελία για την διάθεσή τους να με καθοδηγήσουν όσον αφορά τη θεσμική πολυπλοκότητα που διακρίνει τη μοναδική αυτή περιοχή, το Ιστορικό Κέντρο των Ιωαννίνων.

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη διάρκεια των τελευταίων ετών όλο και περισσότερο, η διαχείριση ιστορικών τμημάτων σε αστικό περιβάλλον αποτελεί μια από τις κύριες προκλήσεις σε επίπεδο χωρικής ανάπτυξης και σχεδιασμού. Η συνύπαρξη παλαιού - σύγχρονου δεν είναι μια εύκολη συνθήκη. Απαιτεί κατάλληλο προγραμματισμό ώστε η μνήμη ενός τόπου να διατηρείται ζωντανή, ως οργανικό τμήμα της καθημερινότητας κατοίκων και επισκεπτών της πόλης. Το ζήτημα, έτσι, της ενσωμάτωσης των Ιστορικών Κέντρων στον σύγχρονο ιστό των πόλεων αποκτά ξεχωριστό ενδιαφέρον, κυρίως επειδή συνδέεται με την αξιοποίηση της ιστορίας - πολιτιστικής κληρονομιάς ως βασικού αναπτυξιακού συντελεστή με πολλαπλά οφέλη για την τοπική κλίμακα. Το παραπάνω ζήτημα καθίσταται ιδιαίτερα μείζον για τις μη μητροπολιτικές περιοχές, δηλαδή για τις πόλεις μικρού ή μεσαίου μεγέθους. Η ανάγκη των πόλεων αυτών, παρά του μεγέθους τους, να ενταχθούν δυναμικά στον αναπτυξιακό χάρτη της χώρας, προσδίδει πολλαπλή βαρύτητα για αυτές σε ζητήματα διαχείρισης του πολιτιστικού τους αποθέματος.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον της παρούσας διπλωματικής εργασίας εστιάζει στην πόλη των Ιωαννίνων, ως μιας ιδιαίτερης περίπτωσης ελληνικής μεσαίου μεγέθους πόλης με χαρακτηρισμένο Ιστορικό Κέντρο(ΦΕΚ605Δ/1989) . Αντικείμενο μελέτης αποτελεί το Ιστορικό Κέντρο των Ιωαννίνων, το οποίο αποτελείται από το Κάστρο της πόλης, ως κατοικούμενου οικισμού και παράλληλα, από επιμέρους χωρικές ενότητες έξω από τα Τείχη. Το συγκεκριμένο τμήμα, αποτελεί περιοχή της πόλης που συγκεντρώνει μια ιδιόμορφη πολιτιστική δυναμική και έχει χαρακτηριστεί ως Ιστορικό Κέντρο με σκοπό την προστασία του. Στόχο της εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του ρόλου του Ιστορικού Κέντρου των Ιωαννίνων στην ανάπτυξη της πόλης και στη διασφάλιση της αστικής της ποιότητας. Επιδιώκεται έτσι με έρευνα πεδίου και βιβλιογραφική υποστήριξη, η ανάδειξη των κρίσιμων εκείνων ζητημάτων που συνδέονται με την προστασία και την αξιοποίηση του Ιστορικού Κέντρου των Ιωαννίνων και τα οποία θα πρέπει να απασχολήσουν στη διαδικασία χάραξης μιας πολιτικής αστικής αναγέννησης, αλλά και στην διατύπωση εναλλακτικών σκέψεων για την πόλη. Έμφαση αποδίδεται στις συνθήκες διαμόρφωσης του συγκεκριμένου τμήματος, κατά τη διάρκεια των τελευταίων 40 ετών, δεδομένου ότι ο χαρακτηρισμός της εν λόγω περιοχής ως Ιστορικού Κέντρου το έτος 1989, νοείται ως χρονική στιγμή έναρξης της διαδικασίας διαχείρισής της. Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης και προσεγγίζεται ο έως τώρα τρόπος διαχείρισης σε μια κριτική ματιά. Η παρουσίαση επιχειρείται με τρόπο ώστε οι διαπιστώσεις που θα προκύψουν να αποτελέσουν αφορμή επανεξέτασης του τρόπου διαχείρισης του Ιστορικού Κέντρου των Ιωαννίνων στο μέλλον, υπό το πρίσμα της τοπικά αναπτυξιακής διαδικασίας, διανοίγοντας τη συζήτηση ως προς τη διαχείριση των Ιστορικών Κέντρων εν γένει, με στόχο την αξιοποίηση του πλούτου που συγκεντρώνουν οι μοναδικοί αυτοί τόποι.

**Λέξεις κλειδιά:** Ιστορικό Κέντρο, ιστορικές πόλεις, χωρικός σχεδιασμός, πολιτικές διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς, βιώσιμη αστική ανάπτυξη

## Summary

Managing historic centres is one of the most important challenges on planning procedure. The coexistence of modern and old city in the same urban environment, demands appropriate planning processions in order to maintain a site's cultural dimension and simultaneously integrate it in everyday city life. This challenge is also much more abstrused, while it is held on non metropolitan regions, such as small or medium sized cities. The last ones, aim to be an important part of national planning and in order to succeed it, tend to emphatically promote their cultural heritage.

This thesis focuses on Ioannina city, as a remarkable example of greek and medium sized city with historic centre on it. The purpose is to investigate the historic centre's role on the developing procession of the city. Also, the thesis emphasizes on showing up the issues of this historic region, related to its management during the last 40 years. It is mentioned that this part of the city was defined as historic centre on 1989, a year that inaugurates its management procession. In this context, we focus on the current aspect of historic centre, as planning procedures held on it are also a subject of criticism. The results of this thesis could be used in order to improve future planning processions on this part of the city. They could also be used as food for thought on historic centre's managing procession in general, in order to succeed sustainable development's goals on this unique sites.

**Keywords:** Historic centre, Historic cities, planning, management of cultural heritage, sustainable development

## Περιεχόμενα

1. Ερευνητικό αντικείμενο και μεθοδολογία προσέγγισης .....	12
2. Η ανάπτυξη των ιστορικών κέντρων πόλεων και ο ρόλος του σχεδιασμού.....	20
2.1. Βασικές έννοιες .....	20
2.2. Ο σχεδιασμός των ιστορικών κέντρων πόλεων ως διττή συνθήκη .....	25
2.3. Πολιτικές ανάπτυξης ιστορικών κέντρων πόλεων .....	29
2.4 Πρακτικές σχεδιασμού σε ιστορικά κέντρα πόλεων της μεσογείου .....	33
Συμπεράσματα .....	47
3. Η συζήτηση για την προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων πόλεων στην Ελλάδα.....	50
3.1. Πόλεις της ελληνικής περιφέρειας με ιστορικό κέντρο.....	50
3.2. Θεσμικό πλαίσιο και εργαλεία σχεδιασμού .....	53
Συμπεράσματα .....	57
4. Ιωάννινα: Μια ιστορική πόλη με έντονη δυναμική .....	60
4.1. Ο εθνικός και διεθνής ρόλος της πόλης.....	60
4.2. Η διαπεριφερειακή και περιφερειακή εμβέλεια της πόλης.....	65
4.3. Η πολεοδομική εξέλιξη των Ιωαννίνων : Βασικές χρονικές τομές.....	69
4.4. Τα Ιωάννινα στη σύγχρονη συγκυρία .....	74
Συμπεράσματα .....	92
5. Ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων: ένας πυρήνας μνήμης και καθημερινής αναφοράς.....	94
5.1. Η εξέλιξη του χαρακτήρα και της δυναμικής του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων στον χρόνο.....	94
5.2. Το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων σήμερα.....	98
Συμπεράσματα .....	117
6. Το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων ως οργανικό τμήμα της πόλης.....	119
6.1. Εγχειρήματα σχεδιασμού για το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων και την πόλη.....	119
6.2. Διαπιστώσεις και προβλήματα για το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων .....	120
7. Επανεξετάζοντας τον σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων πόλεων .....	125
7.1 Προτεραιότητες σχεδιασμού .....	125
7.2 Εναλλακτικές σκέψεις για βιώσιμα ιστορικά κέντρα.....	127
Βιβλιογραφία .....	130

## ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

### ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1: Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης .....	23
Εικόνα 2: Παράγοντες επιρροής της επιλογής τουριστικού προορισμού .....	24
Εικόνα 3: Το αποτέλεσμα της πολιτιστικής διαχείρισης σε περίπτωση νοηματοδότησής της αποκλειστικά ως διαδικασία προστασίας .....	26
Εικόνα 4: (Αριστερά). Καταστροφή μνημείων από πυρκαγιά. Βιγκάν, Φιλιπίνες. (Δεξιά). Πλυμμηρικά φαινόμενα. Βενετία, Ιταλία.....	27
Εικόνα 5: Ετερόκλητες πιέσεις ως προς τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.....	28
Εικόνα 6: Κριτήρια επιλογής τοποθεσιών για τη Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO .....	31
Εικόνα 7: Ευρωπαϊκές πόλεις με ιστορικό κέντρο εντός της Λίστας Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO .....	34
Εικόνα 8: Πληθυσμιακή συρρίκνωση Ιστορικού Κέντρου Κόρδοβας .....	38
Εικόνα 9: Όριο Ιστορικού Κέντρου του Πόρτο .....	40
Εικόνα 10: Εξωτερική όψη φύλλου οδηγιών για ενεργειακή αναβάθμιση κτηρίων Ιστορικού Κέντρου .....	42
Εικόνα 11: Παράδειγμα αισθητικής αναβάθμισης κτηρίου πριν (αριστερά) και μετά (δεξιά) την πολιτική επανακατοίκησης.....	42
Εικόνα 12: Ενεργειακή παρέμβαση με εισαγωγή ηλιακού θερμικού πάνελ σε στέγη κτηρίου του Πόρτο .....	43
Εικόνα 13: Ιστορικό Κέντρο Φλορεντίας .....	44
Εικόνα 14: Οδός Ιστορικού Κέντρου Φλορεντίας .....	45
Εικόνα 15: Ελληνικές πόλεις με ιστορικό κέντρο. Η περίπτωση των διασυνοριακών και ακριτικών πόλεων. ....	52
Εικόνα 16: (Αριστερά) Οι 11 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις. (Δεξιά) Σχέσεις συνδεσιμότητας των πόλεων μέσω των μεταφορικών υποδομών .....	60
Εικόνα 17: Αλληλεπίδραση Ιωαννίνων με Ιόνια νησιά.....	66
Εικόνα 18: Η περιφέρεια Ηπείρου .....	68
Εικόνα 19: Τα Ιωάννινα ως υπερτοπικός πόλος .....	68
Εικόνα 20: Πολιτιστικό απόθεμα της περιφέρειας Ηπείρου .....	69
Εικόνα 21: Πολεοδομική οργάνωση Ιωαννίνων κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο .....	70
Εικόνα 22: Όριο σχεδίου πόλεως Ιωαννίνων ανά χρονικές περιόδους.....	71
Εικόνα 23: Απόσπασμα ΦΕΚ605Δ/1989 .....	72
Εικόνα 24: Φωτογραφία ιστορικού χάρτη Γ.Υ.Σ., έτους 1932.....	74
Εικόνα 25: Προσβάσεις στην πόλη των Ιωαννίνων.....	75
Εικόνα 26: Υδροπλάνο στη λίμνη Ιωαννίνων .....	76
Εικόνα 27: Η Λίμνη ως περιοχή οικοανάπτυξης .....	81
Εικόνα 28: Σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος στα Ιωάννινα .....	82
Εικόνα 29: Έργα πεζοδρόμησης οδών στην πόλη και το ιστορικό κέντρο των Ιωαννίνων....	96
Εικόνα 30: Δίκτυο πεζοδρόμων για σύνδεση παλιάς-σύγχρονης πόλης.....	96
Εικόνα 31: ΠΕ11 και ΠΕ12, ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων. Απόσπασμα Γ.Π.Σ.....	98



Εικόνα 32: Οι 7 πύλες του Κάστρου Ιωαννίνων.....	102
Εικόνα 33: Σημεία φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος εντός ιστορικού κέντρου.....	104
Εικόνα 34: Κτίσματα οδού Στρατηγοπούλου στο Κάστρο Ιωαννίνων .....	107
Εικόνα 35: (αριστερά) Ανώγειο στην οδό Στρατηγοπούλου, (δεξιά) Κτίσματα οδού Παλαιολόγου στο Κάστρο Ιωαννίνων .....	108
Εικόνα 36:Κτίσματα οδού Ανεξαρτησίας, ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων .....	108
Εικόνα 37:Θύλακας εστίασης /αναψυχής, πλατεία Μαβίλη.....	115
Εικόνα 38:Θύλακας εστίασης, οδός Καλλάρη .....	115

## ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Οι 5 άξονες θεώρησης της υφιστάμενης κατάστασης .....	16
Πίνακας 2: Κριτήρια επιλογής πόλεων με Ιστορικό Κέντρο.....	34
Πίνακας 3: Επιλογή πόλεων από υπερεθνικό χώρο βάσει κριτηρίων εργασίας.....	35
Πίνακας 4: Η Κόρδοβα υπό την οπτική των 5 αξόνων θεώρησης του πίνακα 1 .....	37
Πίνακας 5: Το Πόρτο υπό την οπτική των 5 αξόνων θεώρησης του πίνακα 1 .....	39
Πίνακας 6: Η Φλορεντία υπό την οπτική των 5 αξόνων θεώρησης του πίνακα 1.....	44
Πίνακας 7: Συμπερασματικές διαπιστώσεις από ευρωπαϊκές πρακτικές σχεδιασμού ιστορικών κέντρων .....	48
Πίνακας 8:Κατανομή πληθυσμού Δήμου Ιωαννιτών ανά Δ.Ε. και ρυθμοί μεταβολής .....	86
Πίνακας 9: Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά Ιωαννίνων .....	89
Πίνακας 10: ΑΕΠ Νομών περιφέρειας Ηπείρου για το διάστημα 2000-2014 .....	89
Πίνακας 11: Οικονομικά χαρακτηριστικά πόλης Ιωαννίνων .....	91
Πίνακας 12: Δίκτυα κίνησης εντός ΠΕ Ιστορικού Κέντρου.....	100
Πίνακας 13:Προσβασιμότητα στις ΠΕ του Ιστορικού Κέντρου .....	102
Πίνακας 14: Χαρακτηριστικά δόμησης εντός ΠΕ Ιστορικού Κέντρου .....	105
Πίνακας 15 : Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά Ιστορικού Κέντρου Ιωαννίνων	114
Πίνακας 16: Οι 5 άξονες θεώρησης και οι ΠΕ του ιστορικού κέντρου. Συμπεράσματα ως προς τον σχεδιασμό των δύο τμημάτων του ιστορικού κέντρου.....	122
Πίνακας 17: Ανάλυση SWOT για το Ιστορικό Κέντρο Ιωαννίνων.....	123

## ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1: Ιστορικό κέντρο Κόρδοβα.....	36
Χάρτης 2: Τα Ιωάννινα ως πρωτεύων εθνικός πόλος .....	62
Χάρτης 3:Διακρατική θέση Ιωαννίνων.....	63
Χάρτης 4: Γ.Π.Σ. Ιωαννίνων (2008) .....	73
Χάρτης 5: Δίκτυα μεταφορών και βιώσιμη κινητικότητα πόλης Ιωαννίνων .....	79
Χάρτης 6: Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος Ιωαννίνων.....	83
Χάρτης 7:Τομείς συντελεστών δόμησης πόλης Ιωαννίνων .....	84
Χάρτης 8: Τομείς υψών πόλης Ιωαννίνων .....	85
Χάρτης 9: Δίκτυα κίνησης και βιώσιμη κινητικότητα Ιστορικού Κέντρου Ιωαννίνων .....	100
Χάρτης 10: Ποσοστό νοικοκυριών σε μονοκατοικία .....	105
Χάρτης 11:Ποσοστό νοικοκυριών σε πολυκατοικία .....	106

Χάρτης 12: Ποσοστό νοικοκυριών με κτίσμα προ 1946 .....	106
Χάρτης 13: Κατανομή γυναικών στην πόλη των Ιωαννίνων .....	110
Χάρτης 14: Κατανομή ανδρών στην πόλη των Ιωαννίνων.....	110
Χάρτης 15: Κατανομή νέων ενηλίκων στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων.....	111
Χάρτης 16: Κατανομή ατόμων μέσης ηλικίας στην πόλη των Ιωαννίνων .....	112
Χάρτης 17:Κατανομή ατόμων τρίτης ηλικίας στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων .....	112
Χάρτης 18: Κατανομή ατόμων μη ελληνικής υπηκοότητας στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων.....	113
Χάρτης 19: Ποσοστό οικογενειακής κατοίκησης στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων.....	114
Χάρτης 20: Καταγραφή υφιστάμενης κατάστασης Ιστορικού κέντρου Ιωαννίνων.....	116

## **ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ**

Χρονολόγιο 1: Η σταδιακή ενσωμάτωση των Ιωαννίνων στον εθνικό χάρτη μεταφορικών υποδομών.....	64
Χρονολόγιο 2: Πολεοδομική εξέλιξη Ιωαννίνων.....	72
Χρονολόγιο 3: Επιλογές προστασίας και αξιοποίησης Ιστορικού Κέντρου από το παρελθόν μέχρι σήμερα.....	97

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

## 1. Ερευνητικό αντικείμενο και μεθοδολογία προσέγγισης

### Αφορμή και ερευνητικό ερώτημα

Στο πλαίσιο των σύγχρονων συνθηκών και συγκυριών, η έννοια της παγκοσμιοποίησης αναδεικνύει κρίσιμες αναπτυξιακές προκλήσεις. Συγκεκριμένα, η ανάδειξη νέων κέντρων λήψης αποφάσεων, η οικονομική στενότητα των τελευταίων ετών και η ανάγκη ανταγωνιστικότητας των οικονομιών σε παγκόσμιο επίπεδο, συνθέτουν ένα ιδιαίτερο μείγμα προκλήσεων.

Στη βάση των παραπάνω εξελίξεων και δεδομένου ότι αυτές λαμβάνουν χωρικό αποτύπωμα, δημιουργούνται ιδιαίτερες πιέσεις σε σύνολο αστικών ιστών. Οι πόλεις τίθενται πλέον στο επίκεντρο της αναπτυξιακής διαδικασίας. Τα στοιχεία που περικλείουν, νοούνται ως κύριοι αναπτυξιακοί συντελεστές, ως μοχλός για την επίτευξη της κοινωνικοοικονομικής ευημερίας, μεταξύ άλλων, και σε τοπική κλίμακα. Στην κατεύθυνση αυτή, η αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος των πόλεων, αποτελεί ιδιαίτερα κρίσιμο εργαλείο για την ευρεία αναγνωρισιμότητά τους σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η προσέλκυση επισκεπτών στις πόλεις, αποτελεί έτσι σημαντικό αναπτυξιακό στοίχημα, τη στιγμή ωστόσο που η μη διακινδύνευση της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών που αυτές εμπεριέχουν, στο όνομα της τουριστικής ανάπτυξης και η διασφάλιση της ποιότητας ζωής των μόνιμων κατοίκων της πόλης, καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του παραπάνω εγχειρήματος. Η στάθμιση οικονομικών στόχων και κοινωνικών αναγκών σε τρέχουσα και διαγενεακή βάση, αποτελεί πλέον το ζητούμενο, μεταξύ άλλων, και σε επίπεδο χωρικού σχεδιασμού. Η ανάπτυξη συνεπώς σε τοπικό, περιφερειακό και εντέλει εθνικό επίπεδο, προϋποθέτει την τρέχουσα κοινωνικοοικονομική ευημερία από την αξιοποίηση υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και του φυσικού πλούτου, με παράλληλη προστασία τους, για την μεταβίβαση της παραπάνω ωφέλειας σε διαγενεακή βάση-κληροδότηση πολιτιστικού και φυσικού πλούτου στις επόμενες γενιές. Στο πλαίσιο των παραπάνω και εστιάζοντας στην πολιτιστική διάσταση του ζητήματος, εισάγεται η έννοια της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς των πόλεων και κατ' επέκταση του σχεδιασμού τους, ως διττή συνθήκη συμπεριλαμβάνουσα ταυτόχρονα τόσο την αναγκαιότητα προστασίας όσο και την αξιοποίηση των πολιτιστικών αγαθών για την επίτευξη σύγχρονων στόχων.

Σε συνέχεια της παραπάνω οπτικής, η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, λαμβάνει ιδιαίτερα διαφοροποιημένο ρόλο. Η ανάγκη των πόλεων αυτών, παρά του μεγέθους τους, να ενταχθούν δυναμικά στον αναπτυξιακό χάρτη της χώρας, μέσω της πολιτιστικής τους ταυτότητας, προσδίδει πολλαπλή βαρύτητα για αυτές σε ζητήματα διαχείρισης του ιστορικού τους αποθέματος. Η πολιτιστική διαχείριση στις πόλεις αυτές, αποτελεί συχνά μια διαδικασία αναζήτησης της σημασίας και του ρόλου τους σε εθνικό επίπεδο. Η βαρύτητα του παραπάνω εγχειρήματος, αυξάνεται όταν το πολιτιστικό απόθεμα της πόλης δεν εντοπίζεται σε μια οποιαδήποτε χωρική της ενότητα σε διάχυτο πλαίσιο, αλλά αποτελεί ολόκληρο τμήμα της κεντρικής της δομής, η πόλη δηλαδή έχει χαρακτηρισμένο ιστορικό κέντρο. Στην κατεύθυνση αυτή, η άμεση επαφή του ανθρώπινου παράγοντα με το ιστορικό περιβάλλον σε καθημερινή βάση, δημιουργεί

πολλαπλάσιο κίνδυνο για την ουσιαστική προστασία του, τη στιγμή που πολλαπλασιαστικά ανάλογα είναι τα οφέλη από την αξιοποίησή του. Η συνύπαρξη, συνεπώς, ιστορικού παρελθόντος και σύγχρονου περιβάλλοντος, απαιτεί έτσι κατάλληλο προγραμματισμό ώστε η μνήμη ενός τόπου να διατηρείται ζωντανή ως οργανικό τμήμα της καθημερινότητας κατοίκων και επισκεπτών. Ο συγκερασμός συνεπώς της έννοιας της προστασίας των ιστορικών κέντρων και παράλληλα η αξιοποίηση τους στην κατεύθυνση στόχων τοπικής ανάπτυξης, αποτελεί ιδιαίτερα κρίσιμη σχεδιαστική πρόκληση.

Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω προβληματική, η Ελλάδα αναδεικνύεται στο προσκήνιο των χωρών που διαθέτουν πόλεις ποικίλων πληθυσμιακών μεγεθών με Ιστορικό Κέντρο. Συγκεκριμένα, ο δυναμικός χαρακτήρας της χώρας σε σύνολο ιστορικών περιόδων διαχρονικά, έχει οδηγήσει στην αναγνώριση πλήθους αστικών τμημάτων σε όλη την επικράτεια, ως τόπων ιστορικής σημασίας. Στην κατεύθυνση αυτή, εντός των παραπάνω χωρικών ενοτήτων εντοπίζονται τόσο στοιχεία απτού ή άυλου πολιτισμού, καθώς και φυσικής κληρονομιάς, τα οποία συνθέτουν κατ'επέκταση την πολιτιστική αξία των εν λόγω χωρικών ενοτήτων. Στην Ελλάδα εντοπίζεται έτσι σημαντικός αριθμός μικρού και μεσαίου μεγέθους πόλεων περιφερειακών με Ιστορικό Κέντρο.

Με βάση όσα περιγράφηκαν προηγουμένως, η οικονομική στενότητα που δημιουργείται στο πλαίσιο τρέχοντων συγκυριών αλλά και η πιθανή παραμονή της σε μακροπρόθεσμη βάση λόγω διεθνών εξελίξεων, καθιστούν ιδιαίτερα επίκαιρη ειδικά σήμερα την εστίαση στο ζήτημα της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως αναπτυξιακού συντελεστή σε περιπτώσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους πόλεων. Την ίδια στιγμή, η μετάβαση σε μια εποχή νέου τύπου απειλών και διακινδυνεύσεων για τις πόλεις εν γένει, ιδίως υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής, θέτει επιτακτικά στο προσκήνιο την ανάγκη εστίασης σε ζητήματα προστασίας πολιτιστικών και άλλων υποδομών των πόλεων, αλλά και του ανθρώπινου παράγοντα που κατοικεί, εργάζεται και εν γένει ζει σε αυτές. Οικονομική στενότητα και κλιματική αλλαγή, συνιστούν έτσι τις κρίσιμότερες ίσως αφορμές για την διάνοιξη ειδικά σήμερα της συζήτησης σχετικά με τη διαχείριση των ιστορικών κέντρων σε πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους. Στο πλαίσιο αυτό, κεντρικό ερώτημα αποτελεί ο προσδιορισμός του επιθυμητού ρόλου των ιστορικών κέντρων των πόλεων στην παραπάνω πορεία, με στόχο τη συνεισφορά τους στην τοπική ανάπτυξη, με όρους ωστόσο βιωσιμότητας τόσο για την ίδια τους τη δομή, όσο και για τους κατοίκους τους.

### **Πιλοτικό πεδίο αναφοράς**

Το ερευνητικό ενδιαφέρον της παρούσας διπλωματικής εργασίας εστιάζει στην πόλη των Ιωαννίνων, ως μιας ιδιαίτερης περίπτωσης μεσαίου μεγέθους πόλης της ελληνικής περιφέρειας με χαρακτηρισμένο Ιστορικό Κέντρο(ΦΕΚ605Δ/1989) . Η εστίαση στη συγκεκριμένη πόλη, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα όχι μόνο λόγω της μοναδικότητας του πολιτιστικού της αποθέματος, αλλά και λόγω της συμπερίληψής της στην περιφέρεια Ηπείρου, η οποία αποτελεί μια από τις φτωχότερες περιοχές της ελληνικής επικράτειας, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σημαντικές αναπτυξιακές προκλήσεις από την αξιοποίηση των ιστορικών της τοποθεσιών. Η περιφέρεια Ηπείρου αποτελεί μια από αυτές με τη χαμηλότερη συμβολή στο ΑΕΠ διαχρονικά, γεγονός που θέτει περαιτέρω κρίσιμες αναπτυξιακές προκλήσεις για την ενδυνάμωση της συνολικά, αλλά και ειδικά για τον ρόλο

των Ιωαννίνων σε αυτή την διαδικασία, ως πρωτεύουσας της περιφέρειας Ηπείρου. Αντικείμενο μελέτης αποτελεί έτσι το ιστορικό κέντρο των Ιωαννίνων, το οποίο αποτελείται από τον κατοικημένο οικισμό του Κάστρο της πόλης, και παράλληλα, από επιμέρους χωρικές ενότητες έξω από τα Τείχη. Το συγκεκριμένο τμήμα, αποτελεί περιοχή των Ιωαννίνων που συγκεντρώνει μια ιδιόμορφη πολιτιστική δυναμική και έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό κέντρο, με σκοπό την προστασία του. Στόχο αποτελεί έτσι η διερεύνηση του ρόλου του ιστορικού κέντρου στην ανάπτυξη της πόλης και στη διασφάλιση της αστικής της ποιότητας. Επιδιώκεται έτσι, η ανάδειξη των κρίσιμων εκείνων ζητημάτων που συνδέονται με την προστασία και την αξιοποίηση του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων και τα οποία θα πρέπει να απασχολήσουν στη διαδικασία χάραξης μιας πολιτικής αστικής αναγέννησης, αλλά και στην διατύπωση εναλλακτικών σκέψεων για την μελλοντική αναπτυξιακή πορεία της πόλης.

### **Χρονικό πεδίο αναφοράς**

Όσον αφορά το χρονικό πλαίσιο της μελέτης περίπτωσης, αυτό προσδιορίζεται με τρόπο ώστε να συμπεριλαμβάνει τις τελευταίες 4 δεκαετίες. Η ανάλυση για το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων ξεκινά από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα με έμφαση ωστόσο σε σημεία σταθμούς στην εξέλιξή της, ιδιαίτερα μετά το 1989 μέχρι και σήμερα. Σημειώνεται ότι το 1989 αποτελεί χρονική στιγμή χαρακτηρισμού της περιοχής ως Ιστορικού Κέντρου, γεγονός που νοείται ως χρονική τομή για την έναρξη της ουσιαστικής διαδικασίας διαχείρισής του (ΦΕΚ58Δ/1989) και για το λόγο αυτό επιλέγεται η θέση της συγκεκριμένης χρονολογίας ως σημείο έναρξης της ανάλυσης για την περιοχή μελέτης.

### **Μεθοδολογία-πηγές**

Για την υλοποίηση του στόχου της εργασίας, το ενδιαφέρον εστιάζει αρχικά σε ευρωπαϊκές πόλεις με Ιστορικό Κέντρο, για τον εντοπισμό συνήθων προβλημάτων που αφορούν τις εν λόγω περιοχές, αλλά και του τρόπου με τον οποίο αυτά αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο ευρωπαϊκών πρακτικών διαχείρισης των ιστορικών κέντρων. Εξασφαλίζεται έτσι η κατανόηση του τρόπου σχεδιασμού και κατ'επέκταση του τρόπου με τον οποίο σύγχρονες ευρωπαϊκές πόλεις αντιλαμβάνονται τα ιστορικά τους κέντρα. Η εστίαση στην ευρωπαϊκή πρακτική μπορεί να λειτουργήσει έτσι ως πλεόνασμα γνώσης σχετικά με τον σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων στην Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, επιλέγεται η ανάδειξη παραδειγμάτων πόλεων που προσιδιάζουν στα χαρακτηριστικά του ερευνητικού αντικειμένου της εργασίας, αποτελούν δηλαδή μεσαίου μεγέθους πόλεις με Ιστορικό Κέντρο. Τα παραπάνω δύο κριτήρια συμπληρώνονται με την κατασκευή δύο ακόμα κριτηρίων επιλογής, ικανών να οδηγήσουν στην εστίαση σε πόλεις με σχετικά όμοιο προφίλ με την ελληνική μελέτη περίπτωσης, εξασφαλίζοντας έτσι αυξημένες εγγυήσεις αποτελεσματικότητας από τη διάχυση των πρακτικών αυτών στις ελληνικές πόλεις. Εν προκειμένω, το ενδιαφέρον εστιάζει σε πόλεις, οι οποίες πέραν των παραπάνω κριτηρίων βρίσκονται παράλληλα σε επαφή με το υδάτινο στοιχείο (παραλίμνιες, παραποτάμιες, παραθαλάσσιες), δεδομένου ότι η παρουσία σημείων φυσικού ενδιαφέροντος σε πληθώρα ελληνικών πόλεων, και μάλιστα συχνά σε άμεση επαφή με το ιστορικό κέντρο, δημιουργεί ιδιαίτερες διαχειριστικές προκλήσεις. Ακόμη γίνεται γεωγραφική εστίαση σε πόλεις των χωρών του μεσογειακού ευρωπαϊκού νότου, δεδομένης της κοινής διαχειριστικής κουλτούρας της

Ελλάδας με τις εν λόγω χώρες, ως προς σύνολο ζητημάτων και πιθανώς και ως προς το ζήτημα της προστασίας, του σχεδιασμού και της διαχείρισης Ιστορικών Κέντρων. Συγκεκριμένα, η οικονομική στενότητα των χωρών αυτών συγκριτικά με χώρες του ευρωπαϊκού βορρά, αλλά και η σχετική «χαλαρότητά» τους ως προς σύνολο πολιτικών δημιουργούν ομοιόμορφες συνθήκες διαχείρισης πολλών ζητημάτων. Επιλέγεται έτσι η εστίαση σε παραδείγματα πόλεων της Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας, Κύπρου και Μάλτας. Η προσέγγιση των παραπάνω παραδειγμάτων πόλεων γίνεται μέσω κατασκευής 5 αξόνων θεώρησης (Πίνακας 1). Οι άξονες αυτοί αφορώντας κοινωνικοοικονομικά και χωρικά χαρακτηριστικά των πόλεων, είναι ενδεικτικοί για τη σκιαγράφηση της τρέχουσας εικόνας των αναδεικνυόμενων αστικών κέντρων. Σημειώνεται ότι οι εν λόγω άξονες χρησιμοποιούνται ως σταθερά για την ανάδειξη της τρέχουσας εικόνας περιοχών καθ' όλη την πορεία της εργασίας, ωστόσο με διαφορετικό βαθμό λεπτομέρειας σε κάθε γεωγραφική περίπτωση.

Όσον αφορά την μελέτη της περίπτωσης των Ιωαννίνων, η εστίαση σε αυτή γίνεται μέσω θέασης της πόλης υπό διαφορετικές χωρικές κλίμακες και σε μια προσπάθεια προσέγγισής της υπό το τρίπτυχο παρελθόν, παρόν και μέλλον με στόχο την ολοκληρωμένη κατανόηση των αναπτυξιακών της ζητημάτων. Αρχικά αναδεικνύεται η ταυτότητα της πόλης σε υπερτοπική κλίμακα, με στόχο την διακρίβωση των πολλαπλών της ρόλων, οι οποίοι επηρεάζουν την αναπτυξιακή της διάσταση. Συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον εστιάζει έτσι στη σημασία της πόλης για τον εθνικό χώρο σε διαχρονική βάση, ενώ ακόμη αναδεικνύεται η σημασία της πόλης σε περιφερειακό επίπεδο. Ακολουθεί η ανάλυση σε διαφορετική χωρική κλίμακα και συγκεκριμένα αποκλειστικά σε επίπεδο πόλης. Εν προκειμένω, αναδεικνύεται η πολεοδομική εξέλιξη των Ιωαννίνων, από τον πρώτο πυρήνα συγκρότησής τους, μέχρι την σημερινή τους δομή, ενώ ακολουθεί η ανάδειξη κοινωνικοοικονομικών και χωρικών χαρακτηριστικών της πόλης, με στόχο την σκιαγράφηση της εικόνας της στην τρέχουσα συγκυρία. Επιδιώκεται έτσι η κατανόηση των διαφοροποιήσεων που εντοπίζονται στις επιμέρους χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων, σε μια προσπάθεια σύγκρισης της περιοχής του Ιστορικού Κέντρου, δηλαδή της παλιάς πόλης με την σύγχρονη. Σημειώνεται ότι η διαδικασία ανάδειξης τρέχοντων χαρακτηριστικών της πόλης, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, πραγματοποιείται μέσω των παραπάνω ίδιων 5 αξόνων θεώρησης, ενδεικτικών για την σκιαγράφηση του σημερινού προφίλ των Ιωαννίνων. (Πίνακας 1).

Παράλληλα, γίνεται εστίαση της ανάλυσης αποκλειστικά σε επίπεδο Ιστορικού Κέντρου. Εν προκειμένω, το Ιστορικό Κέντρο δεν αντιμετωπίζεται σαν περιοχή της πόλης με ενιαία χωρική διάσταση, αλλά διασπάται σε επιμέρους τμήματα και γίνεται αντιληπτό μέσω των 2 πολεοδομικών ενοτήτων του. Επιδιώκεται έτσι η ανάδειξη ζητημάτων για το Ιστορικό Κέντρο, τα οποία είναι αδύνατο να φανούν μέσω των προηγούμενων χωρικών κλιμάκων. Πιο αναλυτικά, αφού προηγηθεί μια επισκοπική παρουσίαση των διαχρονικών επιλογών προστασίας και αξιοποίησης του Ιστορικού Κέντρου, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την σημερινή του μορφή, γίνεται ανάλυση του τρέχοντος προφίλ των 2 πολεοδομικών ενοτήτων του, μέσω αξιοποίησης των 5 αξόνων θεώρησης του πίνακα 1. Αναδεικνύονται ακόμη οι μελλοντικοί σχεδιασμοί που προβλέπονται τόσο για τα Ιωάννινα, όσο και για το Ιστορικό Κέντρο, με στόχο την κατανόηση μελλοντικών συσχετισμών που πρόκειται να αναπτυχθούν μεταξύ των χωρικών ενοτήτων της πόλης και οι οποίοι δύνανται να επηρεάσουν την δυναμική της μορφή και την αναπτυξιακή της διάσταση. Η ανάγνωση της

τρέχουσας μορφής του ιστορικού κέντρου οδηγεί στη συνέχεια έτσι στην διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τα δυνατά σημεία και τα προβληματικά χαρακτηριστικά της περιοχής τα οποία διαμορφώνουν τον ρόλο της στην τρέχουσα αναπτυξιακή πορεία της πόλης, τη στιγμή που ορισμένα εξ αυτών λειτουργώντας ως δυνητικές απειλές ή ευκαιρίες προς αξιοποίηση, αποτελούν αφορμές για σκέψεις που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο αναπτυξιακού οραματισμού, σχεδιασμού και γενικότερης διαχείρισης της περιοχής.

<b>Άξονες θεώρησης</b>
Κεντρικότητα θέσης
Δίκτυα μεταφορών και προσβασιμότητα
Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος
Χαρακτηριστικά δομημένου χώρου
Δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Πίνακας 1: Οι 5 άξονες θεώρησης της υφιστάμενης κατάστασης

(πηγή: Ίδια επεξεργασία)

Για την υλοποίηση των παραπάνω διαδικασιών , χρησιμοποιούνται δεδομένα από πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Συγκεκριμένα, με βιβλιογραφική αναζήτηση, μέσω διαδικτυακών πηγών, δημοσιεύσεων, θεσμικού πλαισίου, ημερήσιας αρθρογραφίας, μελετών και πρακτικών συνεδρίων, αλλά και με έρευνα πεδίου για τη διαπίστωση των πραγματικών χαρακτηριστικών της περιοχής μελέτης, γίνεται καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης αλλά και σκιαγράφηση του γενικότερου προφίλ της πόλης. Συγκεκριμένα για την οπτικοποίηση της υφιστάμενης κατάστασης, πέραν της χρήσης δημοσιευμένων πινάκων και χαρτών, γίνεται ακόμη ίδια κατασκευή πινάκων. Παράλληλα, η προσπάθεια θέασης της πόλης υπό την οπτική του παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντός της εξηγεί τη συχνή χρήση χρονολογίων στο πλαίσιο της ανάλυσης. Τέλος, για την οπτικοποίηση αποτελεσμάτων πραγματοποιείται χαρτοσύνθεση, με χρήση του λογισμικού QGIS, όπου γίνεται ψηφιοποίηση καταγεγραμμένων δεδομένων ή εισαγωγή και επεξεργασία στοιχείων προερχόμενων από δευτερογενείς πηγές. Κατασκευάζονται έτσι χάρτες κλίμακας 1:40.000 και 1:10.000, με στόχο την ανάδειξη πληροφοριών σε επίπεδο πόλης και ιστορικού κέντρου αντίστοιχα.



## Δομή εργασίας

Η διπλωματική εργασία διαρθρώνεται σε 7 επιμέρους κεφάλαια. Αρχικά, στο Κεφάλαιο 1 γίνεται εισαγωγή στο ερευνητικό αντικείμενο, με αναφορά στο ερευνητικό ερώτημα της διπλωματικής εργασίας, το πιλοτικό πεδίο αναφοράς, το χρονικό της πλαίσιο ,την ακολουθούμενη μεθοδολογία προσέγγισης και τα είδη πηγών που χρησιμοποιούνται για την ολοκλήρωσή της. Το κεφάλαιο καταλήγει με παρουσίαση του τρόπου διάρθρωσης της εργασίας.

Το κεφάλαιο 2 αφορά τον ρόλο του σχεδιασμού στην ανάπτυξη των Ιστορικών κέντρων των πόλεων. Εν προκειμένω, διευκρινίζονται βασικές έννοιες που συνθέτουν το πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας και αναδεικνύεται η διαδικασία του σχεδιασμού των Ιστορικών Κέντρων, ως μια διπλή συνθήκη. Αναδεικνύονται ακόμη πολιτικές προσαπασίας και αξιοποίησης Ιστορικών πόλεων σε υπερεθνικό επίπεδο και πρακτικές διαχείρισης των Ιστορικών Κέντρων από ευρωπαϊκές πόλεις της Μεσογείου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Στη συνέχεια, το Κεφάλαιο 3 αφορά τη συζήτηση στην Ελλάδα για την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό των Ιστορικών Κέντρων των πόλεων. Αναδεικνύονται πόλεις της ελληνικής περιφέρειας με Ιστορικό Κέντρο και ακολουθεί η αναφορά στον τρόπο με τον οποίο το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο καθώς και εργαλεία σχεδιασμού, εξασφαλίζουν την προστασία και την αξιοποίηση των ιστορικών κέντρων. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Το κεφάλαιο 4 εστιάζει στην πόλη των Ιωαννίνων. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η σημασία της πόλης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και ακολουθεί η ανάδειξη της πολεοδομικής εξέλιξής της με αναφορά σε βασικές χρονικές τομές. Παρουσιάζεται η μορφή της πόλης στην τρέχουσα συγκυρία μέσω κοινωνικοοικονομικών και χωρικών αξόνων θεώρησης και διεξάγονται συμπεράσματα για την πόλη των Ιωαννίνων.

Στο κεφάλαιο 5 γίνεται εστίαση στην περιοχή του Ιστορικού Κέντρου των Ιωαννίνων, όπου αναδεικνύονται διαχρονικές επιλογές προστασίας και αξιοποίησης από το παρελθόν μέχρι και σήμερα. Ακολουθεί αναφορά στην τρέχουσα μορφή του ιστορικού κέντρου. Εν προκειμένω, αναδεικνύονται κοινωνικοοικονομικά και χωρικά χαρακτηριστικά για τις δύο πολεοδομικές ενότητες του Ιστορικού Κέντρου. Το κεφάλαιο καταλήγει με συμπεράσματα για το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων σε διαχρονική βάση.

Στο κεφάλαιο 6 αναδεικνύεται η σημασία του ιστορικού κέντρου, για την πόλη των Ιωαννίνων. Αρχικά αναδεικνύονται προβλεπόμενοι σχεδιασμοί για το ιστορικό κέντρο αλλά και την πόλη συνολικά και ακολουθεί η διατύπωση διαπιστώσεων και προβλημάτων που αφορούν την περιοχή του ιστορικού κέντρου. Το κεφάλαιο καταλήγει μέσω συμπερασμάτων για τον μελλοντικό σχεδιασμό του ιστορικού κέντρου, και τα οποία θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο δημιουργίας μια πολιτικής αστικής αναγέννησης για την πόλη.

Η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο 7, όπου βάσει της σύνθεσης των συμπερασμάτων των παραπάνω κεφαλαίων, επανεξετάζεται το ζήτημα του σχεδιασμού των ιστορικών κέντρων των πόλεων. Αναδεικνύονται οι προτεραιότητες που θα πρέπει να απασχολήσουν τον σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων, ενώ το κεφάλαιο καταλήγει με εναλλακτικές σκέψεις τη βιωσιμότητα των ιστορικών κέντρων των πόλεων και τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης μιας επόμενης ερευνητικής πορείας στο μέλλον.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

## 2. Η ανάπτυξη των ιστορικών κέντρων πόλεων και ο ρόλος του σχεδιασμού

Στο κεφάλαιο αυτό, διευκρινίζονται οι βασικές έννοιες που συνθέτουν το πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας και αναδεικνύεται η διαδικασία του σχεδιασμού των ιστορικών κέντρων, νοητή ως μια διττή συνθήκη. Παρουσιάζονται ακόμη πολιτικές προστασίας και αξιοποίησης ιστορικών κέντρων πόλεων σε υπερεθνικό επίπεδο και αναδεικνύονται πρακτικές διαχείρισης ιστορικών κέντρων από την ευρωπαϊκή εμπειρία. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με διεξαγωγή συμπερασμάτων.

### 2.1. Βασικές έννοιες

Η έννοια της ιστορικής πόλης, του ιστορικού κέντρου αλλά και της τοπικής και βιώσιμης ανάπτυξης συνθέτουν το νοηματικό πλαίσιο πάνω στο οποίο δομείται η εργασία.

#### Ιστορικό κέντρο

Για την έννοια του ιστορικού κέντρου (Historic Centre), εντοπίζονται ορισμοί σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Αρχικά, ένας από τους πρώτους ορισμούς του ιστορικού κέντρου εντοπίζεται σε κείμενο συμπερασμάτων συνεδρίου για τα ιστορικά κέντρα από την UNESCO. Σύμφωνα με αυτό:

“Historic Centre (HC) are all those living human settlements, strongly conditioned by a physical structure from the past, which can be recognizable as a set representing the evolution of people. Therefore they should include two kind of settlements: those that remain intact from villages to cities; and those which due to their growth, are now part of a larger structure. Because of the monumental heritage that contain HC not only represent an unquestionable cultural value, but also an economic and social one. HC are not only the cultural heritage of humanity, but in particular they also belong to all those social sectors that live within it” (ICOMOS, 1977).

Το ιστορικό κέντρο ορίζεται ως ο πρωταρχικός και πιο παλιός οικισμός από τον οποίο μετεξελίχθηκε η πόλη. Αποτελεί έτσι μια περιοχή που στη συνέχεια αποκλείστηκε από τις νεώτερες περιφέρειες της πόλης, αποτελώντας πια την εσωτερική, ιστορική πόλη μέσα στην πόλη. Η περιοχή αυτή, συχνά περικλειόμενη από ιστορικά τείχη, περιφερειακή αρτηρία ή φυσικό όριο (π.χ. υγρό στοιχείο), αποτελεί το εξελικτικό πρώτο στάδιο της σημερινής πόλης (Παρθενόπουλος & Παρθενοπούλου, 2010)

Η έννοια του ιστορικού κέντρου ταυτίζεται συχνά στη βιβλιογραφία με τον όρο παλιά πόλη (Old city), σε μια προσπάθεια σαφέστερης απόδοσης του πλούτου που η έννοια περιέχει. Ο όρος παλιά πόλη, αναφερόμενος ομοίως στο ιστορικό κέντρο, έχει έτσι προταθεί από σύνολο ακαδημαϊκών κοινοτήτων κατά καιρούς. Πιο αναλυτικά, οι πόλεις αποτελούν αντανάκλαση της κοινωνίας, των αναγκών, των αξιών, των ηθών και εθίμων μιας κοινότητας σε βάθος ιστορικού χρόνου. Συνυπολογίζοντας έτσι ότι κάθε ιστορικό κέντρο περιλαμβάνει πλήθος κτηρίων αρχιτεκτονικής, αισθητικής, κοινωνικής, ιστορικής και πολιτισμικής σημασίας, που αποτυπώνουν τα παραπάνω, καθώς ακόμη και ότι μπορεί να συνυπάρχουν εντός αυτού κατασκευές διαφορετικών χρονικών περιόδων, ο εναλλακτικός

αυτός όρος (Παλιά πόλη) θεωρείται ότι αποδίδει με μεγαλύτερη ακρίβεια το περιεχόμενο της έννοιας. (Sanchez-Hernandez et al. , 2016).

Συνοπλογίζοντας τα παραπάνω, τα ιστορικά κέντρα αποτελούν μια ιδιαίτερη συνθήκη εντός των κατοικημένων ιστορικών πόλεων. Συγκεκριμένα, τα Ιστορικά Κέντρα καλύπτουν ακριβώς την ίδια περιοχή με την αρχαία πόλη και περικλείονται πλέον εντός των σύγχρονων πόλεων. Στο πλαίσιο αυτό είναι απαραίτητη η ακριβής οριοθέτηση τους στην ευρύτερη ιστορική τους διάσταση. Ακόμη, η προϋπόθεση παρουσίας εντός Ιστορικού Κέντρου σημαντικού αριθμού κτηρίων μνημειακής σημασίας, ως χαρακτηριστικών δομών του παρελθόντος, είναι απαραίτητη συνθήκη η οποία θα πρέπει να πληρείται για την ένταξη ενός Ιστορικού Κέντρου στη Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Στο σημείο αυτό, σημειώνεται ότι η πολιτιστική κληρονομιά βάσει της UNESCO (Άρθρο 1, Συνθήκη για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, 17η Γενική Συνέλευση UNESCO, Παρίσι, 16.11.1972), ορίζεται ως:

- «Μνημεία: αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκοσμίου αξίας από της απόψεως της ιστορίας της τέχνης ή της επιστήμης.
- Σύνολα οικοδομημάτων: ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσεώς τους, έχουν παγκόσμια αξία από της απόψεως της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης.
- Τοπία: έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσεως, καθώς και εκτάσεις περιλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων, οι οποίες έχουν παγκόσμια αξία από απόψεως ιστορικής, αισθητικής, εθνολογικής και ανθρωπολογικής»

Στο πλαίσιο αυτό, κάθε ιστορικό κέντρο θα πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής χαρακτηριστικά (Blasco, 1991):

- Συγκεκριμένη φυσιογνωμία, ως αποτέλεσμα διαφορετικών τρόπων δόμησης της πόλης
- Συγκεκριμένα γνωρίσματα, προερχόμενα από την συνύπαρξη δημόσιου και ιδιωτικού
- Κοινωνικοοικονομική και διοικητική σημασία, οι οποίες δημιουργούν ιδιόμορφες σχέσεις εντός της περιοχής.

Το ιστορικό κέντρο, αποτελεί ακόμη συνήθως περιοχή περιβαλλόμενη από φυσικό ή τεχνητό όριο. Στο πλαίσιο αυτό, πολλά Ιστορικά Κέντρα βρίσκονται σε επαφή με υδάτινα στοιχεία ή περικλειόμενα από Τείχη, με στόχο την αμυντική προστασία των κατοίκων των πόλεων, κυρίως κατά τη μεσαιωνική περίοδο. Η έννοια ωστόσο του περικλειστού χώρου, στο πλαίσιο της καταστροφής μεγάλου αριθμού οχυρώσεων για πλήθος πόλεων, δεν αποτελεί απαραίτητα χαρακτηριστικό που συναντάται πλέον στο σύνολο των Ιστορικών Κέντρων.

Ιστορικό κέντρο
Πρωταρχικός/ο πιο παλιός οικισμός της πόλης
Κατοικημένη περιοχή
Περικλείεται από νεώτερες περιφέρειες της πόλης
Σημαντικός αριθμός κτηρίων μνημειακής σημασίας
Κοινωνικοοικονομική και διοικητική σημασία
Περίκλειστος χώρος (συνήθως)

Πίνακας 2: Τα χαρακτηριστικά του όρου ιστορικό κέντρο πόλης

(πηγή: ίδια επεξεργασία)

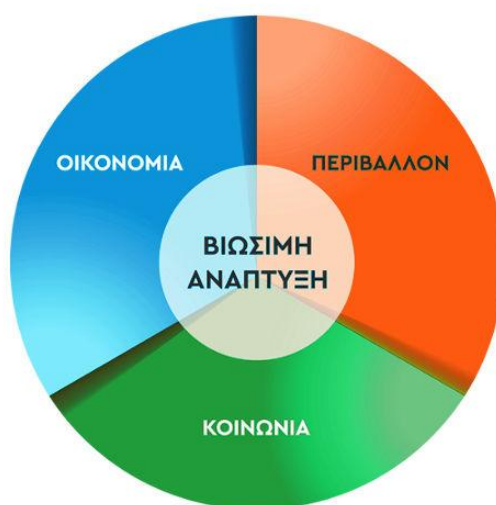
Οι περιοχές αυτές έτσι ως πρώτοι πυρήνες της πόλης συνδέονται άμεσα με την αφύπνιση μνημών. Συγκεκριμένα, το ιστορικό κέντρο συσχετίζεται με τη συλλογική μνήμη, δηλαδή με τον τρόπο με τον οποίο «θυμούνται» συλλογικότητες. Πιο αναλυτικά, η κοινωνιολογική ανάλυση του Halbwachs, υποστηρίζοντας την ουσιαστική απουσία ατομικής μνήμης, θεμελιώνει την αποκλειστική παρουσία κοινωνικής μνήμης, σύμφωνα με την οποία τα άτομα μαθαίνουν να θυμούνται αυτά που η κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν θυμάται. Στο πλαίσιο αυτό, πλήθος κοινωνικών μηχανισμών (οικογένεια, κοινωνική-επαγγελματική ομάδα, εθνοτική ομάδα, εθνική-τοπική κοινωνία), ως «φυσικοποιημένοι» αγωγοί μνήμης, μεταφέρουν από γενιά σε γενιά εμπειρίες του παρελθόντος. Σε συνέχεια των παραπάνω, οι ιστορικοί τόποι έρχονται να σχηματοποιήσουν και να συγκεκριμενοποιήσουν τις αμφίσημες και χαοτικές διαστάσεις της συλλογικής μνήμης, προσδίδοντάς της συνεκτικό περιεχόμενο. Οι συγκεκριμένες χωρικές ενότητες, αποτελούν έτσι συμβολικούς δείκτες ενός συμβάντος ή συνόλου συμβάντων, γύρω από τα οποία οργανώνεται η συλλογική ταυτότητα. Κατ'επέκταση, το Ιστορικό Κέντρο ως χωρική ενότητα εντός της πόλης, αποτελεί σχηματοποίηση όλων όσων μνημονεύουν οι συλλογικότητες της πόλης γι αυτή σε βάθος ιστορικού χρόνου, προσδίδοντας τους σωματοποιημένη διάσταση. Πραγματοποιείται έτσι σύνδεση ιστορικής μνήμης και του χώρου, με το ιστορικό κέντρο να αποτελεί καθ'αυτό πυρήνα ιστορικής μνήμης. (Εξερτζόγλου, 2013)

### **Τοπική και βιώσιμη ανάπτυξη**

Η έννοια της ανάπτυξης είναι μια σύνθετη έννοια, το περιεχόμενο της οποίας διευρύνεται συνεχώς στη βάση νέων αναγκών των κοινωνιών σε διαχρονική βάση. Συγκεκριμένα, η ανάπτυξη είναι ευρύτερη έννοια της οικονομικής μεγέθυνσης, η οποία αφορά την αύξηση του παραγόμενου προϊόντος μιας δεδομένης κοινωνίας και η μέσω αυτής αύξηση του πλούτου και του υλικού επιπέδου ζωής (Μπιτσάνη, 2002).

Στο πλαίσιο αυτό, η ανάπτυξη αναφέρεται στην ικανοποίηση πέραν των οικονομικών, των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αναγκών μιας κοινωνίας κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και, τη μακροπρόθεσμη ευημερία της. Είναι έτσι μια ευρύτερη διαδικασία από την έννοια της οικονομικής μεγέθυνσης, περιλαμβάνοντάς την, αλλά εμπερικλείοντας ταυτόχρονα το αίτημα βελτίωσης των ποιοτικών παραμέτρων της

κοινωνικοοικονομικής διαδικασίας για την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. Στο πλαίσιο αυτό, η εξάλειψη των οικονομικών ανισοτήτων, η έννοια της αειφορίας, η προσβασιμότητα των ατόμων σε σύνολο πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών διαδικασιών, αποτελούν ορισμένες μόνο εκφάνσεις διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής υπό το πρίσμα της αναπτυξιακής συνθήκης. Η έννοια αποτελεί έτσι μια συνθήκη βιωσιμότητας, η οποία στηρίζεται στην παραδοχή ότι η ανάπτυξη πρέπει να ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ευημερία των επόμενων γενεών. Στην πράξη, η παραπάνω κατάσταση ισοδυναμεί με τη δημιουργία συνθηκών για μακροπρόθεσμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με ταυτόχρονη εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).



Εικόνα 1: Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης

(πηγή: <https://wegogreen.gr/info-material/before-recycling/>)

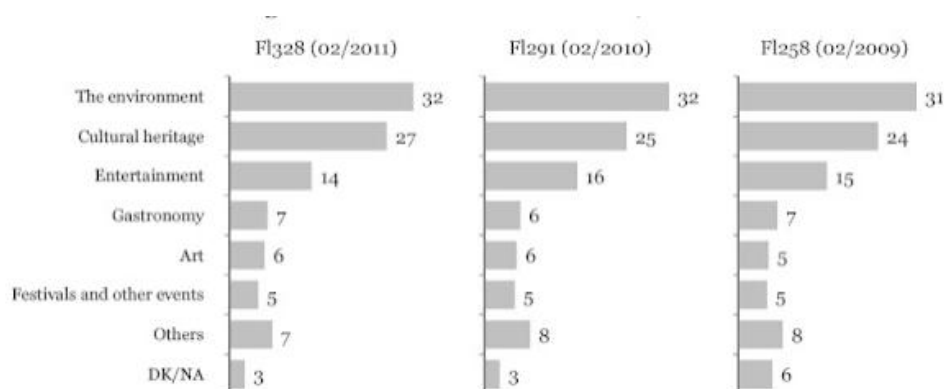
Η έννοια της ανάπτυξης εξειδικεύεται χωρικά προσλαμβάνοντας γεωγραφικές διαστάσεις σε επίπεδο διαφορετικών κλιμάκων. Αναδεικνύεται έτσι η έννοια της περιφερειακής ανάπτυξης, έννοια συχνά αλληλένδετη με αυτή της τοπικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο των παραπάνω, ο όρος περιφερειακή ανάπτυξη αφορά την σύγκλιση μεταξύ κέντρου και περιφερειακών περιοχών μιας χώρας στη βάση μιας ή περισσότερων μεταβλητών, εξασφαλίζοντας έτσι την ισόρροπη ανάπτυξη στο σύνολο της επικράτειας.

Στο πλαίσιο των σύγχρονων συγκυριών, οι πόλεις αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο ως χώροι συγκέντρωσης της παραγωγής αλλά και των βασικών λειτουργιών και του πληθυσμού (Θεοδωρά & Λουκάκης, 2005).

Στην κατεύθυνση αυτή, οι πόλεις εμπερικλείοντας πέραν των παραπάνω, σύνολο στοιχείων ιδιαίτερης πολιτιστικής αξίας, νοούνται συχνά ως κρίσιμος αναπτυξιακός συντελεστής σε τοπική κλίμακα. Πιο αναλυτικά, στο πλαίσιο της αναπτυξιακής διαδικασίας, κεντρικό ζητούμενο εκ μέρους της πολιτείας αποτελεί η αξιοποίηση των περιορισμένων πόρων για την ικανοποίηση των απεριόριστων ανθρώπινων αναγκών στην κατεύθυνση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, εξασφαλίζοντας έτσι συνθήκες κοινωνικοοικονομικής ευημερίας. Στη βάση του παραπάνω βασικού οικονομικού

προβλήματος, οι πολιτιστικοί πόροι, νοούνται ως μοχλός υποβοήθησης του επιπέδου της ανάπτυξης σε μια κοινωνία. Ο πολιτισμός έτσι ως σύνολο δραστηριοτήτων που έχουν ως αποτέλεσμα την παραγωγή εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, εντοπίζεται στο επίκεντρο της οικονομικής επιστήμης και πολιτικής. Η παραγωγή πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών, στηριζόμενη στην αξιοποίηση της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ως τοπικών πόρων που απαντώνται εντός μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, συνδυαστικά με την απασχόληση ατόμων στη βάση των παραπάνω διαδικασιών αναδεικνύουν έτσι την συμβολή του πολιτισμού για την επίτευξη της ανάπτυξης μεταξύ άλλων και σε τοπική κλίμακα. (Καραμπάτσου-Παχάκη et al. , 2000)

Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα της αναπτυξιακής διαδικασίας, κυρίως ως κίνητρο τουριστικής έλξης. Συγκεκριμένα, οι πόλεις αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος λόγω της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε σχετική έρευνα(Ευρωβαρόμετρο, 2011), η πολιτιστική κληρονομιά, αποτελεί μεταξύ άλλων, τον 2<sup>ο</sup> σημαντικότερο παράγοντα που επηρεάζει την επιλογή ενός τουριστικού προορισμού. Συγκεκριμένα, το 27% των Ευρωπαίων πολιτών ενδιαφέρεται για προορισμούς που εμπερικλείουν ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά, γεγονός που αυξάνει την επισκεψιμότητα προς τέτοιου είδους τοποθεσίες.



Εικόνα 2: Παράγοντες επιρροής της επιλογής τουριστικού προορισμού

(πηγή: [https://www.citybranding.gr/2012/04/blog-post\\_25.html](https://www.citybranding.gr/2012/04/blog-post_25.html))

Σημειώνεται ακόμη, ότι συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αναδεικνύουν περαιτέρω τη θετική επίδραση του πολιτισμού σε σύνολο άλλων οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, επεξηγώντας από μια διαφορετική οπτική την θετική συμβολή του στην αναπτυξιακή διαδικασία. Εν προκειμένω, ακόμα και αν δεν πραγματοποιείται αξιοποίηση του πολιτισμού ως καθ'αυτού αναπτυξιακού συντελεστή, η παρουσία και μόνο στοιχείων πολιτιστικού ενδιαφέροντος σε έναν τόπο συμβάλλει έμμεσα στην ανάπτυξη πλήθους άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, η γενική αισθητική αναβάθμιση ενός τόπου, λόγω παρουσίας πολιτιστικών στοιχείων, επηρεάζει τόσο την ποιότητα όσο και την εμπορευσιμότητα άλλων αγαθών και υπηρεσιών, ενώ ακόμα ο πολιτισμός ως σχετικά και υπό όρους μη ρυπαίνουσα οικονομική δραστηριότητα, αποτελεί χαρακτηριστικό που συμβάλλει αναπτυξιακή διαδικασία σε μακροπρόθεσμη, κοινωνικά και διαγενεακά βιώσιμη βάση. (Καραμπάτσου-Παχάκη et al. , 2000)



Σύμφωνα έτσι με τα παραπάνω, το ιστορικό κέντρο μιας πόλης, νοείται ταυτόχρονα ως πυρήνας του πολιτισμού και της ιστορίας της, συνδεδεμένος με την αναπαραγωγή της ταυτότητάς της σε βάθος χρόνου, τη στιγμή που παράλληλα αποτελεί κρίσιμο μοχλό ανάπτυξης γι αυτή. Το ιστορικό κέντρο αποτελεί έτσι ιδιαίτερο παραγωγικό συντελεστή για την διασφάλιση κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας σε έναν τόπο, ως συνθηκών που θα πρέπει να πληρούνται ταυτόχρονα για την επίτευξη της τοπικής ανάπτυξης, με όρους βιωσιμότητας.

## 2.2. Ο σχεδιασμός των ιστορικών κέντρων πόλεων ως διττή συνθήκη

Η νοηματοδότηση των ιστορικών κέντρων ως πυρήνων πολιτισμού και παράλληλα ως μοχλών τοπικής ανάπτυξης, αναδεικνύει την σημασία του τρόπου σχεδιασμού τους. Στο πλαίσιο αυτό, ο στόχος της τοπικής ανάπτυξης θέτει στο προσκήνιο την έννοια του σχεδιασμού, ως του κατάλληλου μέσου για την επίτευξή της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η έννοια της διαχείρισης των ιστορικών κέντρων, αποτελεί έτσι στη βάση των παραπάνω μια ευρύτερη έννοια συμπεριλαμβάνουσα τόσο τους διαχρονικά τιθέμενους στόχους, όσο και τις σχεδιαστικές διαδικασίες που αφορούν τα ιστορικά κέντρα. Στην κατεύθυνση αυτή, ο σχεδιασμός των ιστορικών κέντρων νοείται ως μια διαδικασία. Η διαδικασία αυτή, αποτελείται από δύο επιμέρους άξονες, οι οποίοι θα πρέπει να πληρούνται ταυτόχρονα για την διαχείριση του Ιστορικού Κέντρου με όρους βιωσιμότητας. (UNESCO, 2013)

Συγκεκριμένα, οι δύο εκφάνσεις της έννοιας της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και κατ'επέκταση του τρόπου σχεδιασμού των ιστορικών κέντρων είναι (UNESCO, 2013):

- **Προστασία**, για τη διαφύλαξη και κληροδότησή της πολιτιστικής κληρονομιάς τους αναλλοίωτης στις επόμενες γενιές
- **Αξιοποίηση**, για την συμβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς γενικά και των ιστορικών κέντρων ειδικά, στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί μεταπολεμικά πρωταρχικό στόχο πολιτικής. Η κατάσταση ερήμωσης και καταστροφής των κοινωνιών με το πέρας του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, συνδέεται άμεσα με την καταστροφή πλήθους στοιχείων υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς ακόμη και εξαφάνισης άυλων πολιτιστικών αγαθών, δεδομένου του αφανισμού ολόκληρων ανθρώπινων κοινοτήτων. Στο πλαίσιο των παραπάνω συνθηκών, η πορεία μεταπολεμικής ανοικοδόμησης των κοινωνιών, θέτει στο προσκήνιο μεταξύ άλλων την εστίαση στην έννοια της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς υπό το πρίσμα της προστασίας των πολιτιστικών οντοτήτων, για την αποφυγή της επανάληψης των παραπάνω δυσμενών συνεπειών στο μέλλον. Στην κατεύθυνση αυτή, εισάγεται από τη δεκαετία του 1960 η έννοια της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, με δραστηριότητες σχετιζόμενες με την μελέτη, έρευνα, καταγραφή, τεκμηρίωση, ερμηνεία, αξιολόγηση, αναστήλωση, συντήρηση, διαφύλαξη και νομοθεσία για την προστασία των πολιτιστικών οντοτήτων. Ο σχεδιασμός επικεντρώνεται έτσι στην αποκλειστική προστασία των πολιτιστικών οντοτήτων.

Σημειώνεται ότι η διαδικασία της προστασίας, αποτελεί έτσι μια ειδική συνθήκη νοηματοδοτούμενη συχνά με διαφορετικό τρόπο για κάθε πολιτιστικό αγαθό. Η προστασία

της πολιτιστικής κληρονομιάς, διεξαγόμενη στη βάση συστηματικών διαδικασιών με κατά περίπτωση εξειδίκευση ανάλογα με το είδος του πολιτιστικού αντικειμένου , καθώς ακόμη και στο πλαίσιο ιδιαίτερης έμφασης σε διαδικασίες πρόληψης (πέραν της αντιμετώπισης) μιας πιθανής αλλοίωσης, αποτελούν χαρακτηριστικές παραμέτρους πολιτιστικής διαχείρισης (Πούλιος et al. , 2015).

Η εμφάνιση ωστόσο ενός συνόλου νέων προκλήσεων στο πλαίσιο των τελευταίων ετών έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση της έννοιας της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και κατ' επέκταση του τρόπου σχεδιασμού των ιστορικών τόπων. Πέραν του αιτήματος της προστασίας , ενσωματώνεται ταυτόχρονα μια ακόμη συνθήκη. Εν προκειμένω, η διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών δεν αφορά μόνο την προστασία τους, αλλά και την ταυτόχρονη αξιοποίησή τους. Οι σύγχρονες παγκοσμιοποιημένες οικονομικές συνθήκες και οι αναπτυξιακές πιέσεις που απορρέουν από αυτές, επιτάσσουν την ανάγκη πρόσληψης της πολιτιστικής κληρονομιάς ως παραγωγικού συντελεστή προς αξιοποίηση, με στόχο την συνεισφορά του πολιτιστικού αυτού κεφαλαίου στην αναπτυξιακή διαδικασία. Την ίδια στιγμή και εστιάζοντας στα ιστορικά κέντρα, δημογραφικά ζητήματα στην κατεύθυνση αύξησης του πληθυσμού των πόλεων τα τελευταία έτη και έντονης αστικοποίησης του τρόπου ζωής, εισάγουν την ανάγκη θεώρησης των ιστορικών κέντρων ως πιθανού χώρου κατοίκησης, σε μια προσπάθεια αξιοποίησης της συνολικής έκτασης της πόλης. Στη βάση των παραπάνω συνθηκών, η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και συνεπώς ο σχεδιασμός των ιστορικών κέντρων των πόλεων, δεν είναι θεμιτός αποκλειστικά μέσω της προστασίας και της απομόνωσής τους , σε ένα πλαίσιο νόησής τους ως μουσειακής φύσεως εκθέματα. Στόχο δεν αποτελεί η απομόνωση της πολιτιστικής κληρονομιάς από το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της πόλης, τις κοινωνικοοικονομικές και δομικές της αλλαγές. Τα Ιστορικά Κέντρα δεν μπορεί έτσι να αποσυνδέονται από τον σχεδιασμό χρήσεων γης , από τον εν γένει αναπτυξιακό σχεδιασμό της πόλης, δεδομένου ότι το σύνολο των παραπάνω διαδικασιών θα πρέπει να εστιάζει και στις εν λόγω χωρικές ενότητες σε μια προσπάθεια συμπερίληψής τους στους μακροπρόθεσμους αναπτυξιακούς στόχους των κοινοτήτων. (UNESCO, 2013)



Εικόνα 3: Το αποτέλεσμα της πολιτιστικής διαχείρισης σε περίπτωση νοηματοδότησής της αποκλειστικά ως διαδικασία προστασίας

(πηγή:UNESCO, 2013)

Τα τελευταία χρόνια, έτσι η έννοια του σχεδιασμού των ιστορικών κέντρων των πόλεων, ως υβριδική σχέση μεταξύ προστασίας και αξιοποίησης τους, διαμορφώνει τη διττή τους διάσταση. Αναδεικνύεται έτσι η προσπάθεια νοσηματοδότησης των τοποθεσιών αυτών, ως ζωντανή οργανική ενότητα της πόλης, ως χώρων ποικίλων δραστηριοτήτων της καθημερινότητάς της, με στόχο έτσι τη δυναμική συμβολή τους στην κοινωνικοοικονομική της ευημερία. Η έννοια έτσι του σχεδιασμού και της διαχείρισης των ιστορικών κέντρων, υπό την οπτική της αξιοποίησής τους, περιλαμβάνει έτσι σύνολο δράσεων, στο πλαίσιο πρωτοβουλιών ανάδειξης, παρουσίασης και προβολής τους σε τοπική και υπερτοπική κλίμακα. Η ισορροπία μεταξύ προστασίας και αξιοποίησης του ιστορικού κέντρου στη βάση σύγχρονων στοχοθεσιών, αποτελεί έτσι το κλειδί της βιώσιμης διαχείρισής του.

Στο πλαίσιο αυτό έτσι, το ζητούμενο για τα ιστορικά κέντρα των πόλεων σήμερα δεν είναι η προστασία μέσω της απομόνωσής τους, σε μια διαδικασία αποσύνδεσής τους από τις αναπτυξιακές προοπτικές της πόλης, αλλά η δυναμική συμβολή τους σε αυτές, τη στιγμή ωστόσο που νέου τύπου σύγχρονες προκλήσεις ανανοσηματοδοτούν συνεχώς περαιτέρω και το περιεχόμενο της έννοιας της προστασίας τους. Πιο αναλυτικά, ένα σύνολο φυσικών καταστροφών με τις οποίες έρχονται όλο και περισσότερο αντιμέτωπες οι ανθρώπινες κοινότητες τα τελευταία έτη, εισάγουν μεταξύ άλλων την ανάγκη ενίσχυσης και επικαιροποίησης των διαδικασιών προστασίας των ιστορικών κέντρων για την ανθεκτικότητά τους στις τεκταινόμενες αυτές αλλαγές. Εν προκειμένω, ο κίνδυνος εμφάνισης πλημμυρικών φαινομένων, πυρκαγιών και σεισμικών δονήσεων, γεγονότα συνδεδεμένα με μη αναστρέψιμη καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, χωρίς να μπορούν να εξαλειφθούν θα πρέπει να μπορούν να μετριαστούν με στόχο την μείωση του ρίσκου απώλειας των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων. Πολιτικές διαχείρισης κινδύνων συνθέτουν έτσι υπό μια άλλη οπτική το σύγχρονο περιεχόμενο της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σχεδιασμού των ιστορικών κέντρων, ως σύγχρονη πρόκληση για τη μείωση της ευαλωτότητας των μοναδικών αυτών χωρικών ενότητων. (UNESCO, 2010)

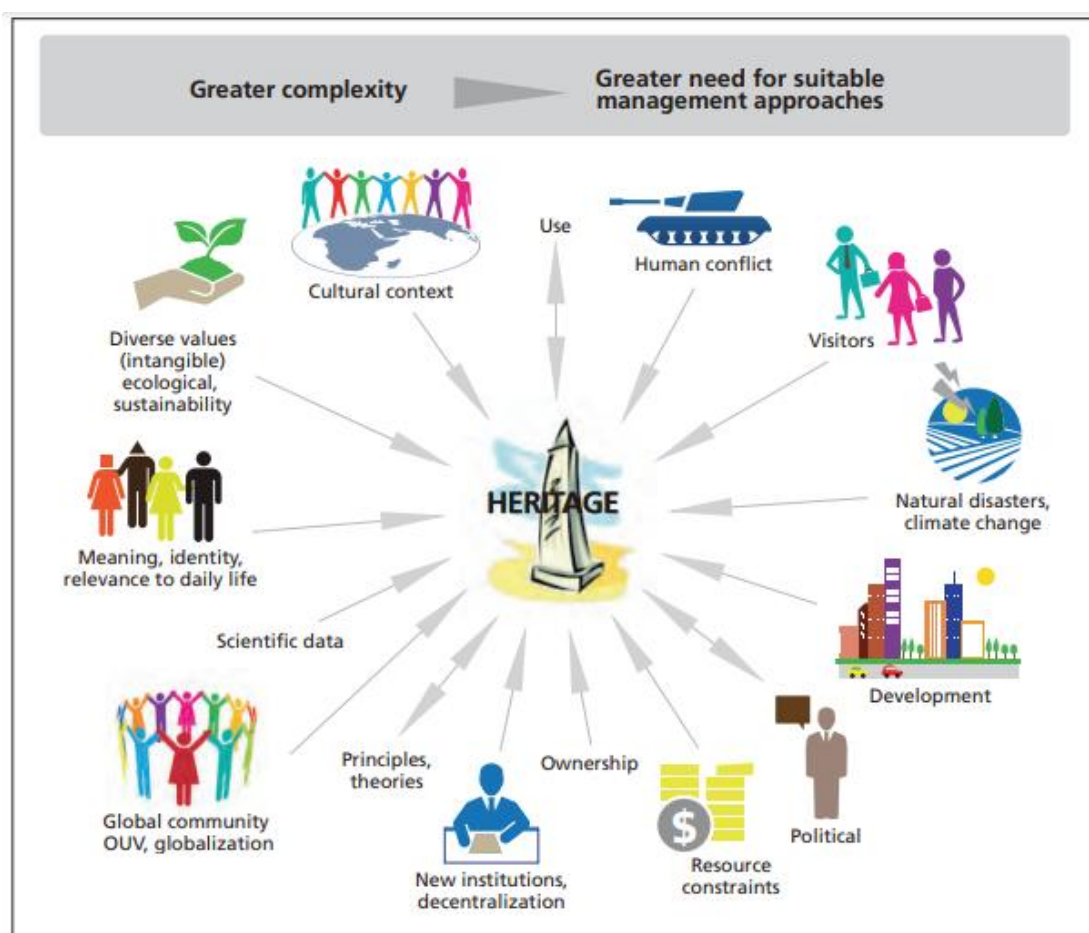


Εικόνα 4: (Αριστερά). Καταστροφή μνημείων από πυρκαγιά. Βιγκάν, Φιλιπίνες. (Δεξιά). Πλημμυρικά φαινόμενα. Βενετία, Ιταλία.

(πηγή: UNESCO, 2010)

Σημειώνεται ωστόσο ότι η ταυτόχρονη εκπλήρωση των ανωτέρω δύο εννοιών (προστασία και αξιοποίηση), καθώς και η διασφάλιση του σύγχρονου περιεχομένου τους, όπως αυτό ανανοηματοδοτείται συνεχώς στη βάση νέων εξελίξεων, δεν αποτελεί μια εύκολη συνθήκη. Το ζήτημα της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, θέτει σύνολο πιέσεων κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας, δεδομένης της αλληλεπίδρασης πλήθους υποκειμένων-εμπλεκόμενων δρώντων σε αυτή με διαφορετικές στοχοθεσίες. Η αλληλεπίδραση συχνά πολλαπλών διοικητικών επιπέδων, κοινοτήτων πολιτών και κοινοτήτων ιδιωτών, συχνά στη βάση αλληλοσύγκρουσης για την επικράτηση επιμέρους συμφερόντων, δημιουργεί ετερόκλητες πιέσεις ως προς τον τρόπο διαχείρισης των ιστορικών κέντρων, γεγονός το οποίο καθορίζει εντέλει το πραγματικό περιεχόμενο της έννοιας της προστασίας και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. (UNESCO, 2013)

Ειδικότερα, το ιστορικό κέντρο νοητό ως τόπος κατοίκησης ή εργασίας συγκεκριμένων ατόμων, αποτελεί συχνά χώρο διακινδύνευσης ατομικών ή μερικών συμφερόντων, τη στιγμή που η νοηματοδότησή του ως ιστορικού τόπου, εισάγει την αναγκαιότητα προώθησης στόχων δημοσίου συμφέροντος εντός του. Η υπέρβαση έτσι της παραπάνω πρόκλησης σε ένα περιβάλλον στάθμισης επιμέρους στοχοθεσιών καθορίζει εντέλει την αποτελεσματική διαχείριση του ιστορικού κέντρου με όρους βιωσιμότητας στην πράξη.



Εικόνα 5: Ετερόκλητες πιέσεις ως προς τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

(πηγή:UNESCO, 2013)

### 2.3. Πολιτικές ανάπτυξης ιστορικών κέντρων πόλεων

Εστιάζοντας σε υπερεθνικό επίπεδο, το ζήτημα της προστασίας και αξιοποίησης των ιστορικών πόλεων, εντοπίζεται στο επίκεντρο της δραστηριοποίησης διεθνών οργανισμών και οργανώσεων, επιστημονικών σωματείων και ευρωπαϊκών οργάνων. Έχει θεσπιστεί έτσι σύνολο κανονιστικών κειμένων (διεθνείς συμβάσεις, ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο) για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και κατ'έπекταση των ιστορικών κέντρων, τη στιγμή που άλλου τύπου αναπτυξιακές δράσεις στοχεύουν στην αποτελεσματική αξιοποίηση των εν λόγω χωρικών εννοτήτων.

#### Συμβούλιο της Ευρώπης

Αρχικά, το ζήτημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, έχει απασχολήσει σε διαχρονική βάση το Συμβούλιο της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο δραστηριοποίησης του εν λόγω διεθνούς οργανισμού, κυρώνεται από τις χώρες μέλη του Συμβουλίου, η Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (1985). Ειδικότερα, η συγκεκριμένη σύμβαση θέτει τις βασικές κατευθύνσεις για μια κοινή πολιτική των συμβαλλόμενων μερών, η οποία θα εξασφαλίσει την προστασία των ακίνητων αγαθών τους και συγκεκριμένα των μνημείων, των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων. Η κύρωση της σύμβασης, συνεπάγεται ότι τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να προχωρήσουν σε καταγραφή των ιστορικών ακινήτων, την καθιέρωση νομικού καθεστώτος και μέτρων για την προστασία τους, καθώς ακόμη ενθαρρύνεται η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις μεθόδους και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την καταγραφή, προστασία και συντήρηση των ιστορικών ακινήτων. Στην κατεύθυνση των παραπάνω, από το 1998 έχει διοργανωθεί στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, σύνολο σεμιναρίων (workshops), για την παροχή τεχνικής υποστήριξης, όσον αφορά πιλοτικές δράσεις αναμόρφωσης των Ιστορικών Κέντρων για πόλεις της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης. (Pickard, 2001)

Στο πλαίσιο λειτουργίας του ίδιου διεθνούς οργανισμού θεσπίζεται ακόμη η Σύμβαση της Μάλτας για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (1992). Η αρχαιολογική κληρονομιά, ορίζεται έτσι ως σύνολο από κατάλοιπα και αντικείμενα καθώς και άλλα ίχνη ανθρώπινης ύπαρξης από το παρελθόν, των οποίων συγχρόνως: i)η διαφύλαξη και η μελέτη επιτρέπει την ανάπλαση της ιστορίας του ανθρώπου και της σχέσεως του με το φυσικό περιβάλλον, ii)οι κύριες πηγές πληροφορίας είναι οι ανασκαφές, οι ανακαλύψεις αλλά και κάθε άλλη μέθοδος έρευνας του ανθρώπινου γένους και του περιβάλλοντος του, και iii)η θέση εντοπίζεται σε οποιαδήποτε περιοχή εμπίπτει στη δικαιοδοσία των Συμβαλλομένων. Στον ορισμό αυτό, περιλαμβάνονται έτσι κατασκευές, οικοδομήματα, αρχιτεκτονικά σύνολα, οργανωμένοι χώροι και τόποι, κινητά αντικείμενα, μνημεία πάσης φύσεως μαζί με το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται, είτε αυτά βρίσκονται στη γη είτε μέσα στο νερό.

Τέλος η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο, η οποία τέθηκε εν ισχύ από το 2004, συνεπάγεται την νοηματοδότηση φυσικών σχηματισμών ως αναπόσπαστων στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε μια προσπάθεια διεύρυνσης του κλασικού

ορισμού της. Καθιερώνεται έτσι η 20η Οκτώβριου ως η διεθνής ημέρα τοπίου, πρωτοβουλία διακηρυκτική για την ενεργοποίηση ενός συνόλου στρατηγικών και σχεδίων δράσης για την διασφάλιση της ποιότητας του τοπίου.

## **UNESCO-OHE**

Η UNESCO ως εξειδικευμένος οργανισμός του ΟΗΕ, στοχεύοντας στην παγίωση της ειρήνης μέσω πολιτιστικών δράσεων και εκφράσεων, περιλαμβάνει σύνολο θεσμικών κειμένων προσανατολισμένων στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο δραστηριοποίησης της UNESCO, κυρώνεται η Σύμβαση της Ολλανδίας για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (1954), ενώ ακολουθεί η κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης σχετικά με τα μέσα για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών(1970). Σταδιακά πραγματοποιείται ωστόσο διεύρυνση της έννοιας της πολιτιστικής κληρονομιάς από την UNESCO, δεδομένου ότι με τη Διεθνή Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς(1972), σύνολο φυσικών, βιολογικών και γεωλογικών σχηματισμών εντάσσονται στον πυρήνα της έννοιας. Περαιτέρω επέκταση του ορισμού της πολιτιστικής κληρονομιάς, πραγματοποιείται ακόμη, στο πλαίσιο κύρωσης της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς(2003), όπου εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού, συνθέτουν επιπλέον εκφάνσεις της έννοιας. Καταληκτικά, η Σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων (2005), αποτελεί την πιο πρόσφατη θεσμική πρωτοβουλία προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο δραστηριοποίησης του οργανισμού, ολοκληρώνοντας έτσι τον ιδιαίτερα δυναμικό ρόλο του στο εν λόγω πεδίο.

Στο πλαίσιο της παραπάνω οπτικής, το Ιστορικό Κέντρο ως χωρική ενότητα που περιλαμβάνει σύνολο υλικών πολιτιστικών στοιχείων, χαρακτηριστικών φυσικής πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και στοιχείων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, συχνά ως τόπος αναπαραγωγής πρακτικών και παραδόσεων του παρελθόντος, εμπίπτει έμμεσα στο σύνολο όλων των παραπάνω θεσμικών κειμένων.

Υπό το πρίσμα δραστηριοποίησης της UNESCO, δημιουργείται ακόμη η Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς (World Heritage List), η οποία στη βάση 10 κριτηρίων επιλογής, ενσωματώνει τοποθεσίες «ιδιάζουσας παγκόσμιας αξίας», μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται πλήθος Ιστορικών Κέντρων πόλεων παγκοσμίως. Ειδικότερα, η ένταξη των τοποθεσιών στη λίστα προϋποθέτει την πλήρωση τουλάχιστον ενός εκ των 6 πολιτιστικών ή 4 φυσικών κριτηρίων αντιστοίχως, ενόσω η ενσωμάτωση ενός Ιστορικού Κέντρου στην παραπάνω λίστα σχετίζεται κυρίως με την ικανοποίηση του κριτηρίου νί, με συμπληρωματική ωστόσο ανταπόκριση και σε άλλο κριτήριο. Στο πλαίσιο αυτό, απαραίτητη είναι η σαφής οριοθέτηση των Ιστορικών Κέντρων για την ένταξή τους στον κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, ενώ ακόμη αναφέρεται ότι η συμπερίληψή τους σε αυτόν θα πρέπει να γίνεται μόνο υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω τοποθεσίες περιλαμβάνουν

έναν μεγάλο αριθμό παλιών κτηρίων μνημειακής σημασίας, τα οποία παρέχουν σαφείς ενδείξεις από χαρακτηριστικές οντότητες του παρελθόντος. (UNESCO, 2013)

Πολιτιστικά κριτήρια	Φυσικά κριτήρια
(i) «Να αποτελεί αριστούργημα της ανθρώπινης δημιουργικής διάνοιας»	(vii) «Να περιέχει εξαιρετικά φυσικά φαινόμενα ή περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και αισθητικής»
(ii) «Να επιδεικνύει σημαντικές ανθρώπινες αξίες για μακρά περίοδο χρόνου ή σε μια πολιτιστική περιοχή του κόσμου, σε εξελίξεις στην αρχιτεκτονική ή στην τεχνολογία, τις μνημειακές τέχνες, την πολεοδομία, ή τον σχεδιασμό τοπίου»	
(iii) «Να φέρει μια μοναδική ή τουλάχιστον εξαιρετική μαρτυρία για κάποια πολιτισμική παράδοση, ζώντα ή εξαφανισμένο πολιτισμό»	
(iv) «Να αποτελεί σημαντικό παράδειγμα τύπου κτηρίου, αρχιτεκτονικού ή τεχνολογικού συνόλου ή τοπίο που απεικονίζει σημαντική ή σημαντικές φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας»	
(v) «Να αποτελεί σημαντικό παράδειγμα παραδοσιακής ανθρώπινης εγκατάστασης, χερσαίας ή θαλάσσιας χρήσης, αντιπροσωπευτικής πολιτισμού ή πολιτισμών ή ανθρώπινης αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, ιδιαίτερα όταν το τελευταίο έχει γίνει ευάλωτο υπό πίεση ανεπίστροφων αλλαγών»	
(vi) «Να συνδέεται άμεσα ή διακριτά με ζωσες παραδόσεις, με ιδέες ή πίστεις, με καλλιτεχνικά έργα εξέχουσας παγκόσμιας σημασίας»	
	(viii) «Να είναι ιδιόζοντα παραδείγματα μείζονων φάσεων της ιστορίας της Γης, του αρχείου της ζωής, σημαντικών εν εξελίξει γεωλογικών διαδικασιών για την ανάπτυξη γλωσσηματικών ή σημαντικών ζωομορφικών ή φυσιογραφικών χαρακτηριστικών»
	(ix) «Να είναι ιδιόζοντα παραδείγματα σημαντικών εν εξελίξει και ανάπτυξη οικολογικών και βιολογικών διαδικασιών στην εξέλιξη και ανάπτυξη οικοσυστημάτων χερσαίων, γλυκού ύδατος, παράκτιων και θαλασσίων οικοσυστημάτων και κοινοτήτων φυτών και ζώων»
	(x) «Να περιέχει τα σημαντικότερα φυσικά ενδιαίτηματα συντήρησης της βιοποικιλότητας, να περιλαμβάνει απειλούμενα είδη παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της συντήρησης του είδους»

Εικόνα 6: Κριτήρια επιλογής τοποθεσιών για τη Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO (πηγή: <https://ecopress.gr/unesco-ta-kritiria-epilogis-gia-ta-mnimeia-pagkosmias-klironomias/>, ίδια επεξεργασία)

## ICOMOS

Συμπληρωματικά, το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS), ως επιστημονικό σωματείο δραστηριοποιούμενο σε διεθνή βάση, έχει διατυπώσει σύνολο θέσεων προσανατολισμένων στην πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και ειδικά στο ζήτημα της διαχείρισης των Ιστορικών Κέντρων. Ο οργανισμός λειτουργώντας ως τεχνικός σύμβουλος της UNESCO, μελετά εξειδικευμένα θέματα πολιτιστικής διαχείρισης, τα οποία αφορούν μεταξύ άλλων και την προστασία ιστορικών πόλεων (CIVVIH). Συγκεκριμένα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Καταστατικό για τη Διατήρηση των Ιστορικών Πόλεων και των Αστικών Περιοχών, η προστασία των Ιστορικών Κέντρων που περιέχοντα εντός ιστορικών πόλεων, αλλά και των τμημάτων τους, θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι συνεκτικών πολιτικών οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, σε επίπεδο τόσο αστικής όσο και περιφερειακής πολιτικής αντιστοίχως. (ICOMOS, 1987)

## Ευρωπαϊκή Ένωση

Το άρθρο 167 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθορίζει τον ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στον τομέα του πολιτισμού. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ έχει συντονιστικό και συμπληρωματικό ρόλο στην προώθηση δράσεων των χωρών μελών και επιδιώκει να προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης. Η ΕΕ στηρίζει δράσεις για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προωθεί τη συνεργασία και τις διεθνικές ανταλλαγές μεταξύ πολιτιστικών ιδρυμάτων στις χώρες μέλη. Το νέο χρηματοδοτικό πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη»(2014-2020), αποτέλεσε χαρακτηριστική έκφανση της παραπάνω συνθήκης. Άλλες πρωτοβουλίες περιλαμβάνουν τις «Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (τοπικές πρωτοβουλίες που επιτρέπουν την πρόσβαση σε χώρους που δεν είναι κανονικά ανοικτοί στο κοινό) και τις «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες», ως εργαλείο ανάδειξης της πολιτιστικής σημασίας ενός τόπου σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Και οι 2 πρωτοβουλίες ξεκίνησαν το 1985. Η ΕΕ συνεργάζεται επίσης με άλλους διεθνείς οργανισμούς για την αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών, στοιχείο που αποτελεί υπό μια άλλη οδό έκφανσης δραστηριοποίησης της ΕΕ στο πεδίο της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η ΕΕ κατέχει έτσι 3 ρόλους στο πλαίσιο προώθησης δράσεων πολιτιστικής διαχείρισης:

Θεσμικό πλαίσιο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς

- Χρηματοδοτική υποστήριξη τοπικών και περιφερειακών αρχών για την προώθηση δράσεων προστασίας και αξιοποίησης των πολιτιστικών αγαθών
- Προώθηση της διάχυσης τεχνογνωσίας μεταξύ των κρατών μελών ως προς τον τρόπο διαχείρισης των πολιτιστικών τους αγαθών

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εντασσόμενο στην λογική της διάχυσης της τεχνογνωσίας εντός ΕΕ, αποτελεί, συγκεκριμένα το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Εδαφικής Συνεργασίας URBACT , το οποίο στοχεύοντας στην ενδυνάμωση της ολοκληρωμένης και βιώσιμης αστικής ανάπτυξης των κρατών μελών , περιλαμβάνει δράσεις προσανατολισμένες στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς των πόλεων. Στην κατεύθυνση αυτή, προωθείται η συνεργασία των πόλεων και η ανάπτυξη ολοκληρωμένων λύσεων σε κοινές αστικές προκλήσεις μέσω διαδικασιών δικτύωσης για σχεδιασμό, υλοποίηση δράσεων και μεταφοράς τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών που θα βελτιώσουν τις αστικές πολιτικές. Στο πλαίσιο αυτό, η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και ειδικά η διαχείριση των Ιστορικών Κέντρων, αποτελώντας σύγχρονη αστική πρόκληση, εντοπίζεται στον πυρήνα των πρωτοβουλιών των προγραμματικών περιόδων URBACT I (2000-2006), URBACT II (2007-2013) και URBACT III (2014-2020).



## 2.4 Πρακτικές σχεδιασμού σε ιστορικά κέντρα πόλεων της μεσογείου

Πλήθος πόλεων παγκοσμίως πληρούν τη συνθήκη παρουσίας ιστορικού κέντρου εντός αστικού ιστού, ωστόσο εν προκειμένω το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε ευρωπαϊκές πόλεις. Με στόχο έτσι την εστίαση του ενδιαφέροντος της εργασίας στην ανάδειξη ευρωπαϊκών παραδειγμάτων πόλεων με ιστορικό κέντρο, κατασκευάζονται συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής. Στην κατεύθυνση αυτή, δεδομένου του ερευνητικού πλαισίου της εργασίας, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε μεσαίου μεγέθους πόλεις με χαρακτηρισμένο ιστορικό κέντρο βάσει θεσμικού πλαισίου. Διαμορφώνονται έτσι τα δύο πρώτα κριτήρια για την επιλογή των προς ανάδειξη παραδειγμάτων πόλεων. Ακόμη επιλέγεται να αναδειχθούν πόλεις σε επαφή με το υδάτινο στοιχείο (παραλίμνιες, παραποτάμιες, παραθαλάσσιες πόλεις), δεδομένου ότι η συνύπαρξη σημείων φυσικού ενδιαφέροντος σε αυτές, και μάλιστα συχνά σε άμεση επαφή με το Ιστορικό Κέντρο, δημιουργεί ιδιαίτερες διαχειριστικές προκλήσεις. Ακόμη γίνεται γεωγραφική εστίαση σε πόλεις των χωρών του μεσογειακού ευρωπαϊκού νότου, δεδομένης της κοινής διαχειριστικής κουλτούρας της Ελλάδας με τις εν λόγω χώρες, ως προς σύνολο ζητημάτων και πιθανώς και ως προς το ζήτημα της διαχείρισης Ιστορικών Κέντρων. Συγκεκριμένα, η οικονομική στενότητα των χωρών αυτών συγκριτικά με χώρες του ευρωπαϊκού βορρά, αλλά και η σχετική «χαλαρότητα» τους ως προς σύνολο πολιτικών δημιουργούν ομοιόμορφες συνθήκες διαχείρισης πολλών ζητημάτων. Επιλέγεται έτσι η εστίαση σε παραδείγματα πόλεων της Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας, Κύπρου και Μάλτας.

Αρχικά, για την εύρεση πόλεων με θεσμικά αναγνωρισμένο ιστορικό κέντρο, πραγματοποιείται αξιοποίηση της Λίστας της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, δεδομένου ότι σε αυτή, μεταξύ άλλων, συμπεριλαμβάνονται ιστορικά κέντρα, ως τοποθεσίες ιδιαίτερης πολιτιστικής σημασίας. Η λίστα αυτή παρέχει έτσι μια πρώτη ενδεικτική εικόνα παγκοσμίως, ως προς τον αριθμό των πόλεων με ιστορικό κέντρο. Εμβασύνοντας περισσότερο στη Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, όπως χρησιμοποιήθηκε παραπάνω, το ενδιαφέρον εστιάζει στα ιστορικά κέντρα μεσαίου μεγέθους ευρωπαϊκών πόλεων και συγκεκριμένα σε αυτά που αφορούν τις χώρες του μεσογειακού νότου που ορίστηκαν παραπάνω. Συμπληρωματικά, ακολουθεί εστίαση σε σύνολο πόλεων που ικανοποιούν τα παραπάνω χαρακτηριστικά, όντας παράλληλα προσκείμενες στο υγρό στοιχείο. Επιλέγονται προς ανάδειξη αποκλειστικά έτσι οι πόλεις, οι οποίες είναι χωροθετημένες σε επαφή με λίμνη, ποτάμι ή θάλασσα, συνθέτοντας έτσι ένα ακόμη κριτήριο επιλογής.

Βάσει συνεπώς της παραπάνω προσέγγισης, επιλέγεται η ανάδειξη παραδειγμάτων πόλεων που ανταποκρίνονται σωρευτικά στα 4 κριτήρια επιλογής, όπως αυτά παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 2). Τα κριτήρια αυτά διασφαλίζουν έτσι την εστιασμένη επιλογή παραδειγμάτων πόλεων από το ευρωπαϊκό χώρο, αυξάνοντας κατ'έπекταση τις πιθανότητες αποτελεσματικής εφαρμογής των πιθανών καλών πρακτικών τους εντός της ελληνικής περίπτωσης. Επιλέγεται εντέλει έτσι η ανάδειξη πρακτικών σχεδιασμού του ιστορικού κέντρου της Κόρδοβα, του Πόρτο και της Φλορεντίας, ενώ ακόμη στον πίνακα που ακολουθεί φαίνονται συγκριτικά τα χαρακτηριστικά αυτών και της πόλης των Ιωαννίνων, στην οποία θα εστιάσει αργότερα η ανάλυση.

Κριτήριο επιλογής	
1 <sup>ο</sup>	Αναγνωρισμένο ιστορικό κέντρο
2 <sup>ο</sup>	Μεσαίου μεγέθους πόλη
3 <sup>ο</sup>	Χώρα ευρωπαϊκού νότου
4 <sup>ο</sup>	Επαφή με υδάτινο στοιχείο

Πίνακας 2: Κριτήρια επιλογής πόλεων με Ιστορικό Κέντρο

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)



Εικόνα 7: Ευρωπαϊκές πόλεις με ιστορικό κέντρο εντός της Λίστας Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO

(πηγή: <https://en.unesco.org/>, Ιδία επεξεργασία)

Κριτήριο επιλογής	Πόρτο	Κόρδοβα	Φλορεντία	Ιωάννινα
1 <sup>ο</sup> : Αναγνωρισμένο Ιστορικό Κέντρο	Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO(1996) Κριτήρια: iv	Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO(1996) Κριτήρια: i,ii,iii και iv	Λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO(1982) Κριτήρια: i,ii,iii,iv και vi	ΦΕΚ 605Δ/1989
2 <sup>ο</sup> : Μεσαίου μεγέθους πόλη	214.349 κάτοικοι	325.708 κάτοικοι	382.258 κάτοικοι	111.740 κάτοικοι (απογραφή 2011)
3 <sup>ο</sup> : Χώρα μεσογειακού νότου	Πορτογαλία	Ισπανία	Ιταλία	Ελλάδα
4 <sup>ο</sup> : Επαφή με υδάτινο στοιχείο	Παραποτάμια πόλη (ποταμός Ντόουρο)	Παραποτάμια πόλη (ποταμός Γουαδαλκιβίρ)	Παραποτάμια πόλη (ποταμός Άρνος)	Παραλίμνια πόλη (Λίμνη Παμβώτιδα)

Πίνακας 3: Επιλογή πόλεων από υπερεθνικό χώρο βάσει κριτηρίων εργασίας

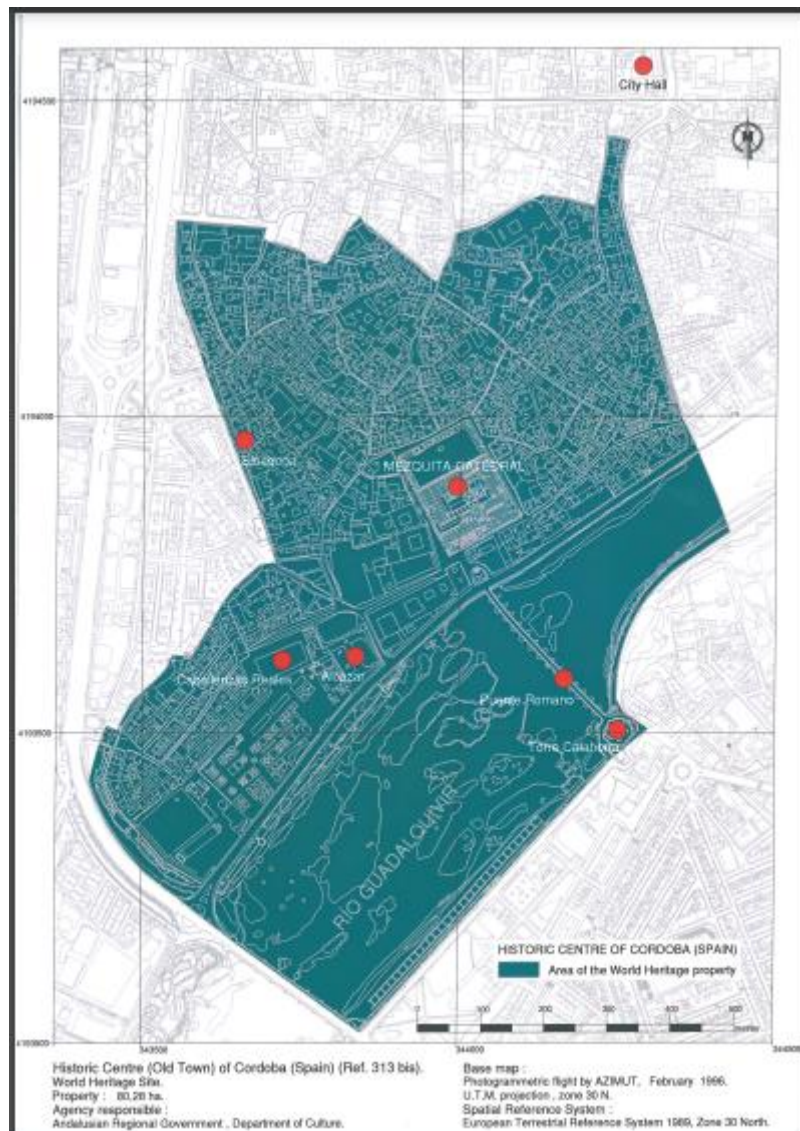
(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

### Κόρδοβα

Η Κόρδοβα είναι πόλη της Ισπανίας, με πληθυσμό 325.708 κατοίκους. Η πόλη είναι χωροθετημένη στο νότιο τμήμα της Ισπανίας, σε άμεση επαφή με τον ποταμό Γουαδαλκιβίρ. Αποτελεί πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας της Κόρδοβα, στοιχείο που μετουσιώνει την πόλη σε ισχυρό κέντρο υπερτοπικών διοικητικών και άλλων υπηρεσιών, τη στιγμή που η ιδιαίτερη εμπορική της σημασία σε σύνολο χώρας, δεδομένης της έντονης παρουσίας κλάδων μεταποίησης (παρασκευή ποτών και προϊόντων μαλλιού, μεταξιού και λινού), διαμορφώνουν υπό μια άλλη οπτική την βαρύτητα της πόλης σε υπερτοπική κλίμακα. Η πρόσβαση σε αυτή είναι εφικτή μέσω οδικών, συγκοινωνιακών και εναέριων μεταφορικών υποδομών.

Η πόλη γνώρισε σημαντική ακμή κατά τον 8<sup>ο</sup> αιώνα, ενώ η συνύπαρξη σε αυτή διαφορετικών πληθυσμών με ετερόκλητα πολιτισμικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά, διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό την τρέχουσα ιδιαίτερη φυσιογνωμία της. Η Κόρδοβα αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες πόλεις της μεσαιωνικής περιόδου, μαζί με τη Ρώμη και την Κωνσταντινούπολη, ενώ κατά την χριστιανική περίοδο η ιστορική σημασία της πόλης άρχισε να φθίνει δεδομένου ότι έπαψε να αποτελεί πια αμυντικό στρατηγικό σημείο για τη χώρα. Κατά συνέπεια τα προάστια της πόλης, δηλαδή οι γειτονιές εκτός του ιστορικού τείχους καταστράφηκαν σε σημαντικό βαθμό, εκτός από την περικλειστη περιοχή και ένα ακόμη επιμέρους τείχος εντός της. Κατά την περίοδο αυτή, πραγματοποιήθηκε έτσι επέκταση και αναμόρφωση της περικλειστης περιοχής (Μεθκίτα της Κόρδοβα), δημιουργώντας ιστορικές συνοικίες εκτός των τειχών που συγκροτούν συνολικά την παλιά πόλη, δηλαδή το Ιστορικό της Κέντρο, σχηματίζοντας έτσι τη μέχρι σήμερα γνωστή γειτονιά Alcazar Viejo. Η γειτονιά Alcazar Viejo, περιλαμβάνει έτσι την Μεθκίτα, καθώς και οδούς και γεωτεμάχια γύρω από αυτή, ενώ επεκτεινόμενη μέχρι την απέναντι όχθη του ποταμού εμπερικλείοντας την Ρωμαϊκή Γέφυρα και την οχυρωμένη πύλη Calahorra, έρχεται σε άμεση

γεινίαση με το εμπορικό και διοικητικό κέντρο της πόλης. Η περιοχή της Μεθκίτα της Κόρδοβα, μέρος της λίστας της Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO από το 1986, επεκτάθηκε στη συνέχεια για να συμπεριλάβει ολόκληρο το Ιστορικό Κέντρο της Κόρδοβα, το οποίο ικανοποιώντας τα κριτήρια i, ii, iii και iv αποτελεί από το 1996 μέρος της εν λόγω λίστας.



Χάρτης 1: Ιστορικό κέντρο Κόρδοβα

(πηγή: <file:///C:/Users/HP/Downloads/ES-313-item38.pdf>)

<b>Κεντρικότητα θέσης</b>	Νότια Ισπανία
<b>Δίκτυα μεταφορών και προσβασιμότητα</b>	Οδικές, σιδηροδρομικές και εναέριες μεταφορικές υποδομές
<b>Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος</b>	Ποταμός Γουαδαλκιβίρ και ιστορικό κέντρο Κόρδοβα
<b>Χαρακτηριστικά δομημένου χώρου</b>	Μικτή αρχιτεκτονική
<b>Δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά</b>	Μεσαίου μεγέθους πόλη και πόλη με εμπορική σημασία  (μεταποιητικοί κλάδοι)

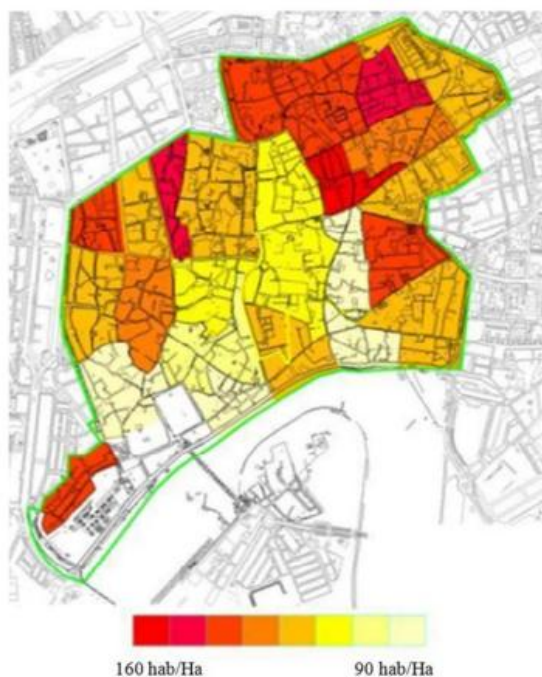
Πίνακας 4: Η Κόρδοβα υπό την οπτική των 5 αξόνων θεώρησης του πίνακα 1

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Το Ιστορικό Κέντρο της Κόρδοβα περιλαμβάνει την πλειοψηφία των θρησκευτικών και πολιτιστικών κτηρίων της πόλης, ενώ ακόμη εντός αυτού συναντώνται τα περισσότερα φημισμένα παραδοσιακά σπίτια. Η συνύπαρξη έτσι ετερόκλητων στοιχείων εντός της παλιάς πόλης, έχει ως αποτέλεσμα, η ετερογένεια να αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης χωρικής ενότητας. Σε συνδυασμό με τις πολιτιστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται έτσι εντός ιστορικού πυρήνα, η περιοχή αποτελεί παράλληλα χώρο κατοίκησης για 50.000 κατοίκους, δηλαδή περίπου για το 15% του πληθυσμού της πόλης, ενώ έρχεται σε άμεση επαφή με τον ποταμό της περιοχής. Από το 2003, έχει θεσπιστεί ένα ειδικό πλάνο προστασίας του Ιστορικού Κέντρου της Κόρδοβα (PERCH), με στόχο την προστασία και αξιοποίησή του. Το εν λόγω θεσμικό κείμενο αποτελεί συνέχεια παλαιότερου θεσμικού πλαισίου προστασίας του ιστορικού πυρήνα (1986). Το συγκεκριμένο κείμενο αποτελεί κυρίως πλαίσιο παρεμβάσεων διαφύλαξης του ιστορικού χαρακτήρα της παλιάς πόλης, αποτελώντας σε μικρότερο βαθμό εργαλείο αναμόρφωσής της βάσει σύγχρονων αναγκών. Συγκεκριμένα, το Ιστορικό Κέντρο διακρίνεται σε 3 επιμέρους ζώνες προστασίας, ανάλογα με την ένταση των δομικών παρεμβάσεων που μπορούν να γίνουν σε κάθε μια από αυτές. Δημιουργούνται έτσι ζώνες μέγιστης προστασίας που αφορούν Μνημεία, κτήρια και αρχιτεκτονικά στοιχεία, μια δεύτερη ζώνη κτηρίων προστατευόμενης τυπολογίας, καθώς ακόμη και ζώνη ανακαινισμένων κτηρίων. Ολόκληρη η περιοχή του Ιστορικού Κέντρου αποτελεί έτσι περιοχή αυστηρής θεσμικής προστασίας, με περιορισμένα περιθώρια αυτενέργειας ως προς τη δόμησή της.

Εστιάζοντας στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή του Ιστορικού Κέντρου της Κόρδοβα, τα δημογραφικά ζητήματα αποτελούν το κυριότερο εξ αυτών. Συγκεκριμένα, η ερήμωση του Ιστορικού Κέντρου από μόνιμους κατοίκους βρίσκεται στην κορυφή της

λίστας προβλημάτων, δεδομένου ότι σταδιακά τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι μόνιμοι κάτοικοι εγκαταλείπουν το Ιστορικό Κέντρο, και κατευθύνονται προς τα προάστια της πόλης. Στο πλαίσιο αυτό έχει παρατηρηθεί άμεση συσχέτιση μεταξύ πλαισίου προστασίας και ζητημάτων ερήμωσης του ιστορικού πυρήνα από μόνιμους κατοίκους του, δεδομένου ότι οι αυστηρές προϋποθέσεις δόμησης και η μη απόκλιση από υφιστάμενους περιορισμούς, έχουν ως αποτέλεσμα την αδυναμία ανταπόκρισης των κτισμάτων στις στεγαστικές ανάγκες των νεότερων γενεών.



Εικόνα 8: Πληθυσμιακή συρρίκνωση Ιστορικού Κέντρου Κόρδοβας

(Πηγή: Cabello-Montoro, 2018)

Παράλληλα, η ασθενής αλληλεπίδραση παλιάς και σύγχρονης πόλης της Κόρδοβα αποτελεί ένα ακόμη πρόβλημα. Στο πλαίσιο αυτό, η αδυναμία του Ιστορικού Κέντρου να φιλοξενήσει λειτουργίες σχετιζόμενες άμεσα με την καθημερινότητα των μόνιμων κατοίκων της Κόρδοβα, έχει ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψή του, όχι μόνο από τους κατοίκους του ιστορικού Κέντρου, αλλά και από τον μόνιμο πληθυσμό της πόλης εν γένει. Στο πλαίσιο αυτό, επικαιροποιήσεις του παραπάνω θεσμικού πλαισίου προσανατολίζονται στην, η ενδυνάμωση της κεντρικής θέσης του Ιστορικού Κέντρου και την ανάδειξη του ιστορικού του παρελθόντος. Προωθούνται έτσι δράσεις σχετικές με την βελτίωση της προσβασιμότητας στον ιστορικό πυρήνα, γεγονός που διευκολύνεται σε σημαντικό βαθμό δεδομένου του ημικυκλικού σχήματος της εν λόγω περιοχής και κατ'επέκταση της άμεσης γειτνίασης με πλήθος άλλων επιμέρους γειτονιών της πόλης. Σημειώνεται ότι το σχήμα δακτυλίου της παλιάς πόλης, ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ευνοεί σε σημαντικό βαθμό την εξισορρόπηση της σχέσης μεταξύ Ιστορικού Κέντρου και προαστίων.

## Πόρτο

Το Πόρτο είναι η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Πορτογαλίας, μετά την πρωτεύουσα Λισαβόνα, με πληθυσμό 214.349 κατοίκους. Η πόλη είναι χωροθετημένη στο βορειοδυτικό τμήμα της Πορτογαλίας, κατά μήκος των εκβολών του ποταμού Ντόουρο. Είναι μια από τις πιο βιομηχανοποιημένες και εμπορικές περιοχές της χώρας, δεδομένου ότι το λιμάνι της αποτελεί από το παρελθόν μέχρι και σήμερα πύλη εισόδου και εξόδου εμπορευματοκιβωτίων από και προς ξένες χώρες, καθώς και κόμβο εξαγωγών του εγχώρια παραγόμενου κρασιού, μέσω του θαλάσσιου διαδρόμου του Ατλαντικού. Η πόλη είναι ένα από τα παλιότερα ευρωπαϊκά κέντρα, αποτελώντας έτσι χώρο υπερτοπικής εμβέλειας εμπορικής και διοικητικής σημασίας. Η πρόσβαση στην πόλη είναι εφικτή μέσω οδικών, συγκοινωνιακών, θαλάσσιων και εναέριων μεταφορών.

Παρά την ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή από τον 4ο π.Χ. αιώνα, το Πόρτο ξεκίνησε να αποτελεί αστική δομή πριν από περίπου 2.000 χρόνια. Αργότερα, η συνεχής του ανάπτυξη στο πλαίσιο εξέλιξης του ιστορικού χρόνου είχε ως αποτέλεσμα τις συνεχείς επεκτάσεις της πόλης, γεγονός στο οποίο συνέβαλε καθοριστικά η συνεχώς εξελισσόμενη δυναμική του λιμανιού. Στο πλαίσιο αυτό, στην πόλη συνυπάρχουν κτήρια διαφόρων ιστορικών περιόδων. Εντοπίζονται έτσι εκκλησιαστικά κτήρια, αλλά και άλλα δημόσια κτήρια σημαντικού αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος της ρωμαϊκής, γοθτικής, αναγεννησιακής, μπαροκικής και νεοκλασικής περιόδου. Η συνύπαρξη έτσι ετερόκλητων δομικών χαρακτηριστικών, συνθέτει την ιδιαίτερη πολιτισμική φυσιογνωμία της πόλης, καθορίζοντας έτσι την αστική της ποιότητα.

<b>Κεντρικότητα θέσης</b>	Βορειοδυτική Πορτογαλία
<b>Δίκτυα μεταφορών και προσβασιμότητα</b>	Οδικές, σιδηροδρομικές, εναέριες και θαλάσσιες μεταφορικές υποδομές
<b>Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος</b>	Ποταμός Ντόουρο και ιστορικό κέντρο Πόρτο
<b>Χαρακτηριστικά δομημένου χώρου</b>	Μικτή αρχιτεκτονική
<b>Δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά</b>	Μεσαίου μεγέθους πόλη, κόμβος μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων, βιομηχανική πόλη-μεταποιητική κλάδοι

Πίνακας 5: Το Πόρτο υπό την οπτική των 5 αξόνων θεώρησης του πίνακα 1

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Ο πρώτος πυρήνας της πόλης, το Ιστορικό της Κέντρο, εντοπίζεται σε μικρή απόσταση από την περιοχή του σύγχρονου λιμανιού , σε επαφή με τον ποταμό, περιλαμβάνοντας συγκεκριμένα την περιοχή εντός των τειχών της πόλης (τείχη του βασιλιά Φερνάντο) , αλλά και ορισμένες ακόμη όμορες περιοχές οι οποίες έχουν διατηρήσει αυθεντικά τα χαρακτηριστικά του παρελθόντος. Το Ιστορικό κέντρο του Πόρτο, είναι έτσι μια έκταση 50 εκταρίων (500 στρέμματα), περιλαμβάνοντας 83 οικοδομικά τετράγωνα και 1.976 κτήρια, ενώ εντός αυτού κατοικούν περίπου 5.000 άτομα. Το Ιστορικό Κέντρο, αντιστοιχεί στην μεσαιωνική περιοχή της πόλης, ενώ έχει χαρακτηριστεί από το 1996 ως μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, πληρώντας το κριτήριο iv . Η παλιά πόλη προστατεύεται παράλληλα από σύνολο εθνικών κανονιστικών κειμένων, χαρακτηριζόμενη έτσι ως εθνικό μνημείο.



Εικόνα 9: Όριο Ιστορικού Κέντρου του Πόρτο

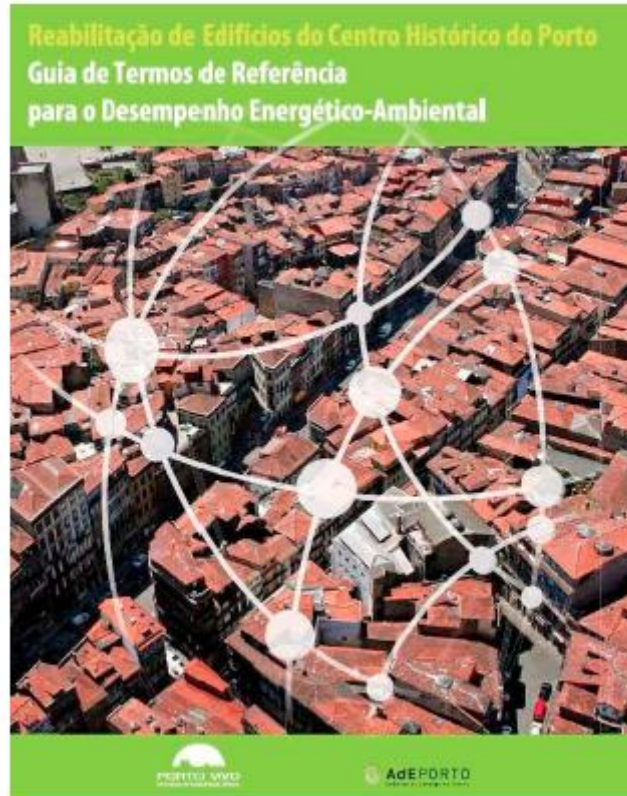
(πηγή:Santos et al,2017)

Η μελέτη της περιοχής του ιστορικού Κέντρου του Πόρτο, έχει αναδείξει στο προσκήνιο σύνολο ζητημάτων σχετιζόμενων με την τρέχουσα κατάστασή του, αλλά και προβληματικά ζητήματα, τα οποία επηρεάζουν την μελλοντική εξέλιξη της περιοχής. Εντοπίζονται διαχρονικά έτσι τα ακόλουθα στοιχεία για το Ιστορικό Κέντρο του Πόρτο (Santos et al, 2017):

- Δημογραφικό πρόβλημα (μείωση και γήρανση πληθυσμού)
- Παρωχημένος χαρακτήρας εμπορικών καταστημάτων (αδυναμία προσέλκυσης πελατών, πλην τουριστών)
- Εικόνα «βρώμικης» και μη ασφαλούς περιοχής
- Υπερτουρισμός
- Πολυπλοκότητα νομικού πλαισίου/ αυξημένος αριθμός εμπλεκόμενων φορέων διαχείρισης



Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω διαχειριστικά ζητήματα του Ιστορικού Κέντρου, δεδομένου ότι τα στοιχεία που περιγράφηκαν αίρουν την επιτυχή προστασία και αξιοποίηση του Ιστορικού πυρήνα, από το 2004 συστάθηκε ειδικός φορέας διαχείρισης της παλιάς πόλης του Πόρτο, ενσωματώνοντας εντός του αρμοδιότητες που κατείχαν υπηρεσίες του Δήμου, ως προϋφιστάμενοι αρμόδιοι φορείς. Ο αρμόδιος αυτός φορέας (Porto Vivo), στοχεύοντας κυρίως στην επανακατοίκηση του ιστορικού πυρήνα, μέσω δράσεων σχετιζόμενων με την ρύθμιση των χρήσεων γης (δεδομένου ότι οι νέοι κάτοικοι και οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στον ιστορικό πυρήνα, θα πρέπει να βρίσκονται σε απόλυτη εναρμόνιση με την προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος της περιοχής), την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την προστασία των κτηρίων. Συγκεκριμένα σημαντικά βήματα έχουν γίνει όσον αφορά την περιβαλλοντική διαχείριση του ιστορικού πυρήνα, δεδομένου ότι έχει αναπτυχθεί μια σειρά κατευθυντήριων οδηγιών σχετικά με παρεμβάσεις στις όψεις και τα ανοίγματα των κτισμάτων του Ιστορικού Κέντρου για την βελτίωση της ενεργειακής απόδοσής τους. Οι εν λόγω παρεμβάσεις προωθούνται στο πλαίσιο προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας, όπου το κράτος επιδοτεί τμήμα ή σύνολό τους. Έμφαση αποδίδεται στην αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας για την κάλυψη θερμαντικών αναγκών των κατοίκων στο πλαίσιο μείωσης του ενεργειακού κόστους των νοικοκυριών, έναντι άλλων περιοχών της πόλης σε μια προσπάθεια ενθάρρυνσης της επανακατοίκησης του Ιστορικού Κέντρου. Παράλληλα, τα ανωτέρω στοιχεία μειώνοντας έτσι το ποσοστό CO<sub>2</sub> εκπεμπόμενο από την παλιά πόλη, ενέχουν σύνολο θετικών συνεπειών στην προστασία των ιστορικών μνημείων από τοξικούς αέριους ρύπους, τη στιγμή που η εν λόγω πρωτοβουλία συνεισφέρει στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, ως παγκοσμίου προβλήματος. Σημειώνεται ότι οι προβλεπόμενες παρεμβάσεις, διατυπωμένες έτσι ώστε να βρίσκονται σε απόλυτη εναρμόνιση με τους όρους και περιορισμούς δόμησης που ισχύουν για τον ιστορικό πυρήνα, εξασφαλίζουν την μη αλλοίωση της ταυτότητάς του, ενώ παράλληλα η εφαρμογή τους σε περιπτώσεις εγκαταλελειμμένων κτηρίων, συνεισφέρει στην αισθητική αναβάθμιση του Ιστορικού Κέντρου .



Εικόνα 10: Εξωτερική όψη φύλλου οδηγιών για ενεργειακή αναβάθμιση κτηρίων Ιστορικού Κέντρου  
(πηγή: Santos et al, 2017)



Εικόνα 11: Παράδειγμα αισθητικής αναβάθμισης κτηρίου πριν (αριστερά) και μετά (δεξιά) την πολιτική επανακατοίκησης  
(πηγή: Santos et al, 2017)

Σχετικά με τα αποτελέσματα της πολιτικής επανακατοίκησης του ιστορικού πυρήνα, μέσω αξόνων ενεργειακής διαχείρισης του Ιστορικού Κέντρου, τα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Εν προκειμένω, πριν τη διεξαγωγή του προγράμματος μόνο το 25% των κτηρίων υπολογίζονταν να είναι καλά συντηρημένα, ποσοστό το οποίο ανέβηκε στο 39%, μετά την εφαρμογή του προγράμματος. Παράλληλα, μεγάλος αριθμός κτηρίων, εντάσσονται πλέον στην ενεργειακή κλάση A ή A+. (Santos et al, 2017)



Εικόνα 12: Ενεργειακή παρέμβαση με εισαγωγή ηλιακού θερμικού πάνελ σε στέγη κτηρίου του Πόρτο

(πηγή: Santos et al, 2017)

## Φλορεντία

Η Φλορεντία είναι ιστορική πόλη της βορειοκεντρικής Ιταλίας και πρωτεύουσα της περιφέρειας της Τοσκάνης. Η πόλη είναι χωροθετημένη επί του ποταμού Άρνου και ο πληθυσμός της ανέρχεται στους 382.258 κατοίκους. Η πόλη αποτέλεσε την πρωτεύουσα του βασιλείου της Ιταλίας από το 1865 μέχρι το 1871. Η πρόσβαση στην πόλη είναι εφικτή μέσω οδικών, σιδηροδρομικών και εναέριων μεταφορικών υποδομών.

Κατά την περίοδο του Μεσαίωνα η πόλη ήταν ένα από τα πλουσιότερα εμπορικά και οικονομικά κέντρα της Ευρώπης, ενώ κατά την περίοδο της Αναγέννησης, γνώρισε ιδιαίτερη εξέλιξη στο πεδίο των γραμμάτων, των τεχνών και της αρχιτεκτονικής, γεγονός που μετέτρεψε την πόλη σε σύμβολο εκείνης της εποχής. Στο πλαίσιο αυτό, στην πόλη εντοπίζεται σύνολο δημόσιων και ιδιωτικών κτηρίων ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής σημασίας, μνημεία και άλλα σημεία πολιτισμού τα οποία συνθέτουν την ιδιαίτερη ταυτότητά της. Σημειώνεται ότι εντοπίζονται δημιουργίες εξέχοντων καλλιτεχνών της εποχής, μεταξύ των οποίων έργα των Giotto, Brunelleschi, Botticelli and Michelangelo. Το Ιστορικό Κέντρο της Φλορεντίας, μια έκταση 505 εκταρίων, περιλαμβάνει την πλειοψηφία των παραπάνω ιστορικών κτισμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, ο ιστορικός πυρήνας, πληρώντας τα κριτήρια i,ii,iii,iv και vi της Λίστας Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, εντάσσεται το 1982 σε αυτή.



Εικόνα 13: Ιστορικό Κέντρο Φλορεντίας

(πηγή: Shirvani Dastgerdi and De Luca, 2019)

Η παρουσία έτσι πλήθους σημείων πολιτιστικού ενδιαφέροντος στην Φλορεντία, την καθιστά ιδιαίτερα δημοφιλή τουριστικό προορισμό σε παγκόσμιο επίπεδο, μια τάση συνεχώς αυξανόμενη με την εξέλιξη του χρόνου. Συγκεκριμένα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τον Δήμο της πόλης, μεταξύ των ετών 2012-2017 πραγματοποιήθηκε αύξηση του αριθμού των τουριστικών ροών κατά 28%. Σημειώνεται ότι οι παρατηρούμενες ροές προέρχονται τόσο από άλλες διεθνείς χώρες, ενώ ακόμη σημαντική είναι η προσέλκυση ανθρωπίνων ροών στην πόλη στο πλαίσιο εσωτερικού τουρισμού.

<b>Κεντρικότητα θέσης</b>	Κεντρική και βόρεια Ιταλία
<b>Δίκτυα μεταφορών και προσβασιμότητα</b>	Οδικές, σιδηροδρομικές και εναέριες υποδομές
<b>Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος</b>	Ποταμός Άρνος και ιστορικό κέντρο Φλορεντίας
<b>Χαρακτηριστικά δομημένου χώρου</b>	Μικτή αρχιτεκτονική
<b>Δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά</b>	Μεσαίου μεγέθους πόλη και τουριστική πόλη

Πίνακας 6: Η Φλορεντία υπό την οπτική των 5 αξόνων θεώρησης του πίνακα 1

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Συγκεκριμένα, βάσει σχετικής έρευνας διεξαγόμενης σε αντιπροσωπευτικό δείγμα ατόμων προκύπτει ότι το 46% της κατοίκησης στην πόλη λαμβάνει μόνιμα χαρακτηριστικά (μόνιμοι κάτοικοι), ενώ το 54% αφορά εισροή τουριστών. Η πλειοψηφία μάλιστα των δεύτερων (62%), προέρχεται από την Ευρώπη. Σε συνέχεια των παραπάνω, αναφέρεται ότι ημερησίως στην πόλη κυκλοφορούν 25.800 τουρίστες, σχεδόν το σύνολο των οποίων επισκέπτεται την περιοχή της παλιάς πόλης. Ακόμα, ιδιαίτερα αυξημένη είναι η επισκεψιμότητα της περιοχής από μόνιμους κατοίκους τη Φλορεντία σε καθημερινή βάση, δεδομένου ότι το Ιστορικό Κέντρο εμπερικλείει σύνολο δραστηριοτήτων για τους μόνιμους κατοίκους της, αποτελώντας χώρο εμπορικών και διοικητικών δραστηριοτήτων. Σημειώνεται ότι βάσει της ίδιας σχετικής έρευνας περίπου 137.000 Φλορεντίνοι επισκέπτονται κατά μέσο όρο καθημερινά τον ιστορικό πυρήνα. (Shirvani Dastgerdi and De Luca, 2019)

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η Φλορεντία αποτελεί ιδιαίτερα επιτυχημένο παράδειγμα ως προς την αξιοποίηση της παλιάς πόλης στο πλαίσιο μετουσίωσης της ως ελκυστικού τουριστικού προορισμού, ωστόσο αναδεικνύονται ζητήματα προστασίας του και θέματα διακινδύνευσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης, σχετικοποιώντας την αποτελεσματικότητα της διαχείρισής του. Το Ιστορικό Κέντρο της πόλης, χρησιμοποιήθηκε ως το κυριότερο μέσο ενδυνάμωσης της εικόνας της πόλης και αναγνωρισιμότητάς της σε παγκόσμιο επίπεδο. Δημιουργείται έτσι σύνολο έμμεσων ωφελειών στους κατοίκους της περιοχής, δεδομένων των αυξημένων προοπτικών απασχόλησής τους. Από την άλλη πλευρά, η εικόνα υπέρβασης της φέρουσας ικανότητας της περιοχής, συνδέεται άμεσα με σύνολο κινδύνων βανδαλισμού της ιστορικής περιοχής, δεδομένης της άμεσης επαφής μαζικών ανθρωπίνων ροών με αυτή σε καθημερινή βάση, καθώς ακόμη ζητήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης λόγω αυξημένου κυκλοφοριακού φόρτου, αποτελούν άλλα εντοπιζόμενα προβλήματα. Ακόμη, σημειώνεται ότι η αδυναμία απασχολησιμότητας των κατοίκων σε κλάδους της ειδικότητάς τους, δεδομένου ότι ο τουριστικός κλάδος καταλαμβάνει την πλειοψηφία των δραστηριοτήτων της πόλης, έχει ως αποτέλεσμα την απασχόλησή τους σε αντικείμενο διαφορετικό των δεξιοτήτων τους, ενώ παράλληλα η εποχικότητα που συνδέεται με τον τουριστικό κλάδο δημιουργεί συνθήκες μη σταθερών εργασιακών σχέσεων για πλήθος κατοίκων της πόλης. (Shirvani Dastgerdi and De Luca, 2019)



Εικόνα 14: Οδός Ιστορικού Κέντρου Φλορεντίας

(πηγή: Dastgerdi et all, 2019)

Με βάση την παραπάνω συνθήκη, δημιουργείται σύνολο περαιτέρω πιέσεων ως προς την εξέλιξη της πόλης, δεδομένου του χωρικού αποτυπώματος των ανθρωπίνων ροών. Συγκεκριμένα, παρατηρείται έτσι αύξηση των υποδομών φιλοξενίας, μέσω ξενοδοχείων, διαμερισμάτων διακοπών, χόστελ αλλά και καταλυμάτων AirBNB. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι η πόλη διαθέτει έτσι περίπου 100.000 κλίνες, πολλές εκ των οποίων βρίσκονται στην περιοχή του ιστορικού πυρήνα. Στο πλαίσιο των παραπάνω, η αυξημένη ζήτηση ακινήτων στην περιοχή του Ιστορικού πυρήνα, έχει ως αποτέλεσμα την υπέρμετρη αύξηση της τιμής τους, με αποτέλεσμα την αδυναμία πολλών μόνιμων κατοίκων της πόλης να ανταποκριθούν στο αυξημένο στεγαστικό κόστος.

Δεδομένων των προηγηθέντων ζητημάτων από το 2006 έχει θεσπιστεί ένα ειδικό πλάνο διαχείρισης για την περιοχή του Ιστορικού Κέντρου της Φλορεντίας. Στο πλαίσιο αυτό το Ιστορικό Κέντρο αναγνωρίζεται ως περιοχή πολιτιστικής και περιβαλλοντικής σημασίας, με αποτέλεσμα την προώθηση δράσεων συντήρησης, αποκατάστασης κτισμάτων και ελέγχου των αναπτυσσόμενων χρήσεων εντός αυτού. Το σχέδιο παράλληλα, υποδεικνύει τους άξονες στρατηγικού σχεδιασμού του ιστορικού πυρήνα, στο πλαίσιο βελτίωσης της ποιότητας ζωής στην πόλη και του τουριστικού της προϊόντος, καθώς ακόμη προωθούνται πολιτικές ενημέρωσης των κατοίκων της πόλης ως προς την σημασία του ιστορικού πυρήνα.

## Συμπεράσματα

Η παρουσία ιστορικών κέντρων εντός αστικού ιστού αποτελεί μια ειδική συνθήκη ισχύουσα εντός πλήθους ιστορικών πόλεων και η οποία απαιτεί κατάλληλο προγραμματισμό με στόχο την συμβολή των εν λόγω χωρικών εννοτήτων στην τοπική ανάπτυξη. Στην κατεύθυνση αυτή, η διαχείριση των ιστορικών κέντρων αποτελεί μια διαδικασία νοητή ως σύνολο δράσεων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσιολογική διαχρονική φθορά, ανθρωπογενή φθορά, αλλά και φθορά προερχόμενη από φυσικές καταστροφές σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των ιστορικών κέντρων στο σύνολο των παραπάνω προκλήσεων. Την ίδια στιγμή, η έννοια της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνει σύνολο δράσεων προσανατολισμένων στην αξιοποίησή της, δηλαδή την προβολή και ανάδειξη του πολιτιστικού κεφαλαίου σε μια προσπάθεια συμβολής του, ως αναπτυξιακού μοχλού στην ενίσχυση της κοινωνικοοικονομικής ευημερίας στην πόλη. Για την επίτευξη της διττής αυτής διάστασης της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς (προστασία και αξιοποίηση), δημιουργούνται έτσι σε υπερεθνικό επίπεδο θεσμικά κείμενα προστασίας της, αλλά και επιμέρους δράσεις που αφορούν την προβολή και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος για τη συμβολή του στην τοπική αναπτυξιακή διαδικασία των πόλεων. Ακόμη, η ενθάρρυνση δράσεων για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε ζητήματα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς μεταξύ των πόλεων αποτελεί μια ακόμη προωθούμενη πολιτική για την ανάπτυξη των ιστορικών κέντρων στο πλαίσιο δραστηριοποίησης διεθνών οργανισμών αλλά και ενωσιακών οργάνων.

Εστιάζοντας σε πρακτικά παραδείγματα διαχείρισης ιστορικών κέντρων σε περιπτώσεις μεσαίου μεγέθους πόλεων του ευρωπαϊκού νότου, χωροθετημένες σε επαφή με το υδάτινο στοιχείο, προκύπτουν κατά γενική ομολογία κοινά ζητήματα, αντιμετωπιζόμενα με σχετικά ομοιόμορφη διαχειριστική λογική. Από το σύνολο των τριών περιπτώσεων πόλεων που εξετάζονται -Κόρδοβα, Πόρτο, Φλορεντία- αποδεικνύεται ότι τα πιο συνηθισμένα προβλήματα είναι τα δημογραφικά ζητήματα, ενώ ακόμη επιμέρους προβλήματα στο πλαίσιο υπερτουρισμού και ασθενούς αλληλεπίδρασης παλιάς και σύγχρονης πόλης σε καθημερινή βάση για τους μόνιμους κατοίκους, αποτελούν τις αμέσως επόμενες εντοπιζόμενες διαχειριστικές και σχεδιαστικές προκλήσεις για τα ιστορικά κέντρα. Από το σύνολο των παραδειγμάτων που αναλύθηκαν εντοπίζονται σε γενικές γραμμές κοινές διαχειριστικές επιλογές για την εξασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης των ιστορικών κέντρων. Συγκεκριμένα και οι 3 πόλεις έχουν επιλέξει λύσεις εξειδίκευσης ως προς την προστασία και αξιοποίηση του ιστορικού τους κέντρου, είτε μέσω δημιουργίας ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου όχι μόνο για την προστασία αλλά και για την πρόβλεψη των δράσεων αξιοποίησής του. Το ιστορικό κέντρο, δεν αντιμετωπίζεται έτσι ως μια ακόμη περιοχή της πόλης αλλά ως ενότητά της που χρήζει ειδικής αντιμετώπισης. Ακόμη η σύσταση εξ ολοκλήρου ειδικού διαχειριστικού φορέα, αποτελεί μια ακόμη επιλογή. Προκύπτει έτσι ότι η προσφυγή σε λύσεις εξειδικευμένης διαχείρισης αποτελεί το κύριο εργαλείο πολιτικής για την αποτελεσματική προστασία και αξιοποίησή των ιστορικών κέντρων στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής σχεδιαστικής πρακτικής.

	Κόρδοβα	Πόρτο	Φλορεντία
Κύρια προβλήματα Ιστορικού Κέντρου	<ul style="list-style-type: none"> <li>•Δημογραφικό πρόβλημα(ερήμωση, γήρανση πληθυσμού)</li> <li>•Ασθενής αλληλεπίδραση παλιάς-σύγχρονης πόλης</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>•Δημογραφικό πρόβλημα</li> <li>•Υποβάθμιση(παρωχημένα εμπορικά καταστήματα, εικόνα «βρώμικης» και μη ασφαλούς περιοχής, υπερτουρισμός,)</li> <li>•Πολυπλοκότητα νομικού πλαισίου, αυξημένος αριθμός εμπλεκόμενων δρώντων</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>•Ζητήματα λόγω υπερτουρισμού</li> </ul>
Διαχειριστικοί άξονες	2003: Ειδικό πλάνο προστασίας Ιστορικού Κέντρου (PEPCH)	2004: Σύσταση ειδικού φορέα διαχείρισης- Porto Vino	2006: Ειδικό πλάνο διαχείρισης Ιστορικού Κέντρου

Πίνακας 7: Συμπερασματικές διαπιστώσεις από ευρωπαϊκές πρακτικές σχεδιασμού ιστορικών κέντρων

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)



## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

### 3. Η συζήτηση για την προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων πόλεων στην Ελλάδα

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στην ελληνική συζήτηση σχετικά με την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό των Ιστορικών Κέντρων των πόλεων. Αναδεικνύονται έτσι πόλεις κυρίως ελληνικές περιφερειακές πόλεις με ιστορικό κέντρο, καθώς ακόμη και άξονες του ελληνικού θεσμικού πλαισίου, καθώς και εργαλεία σχεδιασμού προσανατολισμένα στην ανάπτυξη των ελληνικών ιστορικών κέντρων.

#### 3.1. Πόλεις της ελληνικής περιφέρειας με ιστορικό κέντρο

Η ελληνική επικράτεια, από το παρελθόν περιλαμβάνει χωρικές ενότητες όπου κατοικεί σύνολο πολιτικά οργανωμένων κοινωνιών. Συγκεκριμένα, εντός αυτής εντοπίζονται ορισμένες από τις σημαντικότερες πόλεις-κράτη της αρχαιότητας (αρχαία Αθήνα, αρχαία Σπάρτη), σχηματισμοί οι οποίοι αποτέλεσαν πρώιμες μορφές πολιτικής οργάνωσης της κοινωνίας, με ιδιαίτερη ιστορική σημασία. Η δυναμική σημασία της Ελλάδας στο σύνολο των ακολουθούμενων ιστορικών περιόδων είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των ιστορικών πόλεων που εντοπίζονται σε αυτή. Από τις προϊστορικές Κυκλάδες, στη μινωική Κρήτη και από την κλασική Αθήνα στην Πέλλα και τις μακεδονικές πόλεις των ελληνιστικών βασιλείων, καθίσταται εμφανής η ιδιαίτερη ιστορική δυναμική πλήθους ελληνικών πόλεων στο βάθος του ιστορικού χρόνου. Με την πάροδο των ετών, η αύξηση του πληθυσμού των εν λόγω πόλεων και η χωρική επέκτασή τους, οδήγησε στον αποκλεισμό του πρώτου τους πυρήνα από νέες χωρικές ενότητες. Η Ελλάδα αποτελεί έτσι χώρο συγκέντρωσης πλήθους πόλεων που εξελίχθηκαν στη βάση ενός πρωταρχικού οικισμού, δημιουργώντας έτσι συνθήκες παρουσίας ιστορικού κέντρου εντός σύγχρονων αστικών ιστών .

Πέραν των μητροπολιτικών περιοχών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, στην ελληνική περιφέρεια εντοπίζεται σύνολο πόλεων, μικρού ή μεσαίου μεγέθους , οι οποίες περιλαμβάνοντας Ιστορικό Κέντρο αγωνιούν μέχρι σήμερα για την προστασία και αξιοποίηση των ιδιαίτερων αυτών χωρικών ενότητων που εντοπίζονται εντός του αστικού τους ιστού. Εντοπίζονται έτσι τόσο νησιωτικές, όσο και ηπειρωτικές πόλεις της ελληνικής περιφέρειας , οι οποίες περιλαμβάνουν μια παλιά πόλη εντός της σύγχρονης δομής τους.

Σε συνέχεια των παραπάνω, η συμπερίληψη ορισμένων ελληνικών πόλεων της νησιωτικής Ελλάδας στη Λίστα Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, επιβεβαιώνει την δυναμική παρουσία της χώρας ως προς την συνύπαρξη ιστορικών αστικών τμημάτων εντός σύγχρονου ιστού. Πιο αναλυτικά, η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, η παλιά πόλη της Κέρκυρας και η χώρα της Πάτμου αποτελούν ελληνικές νησιωτικές χωρικές ενότητες εντασσόμενες στην εν λόγω Λίστα.

Συγκεκριμένα, η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου ενσωματώνεται από το 1988 στη Λίστα Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, πληρώντας τα κριτήρια ii,iv και v. Η παλιά αυτή πόλη αποτελεί ένα από τα πιο εμβληματικά παραδείγματα αρχιτεκτονικής της γοτθικής περιόδου περικλειόμενη από Τείχος 4χμ, ενώ ακόμη σε αυτή εντοπίζονται λουτρά αλλά και άλλα κτίσματα της οθωμανικής περιόδου. Στην παλιά αυτή πόλη εντοπίζονται 365

ιδιοκτησίες του ΥΠΠΟΑ με διάφορες χρήσεις. Η πόλη πέρα από σύνολο μνημείων ιστορικής σημασίας, αποτελεί έτσι παράλληλα περιοχή κατοικίας, ενώ σε αυτή συναντώνται και ορισμένες επιχειρήσεις. Η παλιά πόλη της Ρόδου πέραν από μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, προστατεύεται παράλληλα από τον νόμο Ν.3028/2002 για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, αλλά και από σύνολο άλλων υπουργικών αποφάσεων που ρυθμίζουν ζητήματα διαχείρισης επιμέρους περιοχών της. Η διαχείριση της περιοχής αποτελεί αρμοδιότητα του ΥΠΠΟΑ, υλοποιούμενη σε συνεργασία με την εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, αλλά και με τοπικές αρμόδιες αρχές, σε μια προσπάθεια η πόλη να διατηρήσει τα ποιοτικά της χαρακτηριστικά ως ένας διαρκώς εξελισσόμενος ιστορικός οικισμός.

Ακόμη, η παλιά πόλη της Κέρκυρας αποτελεί από το 2007 τοποθεσία εντασσόμενη στη Λίστα παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, ως μια ακόμη νησιωτική ιστορική πόλη της ελληνικής επικράτειας. Η παλιά αυτή πόλη πληρώντας το κριτήριο iv, εντάσσεται στην εν λόγω Λίστα, χωροθετημένη σε μια στρατηγική τοποθεσία στην είσοδο για την Αδριατική θάλασσα. Η πόλη χρονολογείται από τη βυζαντινή περίοδο τελώντας αργότερα υπό ενετική, γαλλική, αγγλική και εντέλει ελληνική κατοχή, γεγονός που διαμόρφωσε τη μέχρι σήμερα ιδιαίτερη της ταυτότητα, λόγω της παρουσίας πλήθους νεοκλασικών κτηρίων εντός της. Η αρμοδιότητα διαχείρισης της περιοχής διαμοιράζεται μεταξύ διαφορετικών φορέων αλλά και διοικητικών επιπέδων. Εμπλεκόμενοι φορείς αποτελούν έτσι το ΥΠΠΟΑ, το ΥΠΕΝ αλλά και ο Δήμος Κέρκυρας ως τοπικά δραστηριοποιούμενος αυτοδιοικητικός φορέας. Η περιοχή προστατεύεται από τον νόμο Ν.3028/2002 για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, τελώντας υπό αυστηρή εποπτεία στο πλαίσιο των αρχαιοτήτων που εμπεριέχει.

Ακόμη, η χώρα της Πάτμου εγγεγραμμένη στην εν λόγω λίστα από το 1999, στο πλαίσιο ικανοποίησης των κριτηρίων iii, iv και vi, είναι υπό μια άλλη οπτική ενδεικτική χωρική ενότητα του δυναμικού ρόλου της χώρας ως προς την ενσωμάτωση ιστορικών πόλεων με όρους διεθνούς αναγνώρισης. Η χώρα περιλαμβάνει έτσι σύνολο θρησκευτικών κτηρίων στο πλαίσιο ενός μοναστικού συγκροτήματος, αλλά και πλήθος κοσμικών κτηρίων, η συνύπαρξη των οποίων δημιουργεί την ιδιαίτερη πολιτιστική της ταυτότητα. Η περιοχή προστατεύεται επίσης από τον νόμο Ν.3028/2002 για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, αλλά και από σύνολο υπουργικών αποφάσεων με εξειδικευμένο ρυθμιστικό περιεχόμενο. Στο πλαίσιο αυτό, το ΥΠΠΟΑ, η εφορεία αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, αλλά και δημοτικές αρχές αποτελούν τους αρμόδιους διαχειριστικούς φορείς της εν λόγω ιστορικής χωρικής ενότητας.

Εντοπίζεται ακόμη πλήθος πόλεων της ηπειρωτικής Ελλάδας με ιστορικό κέντρο. Πολλές από τις οποίες μάλιστα βρίσκονται σε άμεση εγγύτητα με το διασυνοριακό ηπειρωτικό χώρο, δηλαδή σε ακριτικές περιοχές. Δημιουργείται έτσι ένα ιδιαίτερο σύμπλεγμα πόλεων κυρίως της βόρειας και δυτικής Ελλάδας, οι οποίες πληρώντας την παραπάνω γεωγραφική συνθήκη, εμπερικλείουν ιστορικό κέντρο στο σύγχρονο αστικό τους ιστό. Εν προκειμένω, πόλεις της Μακεδονίας της Θράκης και της Ηπείρου, αποτελούν ίσως τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τέτοιου είδους πόλεων. Η προστασία και αξιοποίηση

των ιστορικών κέντρων των εν λόγω πόλεων, καθίσταται έτσι μια ιδιαίτερα κρίσιμη πρόκληση, δεδομένου ότι ο ακριτικός τους χαρακτήρας αποτελεί συχνά γεγονός συνδεδεμένο με την απομόνωση των εν λόγω πόλεων από τον επίσημο σχεδιασμό και τη μη δυναμική συμπερίληψή τους στον εθνικό αναπτυξιακό χάρτη.



Εικόνα 15: Ελληνικές πόλεις με ιστορικό κέντρο. Η περίπτωση των διασυνοριακών και ακριτικών πόλεων.

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Παρά ωστόσο την γεωγραφική θέση των πόλεων με ιστορικό κέντρο, όπως αυτή αναλύθηκε προηγουμένως, , ελάχιστες είναι αυτές οι ελληνικές πόλεις στις οποίες έχει διατηρηθεί η πρωταρχική τους ιστορική ταυτότητα. Συγκεκριμένα, η Άνω πόλη της Θεσσαλονίκης, η παλιά πόλη της Ξάνθης, της Ρόδου, της Κέρκυρας των Χανίων, του Ναυπλίου, η χώρα της Πάτμου και η περιοχή της Πλάκας, του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, αποτελούν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα ελληνικών ιστορικών κέντρων, που έχουν διατηρήσει την ιστορική και χωρική τους αυθεντικότητα, αντιστεκόμενα μέχρι σήμερα στις σύγχρονες αποδομιστικές τάσεις. (Παρθενόπουλος, Παρεθenoπούλου,2010)

### 3.2. Θεσμικό πλαίσιο και εργαλεία σχεδιασμού

Δεδομένης της παρουσίας ιστορικών κέντρων εντός σύγχρονων αστικών ιστών για πλήθος ελληνικών πόλεων, δημιουργείται η αναγκαιότητα προσαρμογής του σχεδιασμού στην παραπάνω συνθήκη, εξασφαλίζοντας έτσι τόσο την προστασία, όσο και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των πόλεων. Εντοπίζεται έτσι θεσμικό πλαίσιο για την προστασία αλλά και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, άλλα και εργαλεία σχεδιασμού για την αποτελεσματική διαχείριση των ιστορικών κέντρων.

#### Θεσμικό πλαίσιο

Στην Ελλάδα η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς , εξασφαλίζεται μέσω ενός συνόλου θεσμικών κειμένων. Η χώρα έχει κυρώσει την πλειοψηφία των διεθνών συνθηκών για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως αυτές αναφέρθηκαν σε προηγούμενο εδάφιο (Κεφάλαιο 2.3), με αποτέλεσμα την ισχύ τους ως νόμων του κράτους και την υπερίσχυσή τους έναντι οποιασδήποτε άλλης αντίθετης διάταξης νόμου. Ακόμα, η συμμετοχή της χώρας στην ΕΕ συνεπάγεται συνεχώς την άμεση ισχύ στο εσωτερικό της έννομης τάξης πλήθους κανονισμών, την υιοθέτηση οδηγιών , αλλά και τη δημιουργία συστάσεων με γνωμοδοτικό περιεχόμενο σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς . Παράλληλα , ο Νόμος Ν.3028/2002 για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΦΕΚ Α/153/2002) και ο Ν.3658/2008 περιλαμβάνοντας μέτρα για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών (ΦΕΚ Α /70/2008), αποτελούν κατ'εξοχήν εθνικές διατάξεις για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο πλαίσιο των παραπάνω, εξασφαλίζεται κατ'επέκταση και η προστασία των Ιστορικών Κέντρων.

Πέραν των παραπάνω, τα ιστορικά κέντρα, προστατεύονται παράλληλα και μέσω άλλων πηγών Δικαίου . Συγκεκριμένα, οριοθετούνται τοπογραφικά και ορίζονται ως Ιστορικά Κέντρα μέσω Υπουργικών Αποφάσεων ή Κανονιστικών προεδρικών διαταγμάτων, λαμβάνοντας έτσι ιδιαίτερο θεσμικό χαρακτήρα. Οι παραπάνω κανονιστικές πράξεις προβλέποντας κατά περίπτωση τα ακριβή τοπογραφικά όρια των Ιστορικών Κέντρων, τους όρους και περιορισμούς δόμησης που ισχύουν σε αυτά, καθώς και τις επιτρεπόμενες χρήσεις, έχουν ως αποτέλεσμα την προστασία της ιστορικής τους ταυτότητας, αλλά και την επιρροή της μελλοντικής αναπτυξιακής τους εξέλιξης, γεγονός ιδιαίτερα κρίσιμο για την πραγματική προστασία και αξιοποίησή τους. Συχνά ακόμη, το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των Ιστορικών Κέντρων, εκσυγχρονίζεται μέσω έκδοσης επιμέρους κανονιστικών πράξεων

της διοίκησης για την αντιμετώπιση νέων προκλήσεων των ιστορικών πυρήνων. (Παρθενόπουλος, Παρθενοπούλου, 2010)

### **Χωροταξικός σχεδιασμός**

Πέραν του θεσμικού πλαισίου για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, η αξιοποίηση των Ιστορικών Κέντρων των πόλεων, αποτελεί παράλληλα προτεραιότητα σε επίπεδο χωροταξικού σχεδιασμού με στόχο την συμβολή τους στην αναπτυξιακή διαδικασία. Εν προκειμένω, στην κατεύθυνση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, η προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των πόλεων αποτελεί κρίσιμο άξονα πολιτικής για την διαμόρφωση της υπερτοπικής ταυτότητας μιας περιφέρειας ή πόλης. Η αξιοποίηση έτσι του πολιτιστικού αποθέματος ως συγκριτικού πλεονεκτήματος των εν λόγω χωρικών ενότητων υποδεικνύει στρατηγικούς άξονες για τη διαχείριση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Η ανάπτυξη των Ιστορικών Κέντρων των πόλεων τίθεται έτσι στο επίκεντρο ρυθμιστικών σχεδίων περιφερειών και περιφερειακών ενότητων. Στο πλαίσιο αυτό, τα ρυθμιστικά σχέδια υποδεικνύουν σύνολο στόχων πολιτικής, κατευθύνσεων, προτεραιοτήτων, μέτρων και προγραμμάτων για τη χωροταξική, πολεοδομική και οικιστική οργάνωση των πόλεων και παράλληλα για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στο πλαίσιο μιας αναπτυξιακής διαδικασίας με όρους βιωσιμότητας. Στην κατεύθυνση αυτή, μεταξύ άλλων η προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί στρατηγικό στόχο των ρυθμιστικών σχεδίων σε ένα πλαίσιο εναρμόνισής της με την οικονομική μεγέθυνση των πόλεων και την διασφάλιση της ποιοτικής κατοίκησης σε αυτές. Για την επίτευξη της παραπάνω συνθήκης, προβλέπονται έτσι κατά γενική ομολογία δράσεις για την ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας των πόλεων και των πολιτιστικών τους θεσμών, την ανάδειξη της διαχρονικότητας μνημείων και τοπίων, μέσω δημιουργίας δικτύων και διαδρομών συνδυαζόμενων με δίκτυο χώρων πρασίνου, την αναβάθμιση του δημοσίου χώρου της πόλης, ως συστατικού στοιχείου της πολιτιστικής της ταυτότητας, αλλά και την αξιοποίηση του κενού κτηριακού αποθέματος μέσω εγκατάστασης πολιτιστικών δραστηριοτήτων και επιχειρήσεων πολιτιστικής οικονομίας σε αυτό. Το σύνολο των παραπάνω αφορώντας τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς εν γένει, ισοδυναμεί κατ'επέκταση με τη θέση των Ιστορικών κέντρων στο επίκεντρο του επίσημου σχεδιασμού, τη στιγμή που εντός των ρυθμιστικών σχεδίων εντοπίζονται παράλληλα ειδικά μέτρα πολιτικής προσανατολισμένα στα Ιστορικά Κέντρα. Εν προκειμένω, η ενίσχυση της προστασίας και η ανάδειξη των ιστορικών κέντρων, μέσω των υποκειμένων επιπέδων σχεδιασμού και ο συντονισμός των διαδικασιών με την πολιτική των αναπλάσεων αποτελεί κρίσιμη προβλεπόμενη κατεύθυνση πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, η οριοθέτηση των ιστορικών κέντρων και η προώθηση μελετών για την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και δημόσιου χώρου, του πολεοδομικού ιστού, των παραδοσιακών και ιστορικών δραστηριοτήτων, των αξιόλογων κτισμάτων και κατασκευών, των μετώπων των κτηρίων αλλά και λοιπών στοιχείων που συνθέτουν την εικόνα κάθε ιστορικού κέντρου, αποτελούν άλλες προβλεπόμενες κατευθύνσεις.

Σε συνέχεια των παραπάνω, η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί άξονα πολιτικής και στο πλαίσιο Επιχειρησιακών Προγραμμάτων εκπονούμενων σε δημοτικό

επίπεδο. Εν προκειμένω, αναδεικνύεται ομοίως η αναγκαιότητα προστασίας και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς ως προτεραιότητας τοπικά αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, τα Ιστορικά Κέντρα συνδεδεμένα με σύνολο δραστηριοτήτων προωθούμενων σε επίπεδο πόλης, λειτουργούν ως μοχλός για την επίτευξη σύγχρονων αναπτυξιακών στοχοθεσιών.

### **Πολεοδομικός Σχεδιασμός**

Η προστασία των Ιστορικών Κέντρων, ως περιοχών που καταλαμβάνουν επιμέρους χωρικές ενότητες της πόλης, αποτελεί αντικείμενο του πολεοδομικού σχεδιασμού, σε ένα πλαίσιο εναρμόνισής του με κατευθύνσεις πολιτικής του υπερκείμενου σχεδιασμού. Εν προκειμένω, στο πλαίσιο των υφιστάμενων Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ), αλλά και των υπό εξέλιξη Τοπικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΤΠΣ), ως συνόλου κειμένων, χαρτών και διαγραμμάτων για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση της περιοχής ενός πρωτοβάθμιου Ο.Τ.Α., καθορίζεται το πρότυπο χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης, οι χρήσεις γης, οι όροι και οι περιορισμοί δόμησης εντός πολεοδομικών ενοτήτων. Στην κατεύθυνση αυτή, εξασφαλίζεται η ρυθμιστική παρέμβαση σε σύνολο Ιστορικών Κέντρων, ως αναπόσπαστων πολεοδομικών ενοτήτων των πόλεων, ενώ ακόμη ο καθορισμός στο πλαίσιο των ΤΠΣ περιοχών προστασίας, εξασφαλίζει την περαιτέρω προστασία και αξιοποίηση των εν λόγω χωρικών ενοτήτων. Πιο αναλυτικά, ορίζονται ως περιοχές προστασίας, οι περιοχές μελέτης των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων, οι οποίες διαθέτουν ιδιαίτερα αξιόλογα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, χρήζοντας έτσι προστασίας, προβολής και ανάδειξης. Γίνεται έτσι οριοθέτησή τους και καθορισμός για αυτές ειδικών περιορισμών ή και απαγορεύσεων ως προς τις χρήσεις γης και τη δόμηση, για λόγους προστασίας του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος και του τοπίου τους. Στις περιοχές προστασίας, εντάσσονται έτσι εκτάσεις που υπάγονται σε ειδικό νομικό καθεστώς προστασίας, όπως είναι οι χώροι αρχαιολογικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος, τα δάση και οι δασικές εκτάσεις, καθώς ακόμη και ο αιγιαλός και η παραλία, οι ποταμοί-λίμνες-ρέματα, καθώς και οι περιοχές υπαγόμενες στο εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών του ν. 3937/2011 (Α' 60). Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται και οι περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί, κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 56 του ν. 2637/1998 (Α' 200), ως αγροτική γη υψηλής παραγωγικότητας. Στη βάση των παραπάνω, η υπαγωγή των Ιστορικών κέντρων στις περιοχές προστασίας των ΤΠΣ, αναδεικνύει την σημασία που αποδίδεται σε επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού σε ζητήματα προστασίας, αλλά και αξιοποίησης των εν λόγω χωρικών ενοτήτων των πόλεων. Η υιοθέτηση έτσι στο πλαίσιο του πολεοδομικού σχεδιασμού των ΓΠΣ και ΤΠΣ, αλλά και άλλων εργαλείων πολιτικής κατά το πρότυπο των ΣΧΟΟΑΠ, εξασφαλίζοντας τη ρύθμιση χρήσεων γης στον αστικό και μη αστικό χώρο της πόλης αντίστοιχα, ενέχει αυξημένες προοπτικές για την εξασφάλιση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς εν γένει.

### **Βιώσιμη αστική κινητικότητα**

Παράλληλα, η προστασία και αξιοποίηση των Ιστορικών κέντρων τίθεται στον πυρήνα του αναπτυξιακού σχεδιασμού υπό το πρίσμα στόχων βιώσιμης αστικής κινητικότητας εντός των εν λόγω χωρικών ενοτήτων. Πιο αναλυτικά, ένα σύνολο Σχεδίων Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ), εκπονούμενων σε πόλεις με Ιστορικό Κέντρο επιδιώκουν την

ανάπτυξη συστημάτων μεταφορών στην κατεύθυνση της αειφορίας . Συγκεκριμένα, με κυκλοφοριακή αναδιοργάνωση σε επίπεδο πολεοδομικών ενοτήτων με έμφαση στα ήπια μέσα μετακίνησης (πεζή κίνηση, ποδήλατο), με προώθηση της χρήσης των μέσων σταθερής τροχιάς αλλά και με τη χωροθέτηση βασικών μονάδων εφοδιαστικής διαχείρισης και πρακτορείων μεταφορών, σε εναρμόνιση με τα λειτουργικά, φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των χωρικών ενοτήτων της πόλης, εξασφαλίζουν υπό μια άλλη οπτική τη βιώσιμη ανάπτυξη των Ιστορικών κέντρων των πόλεων. Ο κυκλοφοριακός σχεδιασμός λειτουργεί έτσι υποστηρικτικά για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από εκτεταμένη αέρια ρύπανση, η οποία ενέχει αυξημένους κινδύνους διάβρωσης της επιφάνειας του πολιτιστικού αποθέματος, τη στιγμή που επηρεάζοντας την κυκλοφοριακή συμπεριφορά κατοίκων και επισκεπτών, ενέχει αυξημένες προοπτικές λειτουργικής ενσωμάτωσης των Ιστορικών κέντρων στην καθημερινότητα της πόλης.

### **Κλιματική αλλαγή & διαχείριση κινδύνων**

Στο πλαίσιο μελετών ΤΠΣ, ο ρόλος των οποίων αναδείχθηκε παραπάνω, προβλέπεται ακόμη τοπικό σχέδιο για την προσαρμογή των πόλεων στην κλιματική αλλαγή, καθώς και τοπικό σχέδιο διαχείρισης καταστροφών και κινδύνων. Η παραπάνω συνθήκη αποτελεί παράλληλα στόχο στο πλαίσιο κατάρτισης Περιφερειακών Σχεδίων για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Με τον τρόπο αυτό, μεταξύ άλλων τίθεται στο επίκεντρο του σχεδιασμού η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από νέου τύπου απειλές της τρέχουσας περιόδου, στο πλαίσιο φυσικών καταστροφών αλλά και άλλων εξωγενών κινδύνων, γεγονός που εισάγει κατ'επέκταση νέα δεδομένα ως προς τον τρόπο διαχείρισης και των Ιστορικών κέντρων.

### **Πολιτικές τοπίου**

Η προστασία και ανάδειξη των τοπίων ως αναπόσπαστων στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί μια ακόμη πρωτοβουλία που αναδεικνύει τη διεξαγόμενη συζήτηση στην Ελλάδα για τη διαχείριση του πολιτιστικού αποθέματος. Εν προκειμένω, ενσωματώνεται στην εθνική έννομη τάξη η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο μέσω του Ν.3827/10, σύμφωνα με τον οποίο προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί που έχουν μνημειακό χαρακτήρα χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα μνημεία της φύσης. Στόχο αποτελεί έτσι η διαμόρφωση γενικών αρχών, πολιτικών και κατευθυντήριων γραμμών για τη λήψη μέτρων με στόχο την προστασία, τη διαχείριση και το σχεδιασμό των τοπίων. Η ελληνική συζήτηση για την προστασία των Ιστορικών κέντρων ως χωρικών ενοτήτων που στο πλαίσιο αλληλεπίδρασης με το φυσικό τους περιβάλλον σχετίζονται άμεσα με την έννοια των τοπίων, εμπλουτίζεται έτσι περαιτέρω στο πλαίσιο της σχετικά νέας υιοθετούμενης αυτής προσέγγισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η υλοποίηση στην πράξη των παραπάνω στόχων για την προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, παραμένει ωστόσο ένα ανοιχτό ερώτημα το οποίο δεν αποτελεί αντικείμενο της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας. Αξίζει ωστόσο να γίνει μια σύντομη αναφορά σε ένα σύνολο συνηθισμένων ζητημάτων του θεσμικού πλαισίου τα οποία οδηγούν στη μειωμένη αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων ως προς την προστασία των Ιστορικών κέντρων. Συγκεκριμένα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, ενώ οι βιβλιογραφικά δυνατοί τρόποι για τον προσδιορισμό των ορίων των Ιστορικών πυρήνων είναι ποικίλοι,



στην πράξη η ακολουθούμενη διαδικασία είναι αποσπασματική, συχνά στα όρια της τυχαιότητας για επιμέρους τμήματα και με ad hoc (κατά περίπτωση) διαδικασίες εφαρμοζόμενες από τις αρμόδιες διοικήσεις, χωρίς να ακολουθείται κάποια συγκεκριμένη τακτική. Παράλληλα, ένα σύνολο άλλων προβληματικών παραμέτρων έχει ως αποτέλεσμα ο όρος Ιστορικό Κέντρο να ανταποκρίνεται πρακτικά σε περιορισμένο αριθμό τμημάτων ελληνικών πόλεων. Πιο αναλυτικά, εντοπίζονται Ιστορικά Κέντρα ελληνικών πόλεων, τα οποία ωστόσο δεν είναι κανονιστικά χαρακτηρισμένα ως τέτοια (κυρίως για πόλεις της Β. Ελλάδας), ενώ ακόμη έχει συχνά παρατηρηθεί, περιοχές χαρακτηρισμένες ως Ιστορικό Κέντρο βάσει του θεσμικού πλαισίου να μην αποτελούν ουσιαστικά τμήματα του πρώτου ιστορικού πυρήνα (Φλώρινα, Δράμα, Καβάλα, Ηράκλειο). Εντοπίζεται έτσι συχνά μια ασυμμετρία μεταξύ τυπικής και πραγματικής υπόστασης του όρου Ιστορικό Κέντρο. Ακόμη, υπάρχουν ζητήματα του θεσμικού πλαισίου σχετιζόμενα με την υποβάθμιση της ουσιαστικής προστασίας και αξιοποίησής του ιστορικού κέντρου, ως πρωταρχικού στόχου της νομοθετικής τους ρύθμισης. Πιο αναλυτικά, παρά την παρουσία θεσμικού πλαισίου χαρακτηρισμού τμήματος της πόλης ως ιστορικού κέντρου, συχνά δεν εντοπίζονται ειδικό όροι και περιορισμοί δόμησης αυτού, με αποτέλεσμα την εξομίωση του με τις υπόλοιπες χωρικές ενότητες της πόλης και κατ'επέκταση την αλλοίωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Συγκεκριμένα, η μη εξειδικευμένη ρύθμιση ή και η απουσία ρύθμισης εν γένει, έχουν οδηγήσει για συγκεκριμένες περιπτώσεις πόλεων, σε σύγχρονες αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις, επεκτάσεις καθ' ύψος, προσθήκες και κατεδαφίσεις, με αποτέλεσμα την απώλεια της αυθεντικότητας του πρώτου αυτού οικισμού της πόλης. Παράλληλα, παρά την παρουσία ρυθμιστικών περιορισμών δόμησης του Ιστορικού Κέντρου, ο εκτεταμένος αριθμός αυθαιρεσιών από ίδιους κατοίκους, συνδυαστικά με την αναποτελεσματικότητα των αρμόδιων αρχών ως προς τον έλεγχο δόμησης, αποτελεί μεταξύ άλλων, ένα ακόμη λόγο διαχρονικής απώλειας της ιστορικής ταυτότητας πλήθους ελληνικών ιστορικών κέντρων. Η διαχείριση του Ιστορικού Κέντρου αποτελεί έτσι συχνά ζήτημα συνεργασίας και ενδοδιοικητικής επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών φορέων, γεγονός το οποίο συχνά δημιουργεί πλήθος ζητημάτων στην πράξη ως προς τον συντονισμό των προωθούμενων δράσεων. Συγκεκριμένα, η χρονική υστέρηση ως προς την υλοποίηση των δράσεων λόγω της πολυπλοκότητας των διαδικασιών, καθώς και συχνά η αδυναμία σύγκλισης απόψεων ως προς τις εφαρμοζόμενες παρεμβάσεις αποτελούν ορισμένα μόνο παρατηρούμενα ζητήματα, τα οποία δυσχεραίνουν την προώθηση δράσεων αξιοποίησης των Ιστορικών Κέντρων. (Παρθενόπουλος, Παρεθνοπούλου, 2010)

## Συμπεράσματα

Στην Ελλάδα, δεδομένης της ιδιαίτερα δυναμικής θέσης της χώρας σε πλήθος ιστορικών περιόδων, εντοπίζεται από το παρελθόν σύνολο πόλεων, οι οποίες με την πάροδο των ετών έχουν αποκλειστεί από νέες κατοικούμενες χωρικές ενότητες, διαμορφώνοντας έτσι συνθήκες παρουσίας ιστορικών κέντρων εντός σύγχρονων αστικών ιστών. Στο πλαίσιο αυτό, εντοπίζονται μητροπολιτικές περιοχές που πληρούν την παραπάνω συνθήκη, καθώς ακόμη και μικρού ή μεσαίου μεγέθους πόλεις της νησιωτικής και ηπειρωτικής Ελλάδας με το εν λόγω χαρακτηριστικό. Η παρουσία έτσι ιστορικών κέντρων για μεγάλο αριθμό πόλεων της

ελληνικής επικράτειας, έχει ως αποτέλεσμα την αναγκαιότητα προστασίας και αξιοποίησης των μοναδικών αυτών χωρικών ενότητων, θέτοντάς τες στο προσκήνιο του επίσημου σχεδιασμού. Στην κατεύθυνση αυτή, η Ελλάδα έχει επικυρώσει σύνολο διεθνών συνθηκών για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς εν γένει, γεγονός που θεμελιώνει την αναγκαιότητα προστασίας και των ιστορικών κέντρων, τη στιγμή που η συμμετοχή της χώρας στην ΕΕ συνεπάγεται αυτομάτως την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στη βάση ιδρυτικών συνθηκών του ενωσιακού οικοδομήματος. Την ίδια στιγμή, η άμεση ισχύς στην εθνική έννομη τάξη ενός συνόλου κανονισμών, αλλά και η υποχρεωτικότητα ενσωμάτωσης οδηγιών, σε συνδυασμό με συστάσεις της ΕΕ για την αποτελεσματική διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, θέτουν υπό μια άλλη οπτική την σημασία της ορθής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς στο επίκεντρο της ελληνικής συζήτησης. Συμπληρωματικά, εθνική νομοθεσία προσανατολισμένη στην διαφύλαξη του πολιτιστικού μας αποθέματος, αλλά και υπουργικές αποφάσεις και κανονιστικά προεδρικά διατάγματα που εκδίδονται και διαμορφώνουν κατά περίπτωση ειδικό νομικό καθεστώς για τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, ολοκληρώνουν το σύνολο των θεσμικών πρωτοβουλιών που αφορούν την προστασία και την αξιοποίηση των ιστορικών κέντρων. Η ορθή διαχείριση των Ιστορικών Κέντρων αποτελεί παράλληλα κεντρική κατεύθυνση πολιτικής σε επίπεδο χωροταξικού σχεδιασμού. Στο πλαίσιο αυτό, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς εντοπίζεται μεταξύ άλλων στον πυρήνα τόσο του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, όσο και ρυθμιστικών σχεδίων εκπονούμενων σε περιφερειακό επίπεδο αλλά και επιχειρησιακών προγραμμάτων τοπικά αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων. Συμπληρωματικά, η προστασία και ανάδειξη των ιστορικών κέντρων των πόλεων, απασχολεί ομοίως τον πολεοδομικό σχεδιασμό, σε μια προσπάθεια εναρμόνισής του με στόχους υπερκείμενων σχεδιασμών. Συγκεκριμένα, τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) ρυθμίζοντας τις χρήσεις γης μεταξύ άλλων και εντός ιστορικών κέντρων, καθώς ακόμη και τα υπό εξέλιξη Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΤΠΣ), στο πλαίσιο των οποίων περιοχές με ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά νοούνται ως περιοχές προστασίας, καθώς ακόμη και μέσω άλλων εργαλείων πολιτικής κατά το πρότυπο των ΣΧΟΟΑΠ, για τη ρύθμιση χρήσεων γης στον μη αστικό χώρο της πόλης, αναδεικνύεται η σημασία που αποδίδει ο επίσημος σχεδιασμός στην προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς εν γένει. Τέλος, θεματικοί σχεδιασμοί στο πλαίσιο εκπόνησης Σχεδίων Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ), αλλά και νέου τύπου σχεδιασμοί για την κλιματική αλλαγή και τη διαχείριση κινδύνων, εισάγουν υπό μια άλλη οπτική κατευθυντήριους άξονες για την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών οντοτήτων από φυσικές ή άλλου είδους καταστροφές. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η αποτελεσματικότητα του επίσημου σχεδιασμού στην πράξη ως προς την προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αποτελεί ένα ανοιχτό ερώτημα το οποίο ωστόσο δεν αποτελεί αντικείμενο της συγκεκριμένης διπλωματικής. Αδιαμφισβήτητα ωστόσο, αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου, αλλά και ζητήματα ενδοδιοικητικής επικοινωνίας και ελλιπούς συντονισμού των αρμόδιων φορέων ως προς την προώθηση δράσεων αξιοποίησης ιστορικών κέντρων, έχουν οδηγήσει διαχρονικά σε ανεπάρκειες ως προς τη διαχείριση και τον σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων στην Ελλάδα.

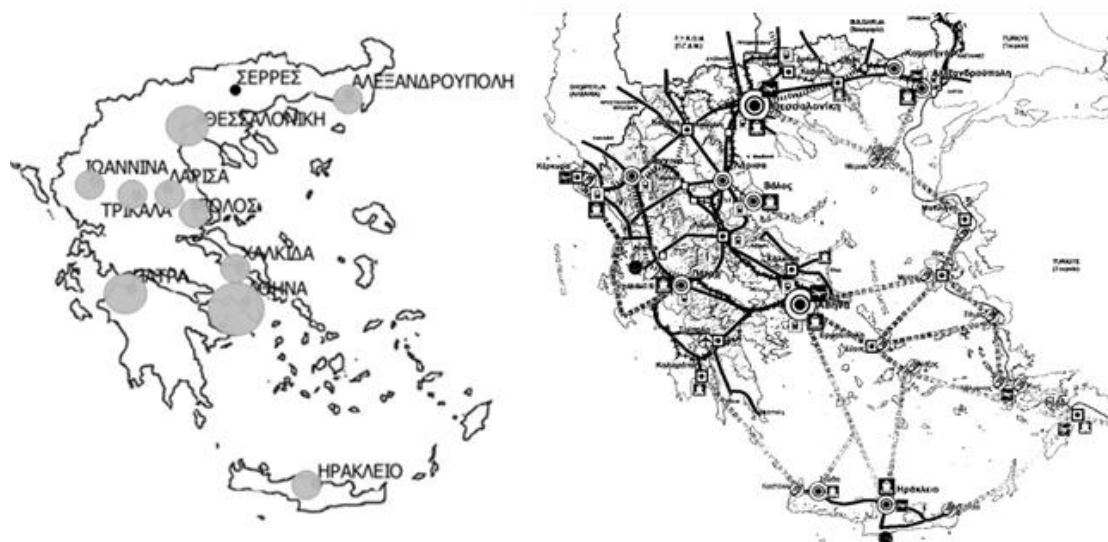
## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

#### 4. Ιωάννινα: Μια ιστορική πόλη με έντονη δυναμική

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται η σημασία της πόλης των Ιωαννίνων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και ακολουθεί η ανάδειξη της πολεοδομικής εξέλιξής της, από τον πρώτο της οικιστικό πυρήνα στο παρελθόν μέχρι και σήμερα. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η μορφή της πόλης στην τρέχουσα συγκυρία μέσω κοινωνικοοικονομικών και χωρικών αξόνων θεώρησης (Πίνακας 1), ενώ το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με διεξαγωγή συμπερασμάτων για την πόλη.

##### 4.1. Ο εθνικός και διεθνής ρόλος της πόλης

Τα Ιωάννινα βρίσκονται στο βορειοδυτικό τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ο ιδιαίτερα ενισχυμένος ρόλος της πόλης αντανακλάται στην πληθυσμιακή της εξέλιξη με την πάροδο των ετών. Συγκεκριμένα, παρατηρείται διαχρονική αύξηση του πληθυσμού της, στοιχείο που θέτει την πόλη πλέον στον πυρήνα των μεγαλύτερων αστικών κέντρων της χώρας. Πιο αναλυτικά, ο πληθυσμός τους το 1991 ανερχόταν στους 56.699 κατοίκους για την πόλη και 92.425 κατοίκους για τον ευρύτερο Δήμο Ιωαννιτών, με αύξηση στους 67.384 και 103.000 αντίστοιχα βάσει της απογραφής του 2001. Ο πληθυσμός της πόλης σήμερα ανέρχεται στους 65.574 κατοίκους και στους 111.737 για τον διευρυμένο Δήμο Ιωαννιτών (απογραφή 2011). Στο πλαίσιο των παραπάνω πληθυσμιακών μεγεθών τα Ιωάννινα συγκαταλέγονται πλέον στην κατηγορία των μεσαίου μεγέθους πόλεων, αποτελώντας έτσι την 7η μεγαλύτερη ελληνική πόλη. (Ρυθμιστικό σχέδιο & πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος οικιστικού συγκροτήματος Ιωαννίνων, 2009).



Εικόνα 16: (Αριστερά) Οι 11 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις. (Δεξιά) Σχέσεις συνδεσιμότητας των πόλεων μέσω των μεταφορικών υποδομών

(πηγή: Γενικό χωροταξικό πλαίσιο, ίδια επεξεργασία)

Τα Ιωάννινα από το παρελθόν αποτελούν πόλη με ιδιαίτερα σημαντικό εθνικό ρόλο, ως κόμβος ενός εμπορικού δρόμου στο πλαίσιο εισαγωγών και εξαγωγών προϊόντων μεταξύ βορειοδυτικής ηπειρωτικής Ελλάδας και ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων. Συγκεκριμένα, παρά την ιδιαίτερα κακή κατάσταση του εθνικού οδικού δικτύου εκείνη την εποχή, η χερσαία επικοινωνία μεταξύ Ιωαννίνων και του λιμανιού της Πρέβεζας, του σημαντικότερου λιμανιού των Ηπειρωτικών παραλίων της περιόδου, αποτελούσε εξαίρεση. Οι συνθήκες αυτές, είχαν ως αποτέλεσμα να διαπερνά από τα Ιωάννινα περίπου το 60% των εμπορικών συναλλαγών προερχόμενων από τις βορειοανατολικές χώρες (Βαλκανικές χώρες, Ρωσία και Κων/πολη), μετουσιώνοντας την πόλη σε ιδιαίτερα σημαντικό εθνικό και υπερεθνικό κόμβο. (Κανετάκης, 1991)

Όπως ενδεικτικά αναφέρεται, τα Ιωάννινα αποτελούσαν εμπορικό σταθμό μεταξύ άλλων των εξής δρομολογίων καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας μέχρι και τα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα (Κανετάκης, 1991):

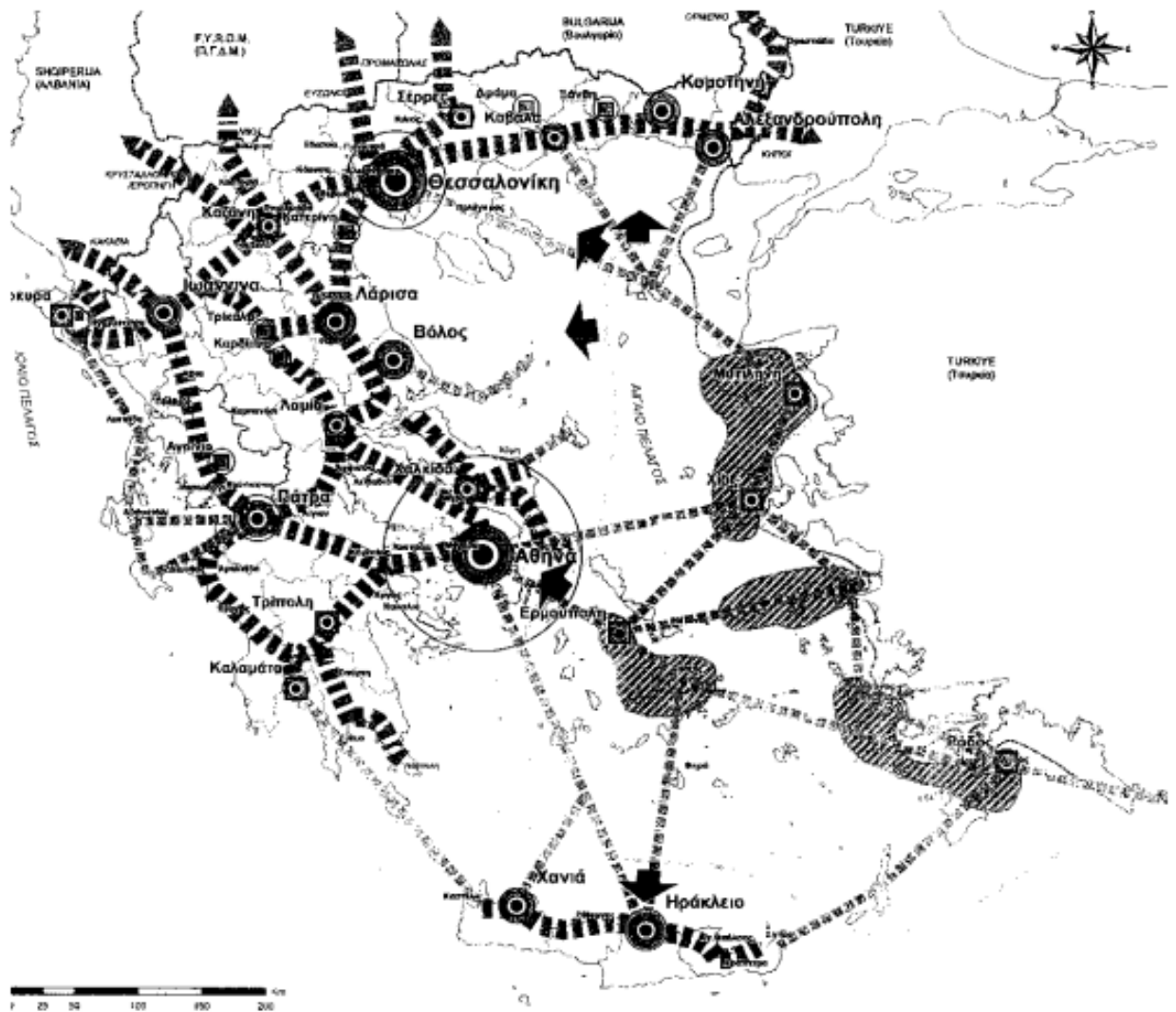
- Βιέννη-Πράγα –Βελιγράδι-Κουμάνοβο-Σκόπια-Βελεσά-Κοζάνη-Γρεβενά-Ιωάννινα
- Βουκουρέστι-Σόφια-Θεσσαλονίκη-Κοζάνη-Γρεβενά-Ιωάννινα

Τα δρομολόγια αυτά είναι μεταξύ άλλων τα ενδεικτικότερα για την κατανόηση της υπερεθνικής εμβέλειας της πόλης από το παρελθόν.

Η πόλη κατέχει ωστόσο μέχρι και σήμερα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, δεδομένου ότι αποτελεί πόλη-πύλη. Πιο αναλυτικά, η εγγύτητα της πόλης με την Αλβανία και τον διασυνοριακό θαλάσσιο χώρο Ελλάδας-Ιταλίας μέσω Ηγουμενίτσας, του σημαντικότερου πλέον λιμανιού της Ηπείρου και δυτική πύλη της χώρας, έχουν ως αποτέλεσμα τη νοηματοδότηση της ως πόλο διακρατικών συνεργασιών, διευρύνοντας ιδιαίτερα την εμβέλεια επιρροής της. Σημειώνεται ότι πραγματοποιείται για πρώτη φορά οδική σύνδεση της πόλης με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας μέσω αυτοκινητοδρόμου το 1925, γεγονός που αλλάζει τους μέχρι πρότινος συσχετισμούς ως προς τον εθνικό και υπερεθνικό ρόλο της πόλης. Στην ίδια λογική, η αεροπορική σύνδεση των Ιωαννίνων με την πρωτεύουσα στο πλαίσιο δημιουργίας του αεροδρομίου το 1932, θέτοντας την πόλη στον πυρήνα του εθνικού χάρτη αερομεταφορών, είναι υπό μια άλλη οπτική ενδεικτική της σταδιακής ενίσχυσης της εθνικής της σημασίας. Παράλληλα, η ολοκλήρωση τεχνικών υποδομών στην περιοχή της Ηγουμενίτσας και η δημιουργία του νέου λιμανιού της το 2003 για τη βελτίωση των θαλάσσιων μεταφορών καθώς και η ολοκλήρωση έργων οδικών υποδομών (Εγνατία οδός -2009- και Ιόνια οδός-2017-) με κόμβο την περιοχή των Ιωαννίνων, για τη βελτίωση της διεθνούς προσπελασιμότητας και κατ'επέκταση της πρόσβασης στην πόλη από τον εθνικό και υπερεθνικό χώρο, διαμορφώνουν για τα Ιωάννινα ένα ιδιαίτερα ενισχυμένο διαπεριφερειακό-διακρατικό προφίλ. Η πόλη αποτελεί πλέον αστικό κέντρο μεγάλης εμβέλειας επιρροής.

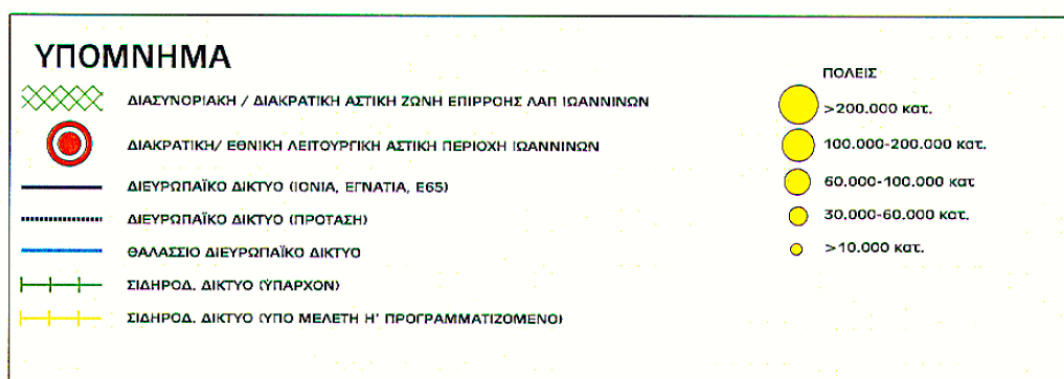
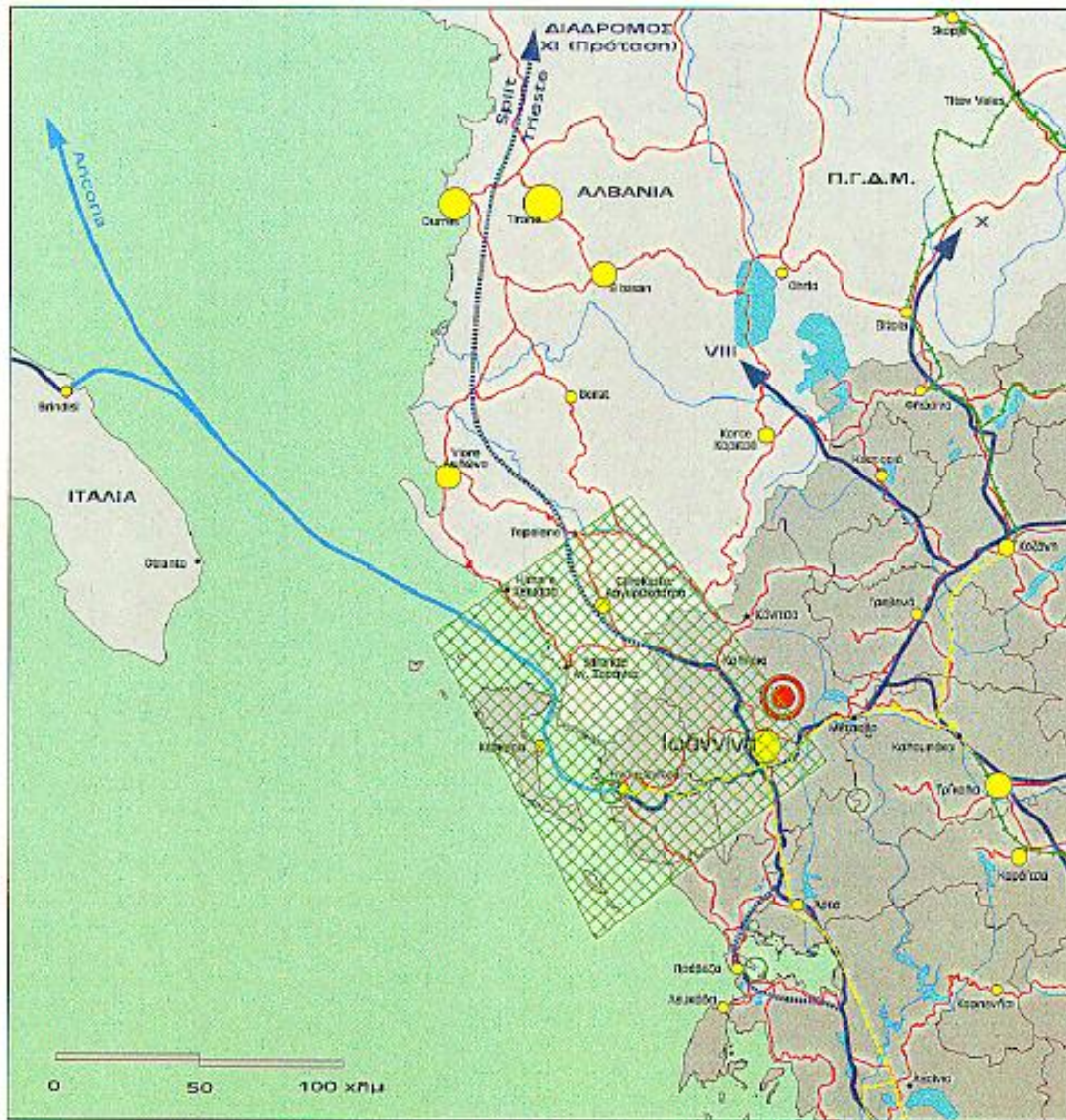
Σε συνέχεια της παραπάνω οπτικής, το «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» του ελληνικού χώρου, προωθεί την ενίσχυση της περιφερειακής, εθνικής και υπερεθνικής εμβέλειας των Ιωαννίνων, διευρύνοντας περαιτέρω τη σημασία τους στον ευρύτερο χώρο στο μέλλον. Συγκεκριμένα, στόχο αποτελεί η ανάδειξη των

Ιωαννίνων σε πόλο διασυνοριακής δικτύωσης στην περιοχή των Βαλκανίων και του Αδριατικού διαδρόμου, στο πλαίσιο συμπληρωματικής λειτουργίας της πόλης με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας. Στο χρονολόγιο που ακολουθεί, αποτυπώνεται η διαχρονικά αυξανόμενη δυναμική της πόλης σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, υπό το πρίσμα σταδιακής ενσωμάτωσής της ως κόμβου, στο εθνικό δίκτυο οδικών και αέριων μεταφορών, αλλά και υπό το πρίσμα των αλληλεπιδράσεων που αυτή εμφανίζει με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας ως θαλάσσιου μεταφορικού κόμβου.



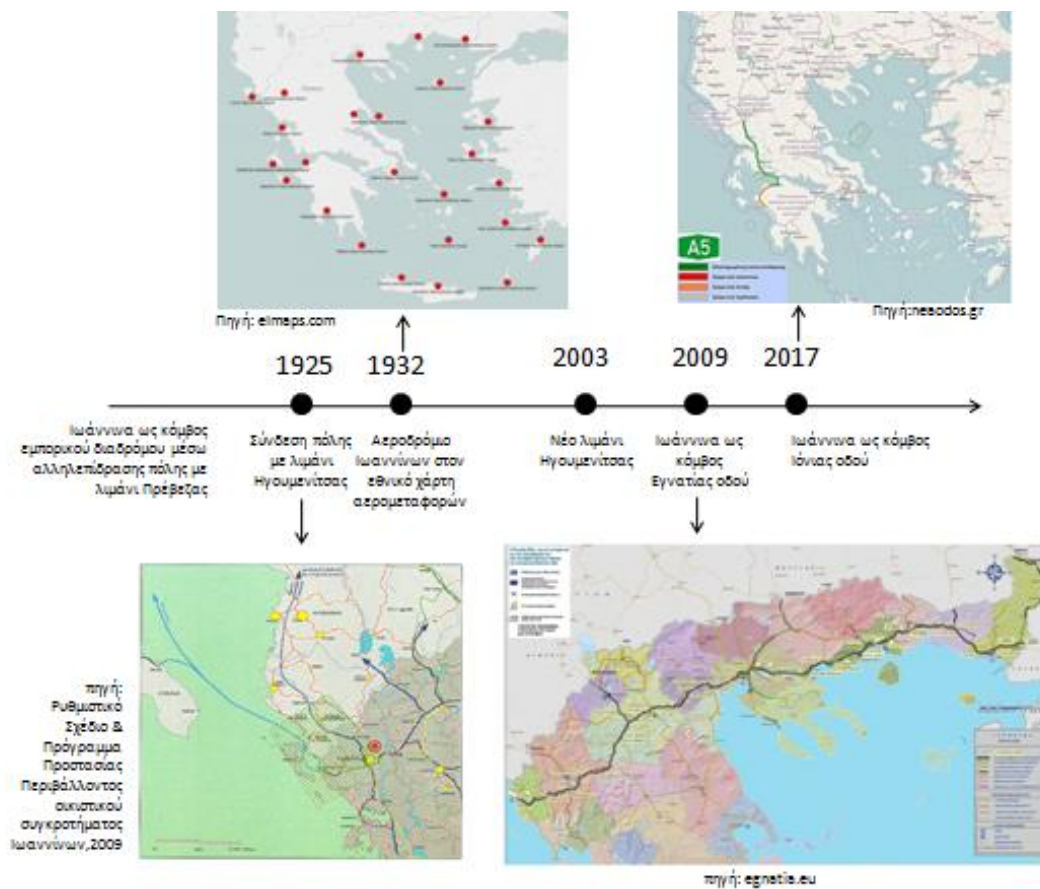
Χάρτης 2: Τα Ιωάννινα ως πρωτεύων εθνικός πόλος

(πηγή: : Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, 2008)



Χάρτης 3: Διακρατική θέση Ιωαννίνων

(πηγή: Ρυθμιστικό Σχέδιο & Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος οικιστικού συγκροτήματος Ιωαννίνων, 2009)



**Χρονολόγιο 1: Η σταδιακή ενσωμάτωση των Ιωαννίνων στον εθνικό χάρτη μεταφορικών υποδομών**

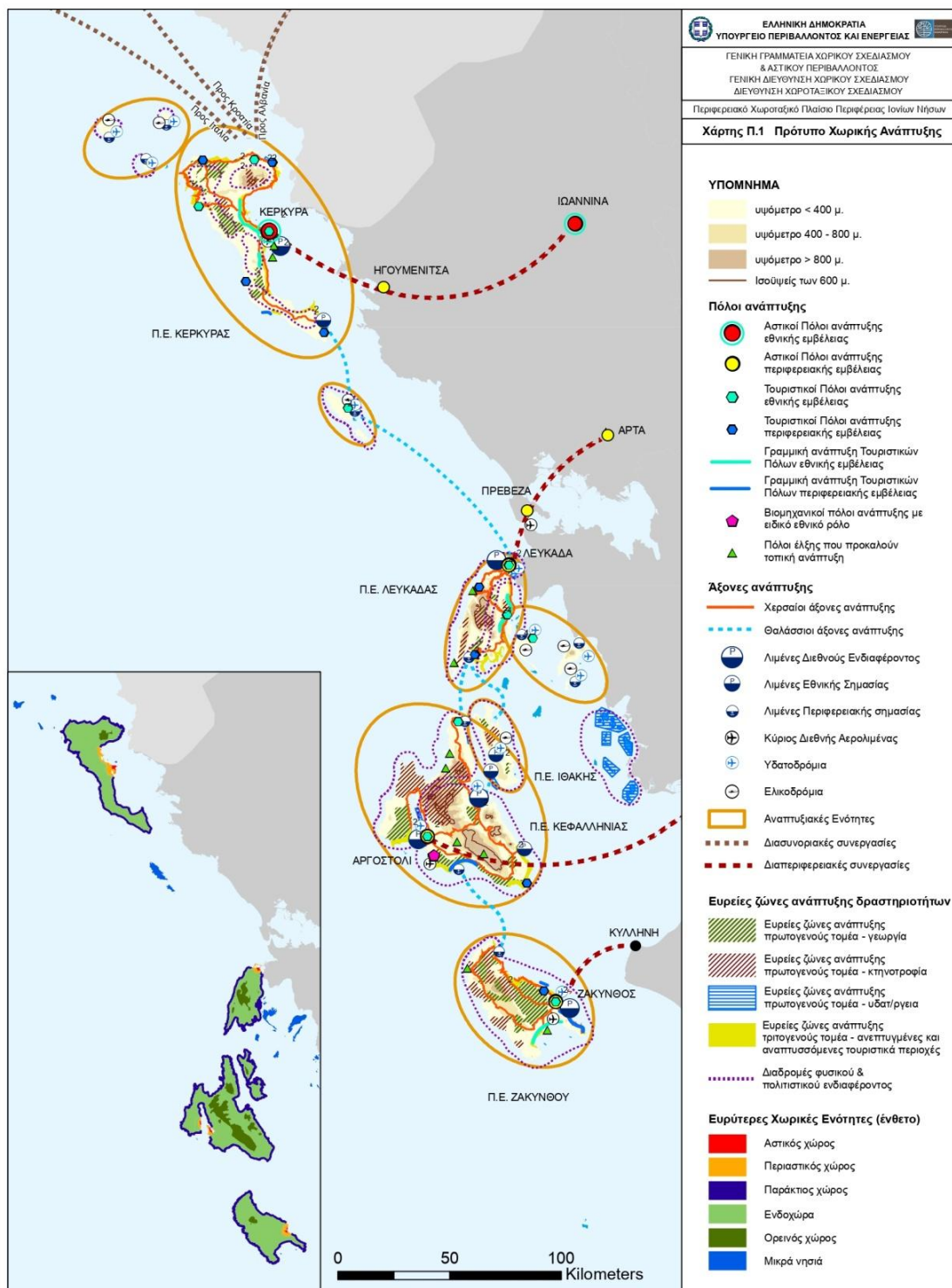
(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Σε τομεακό επίπεδο, «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» του ελληνικού χώρου, έμφαση αποδίδεται στην ανάδειξη των Ιωαννίνων ως κέντρου εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αξιοποιώντας φυσικούς και πολιτιστικούς τοπικούς πόρους. Συγκεκριμένα, το ιδιαίτερο φυσικό κάλλος της περιοχής, δεδομένου του υδάτινου δυναμικού και της έντονης βιοποικιλότητάς της, καθώς και η πλούσια ιστορία του τόπου αποτελούν χαρακτηριστικά που καθιστούν την πόλη ιδιαίτερο τουριστικό προορισμό εσωτερικού ενώ ακόμη υπό εξέλιξη βρίσκεται και η ελκυστικότητα της πόλης για τουρίστες από τον υπερεθνικό χώρο. Συμπληρωματικά, το φυσικό περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής των Ιωαννίνων, διασφαλίζοντας την παραγωγή γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων υψηλής ποιότητας, ενισχύει περαιτέρω τον τομεακό ρόλο της πόλης σε εθνικό επίπεδο. Εν προκειμένω και βάσει του γενικού χωροταξικού πλαισίου, η μετουσίωση της πόλης σε κέντρο δραστηριοτήτων πρωτογενούς τομέα με έμφαση στην βιολογική παραγωγή και την παραγωγή προϊόντων προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης ή την επεξεργασία ευγενών μετάλλων, θα ενισχύσουν περαιτέρω την ήδη σημαντική εμβέλεια επιρροής της, ως πρωτεύοντος εθνικού πόλου.



#### 4.2. Η διαπεριφερειακή και περιφερειακή εμβέλεια της πόλης

Τα Ιωάννινα πέραν από πόλη με κυρίαρχο εθνικό ρόλο, είναι παράλληλα πόλη με αυξημένη διαπεριφερειακή εμβέλεια, στο πλαίσιο αλληλεπιδράσεων που αναπτύσσονται με τα Ιόνια νησιά, τη Δυτική και κεντρική Ελλάδα. Συγκεκριμένα, τα Ιωάννινα ως πρωτεύουσα της περιφέρειας Ηπείρου, βρίσκονται σε άμεση συσχέτιση με αστικά κέντρα της περιφέρειας Ιονίων νήσων, Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Δυτικής Ελλάδας, ως γειτνιάζουσες χωρικές ενότητες. Η ελκυστικότητα της πόλης στο πλαίσιο αστικού εμπορίου, αλλά και υπηρεσιών πολιτισμού, τουρισμού, υγείας και αναψυχής, δημιουργούν προϋποθέσεις ενός ευρύτερου οικονομικού χώρου των Ιωαννίνων, προσεγγίζοντας περιοχές των όμορων περιφερειών. Η εν λόγω συνθήκη ευνοείται έτσι σε σημαντικό βαθμό στο πλαίσιο ανάπτυξης μεταφορικών υποδομών για τη διασύνδεση της πόλης με άλλα αστικά κέντρα, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο εδάφιο, τη στιγμή που η διαπεριφερειακή αυτή επιρροή της πόλης προωθείται περαιτέρω στο μέλλον. Πιο αναλυτικά, το «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» του ελληνικού χώρου, προάγει την ενίσχυση των συνεργασιών της πόλης με την Ηγουμενίτσα, ενδεχομένως σε συμπληρωματική λειτουργία με την Κέρκυρα, δημιουργώντας έτσι ένα δίκτυο πόλεων (Ιωάννινα-Ηγουμενίτσα-Κέρκυρα) με συνεργασίες σε τομείς τουρισμού/πολιτισμού, εκπαίδευσης, μεταφορών και πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ ακόμη προωθείται η ενίσχυση της πόλης ως πόλου έρευνας και παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών υγείας υπερτοπικής εμβέλειας. Προβλέπεται ακόμη, η ενίσχυση των συνεργασιών της πόλης με το μητροπολιτικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, το δίπολο Λάρισας-Βόλου και την Πάτρα ως έτερους εθνικούς πόλους., Προωθείται παράλληλα η δικτύωση της πόλης με τα αστικά κέντρα Κοζάνης και Κέρκυρας, ως δευτερεύοντων εθνικών πόλων, αλλά και με την πόλη του Αγρινίου, των Τρικάλων και της Καρδίτσας, σε μια προσπάθεια περαιτέρω ισχυροποίησης της υπερτοπικής δυναμικής της πόλης.



Εικόνα 17: Αλληλεπίδραση Ιωαννίνων με Ιόνια νησιά

(πηγή: Περιφερειακό χωροταξικό πλαίσιο Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, 2018)

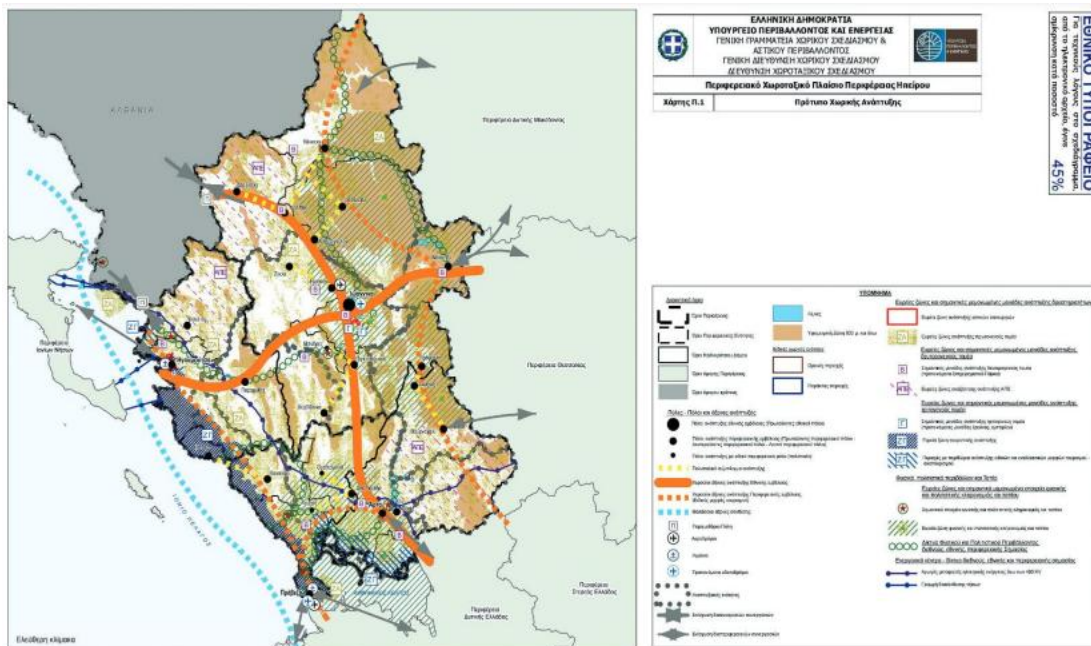
Τα Ιωάννινα, παράλληλα ως έδρα της Περιφέρειας αποτελούν το σημαντικότερο αστικό κέντρο της Ηπείρου. Οι πόλεις Άρτα, Ηγουμενίτσα και Πρέβεζα είναι οι έδρες των Π.Ε. Άρτας, Θεσπρωτίας και Πρέβεζας αντιστοίχως και αποτελούν μαζί με τα Ιωάννινα τα κύρια αστικά κέντρα της Περιφέρειας. Η πόλη αποτελεί το βασικό πόλο έλξης της εσωτερικής μετανάστευσης της Περιφέρειας. Στο πλαίσιο αυτό, στην ΠΕ Ιωαννίνων και ειδικά στην πόλη των Ιωαννίνων, εντοπίζονται σχεδόν οι μισοί κάτοικοι της περιφέρειας Ηπείρου, η οποία κατέχει πληθυσμό 336.856 ατόμων βάσει στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ για το έτος 2011, τη στιγμή που ο υπόλοιπος αριθμός των κατοίκων της περιφέρειας, εντοπίζεται διεσπαρμένος στις υπόλοιπες ΠΕ. Συμπληρωματικά, ο πληθυσμός της ΠΕ Ιωαννίνων και ειδικά της πόλης των Ιωαννίνων, έχει σημειώσει τη μεγαλύτερη αύξηση στο πλαίσιο της εξελικτικής πορείας των τελευταίων ετών, αγγίζοντας το μέγιστο παρατηρούμενο αριθμό κατοίκων κατά τη δεκαετία του 1990, στοιχείο που σηματοδοτεί την ισχυρή δυναμική της πόλης και στο σύνολο της περιφέρειας. (Επιχειρησιακό πρόγραμμα περιφέρειας Ηπείρου 2015-2019) Όσον αφορά την οικονομική δυναμική της πόλης των Ιωαννίνων σε επίπεδο περιφέρειας, δηλαδή εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες αστικές περιοχές της περιφέρειας, αυτή διαμορφώνεται στη 2η υψηλότερη θέση. Πιο αναλυτικά, η ΠΕ ενότητα Ιωαννίνων και κατ'επέκταση η πόλη των Ιωαννίνων ως κύριο αστικό κέντρο αυτής, αποτελεί την 2η πιο πλούσια ΠΕ της Ηπείρου, μετά την Θεσπρωτία, τη στιγμή που τα παραπάνω οικονομικά χαρακτηριστικά οφείλονται κυρίως (κατά ποσοστό 31.9%) στην προστιθέμενη αξία κλάδων Δημόσιας διοίκησης, άμυνας, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας, οι οποίες εντοπίζονται στην περιοχή των Ιωαννίνων. Παράλληλα, η ΠΕ Ιωαννίνων κατέχει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο όσον αφορά την πολιτιστική της διάσταση εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες ενότητες της περιφέρειας Ηπείρου. Συγκεκριμένα, από τους 82 παραδοσιακούς οικισμούς της περιφέρειας Ηπείρου, 70 εντοπίζονται στην ΠΕ Ιωαννίνων, ενόσω από τα 3 χαρακτηρισμένα ιστορικά κέντρα της περιφέρειας, τα 2 βρίσκονται στην ΠΕ Ιωαννίνων (Ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων, ιστορικό κέντρο Κόνιτσας). Βάσει των παραπάνω στοιχείων, στην ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων εντοπίζεται το 85,4% των παραδοσιακών οικισμών της περιφέρειας Ηπείρου και η πλειοψηφία των ιστορικών κέντρων που συναντώνται σε αυτή.

Η πόλη των Ιωαννίνων παράλληλα αποτελεί ισχυρό αστικό κέντρο για τον ευρύτερο χώρο της περιφέρειας Ηπείρου, καλύπτοντας σύνολο βασικών διοικητικών λειτουργιών. Ακόμη ο χαρακτήρας της πόλης ως πανεπιστημιακή πόλη με ακαδημαϊκά ιδρύματα πανεπιστημιακής και τεχνολογικής εκπαίδευσης, καθώς και η συμπερίληψη εντός αυτής δραστηριοτήτων δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα και κυρίως υποδομές έρευνας, εκπαίδευσης, υγείας, τουρισμού και αθλητισμού, ικανές να εξυπηρετήσουν σύνολο αναγκών, αναδεικνύουν περαιτέρω την ευρεία επιρροή της πόλης, ως υπερτοπικό κέντρο. Σημειώνεται ακόμη ότι, η πόλη των Ιωαννίνων, αποτελεί μία εκ των 5 κύριων πόλεων της περιφέρειας, συνδυαστικά με την Ηγουμενίτσα, την Πρέβεζα, την Άρτα και το Μέτσοβο, οι οποίες αποτελούν ιδιαίτερους πόλους ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, ο αστικός ιστός των Ιωαννίνων, δεδομένης της αναγνωρισιμότητάς του σε τομείς παιδείας, έρευνας, υγείας και αστικού τουρισμού, αναφέρεται ότι πληροί ικανοποιητικότερα από οποιοδήποτε άλλο αστικό κέντρο της περιφέρειας, τις προϋποθέσεις παγίωσης του ως υπερτοπικού πόλου. (Περιφερειακό χωροταξικό πλαίσιο Ηπείρου, 2018).



Εικόνα 18: Η περιφέρεια Ηπείρου

(πηγή: Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητα και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2018. Περιφέρεια Ηπείρου, 2019)



Εικόνα 19: Τα Ιωάννινα ως υπερτοπικός πόλος

(πηγή: Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητα και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2018. Περιφέρεια Ηπείρου, 2019)



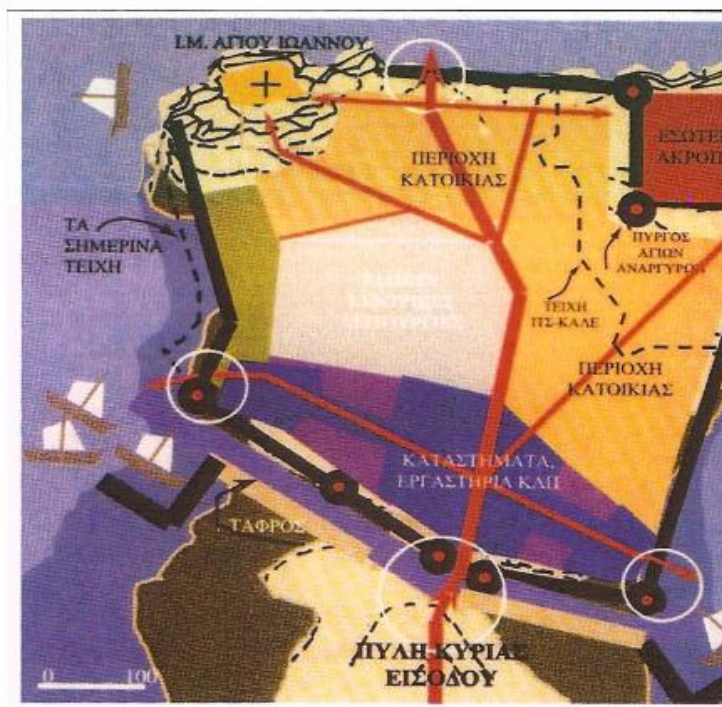
Εικόνα 20: Πολιτιστικό απόθεμα της περιφέρειας Ηπείρου

(πηγή: <http://www.epirus.gov.gr/portal/index.php/component/content/article/77-epikaira/296-paradosiakoi-oikismoi.html>, ιδία επεξεργασία)

### 4.3. Η πολεοδομική εξέλιξη των Ιωαννίνων : Βασικές χρονικές τομές

Η συγκρότηση της πόλης των Ιωαννίνων, χρονολογείται για πρώτη φορά στο πλαίσιο της Βυζαντινής περιόδου (περίπου 530 μ.), ωστόσο δεν είναι ιστορικά επιβεβαιωμένη η ακριβής χρονολογία ίδρυσής της. Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου χτίζεται το Κάστρο των Ιωαννίνων ως πρώτος πυρήνας της πόλης, χωρίς ωστόσο να καταλαμβάνεται το σύνολο του χώρου που δημιουργείται από τα Τείχη του.

Ακολουθεί η ενδυνάμωση του ρόλου των Ιωαννίνων ως εμπορικό κέντρο της εποχής (1081 μ.), στοιχείο που συνεπάγεται την αύξηση του πληθυσμού της πόλης. Πραγματοποιείται έτσι η πρώτη επέκταση της πόλης, με αποτέλεσμα αυτή να καταλαμβάνει πλέον σχεδόν το σύνολο του οριοθετημένου από το Κάστρο χώρου, έκτασης 190 στρεμμάτων.

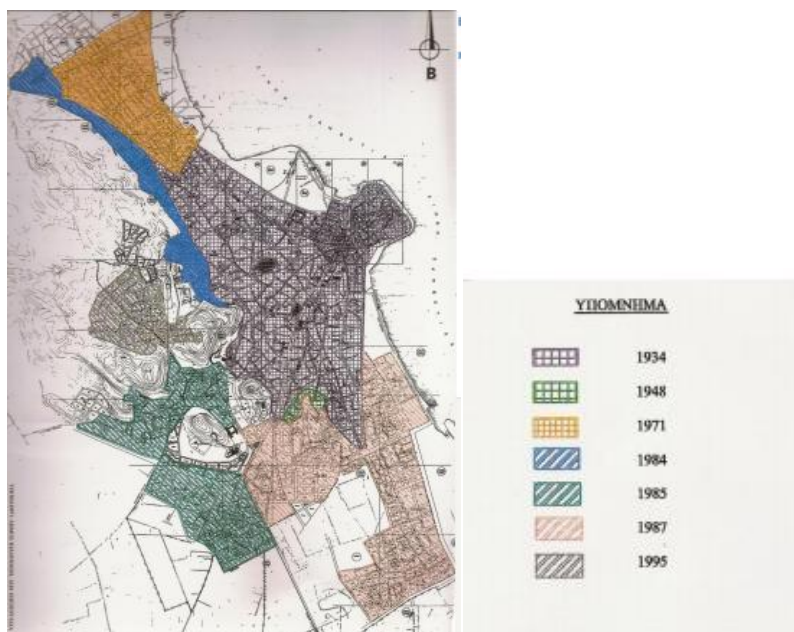


Εικόνα 21: Πολεοδομική οργάνωση Ιωαννίνων κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο

(πηγή: Χαρίσης, 2003)

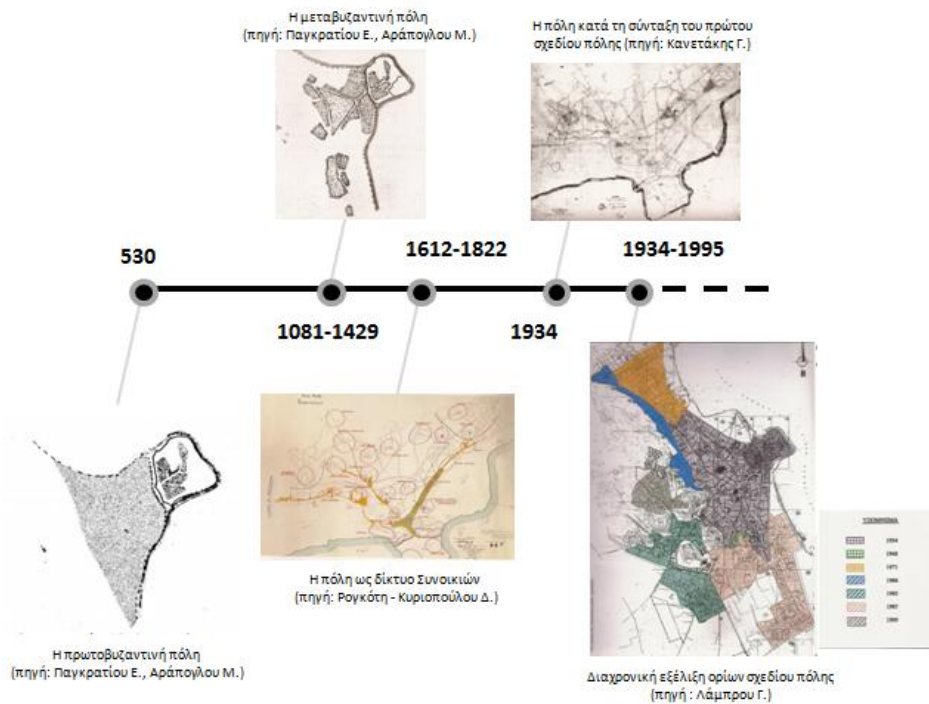
Στη συνέχεια, η παράδοση της πόλης υπό την οθωμανική κατοχή ( 1430μΧ) συνεπάγεται την πρώτη επέκτασή των Ιωαννίνων εκτός του Κάστρου και την έναρξη των πολλαπλών επεκτάσεων της πόλης πέραν του Καστρινού οικισμού καθ' όλη τη διάρκεια της μεταβυζαντινής περιόδου. Συγκεκριμένα, η πόλη οργανώνεται σε επιμέρους συνοικίες (μαχαλάδες) γύρω από το Κάστρο, τόσο στην κατεύθυνση του νοτιοδυτικού όσο και του βορειοανατολικού άξονά της. Η συνοικία του Κάστρου, αλλά και οι συνοικίες Λειβαδιώτη, Σαράβα, Τσουκαλά και Τσιγαρά, που σήμερα αντιστοιχούν στις οδούς που βρίσκονται περιμετρικά των Τειχών του Κάστρου, συνέθεταν την συνολική έκταση της πόλης. Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου γίνονται περαιτέρω επεκτάσεις της πόλης γύρω από το Κάστρο, ενώ ακόμα, πραγματοποιείται λειτουργική διαφοροποίηση των υπάρχουσών χρήσεων. Ειδικότερα για πρώτη φορά η περιοχή της αγοράς (Παζάρι) τοποθετείται εκτός του Κάστρου, ενώ η συνοικία του Κάστρου φιλοξενεί πια αποκλειστικά κτήρια πολιτικού, θρησκευτικού και οικιστικού χαρακτήρα. Παράλληλα, η συνύπαρξη χριστιανικών, εβραϊκών και μουσουλμανικών κοινοτήτων στην πόλη κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, οδήγησε σε σημαντικό βαθμό στη διαμόρφωση των ιδιαίτερων ποιοτικών χαρακτηριστικών της , αισθητών μέχρι σήμερα. Συγκεκριμένα, η εβραϊκή συναγωγή των Ιωαννίνων (κτήριο «Αρχαίας Ιεράς Συναγωγής Ιωαννίνων», το εβραϊκό νεκροταφείο, καθώς και τρία τζαμιά των Ιωαννίνων (Τζαμί Καλούτσιανης, Τζαμί Ασλάν Πασά και Φατιγιέ Τζαμί), τα οποία χτίστηκαν στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου, είναι ενδεικτικά της ιδιαίτερης σημερινής φυσιογνωμίας της πόλης, ως χώρος παρελθοντικής συνύπαρξης ετερόκλητων υποκειμένων.

Ακολούθως, η απελευθέρωση της πόλης (1913μΧ.), συνεπάγεται την δημιουργία του πρώτου διατάγματος για τη συγκρότηση σχεδίου πόλης (1934μΧ). Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιείται αποδιοργάνωση των συνοικιών και διάνοιξη νέων δρόμων, μετασχηματίζοντας έτσι τη δομή της πόλης των Ιωαννίνων. Συγκεκριμένα, η πόλη εγκαταλείποντας την πολυκεντρική της οργάνωση γύρω από το Κάστρο, ευθυγραμμίζεται στην κατεύθυνση των γεωμετρικών χαράξεων αποκτώντας σταδιακά το εντεινόμενο επίμηκες σχήμα της. Ακόμα, η χωροθέτηση του αεροδρομίου στο δυτικό άκρο της πόλης (1932), ενισχύει περισσότερο την προσέλκυση δραστηριοτήτων σε νέες χωρικές ενότητες της πόλης. Παράλληλα, η μετακίνηση πληθυσμού από όλο τον ηπειρωτικό χώρο προς τα Ιωάννινα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, καθώς και η χωροθέτηση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κατά τη δεκαετία του 1970 και του Πανεπιστημιακού νοσοκομείου τη δεκαετία του 1980 στα προάστια της πόλης, αποτελούν στοιχεία που ευνοούν την περαιτέρω επέκταση της σε γραμμικό σχήμα.



Εικόνα 22: Όριο σχεδίου πόλεως Ιωαννίνων ανά χρονικές περιόδους

(πηγή: Πήχη ,2010)



## Χρονολόγιο 2: Πολεοδομική εξέλιξη Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Η δημιουργία δραστηριοτήτων σε νέες χωρικές ενότητες στη βάση των παραπάνω εξελίξεων, είχε ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των λειτουργικών χαρακτηριστικών της πόλης. Ειδικότερα, το εμπορικό και διοικητικό κέντρο μετατοπίζονται πλέον εκτός του Κάστρου και δυτικότερα, διαμορφώνοντας τις προϋποθέσεις δημιουργίας ενός νέου χώρου υψηλής κοινωνικής και οικονομικής σημασίας. Συγκεκριμένα, εκδίδεται το πρώτο Γ.Π.Σ. της πόλης (ΦΕΚ 58Δ/1987), ενώ αργότερα πραγματοποιούνται αναθεωρήσεις αυτού, λόγω μικρών επεκτάσεων της πόλης, (ΦΕΚ 635Δ/1987 και ΦΕΚ 618Δ/1989), ενισχύοντας έτσι το επίμηκες σχήμα της. Ακολουθεί η έκδοση προεδρικού διατάγματος για τον χαρακτηρισμό τμήματος της πόλεως των Ιωαννίνων ως Ιστορικού Κέντρου βάσει (ΦΕΚ605Δ/1989). Στο πλαίσιο αυτό, οριοθετείται το Ιστορικό Κέντρο των Ιωαννίνων.

Άρθρο 1

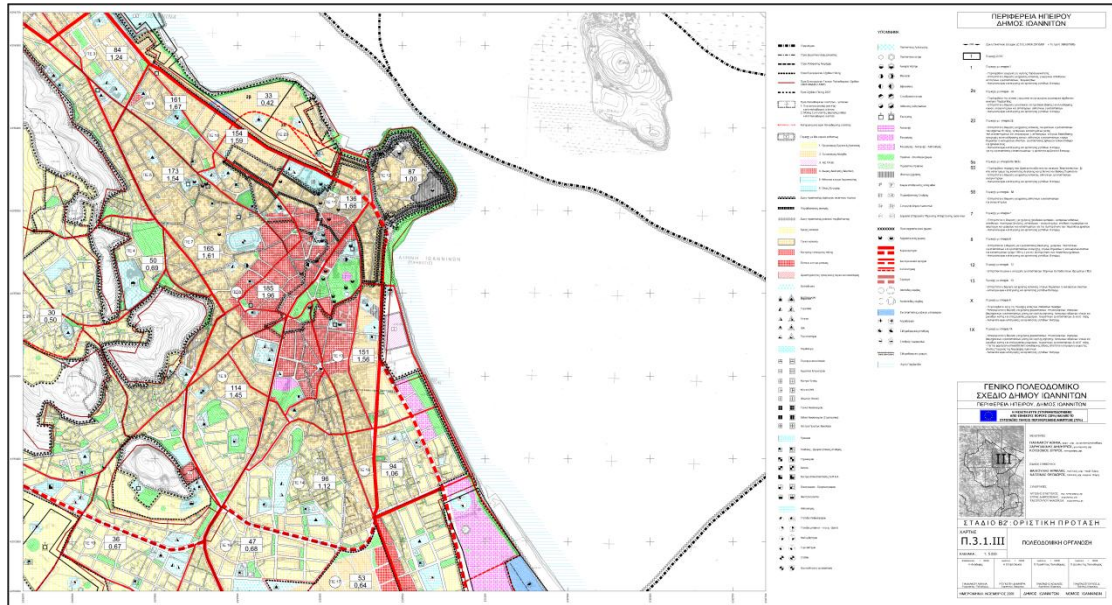
Χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακό (ιστορικό κέντρο) το τμήμα της πόλης Ιωαννίνων (ν. Ιωαννίνων), που οριοθετείται από την οδό Μετσόβου, Γερβασίου, Αβέρωφ, Κένιγγος, Παπάζογλου, την τεθλασμένη γραμμή Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, την οδό Ανεξαρτησίας, συμπεριλαμβανομένων των ιδιοκτησιών των Ο.Τ. 184, 184α, 190, 191, 192, 192α, 221 και 188α που έχουν πρόσωπο στην οδό αυτή και στις οδούς Καραϊσκάκη και Πουκεβίλ, της οδού Φιλικής Εταιρείας, Αναξαγόρα, Αγίου Νικολάου, την τεθλασμένη γραμμή Η, Θ, Ι, Κ μέχρι την οδό Πατριάρχου Ευαγγελίδη (πρώην Παμβώτιδος) την πλατεία Μαβίλη και τη λίμνη, όπως τα όριά του φαίνονται με μαύρη συνεχή γραμμή στο σχετικό προτύπο διάγραμμα σε κλίμακα 1:1000, που θεωρήθηκε από τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Τοπογραφικών Εφαρμογών με την υπ' αριθ. 32443/1989 πράξη του και που συνοπτικό του αντίτυπο δημοσιεύεται με το παρόν διάταγμα.

Εικόνα 23: Απόσπασμα ΦΕΚ605Δ/1989

(πηγή: ΦΕΚ605Δ/1989)



Η τρέχουσα δομή της πόλης των Ιωαννίνων αποτελείται έτσι από το Ιστορικό Κέντρο, ως παλιά πόλη και τη συνεχώς επεκτεινόμενη προς νέες χωρικές ενότητες σύγχρονη πόλη. Με βάση έτσι τα παραπάνω, Ένα μικρό τμήμα του Ιστορικού Κέντρου, στο οποίο εντοπίζονται εμπορικές λειτουργίες και συγκεκριμένα η περιοχή της παλιάς αγοράς, εντάσσεται στην περιοχή των κεντρικών λειτουργιών της πόλης, όπως φαίνεται στον ακόλουθο χάρτη.



Χάρτης 4: Γ.Π.Σ. Ιωαννίνων (2008)

(πηγή: Υπηρεσία Δόμησης Ιωαννίνων, 2022)

#### 4.4. Τα Ιωάννινα στη σύγχρονη συγκυρία

Η τρέχουσα μορφή της πόλης αναδεικνύεται μέσω κοινωνικοοικονομικών και χωρικών χαρακτηριστικών στο πλαίσιο των κατασκευασμένων 5 αξόνων θεώρησης (Πίνακας 1). Κάθε υποεδάφιο πραγματεύεται έναν εκ των αξόνων, παρουσιάζοντας στοιχεία γι αυτόν.

##### Κεντρικότητα θέσης

Τα Ιωάννινα βρίσκονται σχεδόν στο κέντρο της Ηπείρου, σε υψόμετρο περίπου 470 μέτρων, στη δυτική ακτή της λίμνης Παμβώτιδας. Η πόλη είναι χωροθετημένη στο κέντρο του ομώνυμου λεκανοπεδίου (Λεκανοπέδιο Ιωαννίνων), συνολικού μήκους 37χμ. και μέγιστου πλάτους 13χμ. Η πόλη βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα της πεδινής έκτασης που σχηματίζεται από τα όρη Τσιγκέλι-Τόμαρος-Ξεροβούνι.



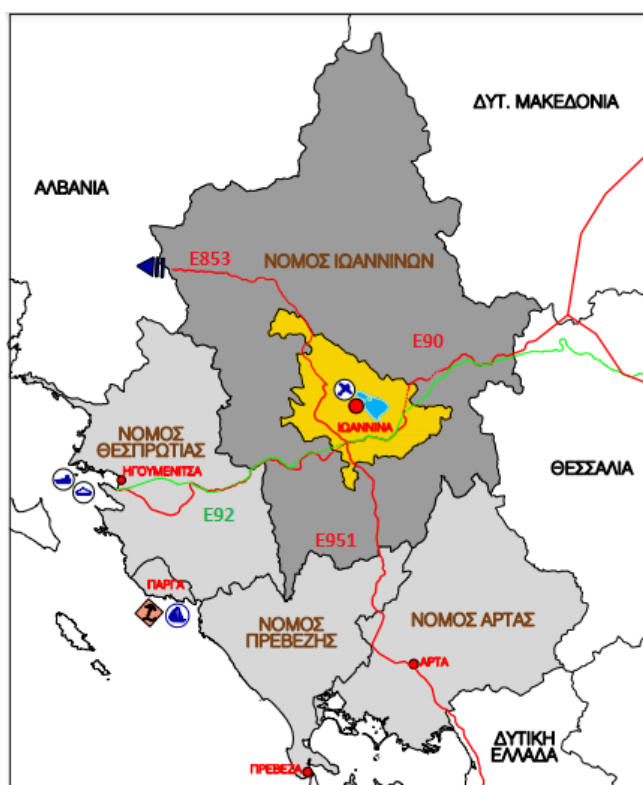
Εικόνα 24: Φωτογραφία ιστορικού χάρτη Γ.Υ.Σ., έτους 1932

(πηγή: Υπηρεσία Δόμησης Ιωαννίνων)

## Δίκτυα μεταφορών & προσβασιμότητα

Η πρόσβαση στην πόλη πραγματοποιείται οδικώς, και αεροπορικώς ενώ σε μικρότερο βαθμό στο παρελθόν ήταν για περιορισμένο διάστημα εφικτή η υδάτινη πρόσβαση μέσω υδροπλάνου. Συγκεκριμένα, η οδική πρόσβαση στην πόλη πραγματοποιείται μέσω αυτοκινητοδρόμων οι οποίοι στη βάση του εκσυγχρονισμού του ελληνικού Εθνικού Οδικού δικτύου αποτελούν τμήματα του Διεθνούς Δικτύου Εθνικών Οδών. Συγκεκριμένα, η οδική πρόσβαση είναι εφικτή μέσω των παρακάτω τμημάτων του Διεθνούς οδικού δικτύου:

- Αυτοκινητοδρόμου «Εγνατία Οδός» (E90): Ο συγκεκριμένος εγκάρσιος εθνικός οδικός άξονας Ανατολής-Δύσης, περιλαμβάνει μεταξύ άλλων ως κόμβο την πόλη των Ιωαννίνων. Ο συγκεκριμένος αυτοκινητόδρομος αποτελεί τη σημαντικότερη πύλη εισόδου στην πόλη, καταλαμβάνοντας το 48% του ημερήσιου φόρτου εισόδου/εξόδου στην πόλη.
- Αυτοκινητοδρόμου «Ιόνια Οδός» (E951): Ο εγκάρσιος αυτός εθνικός οδικός άξονας Βορρά-Νότου ξεκινώντας από την περιοχή της Αμβρακίας συνδέεται με την «Εγνατία Οδό» στην περιοχή της Ηπείρου, διασφαλίζοντας ομοίως την πρόσβαση στα Ιωάννινα.
- Οδικού άξονα «Ηγουμενίτσα-Ιωάννινα-Τρίκαλα-Βόλος» (E92)
- Οδικού άξονα «Ιωάννινα-Μεθοριακός σταθμός Κακαβιάς» (E853)



Εικόνα 25: Προσβάσεις στην πόλη των Ιωαννίνων

(πηγή: Ρυθμιστικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος Οικιστικού Συγκροτήματος Ιωαννίνων, ίδια επεξεργασία)

Συμπληρωματικά, από την ευρύτερη περιοχή της πόλης των Ιωαννίνων διέρχονται τμήματα του παλαιού εθνικού οδικού δικτύου, τα οποία εξυπηρετούν σε μικρότερο βαθμό την οδική πρόσβαση στην πόλη. Συγκεκριμένα, τα τμήματα αυτά του παλαιού οδικού εθνικού δικτύου είναι:

- Ε.Ο. Ιωαννίνων Τρικάλων,
- Ε.Ο. Ιωαννίνων Ηγουμενίτσας,
- Ε.Ο. Ιωαννίνων-Κοζάνης,

Ακόμα, επαρχιακές οδοί εξυπηρετούν παράλληλα την προσβασιμότητα στα Ιωάννινα στο πλαίσιο μετακινήσεων τοπικής κλίμακας.

Όσον αφορά την εναέρια πρόσβαση στην πόλη, αυτή είναι εφικτή μέσω του αεροδρομίου των Ιωαννίνων «Βασιλεύς Πύρρος». Συγκεκριμένα, πραγματοποιείται καθημερινή σύνδεση των Ιωαννίνων με συγκεκριμένο αριθμό ελληνικών πόλεων, καθώς ακόμη και περιορισμένος αριθμός ναυλωμένων πτήσεων (τσάρτερ) εξωτερικού. Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι η άμεση αεροπορική σύνδεση της περιφέρειας Ηπείρου με το εξωτερικό πραγματοποιείται διαχρονικά κυρίως μέσω του αεροδρομίου του Ακτίου Πρεβέζης, ωστόσο η πρόσφατη επέκταση και αναβάθμιση του αεροδρομίου των Ιωαννίνων, η οποία ξεκίνησε το 2007 και ολοκληρώθηκε το 2019 συνεπάγεται την βελτίωση της προσβασιμότητας στην πόλη από τον υπερεθνικό χώρο, σε ένα πλαίσιο ενδυνάμωσης της δυναμικής του αεροδρομίου Ιωαννίνων.

Σχετικά με την υδάτινη πρόσβαση στην πόλη, σημειώνεται ότι για περιορισμένο χρονικό διάστημα αυτή ήταν εφικτή μέσω ειδικού αεροσκάφους, υδροπλάνου, από την Κέρκυρα με προσθαλάσσωσή του στη λίμνη Ιωαννίνων. Η συγκεκριμένη δυνατότητα, σε λειτουργία το διάστημα 2005-2008, αποσύρθηκε τελικά το 2009, λόγω χαμηλής ζήτησης της υπηρεσίας. Η υπό εξέλιξη συζήτηση ωστόσο για την δανειοδότηση παγοδρομίου στη Λίμνη εντός του 2022, για τη σύνδεση των Ιωαννίνων με τα νησιά του Ιονίου, επαναφέρει στο προσκήνιο περαιτέρω δυνατότητες πρόσβασης στα Ιωάννινα.



Εικόνα 26: Υδροπλάνο στη λίμνη Ιωαννίνων

(πηγή:airnews.gr)

Τα Ιωάννινα αποτελούν πόλη με ρόλο κέντρου σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, όπως έχει ήδη αναλυθεί, γεγονός που δημιουργεί προϋποθέσεις αυξημένου κυκλοφοριακού φόρτου στην πόλη, για λόγους εργασίας, αναψυχής, εκπαίδευσης και ατομικών υποθέσεων εν γένει. Στο πλαίσιο αυτό, το αυτοκίνητο (Ι.Χ.), η δίκυκλη μηχανή, τα ΜΜΜ, το ποδήλατο και η πεζή κίνηση, αποτελούν τα μέσα κάλυψης των ανωτέρω κυκλοφοριακών αναγκών στην πόλη. Δημιουργούνται έτσι δίκτυα μεταφορών, τα οποία βάσει της ανάλυσης του Σχεδίου Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) του Δήμου Ιωαννιτών, διαμορφώνουν εντέλει συνθήκες κινητικότητας.

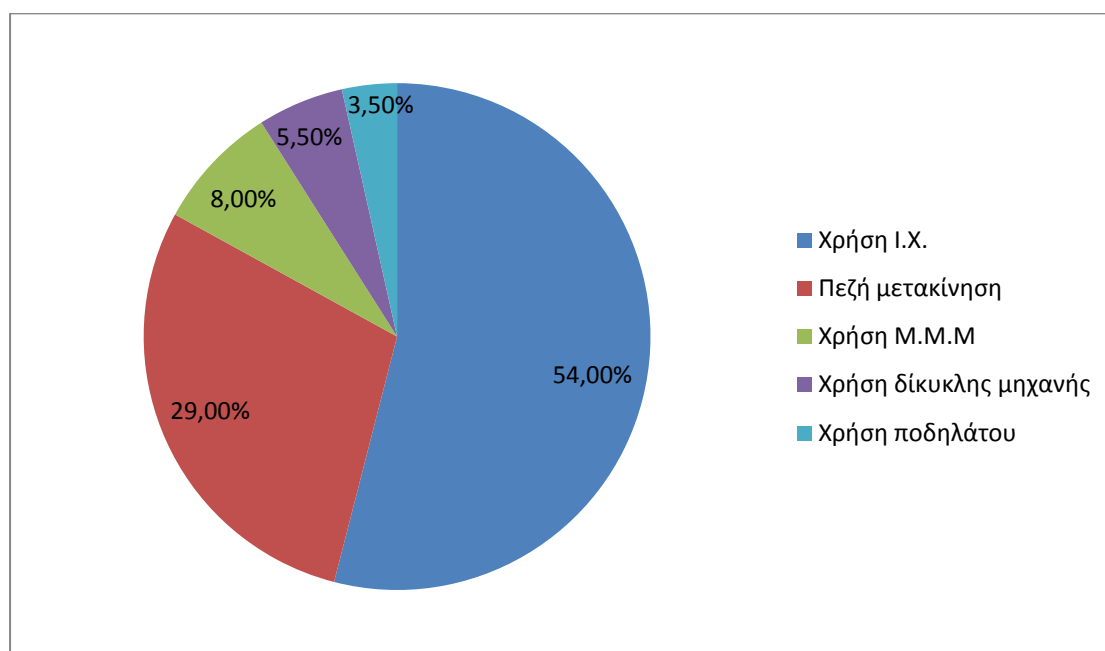
Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το ΣΒΑΚ του Δήμου Ιωαννιτών, το αυτοκίνητο αποτελεί το βασικό μέσο μεταφοράς που χρησιμοποιείται για την κάλυψη των μεταφορικών αναγκών στην πόλη και συγκεκριμένα σε ποσοστό περίπου 54%. Πιο αναλυτικά, στο Δήμο Ιωαννιτών έχουν καταγραφεί 45.534 αυτοκίνητα, εκ των οποίων τα 25.000 εντοπίζονται εντός της πόλης των Ιωαννίνων. Στη βάση των παραπάνω συνθηκών, οι μεταγραφόμενες θέσεις στάθμευσης στον Δήμο ανέρχονται στις 21.336, εκ των οποίων σχεδόν οι μισές εντοπίζονται εντός της πόλης των Ιωαννίνων. Στο πλαίσιο αυτό, ο αριθμός των αυτοκινήτων στα Ιωάννινα είναι σχεδόν διπλάσιος των αντίστοιχων θέσεων στάθμευσης, γεγονός συνδεδεμένο με την εμφάνιση κυκλοφοριακών προβλημάτων, όπως η εκτεταμένη παράνομη στάθμευση, η οποία δημιουργεί συχνά χαρακτηριστικές κυκλοφοριακές τριβές στη πόλη (π.χ. καθυστερήσεις σε κόμβους).

Το αμέσως επόμενο μεταγραφόμενο ποσοστό μετακινήσεων στην πόλη, πραγματοποιείται με πεζή κίνηση, σε ποσοστό 29% (για αποστάσεις μεγαλύτερες των 300 μέτρων), ωστόσο ελλιπή κατά περιοχές γεωμετρικά χαρακτηριστικά του οδικού δικτύου, απομεινούν τις προοπτικές χρήσης του συγκεκριμένου τρόπου μετακίνησης. Ειδικότερα, βάσει του ΣΒΑΚ Δήμου Ιωαννιτών, συχνά τα πεζοδρόμια είναι ανεπαρκούς πλάτους για την πεζή κίνηση, ενώ κατά σημεία δεν υπάρχει η αντίστοιχη υποδομή, καθώς και διαβάσεις πεζών, ράμπες και οδηγοί τυφλών ατόμων, στοιχεία που δυσχεραίνουν την κινητικότητα των ΑΜΕΑ και άλλων ευπαθών ομάδων. Συμπληρωματικά, η απουσία ολοκληρωμένου δικτύου πεζοδρόμων, για πλήθος ετών, μειώνει ακόμη περισσότερο τη χρήση του συγκεκριμένου τρόπου μετακίνησης, δηλαδή της πεζής. Ωστόσο, η πρόσφατη πρωτοβουλία δημιουργίας δικτύου πεζοδρόμων (2013) στο πλαίσιο διασύνδεσης της πόλης με το Ιστορικό Κέντρο, αναχαιτίζει τις παραπάνω προβληματικές προοπτικές.

Ειδικότερα, σύμφωνα με κυκλοφοριακή μελέτη του 2013 έχει πλέον κατασκευαστεί εκτεταμένο δίκτυο πεζοδρόμων για τη δημιουργία δικτύου κίνησης πεζών και τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος. Αρκετές οδοί της κεντρικής περιοχής της πόλης των Ιωαννίνων έχουν πεζοδρομηθεί και έχουν συντελέσει στην αισθητική αναβάθμισή της. Ο σχεδιασμός των πεζοδρομήσεων στοχεύει μέσω εναλλακτικών διαδρομών, στη σύνδεση της κεντρικής πλατείας της πόλης, του εμπορικού κέντρου της, του Ιστορικού Κέντρου και της παραλίμνιας περιοχής. Αναμένεται επίσης η επέκταση του εν λόγω δικτύου μέσω νέων πεζοδρομήσεων. Οι παραπάνω προϋποθέσεις θα ενισχύσουν την πεζή μετακίνηση, ενώ η μέχρι σήμερα απουσία ολοκληρωμένου δικτύου οδών ήπιας κυκλοφορίας ειδικά για την κεντρική περιοχή της πόλης, περιορίζει σε σημαντικό βαθμό την προτίμηση της μετακίνησης με τα πόδια, έναντι των υπολοίπων μέσων.

Η χρήση ΜΜΜ σε ποσοστό 8% στην πόλη των Ιωαννίνων, αποτελεί το αμέσως επόμενο μεταγραφόμενο ποσοστό, ωστόσο αυτό χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα χαμηλό δεδομένου του μεγέθους της πόλης. Συγκεκριμένα, το εν λόγω ποσοστό οφείλεται κυρίως στην χρήση της αστικής συγκοινωνίας από τον φοιτητικό πληθυσμό της πόλης, τη στιγμή που το επίμηκες σχήμα της πόλης και η διαμήκης διάσχισή της από τα ΜΜΜ, δημιουργεί διαδρομές μεγάλης διάρκειας με χαμηλή ελκυστικότητα για τους χρήστες. Πέραν των παραπάνω, τα ιδιαίτερα αραιά δρομολόγια της αστικής συγκοινωνίας δεν ευνοούν τη χρήση ΜΜΜ, ως μέσου μεταφοράς στην πόλη.

Ακόμη, η χρήση της δίκυκλης μηχανής σε ποσοστό 5.5.% καθώς και η χρήση ποδηλάτου σε ποσοστό 3.5%, ποσοστό σχετικά υψηλό συγκριτικά με την χαμηλή προτίμηση του μέσου σε επίπεδο χώρας, αποτελούν εναλλακτικές πτυχές μετακίνησης στην πόλη. Η απουσία ωστόσο δικτύου ποδηλατοδρόμων, ικανού να συνδέσει τον υπάρχον ποδηλατόδρομο της παραλίμνιας περιοχής με έναν νεοδημιουργούμενο στον κεντρικό πυρήνα της πόλης και τις όμορες συνοικίες, δημιουργεί αρνητικές προοπτικές για την επίτευξη συνθηκών βιώσιμης κινητικότητας.

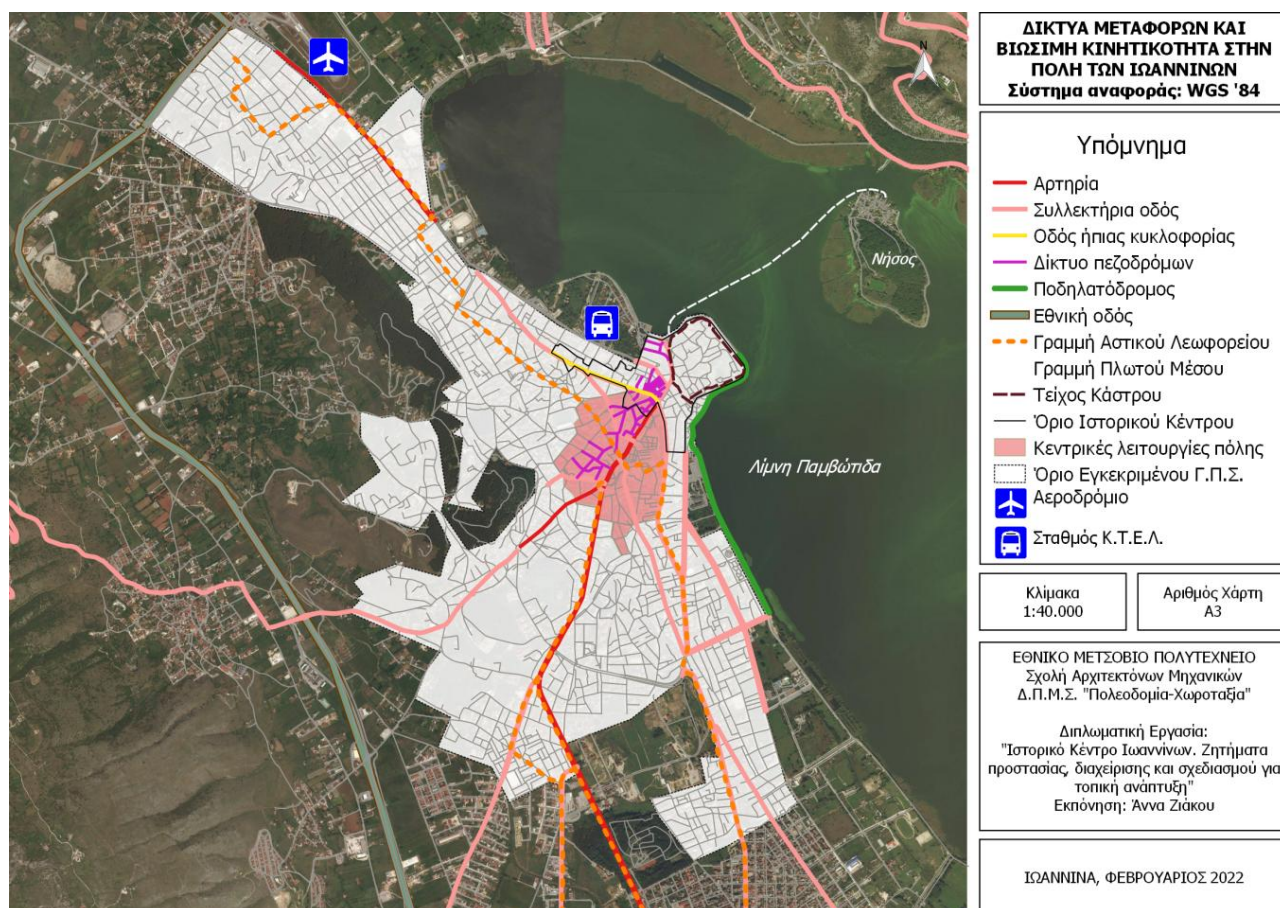


**Διάγραμμα 1: Κατάσταση κινητικότητας πόλης Ιωαννίνων**

(Δεδομένα: ΣΒΑΚ Δήμου Ιωαννιτών, πηγή: ίδια επεξεργασία)

Πέραν της παραπάνω κατάστασης κινητικότητας στα Ιωάννινα, όπως αυτή πραγματοποιήθηκε σε επίπεδο χρησιμοποιούμενων μέσω μεταφοράς, η διάρθρωση του κυκλοφοριακού δικτύου της πόλης στο πλαίσιο της ιεράρχησής του, αποτελεί μία ακόμη παράμετρο που συμβάλλει στην κατανόηση των συνθηκών κινητικότητας στον αστικό ιστό. Συγκεκριμένα, η ιεράρχηση του αστικού οδικού δικτύου στη βάση αρτηριών, συλλεκτήριων και τοπικών οδών, πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων διαμορφώνει υπό μια άλλη οπτική τα κυκλοφοριακά χαρακτηριστικά της πόλης.

Πραγματοποιείται έτσι χαρτογραφική απεικόνιση των αρτηριών, συλλεκτήριων οδών, των πεζοδρόμων, των οδών ήπιας κυκλοφορίας και του ποδηλατοδρόμου της πόλης. (Χάρτης τάδε) Στο πλαίσιο αυτό, παρατηρείται ότι η ύπαρξη αρτηριών και συλλεκτήριων οδών στον κεντρικό τομέα της πόλης, επεξηγεί υπό μια άλλη οπτική τον αυξημένο κυκλοφοριακό φόρτο της, δεδομένου ότι το κέντρο διαπερνούν οχήματα που δεν έχουν ως αποκλειστικό προορισμό τους τις κεντρικές οδούς, ενώ τμήματα αυτών καταλήγουν μέχρι και την περιοχή της Λίμνης, διαπερνώντας το Ιστορικό Κέντρο. Παράλληλα, δίκτυο πεζοδρόμων εντοπίζεται στην πόλη, κατασκευασμένο τα τελευταία έτη μέσω πρόσφατων αναπλάσεων οδών (2013), καταλαμβάνοντας τμήμα τόσο της σύγχρονης πόλης όσο και του Ιστορικού Κέντρου (περιοχή Παλιάς Αγοράς) σε μια προσπάθεια διασύνδεσής τους. Καταληκτικά, οδοί ήπιας κυκλοφορίας, εντοπίζονται τμηματικά, ενώ ακόμη ο ποδηλατόδρομος της πόλης διατρέχει την παραλίμνια περιοχή κατά μήκος, χωρίς ωστόσο να επεκτείνεται σε άλλες χωρικές ενότητες της πόλης.



Χάρτης 5: Δίκτυα μεταφορών και βιώσιμη κινητικότητα πόλης Ιωαννίνων

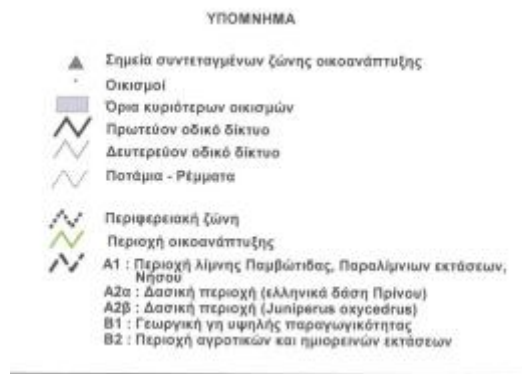
(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

## Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος

Η τοποθεσία της πόλης των Ιωαννίνων συνδέεται με την διάχυτη παρουσία πλήθους φυσικών και πολιτιστικών πόρων εντός της. Συγκεκριμένα, τα γεωμορφολογικά στοιχεία του Λεκανοπεδίου Ιωαννίνων, καθώς και η ιστορία του τόπου αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της τρέχουσας ταυτότητας της πόλης.

Όσον αφορά τους φυσικούς πόρους, η Λίμνη Παμβώτιδα, το περιαστικό πράσινο και τα ορεινά τοπία της πόλης, συνθέτουν τον φυσικό της πλούτο. Πιο αναλυτικά, η λίμνη Παμβώτιδα περιλαμβάνοντας το Νησάκι Ιωαννίνων, ως το μοναδικό κατοικημένο νησί λίμνης στην Ευρώπη, αποτελούν σήμα κατατεθέν της πόλης. Ειδικότερα η Λίμνη Παμβώτιδα αποτελεί προστατευόμενη περιοχή, χαρακτηρισμένη ως περιοχή NATURA 2000 με κωδικό GR2130005, ενώ έχει ακόμα χαρακτηριστεί ως Τόπος Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΦΕΚ 266/τΒ'/ 21.3.1977). Παράλληλα, έχει χαρακτηριστεί ως περιοχή οικοανάπτυξης και έχει έτσι συσταθεί ειδικός φορέας διαχείρισής της. Έχει έτσι γίνει χαρακτηρισμός της χερσαίας και λιμναίας περιοχής της Παμβώτιδας ως περιοχής οικοανάπτυξης, καθορισμός περιφερειακής ζώνης προστασίας της, χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης (ΦΕΚ 649/Δ/2003). Η λίμνη Παμβώτιδα, ως υγρότοπος, περιλαμβάνει έτσι πλούσια χλωρίδα και πανίδα (κυρίως ορνιθοπανίδα). Η λίμνη αποτελεί έτσι ίσως τον κυριότερο φυσικό πόρο της πόλης, συνδεδεμένη άμεσα με σύνολο δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται σε αυτή, όπως η άρδευση, η αλιεία και αθλητισμό/αναψυχή στη λιμναία και χερσαία περιοχή της. Στο πλαίσιο των παραπάνω συνθηκών, ωστόσο, αναπτύσσονται ιδιαίτερες πιέσεις για τον εν λόγω φυσικό πόρο, σχετιζόμενες τόσο με την ρύπανση των υδάτων, και ειδικά το φαινόμενο του ευτροφισμού που παρατηρείται στη Λίμνη, όσο και με πιέσεις για επιπλέον μπαζώματα αυτής με στόχο την δημιουργία χώρων για την επέκταση των δραστηριοτήτων αναψυχής και αθλητισμού. Σημειώνεται ακόμη ότι η απουσία πλαισίου για τη διαχείριση και προστασία της Λίμνης επί πλήθος ετών, πριν τη σύσταση ειδικού διαχειριστικού φορέα, συνδέεται άμεσα με την εμφάνιση των τρέχοντων προβλημάτων.





**Εικόνα 27: Η Λίμνη ως περιοχή οικονομικής ανάπτυξης**

(πηγή: ΦΕΚ 649/Δ/2003)

Συμπληρωματικά, το περιαστικό δάσος της πόλης, έκτασης 864 στρεμάτων, χαρακτηρισμένο επίσης ως Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΦΕΚ 306 Δ'/16.11.76), αποτελεί ένα από τα 19 αισθητικά δάση της χώρας, ενισχύοντας περισσότερο τον φυσικό πλούτο των Ιωαννίνων. Δευτερογενώς, χώροι πρασίνου μικρότερης έκτασης-μικρά πάρκα-εντός της πόλης (πάρκο Λιθαρίτσια, πάρκο Κάτσαρη, πάρκο Ηρώων, πλατεία Αίγλης, Λόφος Κιάφας) συμπληρώνουν την φυσική αισθητική της πόλης, ενώ τα ορεινά της τοπία υπό τον όγκο του Μιτσικελίου, και περιμετρικών της πόλης μικρότερων υψωμάτων και οροπεδίων, συνθέτουν επίσης στοιχεία του φυσικού της πλούτου.

Όσον αφορά τον πολιτισμικό πλούτο των Ιωαννίνων, η πόλη συγκεντρώνει σύνολο ιστορικών μνημείων και μουσείων, χρονολογούμενα από τους προϊστορικούς μέχρι τους νεώτερους χρόνους. Ειδικότερα, το αρχιτεκτονικό παραδοσιακό σύνολο της παλιάς πόλης, δηλαδή το Ιστορικό της Κέντρο αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό πολιτιστικό της πόρο (ΦΕΚ 605 Δ/1989). Ειδικότερα, η περιοχή της παλιάς πόλης, αποτελεί δεδομένης της ιστορικής της βαρύτητας, χώρο ιδιαίτερα έντονης παρουσίας σημείων πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Συγκεκριμένα, η περιοχή συμβάλλει σε ποσοστό 43,8% στην νοηματοδότηση της πόλης των

Ιωαννίνων, ως τόπου παροχής υπηρεσιών και υποδομών πολιτισμού, δεδομένου ότι εντός της παλιάς πόλης εντοπίζονται σχεδόν τα μισά σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος που υπάρχουν στην πόλη των Ιωαννίνων συνολικά. (Δήμος Ιωαννιτών, 2019)

Παράλληλα, το νησί Ιωαννίνων χαρακτηρισμένο ως παραδοσιακός οικισμός (Π.Δ. 13-11-78, ΦΕΚ 594 Δ/1978), καθώς και αρχιτεκτονικά διάσπαρτες αξιόλογες κατασκευές, μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, βυζαντινά-μεταβυζαντινά, εβραϊκά, οθωμανικά και νεώτερα μνημεία, μονές-ναοί, μουσεία και βιβλιοθήκες, συνθέτουν το πολιτισμικό υπόβαθρο της πόλης. Συνολικά, εντός της πόλης των Ιωαννίνων εντοπίζονται περίπου 80 σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, εκ των οποίων σχεδόν τα μισά και συγκεκριμένα τα 35 βρίσκονται εντός του Ιστορικού Κέντρου, ενώ ακόμη 246 κτήρια της πόλης έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα, γεγονός που επιβεβαιώνει περαιτέρω την ιδιαίτερη πολιτισμική δυναμική του εν λόγω αστικού ιστού.

#### ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

- 13Z. Νοτιοανατολική Ακρόπολη Κάστρου
- 16. Σπήλαιο Περάματος
- 17. Αρχαιολογικός χώρος Καστρίτσας.
  - A. Παλαιολιθικό σπήλαιο.
  - B. Ακρόπολη.
- 20. Αρχαιολογικός χώρος Δωδώνης.

#### ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ-METABΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

- 13Γ. Βυζαντινός πύργος "του Θωμά" (Πρελιούμποβις).
- 13E1. Βυζαντινή Πύλη (Βορειοανατολική Ακρόπολη).
- 13E2. Βυζαντινός Πύργος (Βορειοανατολική Ακρόπολη).
- 15A1. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου των Φιλανθρωπιτών ή του Σπανού.
- 15A2. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Στρατηγοπούλου ή Ντίλιου.
- 15A3. Ιερά Μονή Παναγίας Ελεούσας.
- 15A4. Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρα.
- 15A5. Ιερά Μονή του Αγίου Παντελεήμονος.
- 15A6. Ιερά Μονή του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου.
- 28. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Τζώρας.
- 29. Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Τζώρας.
- 31. Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Προδρόμου Καστρίτσας.

#### ΕΒΡΑΪΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

- 13Δ. Εβραϊκή Συναγωγή.

#### ΚΑΣΤΡΑ-ΟΧΥΡΑ

- 3. Οχυρό Λιβαρίτσια.
- 13. Κάστρο.
- 19. Οχυρά Μπιζανίου.

#### ΜΟΝΕΣ-ΝΑΟΙ

- 15. A1. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου των Φιλανθρωπιτών ή του Σπανού.
- A2. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Στρατηγοπούλου ή Ντίλιου.
- A3. Ιερά Μονή Παναγίας Ελεούσας.
- A4. Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρα.
- A5. Ιερά Μονή του Αγίου Παντελεήμονος.
- A6. Ιερά Μονή του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου.
- A7. Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου.
- 22. Καθεδρικός Ναός Αγίου Αθανασίου.
- 23. Ιερός ναός Αγίας Μαρίας.
- 24. Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου «Αγοράς».
- 25. Ιερά Μονή της Αγίας Αικατερίνης-Μετόχι της μονής Σινά.
- 26. Αρχιμανδρέιο.
- 27. Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου «εις Κοπάνους».
- 28. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Τζώρας.
- 29. Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Τζώρας.
- 30. Ιερά Μονή Γενεσίου της Θεοτόκου Ντουραζάνης.
- 31. Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Προδρόμου Καστρίτσας.
- 32. Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστεράς-Δουρούτη.
- 33. Ιερός Ναός Παναγίας Περιβλέπτου.

#### ΜΟΥΣΕΙΑ

- 4. Αρχαιολογικό μουσείο.
- 6. Λαογραφικό μουσείο «Κώστας Φρόντζος».
- 7. Δημοτική Πινακοθήκη-Οικία Β. Πυρρινέλλα.
- 8. Αρχοντικό Μίσιου.
- 13E5. Δημοτικό Εθνογραφικό μουσείο (Τζαμί Ασλάν Πασά).
- 13Z3. Φετχιέ Τζαμί.
- 13Z5. Βυζαντινό μουσείο.
- 13Z8. Αίθουσα «Δημήτριος Κωνσταντίνος».
- 13Z9. Μουσείο Αργυροτεχνίας.
- 15B. Μουσείο Αλή Πασά & Επαναστατικής περιόδου.
- 15Γ. Κέντρο Πληροφόρησης Λίμνης Παμβώτιδας.
- 18. Μουσείο Ελληνικής Ιστορίας Παύλου Βρέλλη.
- 21. Διαδραστική αίθουσα της Ιστορίας της Τέχνης της Αργυροχώρας-ΚΕΠΑΒΙ.

#### ΝΕΟΤΕΡΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

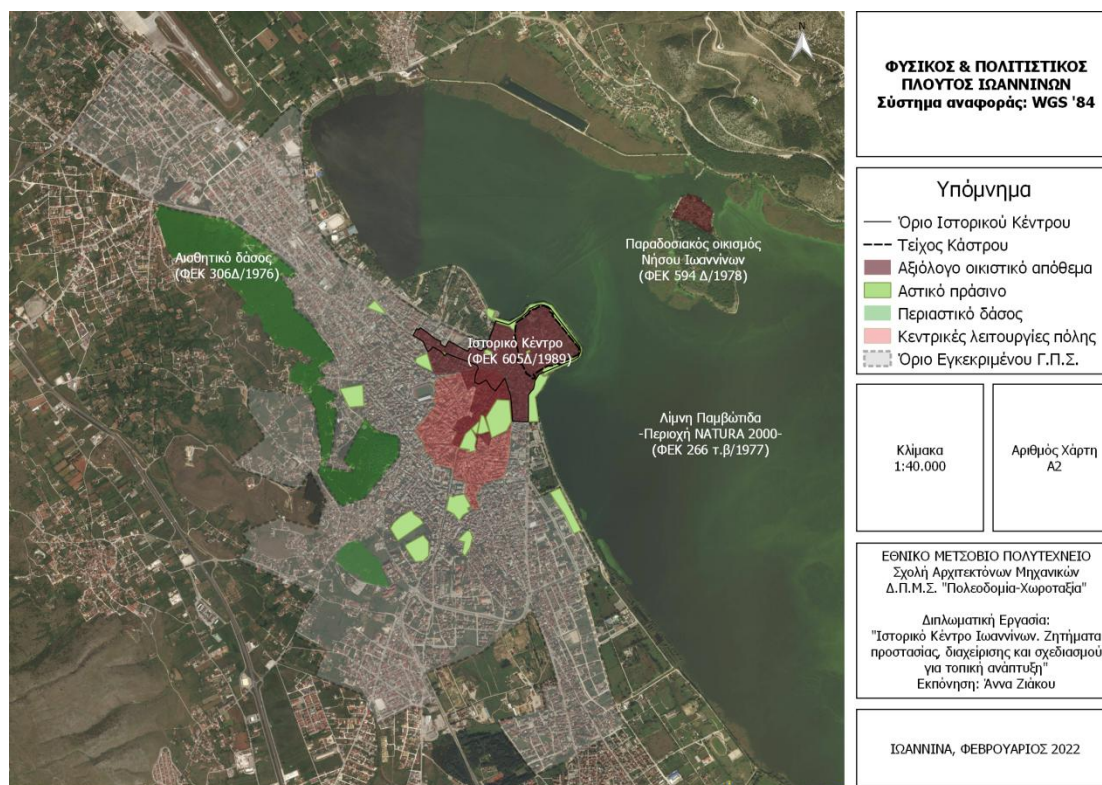
- 1. Ρολόι.
- 5. Δημαρχείο Ιωαννίνων.
- 7. Δημοτική Πινακοθήκη-Οικία Β. Πυρρινέλλα.
- 8. Αρχοντικό Μίσιου.
- 9. Οικία Καπαδήςμα
- 10. Οργανοτροφείο «Γ. Σταύρου».
- 11. Το Χάνι του Βρόγαου.
- 12. Στόες οδού Ανεξαρτησίας.
- 37. Ζωσμοια Παιδαγωγική Ακαδημία.
- 38. Ταχυδρομείο.
- 39. Το κτίριο της VIII Μεραρχίας.
- 40. Καπλιάνιο Μέγαρο.
- 41. Παπαζούλειος Υφαντική Σχολή.
- 42. Οικία Πυρρινέλλα.
- 43. Οικία Καττά Παρλατά.
- 44. Οικία Φρόντζου.
- 45. Μέκκιο Οικοτροφείο.
- 46. Ζωσμοια Σχολή.
- 47. Αρχοντικό Σταμάτα.

#### ΟΘΩΜΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

- 2. Συγκρότημα Βελή Πασά.
- A. Το τζαμί (Τσεκιούρ τζαμί).
- B. Ο μενδρετές (ιεροδιδασκαλείο).
- Γ. Μαγειρεία.
- 3. Οχυρό Λιβαρίτσια.
- 13E3. Μαγειρεία.
- 13E4. Μενδρετές.
- 13E5. Δημοτικό Εθνογραφικό μουσείο (Τζαμί Ασλάν Πασά).
- 13E6. Τουρμπές.
- 13ΣΤ1. Βιβλιοθήκη.
- 13ΣΤ2. Χαμάμ-Λουτρό.
- 13ΣΤ3. Σουφραή Σεράι.
- 13Z1. Μαγειρεία.
- 13Z2. Πυριδοποθήκη.
- 13Z3. Φετχιέ Τζαμί.
- 13Z4. Τάφος Αλή Πασά.
- 13Z6. Λουτρό.
- 13Z7. Θησαυροφυλάκιο.

Εικόνα 28: Σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος στα Ιωάννινα

(πηγή: <https://www.travelioannina.com/sites/default/files/2021-07/book-greece.pdf>)



Χάρτης 6: Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος Ιωαννίνων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

### Χαρακτηριστικά δομημένου χώρου

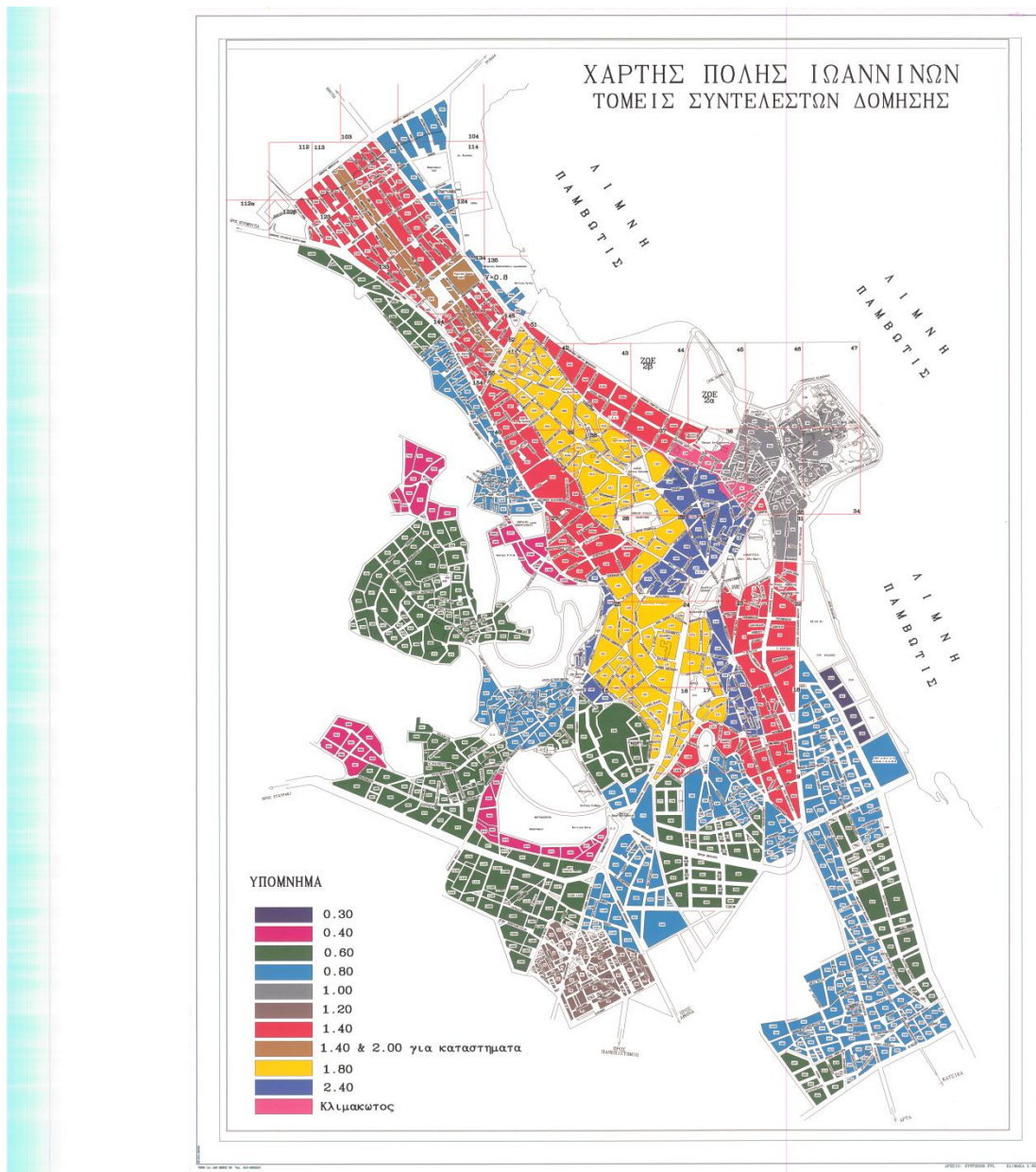
Η εστίαση σε ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά δόμησης της πόλης των Ιωαννίνων αποτελεί έναν ακόμη άξονα θεώρησης για την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης σε επίπεδο πόλης. Το ενδιαφέρον έτσι εστιάζει στις τιμές του συντελεστή δόμησης και στο μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος των κτισμάτων ανά χωρική ενότητα της πόλης, δεδομένου ότι τα στοιχεία αυτά «αντανακλούν» τη μορφή των αστικών όγκων που αναπτύσσονται εντός κάθε χωρικής ενότητας της πόλης και καθορίζουν έτσι σε ένα βαθμό την ποιότητα του αστικού χώρου.

Αρχικά, η πόλη των Ιωαννίνων διακρίνεται σε επιμέρους τομείς στη βάση των επιτρεπόμενων συντελεστών δόμησης για κάθε επιμέρους περιοχή της πόλης. Συγκεκριμένα, ο μέγιστος συντελεστής δόμησης (2.40), εντοπίζεται στο κέντρο της σύγχρονης πόλης, αφορώντας το μεγαλύτερο τμήμα του εμπορικού και διοικητικού κέντρου των Ιωαννίνων. Μικρότεροι συντελεστές δόμησης εντοπίζονται σε περιοχές περιμετρικά αυτού, καθώς ακόμη και στα άκρα της πόλης. Όσον αφορά την περιοχή του Ιστορικού Κέντρου, προβλέπεται σ. ίσος με ένα για το μεγαλύτερο τμήμα του καθώς και 1.40 για ένα μικρό μέρος αυτού.

Παράλληλα, η πόλη διαρθρώνεται σε επιμέρους τομείς βάσει του επιτρεπόμενου μέγιστου ύψους των κτισμάτων ανά περιοχή. Συγκεκριμένα, τα υψηλότερα κτίσματα της πόλης (μέγιστο ύψος = 18μ), εντοπίζονται εντός του εμπορικού κέντρου της πόλης, στη σύγχρονη πόλη, αλλά και κατά μήκος των αξόνων που προσεγγίζουν τα άκρα του επίμηκου σχήματός

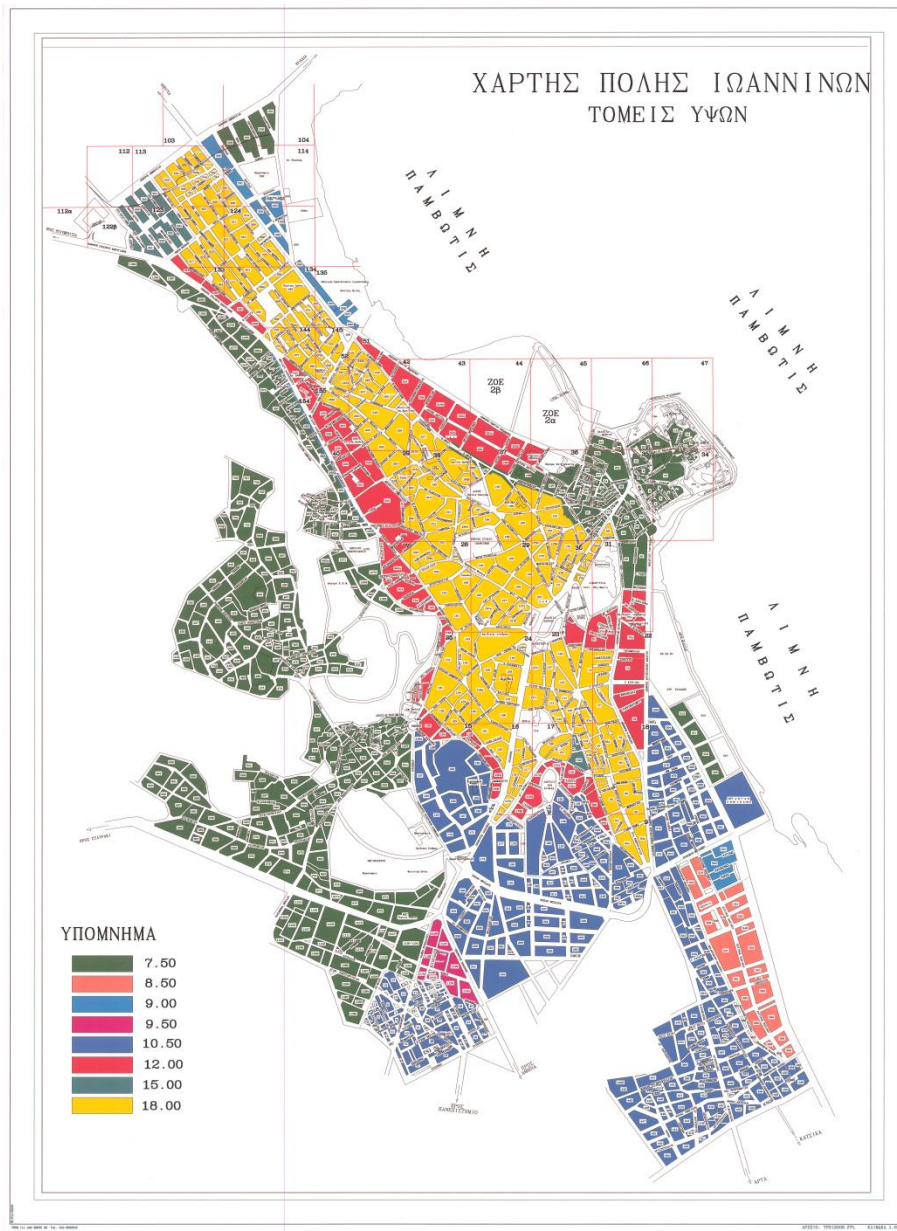
της. Αντίθετα, εντός του Ιστορικού Κέντρου, εντοπίζεται το ελάχιστο προβλεπόμενο μέγιστο ύψος κτισμάτων (7.5μ).

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά, επηρεάζοντας τις συνθήκες διαμόρφωσης του δομημένου τμήματος της παλιάς πόλης, δημιουργούν ηπιότερους αστικούς όγκους εντός του ιστορικού κέντρου εν συγκρίσει με τα μεγέθη που συναντώνται σε άλλες χωρικές ενότητες της πόλης.



Χάρτης 7:Τομείς συντελεστών δόμησης πόλης Ιωαννίνων

(πηγή: Υπηρεσία δόμησης Ιωαννίνων,2022)



Χάρτης 8: Τομείς υψών πόλης Ιωαννίνων

(πηγή: Υπηρεσία δόμησης Ιωαννίνων, 2022)

### Δημογραφικά , κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Η παρουσίαση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών της πόλης των Ιωαννίνων, πραγματοποιείται σε επίπεδο Δήμου Ιωαννιτών, αποτελούμενου από 6 επιμέρους Δημοτικές ενότητες (Δ.Ε Ιωαννίνων, Δ.Ε Μπιζανίου, Δ.Ε Νήσου Ιωαννίνων, Δ. Ε. Παμβώτιδας , Δ.Ε. Ανατολής και Δ.Ε Περάματος). Συγκεκριμένα, τα όρια της πόλης των Ιωαννίνων (περιοχή μελέτης) εντάσσονται αποκλειστικά εντός της Δ.Ε. Ιωαννίνων, ωστόσο λόγω απουσίας διαθέσιμων στοιχείων σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων, παρουσιάζονται δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά για το σύνολο του Δήμου Ιωαννιτών. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το στρατηγικό σχέδιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Δήμου

Ιωαννιτών, το 71% του μόνιμου πληθυσμού του Δήμου, βρίσκεται στη Δ.Ε. Ιωαννιτών , γεγονός που επιτρέπει τη διεξαγωγή συμπερασμάτων για την περιοχή μελέτης, παρά την απόδοση στοιχείων σε επίπεδο Δήμου. Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύεται η πληθυσμιακή εξέλιξη της πόλης, καθώς και στοιχεία σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης, τη φυλετική και ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού , την υπηκοότητα και την οικογενειακή κατάσταση των κατοίκων, ως χαρακτηριστικά κοινωνικής δημογραφίας για την πόλη των Ιωαννίνων. Σημειώνεται ότι οι ανωτέρω παράμετροι θεωρούνται ενδεικτικές για τη σκιαγράφηση του δημογραφικού και κοινωνικού προφίλ της πόλης, ωστόσο θα μπορούσαν εναλλακτικά να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά και άλλες, γεγονός ωστόσο που δεν αποτελεί αντικείμενο μελέτης της συγκεκριμένης διπλωματικής.

- **Πληθυσμός**

Ο πληθυσμός των Ιωαννίνων ανέρχεται στους 65.574 κατοίκους για την πόλη και 111.737 κατοίκους για τον διευρυμένο Δήμο Ιωαννιτών (απογραφή 2011), αποτελώντας έτσι τον 10<sup>ο</sup> μεγαλύτερο Δήμο της χώρας. Αναφέρεται ότι σύμφωνα με την απογραφή του 2011, τη δεκαετία 2001-2011 καταγράφηκε αύξηση του πληθυσμού του Δήμου, λόγω της γενικότερης ανάπτυξης σε επίπεδο υποδομών, απασχόλησης και υπηρεσιών, καθώς ακόμη και λόγω της γενικότερης τάσης για μετακίνηση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, εν προκειμένω στην πόλη των Ιωαννίνων. Σημειώνεται ακόμη ότι η αύξηση του πληθυσμού του Δήμου σε αντίθεση με τη γενικότερη τάση μείωσης του πληθυσμού που παρατηρείται σε επίπεδο χώρας, υποδηλώνει σε ένα βαθμό, βάσει του σχεδίου για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Δήμου Ιωαννιτών, τον δυναμικό ρόλο που αρχίζει να διαδραματίζει η πόλη των Ιωαννίνων για την περιφέρεια Ηπείρου, αλλά και για την ευρύτερη περιοχή της βορειοδυτικής Ελλάδας. Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζεται η κατανομή του πληθυσμού για το Δήμο και τις Δ.Ε. αυτού για τα έτη 2001 και 2011.

Δημοτική Ενότητα	Μόνιμος Πληθυσμός		Ρυθμός Μεταβολής	Έκταση Km <sup>2</sup>	Πυκνότητα πληθ. 2011
	2001	2011	%		Άτομα/ km <sup>2</sup>
Δ.Ε.ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	75.550	80.371	+ 6,38	50,59	1588,67
Δ.Ε. ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ	3.948	5.124	+ 29,79	77,25	66,33
Δ.Ε. ΝΗΣΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	354	219	- 38,14	4,57	47,92
Δ.Ε. ΠΑΜΒΩΤΙΔΑΣ	9.904	10.468	+ 5,69	138,84	75,40
Δ.Ε. ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ	5.611	4.749	- 15,36	102,65	46,26
Δ.Ε. ΑΝΑΤΟΛΗΣ	7.734	11.555	+ 49,41	18,24	633,50
<b>ΣΥΝΟΛΟ</b>	<b>103.101</b>	<b>112.486</b>	<b>9,1%</b>	<b>392,14</b>	<b>286,85</b>

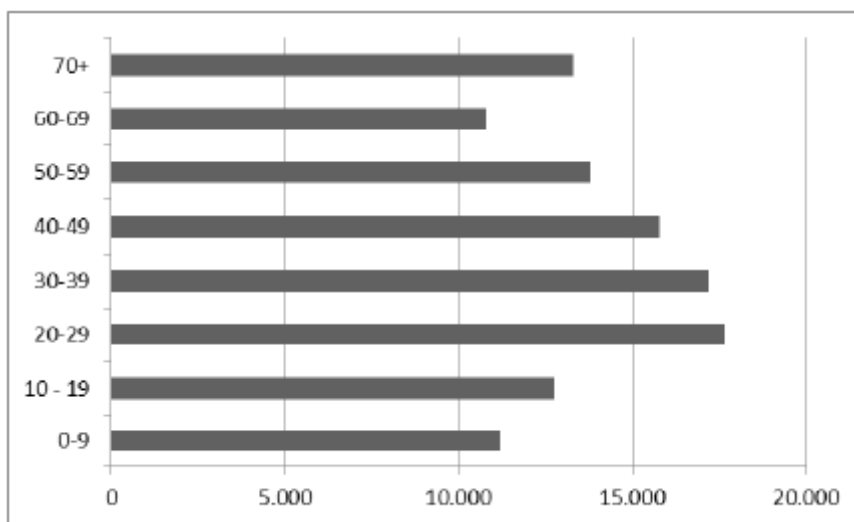
Πίνακας 8:Κατανομή πληθυσμού Δήμου Ιωαννιτών ανά Δ.Ε. και ρυθμοί μεταβολής

(πηγή: σχεδίου για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Δήμου Ιωαννιτών)

- **Ηλικία**

Σχετικά με την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού του Δήμου Ιωαννιτών, βάσει στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ του 2011, η πλειοψηφία των κατοίκων βρίσκεται στις νεανικές και παραγωγικές ηλικίες. Συγκεκριμένα, το 52% του πληθυσμού είναι σε ηλικία μέχρι 39 ετών, ενώ επίσης

σημαντικό είναι και το ποσοστό των κατοίκων από 40-59 ετών. Ο πληθυσμός των κατοίκων άνω των 60 ετών, λαμβάνει τη μικρότερη συμμετοχή στο σύνολο του πληθυσμού, με ποσοστό 22%, γεγονός που υποδηλώνει το σχετικά χαμηλό αριθμό γεροντικού πληθυσμού του Δήμου Ιωαννιτών και κατ'επέκταση της πόλης των Ιωαννίνων, σε αντίθεση με τη γενικότερη τάση γήρανσης που παρατηρείται σε επίπεδο χώρας.

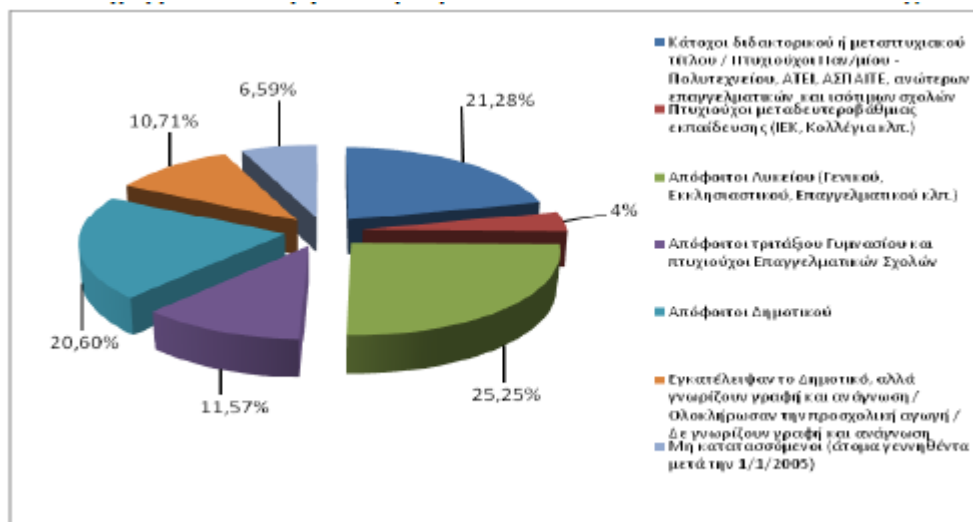


Διάγραμμα 2: Πλήθος κατοίκων Δήμου Ιωαννιτών ανά ομάδα ηλικιών

(πηγή: (πηγή: σχεδίου για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Δήμου Ιωαννιτών)

- **Επίπεδο εκπαίδευσης**

Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης, βάσει στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ του 2011 ,προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων του Δήμου Ιωαννιτών (41%) είναι απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας και Μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ποσοστό ανάλογο με το αντίστοιχο σε επίπεδο χώρας (44%). Συμπληρωματικά το 21.28% των κατοίκων του Δήμου είναι απόφοιτοι Ανώτερης και Ανώτατης εκπαίδευσης, γεγονός που υποδηλώνει το ιδιαίτερα αναβαθμισμένο εκπαιδευτικό επίπεδο του Δήμου Ιωαννιτών και κατ'επέκταση της πόλης των Ιωαννίνων .



**Διάγραμμα 3: Κατανομή πληθυσμού Δήμου Ιωαννιτών ανά επίπεδο εκπαίδευσης**

(πηγή: Σχέδιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Δήμου Ιωαννιτών)

- **Φύλο**

Όσον αφορά το φύλο για τον Δήμο Ιωαννιτών, βάσει στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ, το 48% του πληθυσμού είναι άνδρες και το 52% γυναίκες, ενώ ακόμη εντοπίζονται στοιχεία σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων με βάση το φύλο. Συγκεκριμένα, το 53% των πτυχιούχων Ανώτερης και Ανώτατης εκπαίδευσης του Δήμου είναι γυναίκες και το 47% άνδρες, ενώ ακόμη στο σύνολο των αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τα ποσοστά διαμορφώνονται με τον ίδιο σχεδόν τρόπο και για τα δύο φύλα (50.3% άνδρες και 49.7% γυναίκες). Τέλος στο σύνολο των αναλφάβητων ατόμων του Δήμου, το ποσοστό των γυναικών διαμορφώνεται στο 58.7% του πληθυσμού, ενώ των ανδρών στο 41.3%. Υπό το πρίσμα των παραπάνω στοιχείων, αναδεικνύεται η κατά γενική ομολογία απουσία έμφυλων διακρίσεων ως προς τον τομέα της εκπαίδευσης και η δυναμική θέση των γυναικών σε αυτή, στην πόλη των Ιωαννίνων.

- **Υπηκοότητα και οικογενειακή κατάσταση**

Σύμφωνα τέλος με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το 2011, το 93% τω κατοίκων του Δήμου είναι Έλληνες, ενώ το 7% είναι άτομα ξένης ή αδιευκρίνιστης υπηκοότητας. Παράλληλα, οι οικογένειες του Δήμου ανέρχονται στις 29.850, εκ των οποίων για τις 9.043 δεν καταγράφονται παιδιά.

Συνοψίζονται έτσι τα επικρατέστερα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της πόλης στον ακόλουθο πίνακα.



	Πόλη Ιωαννίνων
Πληθυσμός	65.574(πόλη), 111.737 (Δ.Ε.)- αυξητική τάση
Φύλο	48% άνδρες, 52% γυναίκες
Ηλικία	Νεανικές και παραγωγικές ηλικίες
Επίπεδο εκπαίδευσης	Αναβαθμισμένο εκπαιδευτικό επίπεδο
Υπηκοότητα	Ελληνική(93%)
Οικογενειακή κατάσταση	Αυξημένος αριθμός οικογενειών

Πίνακας 9: Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Η ανάδειξη των οικονομικών χαρακτηριστικών της πόλης των Ιωαννίνων, πραγματοποιείται μέσω παρουσίασης ορισμένων οικονομικών δεικτών, όπως το ΑΕΠ, η ανεργία και η κλαδική απασχόληση στα Ιωάννινα. Στο πλαίσιο αυτό, η σκιαγράφηση των οικονομικών χαρακτηριστικών της πόλης των Ιωαννίνων, υπό το πρίσμα του ΑΕΠ, πραγματοποιείται σε επίπεδο Νομού Ιωαννίνων, δεδομένης της απουσίας στοιχείων σε επίπεδο πόλης. Ο δυναμικός ωστόσο ρόλος της πόλης για την ευρύτερη περιοχή, οδηγεί στην σχετικά ασφαλή διεξαγωγή συμπερασμάτων και για αυτή. Στοιχεία σχετικά με την απασχόληση και την παραγωγική διάρθρωση της οικονομίας της πόλης παρέχουν μια περισσότερο ολοκληρωμένη προσέγγιση των οικονομικών της χαρακτηριστικών.

- **ΑΕΠ**

Το ΑΕΠ, ως οικονομικός δείκτης υποδηλώνει τη συνολική αξία των προϊόντων (αγαθών και υπηρεσιών) που παράγονται σε μια οικονομία κατά τη διάρκεια ενός έτους. Στο πλαίσιο αυτό, το ΑΕΠ του νομού Ιωαννίνων αποτελεί το 1,4% του ΑΕΠ για το έτος 2020, ΑΕΠ αρκετά χαμηλό καθώς και ένα από τα χαμηλότερα μεταξύ των υπολοίπων νομών της Ηπείρου (Πίνακας 8).

Σε ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές

ΕΤΗ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Περιφέρειες και νομοί												*	*	*	*
ΕΛΛΑΔΑ	13.0	14.0	14.9	16.3	17.6	18.1	19.7	21.0	21.8	21.3	20.3	18.6	17.3	16.4	16.3
Ήπειρος	71	11	94	71	83	34	69	61	45	86	24	43	11	75	36
Άρτα	10.0	10.6	11.5	12.5	12.9	13.1	13.9	14.6	14.9	14.5	14.2	13.3	12.1	11.6	11.6
Άρτα	27	68	91	78	19	71	48	13	60	40	40	28	62	62	06
Πρέβεζα	8.15	8.57	9.77	10.7	10.6	11.3	12.1	12.5	12.6	12.8	13.0	12.0	11.3	11.3	10.7
Πρέβεζα	2	2	5	03	57	55	84	12	01	12	37	95	77	31	60
Θεσπρωτία	10.1	10.4	10.9	12.2	12.1	12.0	13.1	13.9	14.3	14.2	14.0	13.3	12.1	12.7	12.1
Ιωάννινα	79	45	55	38	69	69	11	69	25	13	01	03	40	83	06
Ιωάννινα	14.4	15.5	16.6	18.1	18.2	16.5	16.1	17.0	18.3	16.4	16.3	14.7	13.8	12.5	12.5
Ιωάννινα	54	10	06	02	32	67	12	72	24	14	14	44	72	51	31
Ιωάννινα	9.67	10.4	11.3	12.1	12.8	13.4	14.4	15.0	15.2	14.8	14.2	13.4	12.0	11.1	11.5
Ιωάννινα	3	43	47	20	13	66	31	91	99	84	77	68	38	75	23

Πίνακας 10: ΑΕΠ Νομών περιφέρειας Ηπείρου για το διάστημα 2000-2014

(πηγή: Σχέδιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Δήμου Ιωαννιτών)

- **Κλαδική διάρθρωση οικονομίας**

Όσον αφορά την παραγωγική διάρθρωση, η οικονομία της πόλης παρουσιάζει ιδιαίτερα έντονα αστικά χαρακτηριστικά, δεδομένου ότι η πόλη αποτελεί εμπορικό και διοικητικό κέντρο της περιφέρειας Ηπείρου, όπως προαναφέρθηκε, καθώς ακόμη και λόγω της παρουσίας Πανεπιστημίου. Στο πλαίσιο αυτό, οι κάτοικοι των Ιωαννίνων, όσον αφορά τον τριτογενή τομέα, απασχολούνται κυρίως στον κλάδο της Δημόσιας Διοίκησης, της υγείας και της εκπαίδευσης. Σημειώνεται ακόμη ότι διαρκώς αναπτυσσόμενη είναι η τουριστική δραστηριότητα στην πόλη, η οποία στηρίζεται σε φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους αυτής αλλά και της ευρύτερης περιοχής, καθώς ακόμη και στην αναπτυσσόμενη ξενοδοχειακή υποδομή των Ιωαννίνων. Παράλληλα, το εμπόριο αποτελεί από το παρελθόν κύρια δραστηριότητα στην πόλη των Ιωαννίνων, τροφοδοτώντας όμορες περιοχές. Ο κλάδος ωστόσο συνεχώς εξελισσόμενος τα τελευταία έτη, γεγονός που αποτυπώνεται χωρικά στην επέκταση του εμπορικού κέντρου της πόλης και στην λειτουργία εμπορικών συγκροτημάτων, λαμβάνει έτσι ιδιαίτερα σημαντική δυναμική. Ενδεικτικά σημειώνεται ότι βάσει των στοιχείων του Μητρώου Εμπορικού Επιμελητηρίου Ιωαννίνων για το έτος 2016, στον Δήμο Ιωαννιτών δραστηριοποιούνται συνολικά 3.534 επιχειρήσεις.

Σε μικρότερο βαθμό σημαντική είναι η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα, μέσω μεταποιητικών δραστηριοτήτων που εντοπίζονται κυρίως στην βιομηχανική περιοχή της πόλης, αλλά και διάσπαρτα. Εν προκειμένω, η βιομηχανική περιοχή Ιωαννίνων χωροθετημένη σε γειτονικό Δήμο, (Δήμος Ζίτσας), λειτουργεί από το 1981, προσανατολισμένη κυρίως στην μεταποιητική δραστηριότητα αγροτικών προϊόντων, μαρμάρου, ξυλόγλυπτων προϊόντων και προϊόντων αργυροχρυσοχοΐας, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της τοπικής παράδοσης. Έντονη είναι επίσης η εξαγωγική δραστηριότητα για το σύνολο των παραπάνω προϊόντων, στοιχείο που ενισχύει τη μεταποιητική δυναμική της πόλης.

Όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, το ποσοστό απασχόλησης των κατοίκων της πόλης σε αυτόν είναι ελάχιστο. Συγκεκριμένα, οικισμοί στην ευρύτερη περιοχή της πόλης των Ιωαννίνων συνδέονται με την παραγωγή αγροκτηνοτροφικών προϊόντων.

- **Απασχόληση-Ανεργία**

Στο πλαίσιο ανάδειξης των οικονομικών χαρακτηριστικών της πόλης των Ιωαννίνων υπό το πρίσμα της απασχόλησης-ανεργίας, χρησιμοποιούνται στοιχεία σε επίπεδο περιφέρειας, θεωρώντας ότι δεν εντοπίζονται σημαντικές διαφορές σε επίπεδο Δήμου, δεδομένου ότι δεν είναι διαθέσιμα δημοσιευμένα στοιχεία σε επίπεδο μικρότερης χωρικής ενότητας. Εν προκειμένω, η ανεργία στην περιφέρεια Ηπείρου παρουσιάζει ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά στο σύνολο χώρας και συγκεκριμένα 28.8% για το έτος 2011.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά την απασχόληση του Δήμου Ιωαννιτών, βάσει στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ, οι απασχολούμενοι είναι συνολικά 39.287 άτομα (ποσοστό 82.6% επί του συνόλου), ενώ οι άνεργοι 8.258 άτομα (ποσοστό 14.4% επί του συνόλου). Σημειώνεται χαρακτηριστικά ότι το επίπεδο ανεργίας αυξήθηκε σημαντικά κατά την περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2010, ακολουθώντας τη γενικότερη τάση που παρατηρήθηκε την ίδια περίοδο για το σύνολο της χώρας.

Τα οικονομικά χαρακτηριστικά της πόλης των Ιωαννίνων ,βάσει των παραμέτρων που επιλέχθηκαν να αναδειχθούν (ΑΕΠ, Παραγωγικοί κλάδοι και απασχόληση-ανεργία) παρουσιάζονται συνολικά ακολούθως.

	Πόλη Ιωαννίνων
ΑΕΠ (Νομού)	1.4% του ΑΕΠ (2020) )
Παραγωγική διάρθρωση	Τριτογενής τομέας/Δευτερογενής
Ανεργία	14.4% (2011)

Πίνακας 11: Οικονομικά χαρακτηριστικά πόλης Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

## Συμπεράσματα

Τα Ιωάννινα κατέχουν σημαντικό ρόλο σε εθνικό επίπεδο, ως πρωτεύων εθνικός πόλος, αποτελώντας την 7<sup>η</sup> μεγαλύτερη ελληνική πόλη. Η ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων αποτελεί χώρο παραγωγής ενός σημαντικού αριθμού των εγχώριων αγροδιατροφικών προϊόντων, τη στιγμή που δραστηριότητες επεξεργασίας μετάλλων και άλλες μεταποιητικές πρακτικές, αναδεικνύουν τη συμβολή της πόλης στην εθνική παραγωγή προϊόντων πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Παράλληλα, ο αυξημένος αριθμός εξειδικευμένων υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, έρευνας, αλλά και υπηρεσιών τουρισμού στο πλαίσιο του μοναδικού φυσικού και πολιτιστικού της αποθέματος, καθιστούν την πόλη ελκυστικό εθνικό προορισμό. Η σημασία της πόλης, πέρα από τη δυναμική συμβολή των Ιωαννίνων στον πρωτογενή, δευτερογενή αλλά και τριτογενή τομέα, ενισχύεται περαιτέρω στο πλαίσιο της λειτουργίας της ως μεταφορικού κόμβου για τη διανομή εμπορεύσιμων προϊόντων από και προς εγχώριες περιοχές αλλά και από τον υπερεθνικό χώρο. Τα Ιωάννινα από το παρελθόν αποτελούσαν σταυροδρόμι ενός διεθνούς εμπορικού διαδρόμου, στο πλαίσιο αλληλεπιδράσεων της πόλης με αστικά κέντρα όμορων χωρών, κυρίως των Βαλκανίων, ενόσω η σημερινή σύνδεση της πόλης με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας, ως δυτικής θαλάσσιας πύλης της χώρας καθώς και ο εκσυγχρονισμός των οδικών υποδομών (Εγνατία, Ιόνια οδός), ενισχύουν τον εθνικό και υπερεθνικό ρόλο των Ιωαννίνων. Ιδιαίτερα ενισχυμένος είναι παράλληλα ο διαπεριφερειακός ρόλος της πόλης αλλά και η σημασία της πόλης ως πρωτεύουσας της περιφέρειας Ηπείρου, για περιοχές εντός της. Οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσουν τα Ιωάννινα με τα Ιόνια νησιά, τη Δυτική και κεντρική Ελλάδα, καθώς και η λειτουργία της πόλης ως πόλου έλξης εσωτερικής μετανάστευσης της περιφέρειας Ηπείρου και παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών, επεξηγούν την αυξημένη υπερτοπική τους σημασία. Οι παραπάνω συνθήκες συνδέονται άμεσα με τη συνεχή αύξηση του πληθυσμιακού μεγέθους της πόλης, γεγονός αποτυπωμένο χωρικά μέσω της διαχρονικής πολεοδομικής της εξέλιξης και της επέκτασής της πολύ πέραν του πρώτου της οικιστικού πυρήνα. Διαμορφώνεται έτσι το σημερινό επίμηκες σχήμα της, τη στιγμή που ο πρωταρχικός οικισμός της πόλης, χαρακτηριζόμενος ως ιστορικό κέντρο (ΦΕΚ 58Δ/1989), αποτελεί αναπόσπαστη χωρική ενότητά της. Στο πλαίσιο αυτό, διαμορφώνεται η τρέχουσα μορφή της πόλης. Οι προοπτικές πρόσβασης στην κεντρική της θέση, καθώς και τα δίκτυα μεταφορικών υποδομών στο εσωτερικό της πόλης, συνδυαστικά με τον ιδιαίτερο φυσικό, πολιτιστικό της πλούτο, τα δομικά της χαρακτηριστικά και την ανθρώπινή της διάσταση, συνθέτουν έτσι το τρέχον αναπτυξιακό προφίλ του εν λόγω τόπου. Στην κατεύθυνση αυτή, το ιστορικό κέντρο των Ιωαννίνων, το οποίο αποτελεί ίσως το σημαντικότερο πολιτιστικό πόρο της πόλης, λαμβάνει μεταξύ άλλων ιδιαίτερα καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της τρέχουσας αλλά και μελλοντικής αναπτυξιακής της δυναμικής.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

## 5. Ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων: ένας πυρήνας μνήμης και καθημερινής αναφοράς

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται εστίαση στην περιοχή του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων, όπου αναδεικνύονται διαχρονικές επιλογές προστασίας και αξιοποίησης του οικισμού από το παρελθόν μέχρι και σήμερα. Ακολουθεί εστίαση στην τρέχουσα μορφή του ιστορικού κέντρου για την ανάδειξη χωρικών και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των δύο πολεοδομικών ενοτήτων του, μέσω χρήσης των 5 αξόνων θεώρησης (Πίνακας 1) .

### 5.1. Η εξέλιξη του χαρακτήρα και της δυναμικής του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων στον χρόνο

Έως τις αρχές του 20ου αιώνα, η περιοχή του ιστορικού κέντρου και κυρίως ο οικισμός του Κάστρου, διατηρούσε σε μεγάλο βαθμό τη μορφή που είχε κατά την τελευταία περίοδο της όψιμης τουρκοκρατίας, ωστόσο οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής δεν ευνοούσαν διαδικασίες προστασίας της περιοχής και θεώρησής της ως μνημειακό σύνολο. Το 1925 το Κάστρο κυρήχθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία ως προέχον βυζαντινό μνημείο (ΦΕΚ 152/Α/1925), ωστόσο όμως δεν εξασφαλιζόταν η προστασία του οικισμού. Παρόλα αυτά, η Αρχαιολογική Υπηρεσία ασκούσε έμμεσα έναν υποτυπώδη οικοδομικό έλεγχο κυρίως με στόχο την προστασία ορισμένων μνημείων όπως το χαμάμ και την τούρκικη βιβλιοθήκη, αλλά και την αποτροπή περαιτέρω φθορών και λεηλασιών , δεδομένου ότι πολλά σπίτια ήταν χτισμένα σε επαφή με τα τείχη. Το 1962 βάσει ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962 το Κάστρο συμπεριλαμβανομένων των οικοδομημάτων και των οδών του, χαρακτηρίζεται ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Με την απόφαση αυτή εξασφαλίζεται για πρώτη φορά ο συστηματικότερος έλεγχος των οικοδομικών εργασιών που διεξάγονται μέσα στον οικισμό. Παρά τον καθορισμό όρων και περιορισμών δόμησης, ωστόσο, ελάχιστοι είναι οι ιδιοκτήτες που συμμορφώνονταν με αυτούς. Συγκεκριμένα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε πρακτικά σχετικής ημερίδας με θέμα «Ο οικισμός του Κάστρου των Ιωαννίνων Προβλήματα προστασίας και διατήρησης», από τους 30 κατοίκους του Κάστρου στους οποίους χορηγήθηκε οικοδομική άδεια την περίοδο 1962-1965, μόνο οι οκτώ τοποθέτησαν στέγη από κοίλα κεραμίδια, όπως ορίζουν οι κανονισμοί. Έτσι, λόγω της έντονης παραβατικότητας, η Αρχαιολογική Υπηρεσία εστιάζοντας, πλέον, στη διατήρηση των χαρακτηριστικών σωζόμενων οικιών και των γραφικότερων δρόμων του οικισμού, ανέλαβε η ίδια τη συντήρηση των όψεων ορισμένων κατοικιών. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, η εικόνα του οικισμού του Κάστρου αλλά και του ιστορικού τμήματος εκτός αυτού, φαίνεται να αλλάζει πλέον ριζικά λόγω της έντονης ανοικοδόμησης με βάση τα σύγχρονα πρότυπα, η περιοχή χάνει σε σημαντικό βαθμό την αυθεντική της ταυτότητα. Γίνονται ορισμένες κατεδαφίσεις παλαιών κτισμάτων και ανέγερση νέων, χωρίς την τήρηση των κατάλληλων κανονισμών. Συγκεκριμένα, έτσι με στόχο την αποτροπή της περαιτέρω καταστροφής του οικισμού του Κάστρου, διερευνήθηκε η δυνατότητα αγοράς παλαιών οικιών εντός του από τον ΕΟΤ, ενώ ακόμη έγινε προσπάθεια για αναστολή των οικοδομικών εργασιών μέχρι να επιλυθεί το ζήτημα της δόμησης. Ακολούθησαν τροποποιήσεις των όρων δόμησης της περιοχής του Κάστρου και τελικά το 1989, τμήμα της πόλης των Ιωαννίνων περιλαμβάνοντας τον Καστρινό οικισμό και τμήμα εκτός του, χαρακτηρίζεται ως Ιστορικό Κέντρο(ΦΕΚ 605Δ/1989). Σημειώνεται ότι, το τμήμα του Ιστορικού Κέντρου που βρίσκεται εκτός των τειχών του Κάστρου ,καθ'όλη τη διάρκεια των προηγούμενων ετών δεν

προστατεύεται σε επίπεδο κανονιστικού πλαισίου. Ο χαρακτηρισμός τμήματος της πόλης των Ιωαννίνων ως Ιστορικού Κέντρου ωστόσο, ως κρίσιμη χρονική τομή, περιορίζει σε σημαντικό βαθμό τις αυθαιρεσίες. Ανακόπτεται έτσι σε σημαντικό βαθμό η τάση περαιτέρω αλλοίωσης της ιστορικής ταυτότητας της εν λόγω χωρικής ενότητας, γεγονός που θα επέφερε μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στη συνολική εικόνα της πόλης. (Β. Παπαδοπούλου,2012)

Κατά τη δεκαετία του 1990 και αφού έχουν προηγηθεί τα παραπάνω φαίνεται έτσι να αλλάζει η ίδια η νοοτροπία των κατοίκων ως προς την αντιμετώπιση του Ιστορικού πυρήνα, δεδομένου ότι πέραν της συμμόρφωσης με το σύνολο των νομικών περιορισμών φαίνεται πλέον, να επιδιώκουν και οι ίδιοι την προστασία της χωρικής αυτής ενότητας και την ανάδειξή της. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο αυτής της περιόδου, γίνονται αναστηλώσεις κτισμάτων από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες τους. Παράλληλα κατά τη ίδια χρονική περίοδο, η εσωτερική ακρόπολη Ιτς-Καλέ του οικισμού του Κάστρου, διαμορφώνεται σε οργανωμένο αρχαιολογικό χώρο, τη στιγμή που σε συγκεκριμένα κτίσματα, δίνονται πολιτιστικές λειτουργίες. (Β. Παπαδοπούλου,2012).

Τις δεκαετίες που ακολουθούν παρατηρείται μια σχετική στασιμότητα όσον αφορά τις πολιτικές για την περαιτέρω αξιοποίηση του Ιστορικού Κέντρου, ωστόσο το διάστημα 2012-2015 ξεκινούν διαδικασίες ανάπλασής, ενώ από το 2014-2020 προωθείται ειδικά η ανάπλαση συγκεκριμένου τμήματός της παλιάς πόλης, η περιοχή της «Παλιάς Αγοράς». Συγκεκριμένα:

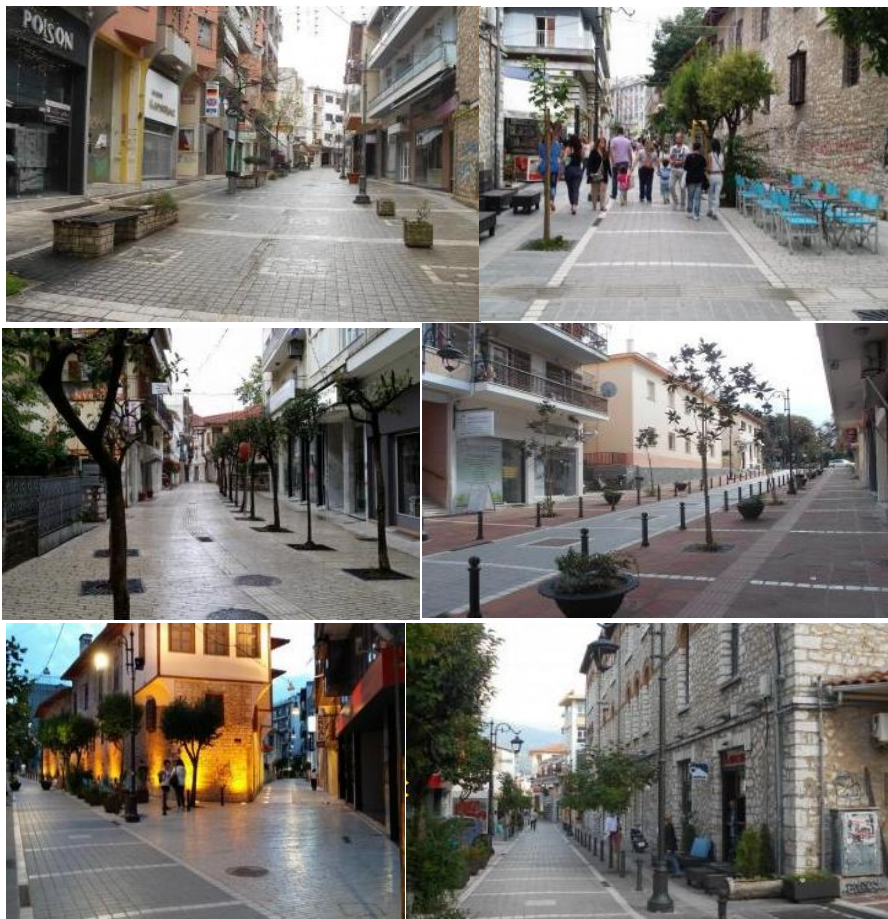
- **Υλοποίηση έργου «Ανάπλαση ιστορικού κέντρου Ιωαννίνων» (2012-2015):** Το έργο της ανάπλασης της περιοχής του Ιστορικού Κέντρου ξεκινά τον Οκτώβριο του 2012 και ολοκληρώνεται τον Ιούλιο του 2015, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου» ΕΣΠΑ 2007-2013. Η χρηματοδότηση του έργου προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), ενώ ο συνολικός προϋπολογισμός ανήλθε στο ποσό των 3.374.118€, με ποσοστό συμμετοχής 100%. Η διαδικασία της ανάπλασης του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Περιφέρεια Ηπείρου περιελάμβανε έτσι τη δημιουργία δικτύου πεζοδρόμων –με την κατασκευή νέων και την ανακατασκευή παλαιότερων- κατασκευασμένων με τρόπο ώστε να συνδέουν, μέσω εναλλακτικών διαδρομών, την κεντρική πλατεία, το νέο εμπορικό κέντρο, την παλιά αγορά και όλο το ιστορικό κέντρο, καθώς και την παραλίμνια περιοχή. Παράλληλα, αναδεικνύονται μέσω φωτισμού τέσσερα διατηρητέα κτίσματα και συγκεκριμένα το οίκημα της Καπλανείου Σχολής, της Παπαζόγλειου Υφαντικής Σχολής και του Πυρσινέλλα, καθώς και το κτίριο της Ζωσιμαίας βιβλιοθήκης.
- **Επέκταση έργου «Αναπλάσεις στο ιστορικό κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων» (2014-2020):** Εν προκειμένω, γίνεται ανάπλαση του Ιστορικού Κέντρου της πόλης αποκλειστικά στην περιοχή της Παλιάς Αγοράς. Συγκεκριμένα στο πλαίσιο του εν λόγω έργου προϋπολογισμού 2.559.519,28 € γίνεται πεζοδρόμηση αξόνων που περιβάλλονται από τις οδούς Κουντουριώτη, Τσοίτσα, Ευαγγελίδη, Κάτσαρη, Ζάππα, Καλλάρη και παράλληλα δημιουργείται οδός ήπιας κυκλοφορίας. Με τις αναπλάσεις αυτές αναμένεται η αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής της Παλιάς

Αγοράς καθώς δημιουργείται ένα περιβάλλον ελκυστικό για πεζή μετακίνηση, περαιτέρω ανάπτυξη της εμπορικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας και αναψυχής. Επιπλέον στόχος είναι η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για διαβίωση στο συγκεκριμένο περιβάλλον.



Εικόνα 29: Έργα πεζοδρόμησης οδών στην πόλη και το ιστορικό κέντρο των Ιωαννίνων

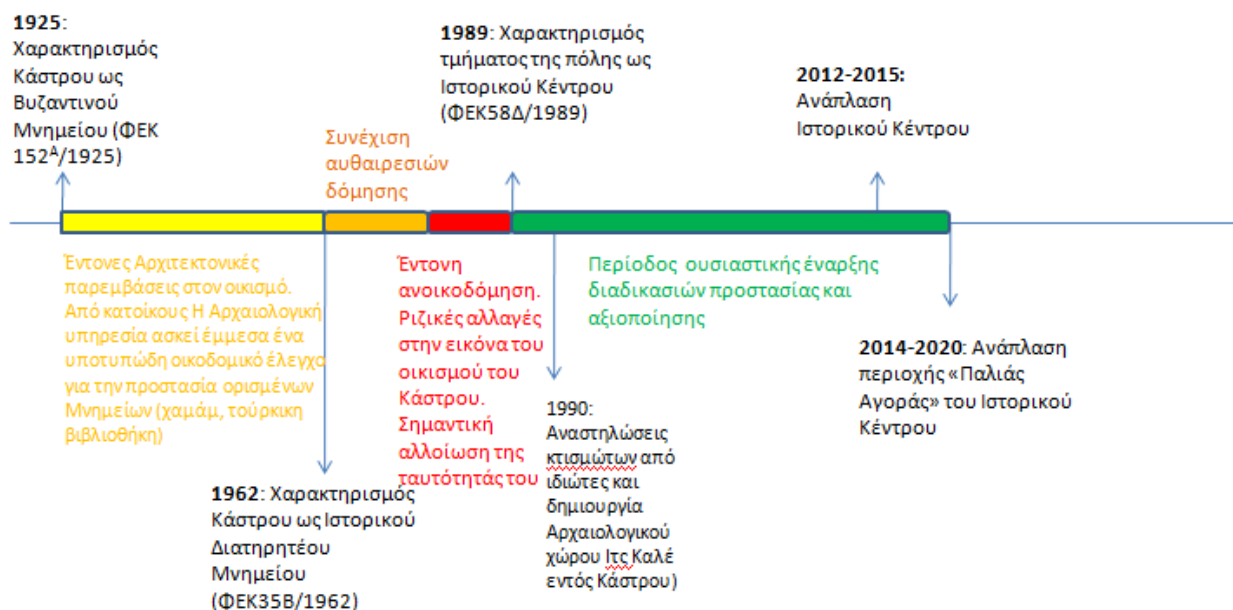
(πηγή: <https://ergosyn.gr/projects/anaplasi-kentroy-polis-ioanninon>)



Εικόνα 30: Δίκτυο πεζοδρόμων για σύνδεση παλιάς-σύγχρονης πόλης

(πηγή: <https://ergosyn.gr/projects/anaplasi-kentroy-polis-ioanninon>)

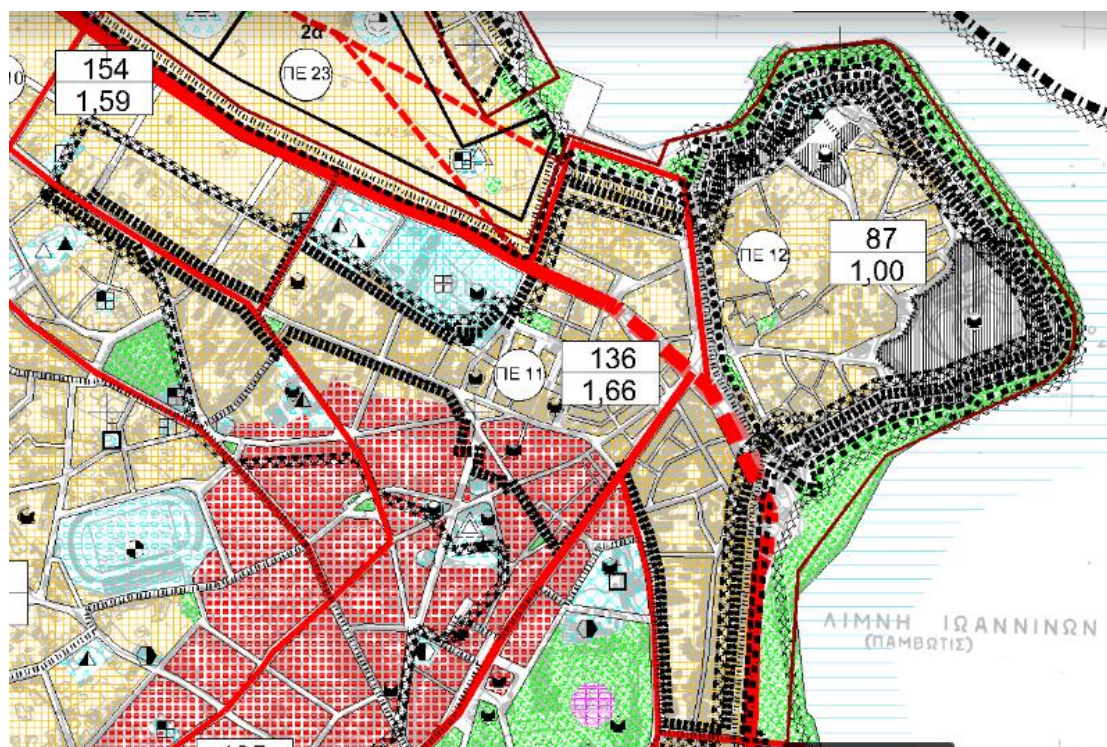




Χρονολόγιο 3: Επιλογές προστασίας και αξιοποίησης Ιστορικού Κέντρου από το παρελθόν μέχρι σήμερα

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Στο πλαίσιο των παραπάνω εξελίξεων διαμορφώνεται η τρέχουσα δομή του ιστορικού κέντρου, το οποίο βάσει της τοπογραφικής οριοθέτησής του από το ΦΕΚ58/Δ/1989, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι διακρίνεται σε «εντός των τειχών» και «εκτός των τειχών» παλιά πόλη. Η διάκριση αυτή υιοθετείται στο πλαίσιο του ΓΠΣ της πόλης δεδομένου ότι το ιστορικό κέντρο, αποτελεί περιοχή που διασπάται σε δύο επιμέρους πολεοδομικές ενότητες, την πολεοδομική ενότητα 11 και 12 (ΠΕ 11 και 12). Η ΠΕ11 περιλαμβάνει χωρικές ενότητες περιμετρικά του τείχους του Κάστρου, ενώ η ΠΕ12 αποτελείται αποκλειστικά από τον οικισμό του Κάστρου. Όσον αφορά τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται, ολόκληρη η περιοχή του ιστορικού κέντρου, αποτελεί βάσει των θεσμοθετημένων χρήσεων γης, χώρο γενικής κατοικίας, ωστόσο στην πραγματικότητα η περιοχή δεν μπορεί να νοηθεί ως ενιαίος χώρος. Η διαφοροποίηση που υπάρχει στην πράξη ως προς την ποιότητα των δύο επιμέρους τμημάτων του ιστορικού κέντρου, καθιστά έτσι απαραίτητη την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης με προβολή των 6 αξόνων θεώρησης (Πίνακας 1) για τις δύο πολεοδομικές ενότητες και όχι για το ιστορικό Κέντρο στο σύνολό του. Αναδεικνύονται έτσι πιθανώς όψεις μιας παλιάς πόλης «δύο ταχυτήτων», γεγονός διερευνώμενο στο πλαίσιο της ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης που ακολουθεί.



Εικόνα 31: ΠΕ11και ΠΕ12, ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων. Απόσπασμα Γ.Π.Σ.

(πηγή: Υπηρεσία Δόμησης Ιωαννίνων,2022)

## 5.2. Το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων σήμερα

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης εν προκειμένω πραγματοποιείται μέσω της ανάδειξης κοινωνικοοικονομικών και χωρικών χαρακτηριστικών για κάθε πολεοδομική ενότητα του Ιστορικού Κέντρου, αξιοποιώντας τους 6 άξονες θεώρησης που κατασκευάστηκαν στο πλαίσιο της εργασίας (Πίνακας 1). Κάθε υποεδάφιο πραγματεύεται έναν εκ των αξόνων, παρουσιάζοντας έτσι στοιχεία σχετικά με αυτόν για τις δύο επιμέρους ενότητες του Ιστορικού Κέντρου.

### Κεντρικότητα θέσης

Το ιστορικό κέντρο των Ιωαννίνων, βρίσκεται στο ΒΑ τμήμα της πόλης. Συγκεκριμένα, τμήμα αυτού τοποθετείται πάνω σε χερσόνησο που εισχωρεί μέσα στη Λίμνη, καταλήγοντας σε δύο υψώματα τα οποία αποτελούν τις δύο Ακροπόλεις του Κάστρου, την βορειοδυτική και νοτιοανατολική (Ιτς Καλέ), ενώ το υπόλοιπο τμήμα του ιστορικού κέντρου, βρίσκεται σε σχετική ευθεία με το επίπεδο της Λίμνης. Το Ιστορικό Κέντρο έχει συνολική έκταση περίπου 0.3τ.χμ., εκ των οποίων 0.2τχμ. καλύπτει η ΠΕ12 ενώ η ΠΕ 11 καταλαμβάνει την υπόλοιπη έκταση.

## **Δίκτυα μεταφορών και προσβασιμότητα**

Η εστίαση στα δίκτυα κίνησης και η επικράτηση συνθηκών βιώσιμης κινητικότητας, αποτελεί χαρακτηριστική παράμετρο καθορισμού των κυκλοφοριακών χαρακτηριστικών των πολεοδομικών ενότητων του Ιστορικού Κέντρου και κατ'επέκταση της γενικότερης εικόνας του. Στο πλαίσιο αυτό, επιχειρείται η ανάδειξη της κυκλοφοριακής κατάστασής του με όρους ιεράρχησης οδικού δικτύου, καθώς και εντοπίζοντας τα διαθέσιμα/δυνατά μέσα μεταφοράς για την μετακίνηση στις επιμέρους πολεοδομικές ενότητες του.

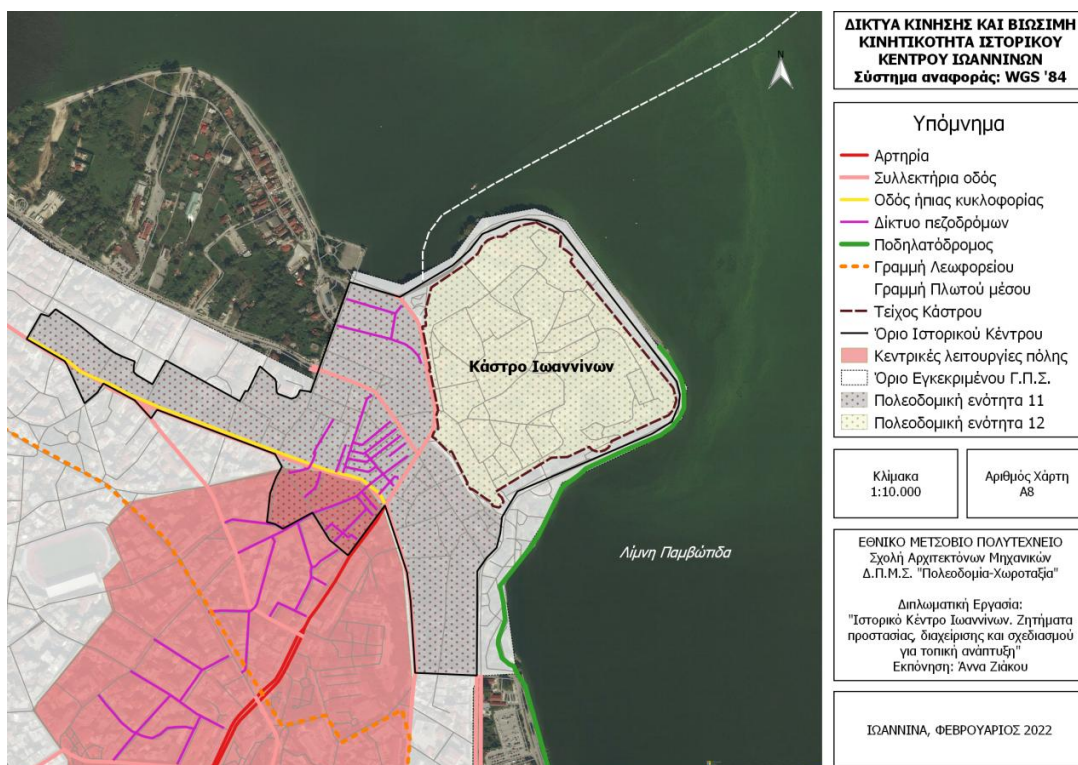
- **ΠΕ11**

Αρχικά όσον αφορά την εστίαση στο ιστορικό κέντρο υπό το πρίσμα της ιεράρχησης του οδικού δικτύου, εντός της ΠΕ11 συναντώνται κυρίως τοπικές οδοί, καθώς και δύο συλλεκτήριες οδοί (οδός Αβέρωφ και Κουντουριώτου). Ακόμη, εντοπίζεται τμήμα οδού ήπιας κυκλοφορίας (οδός Ανεξαρτησίας), καθώς και δίκτυο πεζοδρόμων. Ακόμα, εντός της ΠΕ11 και συγκεκριμένα στην οδό Διονυσίου Φιλοσόφου περιμετρικά των τειχών του Κάστρου, συναντάται τμήμα του ποδηλατοδρόμου της πόλης, διατρέχοντας την παραλίμνια ζώνη. Στο πλαίσιο των παραπάνω στοιχείων, η χρήση αυτοκινήτου, δίκυκλου, με δυνατότητα χρήσης ποδηλάτου καθώς και η πεζή μετακίνηση αποτελούν τα συνήθως χρησιμοποιούμενα μέσα μεταφοράς στην ΠΕ11.

- **ΠΕ12**

Αντιθέτως, στην ΠΕ12 εντοπίζονται αποκλειστικά τοπικές οδοί, οι οποίες δεδομένης της λιθόστρωσης του Καστρινού οικισμού και της απαγόρευσης της χρήσης του αυτοκινήτου (πλην εξαιρέσεων), δημιουργούν συνθήκες ήπιας κυκλοφορίας και ενθάρρυνσης της πεζής κίνησης.

Σημειώνεται ότι η δυνατότητα μετακίνησης εντός του Ιστορικού Κέντρου μέσω ΜΜΜ, είναι ανέφικτη δεδομένης της απουσίας σχετικών γραμμών στις 2 πολεοδομικές ενότητες του Ιστορικού κέντρου, χαρακτηριστικό που αποτελεί ιδιαίτερα ανασταλτικό παράγοντα για την επίτευξη συνθηκών βιώσιμης κινητικότητας εντός της παλιάς πόλης.



Χάρτης 9: Δίκτυα κίνησης και βιώσιμη κινητικότητα Ιστορικού Κέντρου Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

ΠΕ11	ΠΕ12
Συλλεκτήριες οδοί	Τοπικές οδοί
Τοπικές οδοί	
Ποδηλατόδρομος	
Δίκτυο πεζοδρόμου	
Οδός ήπιας κυκλοφορίας	

Πίνακας 12: Δίκτυα κίνησης εντός ΠΕ Ιστορικού Κέντρου

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Οι δύο ΠΕ του ιστορικού κέντρου γειτνιάζοντας με διαφορετικές χωρικές ενότητες της πόλης και δεδομένων των παραπάνω κυκλοφοριακών χαρακτηριστικών, έχουν διαφορετικές διόδους προσβασιμότητας. Εντοπίζονται έτσι διαφορετικές συνθήκες πρόσβασης σε κάθε μία.

- **ΠΕ11**

Η ΠΕ11 γειτνιάζει στο δυτικό άκρο της με τη σύγχρονη πόλη και στο ανατολικό τμήμα της με την ΠΕ12, δηλαδή τον οικισμό του Κάστρου, ενώ μικρό τμήμα αυτής έρχεται σε επαφή με τη Λίμνη. Στο πλαίσιο αυτό, η ΠΕ11 προσεγγίζεται τόσο μέσω των οδών της σύγχρονης πόλης, όσο και μέσω των οδών της ΠΕ12, για όσους εκκινούν από τον Καστρινό οικισμό. Συγκεκριμένα, ευνοείται σε μεγάλο βαθμό τόσο η οδική όσο και η πεζή πρόσβαση από τη

σύγχρονη πόλη στην ΠΕ11, δεδομένου ότι ορισμένες από τις βασικές αρτηρίες και συλλεκτήριες οδούς των Ιωαννίνων (οδός Αβέρωφ, Ανεξαρτησίας, Παπανδρέου), αποτελούν άξονες που ξεκινούν από τη σύγχρονη και καταλήγουν στην παλιά πόλη. Παράλληλα, η πρόσβαση στην ΠΕ11 πραγματοποιείται μέσω τοπικών οδών της σύγχρονης πόλης, ενώ ακόμη ευνοείται ιδιαίτερα η πεζή προσέγγιση στην εν λόγω ΠΕ, δεδομένης της πρόσφατης δημιουργίας του δικτύου πεζοδρόμων της πόλης, όπως ήδη αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 5.3.3 για τη διασύνδεση σύγχρονης και παλιάς πόλης. Συγκεκριμένα, το δίκτυο πεζοδρόμων που δημιουργήθηκε εκκινώντας από το εμπορικό κέντρο της πόλης καταλήγει και διαπερνά την ΠΕ11 του Ιστορικού Κέντρου. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ορισμένες από τις πιο γνωστές νεοπεζοδρομημένες οδούς του εν λόγω δικτύου, είναι οι οδοί Λόρδου Βύρωνος, Καλλάρη και Ανεξαρτησίας, οι οποίες ανήκουν στην ΠΕ11. Συμπληρωματικά, αναφέρεται ότι η μετακίνηση των κατοίκων της Νήσου Ιωαννίνων στην πόλη, προϋποθέτει τη διέλευσή τους από το Ιστορικό Κέντρο και συγκεκριμένα από την ΠΕ11, εντός της οποίας εντοπίζεται αποβάθρα για πλωτό μέσο (Καραβάκι). Στο πλαίσιο αυτό, προστίθεται έτσι μια ακόμη δυνατότητα πρόσβασης στην ΠΕ11, αφορώντας κυρίως διελεύσεις από και προς το Νησάκι Ιωαννίνων.

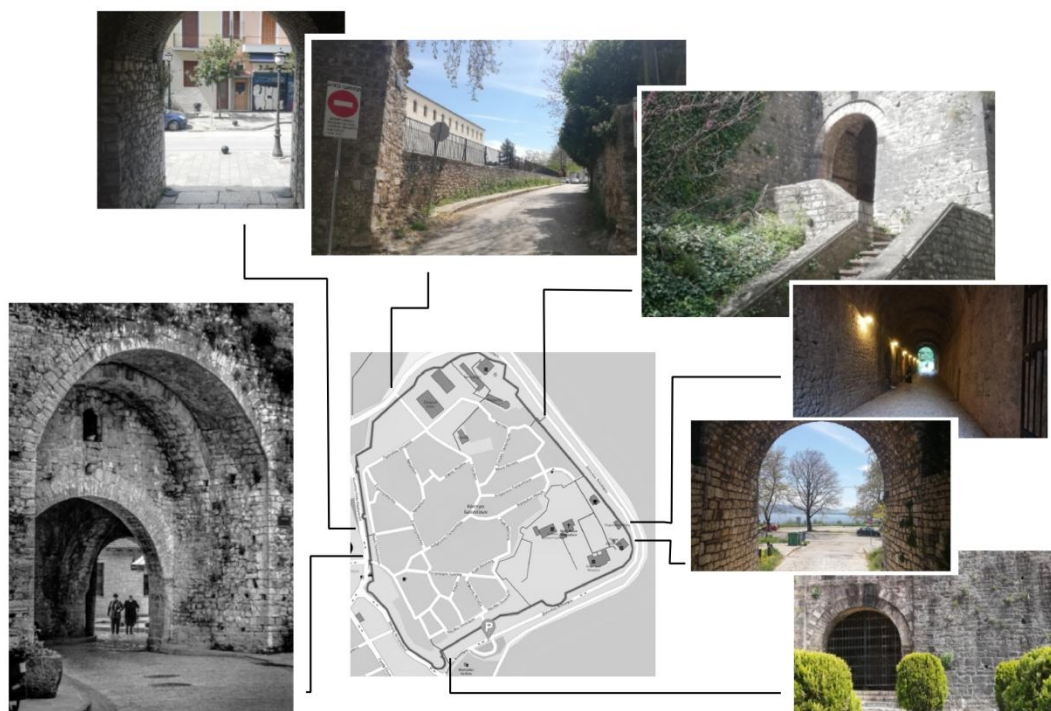
- **ΠΕ12**

Σε αντίθεση με την προηγηθείσα ανάλυση, η ΠΕ12 ως επιμέρους χωρική ενότητα του Ιστορικού Κέντρου των Ιωαννίνων, γειτνιάζει με την ΠΕ11, ενώ ακόμη βρίσκεται σε άμεση επαφή με τη Λίμνη χωρίς ωστόσο να υπάρχει πρόσβαση σε αυτή μέσω υδάτων. Τα στοιχεία αυτά, δημιουργούν διαφορετικές προϋποθέσεις προσβασιμότητας στην ΠΕ12. Συγκεκριμένα, η πρόσβαση στην ΠΕ12, δεδομένου ότι αυτή γειτνιάζει ανατολικά με την ΠΕ11, προϋποθέτει τη διέλευση από την ΠΕ11. Στο πλαίσιο αυτό, η ΠΕ12 μπορεί να νοηματοδοτηθεί ως η ενδότερη πόλη εντός του Ιστορικού Κέντρου της πόλης, ενώ ακόμη ο περικόλειστος χαρακτήρας της εν λόγω χωρικής ενότητας, δεδομένου ότι ως οικισμός του Κάστρου προϋποθέτει την διέλευση από τις πύλες του, δυσχεραίνει περαιτέρω τις προοπτικές άμεσης πρόσβασης σε αυτή. Συγκεκριμένα, στο Κάστρο εντοπίζονται 7 πύλες περιμετρικά των τειχών (Κεντρική πύλη και δευτερογενείς πύλες), μερικές από τις οποίες είναι κλειστές, εμποδίζοντας έτσι την άμεση είσοδο στον οικισμό. Πιο αναλυτικά, η Κεντρική πύλη του Κάστρου (αποτελούσε και την κύρια πύλη της βυζαντινής οχύρωσης), βρίσκεται επί της οδού Καραμανλή, η οποία ως συνέχεια της οδού Αβέρωφ, καταλήγοντας στην περιοχή της Λίμνης, αποτελεί την πιο ευρέως διαδεδομένη επιλογή προσέγγισης της ΠΕ12. Παράλληλα, εντός του οικισμού του Κάστρου απαγορεύεται η διέλευση οχημάτων ενώ αυτή επιτρέπεται αποκλειστικά για κατοίκους της περιοχής ή για περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, γεγονός που περιορίζει ακόμη περισσότερο τις δυνατότητες πρόσβασης στη συγκεκριμένη χωρική ενότητα. Στο πλαίσιο αυτό η πρόσβαση στην ΠΕ12 πραγματοποιείται μέσω της πεζής κίνησης για τον ευρύ πληθυσμό, δηλαδή κατοίκους και επισκέπτες των Ιωαννίνων.

ΠΕ11	ΠΕ12
Οδικώς	Πεζή κίνηση (κυρίως)
Πεζή κίνηση (Δίκτυο πεζοδρόμων)	Οδικώς (κατ'εξαίρεση)
Πλωτά μέσα (Καραβάκι)	

Πίνακας 13: Προσβασιμότητα στις ΠΕ του Ιστορικού Κέντρου

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)



Εικόνα 32: Οι 7 πύλες του Κάστρου Ιωαννίνων

(πηγή: φωτογραφίες- <https://typos-i.gr/article/oi-pyles-anoixtes-kai-kleistες-toy-kastroy>, σύνθεση: Ιδία επεξεργασία)

### Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος

Η περιοχή του Ιστορικού Κέντρου, αποτελεί χώρο έντονης παρουσίας πλήθους εκ των φυσικών και πόρων της πόλης, τη στιγμή που ολόκληρη αποτελεί παράλληλα σημαντικό πολιτιστικό πόρο. Ωστόσο, η κατανομή των φυσικών αλλά και πολιτιστικών υποδομών εντός των πολεοδομικών ενοτήτων του ιστορικού κέντρου, δημιουργεί διαφορετικές ποιότητες του εν λόγω χώρου.

- ΠΕ11

Το βόρειο και νοτιοανατολικό τμήμα της ΠΕ11 έρχεται σε άμεση φυσική επαφή με τη Λίμνη και παράλληλα με χώρους πρασίνου της παραλίμνιας έκτασης. Η πολεοδομική αυτή

ενότητα γειτνιάζει συγκεκριμένα το Πάρκο της πλατείας Μαβίλη, αλλά και το Πάρκο Κάτσαρη, σημεία που αποτελούν σημαντικούς πνεύμονες πρασίνου της πόλης. Ακόμα, από τα σημεία αυτά είναι εφικτή η θέαση προς τα ορεινά τοπία της πόλης και συγκεκριμένα τον όγκο Μιτσικελίου, γεγονός που διαμορφώνει υπό μια άλλη οπτική τον φυσικό πλούτο της συγκεκριμένης πολεοδομικής ενότητας.

Παράλληλα, εντός της ΠΕ11 υπάρχει πλήθος διατηρητέων κτηρίων αλλά και άλλων κτισμάτων ιστορικής σημασίας, όπως το Ορφανοτροφείο «Γ. Σταύρου», ο καθεδρικός Ναός Αγίου Αθανασίου (Μητρόπολη), ο Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου Αγοράς και το Καπλάνειο Μέγαρο. Ακόμα επί της οδού Ανεξαρτησίας εντοπίζεται δίκτυο παλιών εμπορικών στοών. Η στοά Λούλη, Λιαμπέη, Μπαράτσα και Αλιέως, αποτέλεσαν από το παρελθόν χώρο υψηλής συγκέντρωσης εργαστηρίων αργυροχρυσοχοΐας ή εμπορίου, οι οποίες διασωζόμενες μέχρι σήμερα αποτελούν κρίσιμο ιστορικό σημείο της πόλης.

- **ΠΕ12**

Εστιάζοντας στην ΠΕ12, το φυσικό της απόθεμα είναι περιορισμένο συγκριτικά με αυτό της ΠΕ11, δεδομένης της κλειστότητας του συγκεκριμένου χώρου από τα Τείχη, αλλά και της ελάχιστης παρουσίας χώρων πρασίνου με εξαίρεση την Ανατολική Ακρόπολη Ιτς Καλέ. Το πράσινο αυτό σημείο της πόλης, αποτελεί ωστόσο ένα από τα πιο δημοφιλή παρατηρητήρια προς τη Λίμνη και τα ορεινά τοπία της πόλης, τη στιγμή που είναι παράλληλα συνδυαστικά με την δεύτερη ακρόπολη του Κάστρου σημαντικός ιστορικός τόπος. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι στις 2 Ακροπόλεις λειτουργούν Μουσεία, ενώ ακόμη ολόκληρος ο χώρος της Ανατολικής Ακρόπολης είναι κηρυγμένος αρχαιολογικός. Ακόμη, ο πλούτος της εν λόγω πολεοδομικής ενότητας αυξάνεται περαιτέρω δεδομένης της παρουσίας και πλήθους βυζαντινών, μεταβυζαντινών, εβραϊκών και οθωμανικών μνημείων και μουσείων που λειτουργούν εντός του Καστρινού οικισμού. Πιο αναλυτικά, η εβραϊκή συναγωγή, η βυζαντινή πύλη και ο πύργος, τα μαγειρεία, οι μενδρεσέδες, το δημοτικό εθνογραφικό μουσείο, ο τουρμπές, τα οθωμανικά μνημεία της πλατείας Γλυκίδων, συνθέτουν τον πολιτισμικό πλούτο της ΠΕ12. Η ΠΕ12, ως επιμέρους έτσι χωρική ενότητα του Ιστορικού Κέντρου, συνιστά έτσι πολεοδομική ενότητα ιδιαίτερα αυξημένης πολιτιστικής πυκνότητας, δεδομένου μάλιστα ότι ο οικισμός του Κάστρου αποτέλεσε ολόκληρος τον πρώτο πυρήνα της πόλης.



Εικόνα 33: Σημεία φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος εντός ιστορικού κέντρου

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

### Χαρακτηριστικά δομημένου χώρου

Στο σημείο αυτό η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης σε επίπεδο Ιστορικού Κέντρου, διαφοροποιείται από τη διαδικασία που εφαρμόστηκε για την εν λόγω παράμετρο σε επίπεδο πόλης και επικεντρώνεται στην ανάδειξη χαρακτηριστικών που σχετίζονται με την κατάσταση του οικιστικού αποθέματος του Ιστορικού Κέντρου. Ειδικότερα, επιχειρείται η προσέγγιση αυτή, δεδομένου ότι τα συγκεκριμένα στοιχεία καθορίζουν υπό δομική άποψη την ποιότητα του χώρου και κατ' επέκταση την αστική ποιότητα του Ιστορικού Κέντρου ως επιμέρους χωρική ενότητα της πόλης. Η παραπάνω διαδικασία πραγματοποιείται, μέσω χρήσης στοιχείων από το Χαρτογραφικό Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων, το οποίο περιλαμβάνει θεματική οπτικοποίηση μεταβλητών βάσει της απογραφής της ΕΛΣΤΑΤ του έτους 2011. Συγκεκριμένα, οι επιλεγόμενες μεταβλητές σχετίζονται εν προκειμένω με την κατοικία, για στοιχεία που έχουν καταγραφεί ανά νοικοκυριό. Πιο αναλυτικά, η τυπολογία των κτηρίων (μονοκατοικίες και πολυκατοικίες) και η παλαιότητα των κτισμάτων, συνθέτουν ενδεικτικές μεταβλητές του δομημένου χώρου, οι οποίες χρησιμοποιούνται στην εν λόγω διαδικασία για τις δύο πολεοδομικές ενότητες.

Αρχικά, σχετικά με την μεταβλητή της τυπολογίας των κτηρίων, συναντώνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους χωρικών ενότητων της πόλης. Στο πλαίσιο αυτό, η πλειοψηφία των μονοκατοικιών εντοπίζεται σε πολύ υψηλό ποσοστό κυρίως σε περιφερειακά τμήματα της πόλης, ενώ σημαντικό ποσοστό εντοπίζεται σε περιοχές μεταξύ των οποίων και το Ιστορικό Κέντρο και ειδικά στην ΠΕ12. Αντιθέτως, όσον αφορά την παρουσία πολυκατοικιών, αυτές εντοπίζονται αποκλειστικά στο κεντρικό τμήμα της πόλης



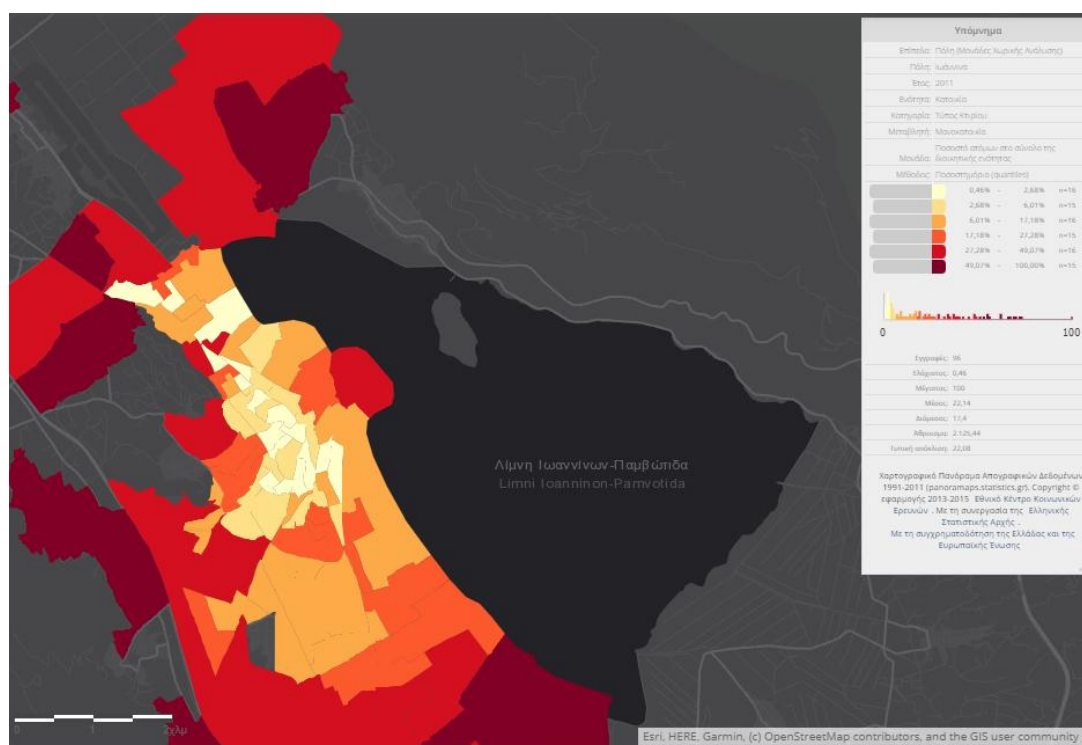
των Ιωαννίνων, ενώ ιδιαίτερα χαμηλό αλλά υπάρχον ποσοστό εντοπίζεται εντός του Ιστορικού Κέντρου.

Συμπληρωματικά, όσον αφορά την παράμετρο της παλαιότητας των κτισμάτων ως επιμέρους χαρακτηριστικό διαμόρφωσης της φυσιογνωμίας του δομημένου περιβάλλοντος, εντοπίζονται κατασκευές διαφόρων χρονικών περιόδων. Ωστόσο γίνεται εστίαση στην τοπολογία των παλαιότερων κτισμάτων που καταγράφονται εντός της πόλης και τα οποία αφορούν κατασκευές προ 1946. Στο πλαίσιο αυτό, η πλειοψηφία των παλαιότερων κτισμάτων της πόλης (προ 1946) εντοπίζεται στο σύνολο του Ιστορικού Κέντρου, καθώς ακόμα και σε περιοχές της σύγχρονης πόλης που βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με τον ιστορικό πυρήνα. Σημειώνεται ότι το εν λόγω τμήμα της πόλης που συγκεντρώνει τα παλαιότερα κτίσματά της, αφορά την περιοχή «αξιόλογου οικιστικού αποθέματος» όπως αυτή έχει χαρακτηριστεί βάσει του ΓΠΣ της πόλης. Συγκεκριμένα, πολύ υψηλό ποσοστό παλιών κτισμάτων εντοπίζεται τόσο σε ΠΕ11, όσο και σε ΠΕ12.

ΠΕ11	ΠΕ12
Αυξημένη πυκνότητα κτισμάτων προ 1946	Αυξημένη πυκνότητα κτισμάτων προ 1946
Μονοκατοικίες /Πολυκατοικίες	Κυρίως μονοκατοικίες

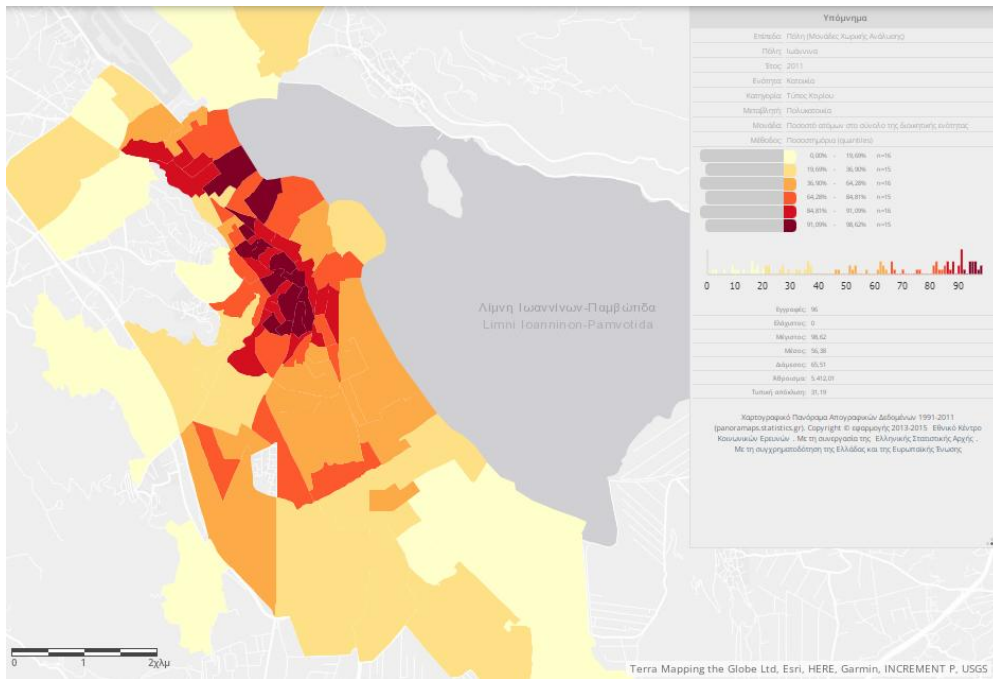
Πίνακας 14: Χαρακτηριστικά δόμησης εντός ΠΕ Ιστορικού Κέντρου

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)



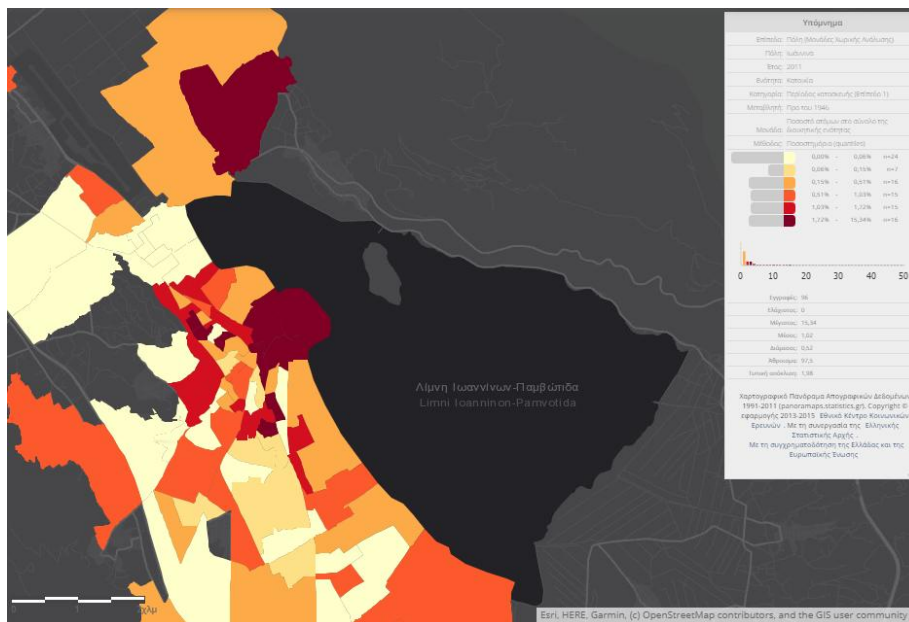
Χάρτης 10: Ποσοστό νοικοκυριών σε μονοκατοικία

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)



Χάρτης 11: Ποσοστό νοικοκυριών σε πολυκατοικία

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)



Χάρτης 12: Ποσοστό νοικοκυριών με κτίσμα προ 1946

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)

Συμπερασματικά και βάσει της ανωτέρω ανάλυσης της οικιστικής δομής, το Ιστορικό Κέντρο σχεδόν στο σύνολό του αποτελεί χωρική ενότητα εντός της οποίας συναντάται η πλειοψηφία των παλαιότερων κτισμάτων της πόλης (προ 1946), ωστόσο μετά από επιτόπια

παρατήρηση η πλειοψηφία των κτισμάτων θεωρείται ότι είναι σε ικανοποιητική κατάσταση χωρίς να υπάρχουν εκτεταμένες φθορές (πλην ενός πολύ μικρού αριθμού μεμονωμένων κτηρίων) που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αισθητική υποβάθμιση της εικόνας της περιοχής.



Εικόνα 34: Κτίσματα οδού Στρατηγοπούλου στο Κάστρο Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία φωτογράφιση)



Εικόνα 35: (αριστερά) Ανώγειο στην οδό Στρατηγοπούλου, (δεξιά) Κτίσματα οδού Παλαιολόγου στο Κάστρο Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία φωτογράφιση)



Εικόνα 36:Κτίσματα οδού Ανεξαρτησίας, ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία φωτογράφιση)

## **Δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά**

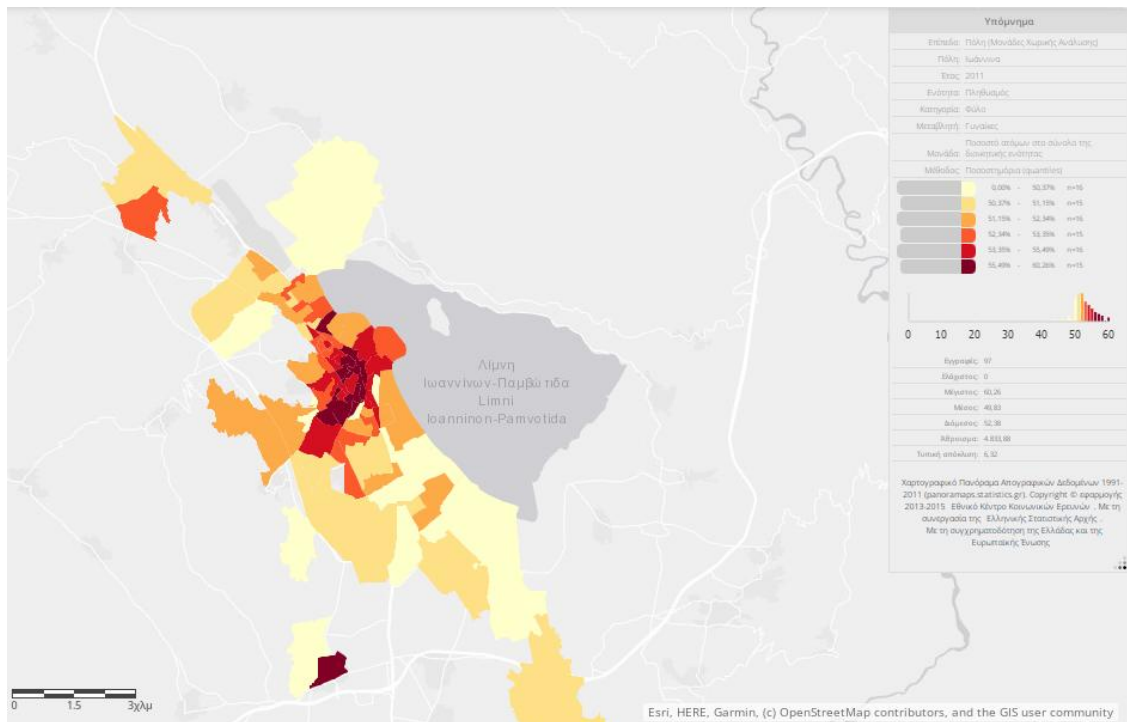
Στο σημείο αυτό επιχειρείται η παρουσίαση της φυσιογνωμίας του Ιστορικού Κέντρου υπό την οπτική δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών. Συγκεκριμένα, η ανάδειξη χαρακτηριστικών του πληθυσμού που αφορούν την εν λόγω χωρική ενότητα καθίσταται απαραίτητη δεδομένου ότι το σύνολο των κατοίκων αυτής, ως ζωντανή παράμετρος καθορίζει εντέλει την ουσιαστική φυσιογνωμία του συγκεκριμένου χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιείται ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης με όρους κοινωνικής δημογραφίας και ειδικότερα μέσω της παρουσίας χαρακτηριστικών που αφορούν τον πληθυσμό, το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την υπηκοότητα και την οικογενειακή κατάσταση για τις δύο πολεοδομικές ενότητες του Ιστορικού Κέντρου. Σημειώνεται ότι οι ίδιες παράμετροι χρησιμοποιήθηκαν ομοίως για την απόδοση χαρακτηριστικών κοινωνικής δημογραφίας σε επίπεδο πόλης συνολικά. Η παραπάνω διαδικασία στην προκειμένη περίπτωση πραγματοποιείται μέσω χρήσης στοιχείων από το Χαρτογραφικό Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων, το οποίο περιλαμβάνει θεματική οπτικοποίηση μεταβλητών βάσει της απογραφής της ΕΛΣΤΑΤ του έτους 2011, ωστόσο για ορισμένες παραμέτρους καθίσταται αδύνατη η εύρεση επίσημων στοιχείων σε επίπεδο Ιστορικού Κέντρου. Σημειώνεται ακόμη ότι ένα σύνολο επιπλέον μεταβλητών (πέραν της ηλικίας και της οικογενειακής κατάστασης) θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικά για την σκιαγράφηση της φυσιογνωμίας του Ιστορικού Κέντρου με όρους κοινωνικής δημογραφίας, ωστόσο εν προκειμένω η ανάλυση περιορίζεται στις συγκεκριμένες μόνο παραμέτρους.

- **Πληθυσμός**

Εστιάζοντας στην παράμετρο του πληθυσμού, δεν εντοπίζονται επίσημα στοιχεία για τον αριθμό των κατοίκων του Ιστορικού Κέντρου. Βάσει μαρτυριών κατοίκων τη περιοχής, η πλειοψηφία αυτών εντοπίζεται εντός του οικισμού του Κάστρου και λιγότερο στο τμήμα εκτός αυτού, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν ακριβείς εκτιμήσεις για τον αριθμό τους.

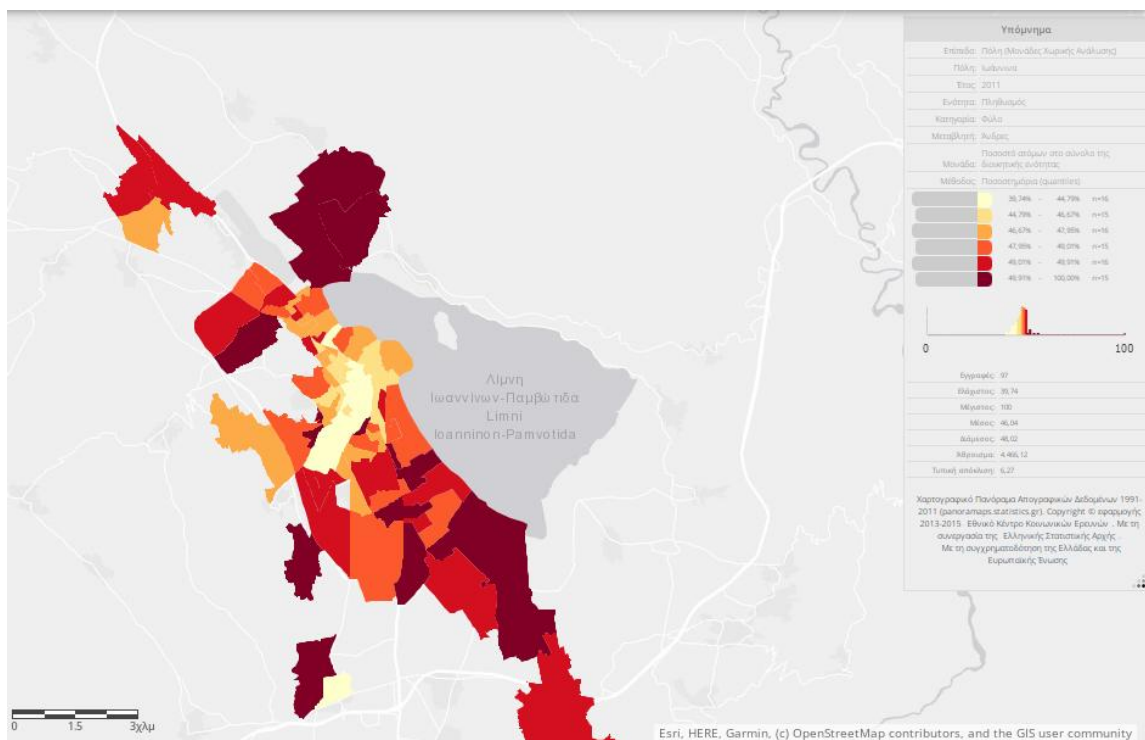
- **Φύλο**

Εστιάζοντας στο φύλο, βάσει στοιχείων που προκύπτουν από το Χαρτογραφικό Πανόραμα, η πλειοψηφία των γυναικών εντοπίζεται στο κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων και συγκεκριμένα εντός του εμπορικού κέντρου αυτής και των όμορων χωρικών ενοτήτων τη στιγμή που οι περισσότεροι άνδρες κατοικούν σε περιφερειακά τμήματα της πόλης. Στο πλαίσιο αυτό, εντός του Ιστορικού Κέντρου εντοπίζεται αυξημένος αριθμός γυναικών συγκριτικά με αυτόν των ανδρών, χωρίς ωστόσο σημαντικές ποσοστιαίες διαφοροποιήσεις, γεγονός που ισχύει και σε επίπεδο πόλης συνολικά. Σε επίπεδο πολεοδομικών ενοτήτων του Ιστορικού Κέντρου, η πλειοψηφία των γυναικών συναντάται εντός της ΠΕ11, ενόσω οι περισσότεροι άνδρες εντός της ΠΕ12.



Χάρτης 13: Κατανομή γυναικών στην πόλη των Ιωαννίνων

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)

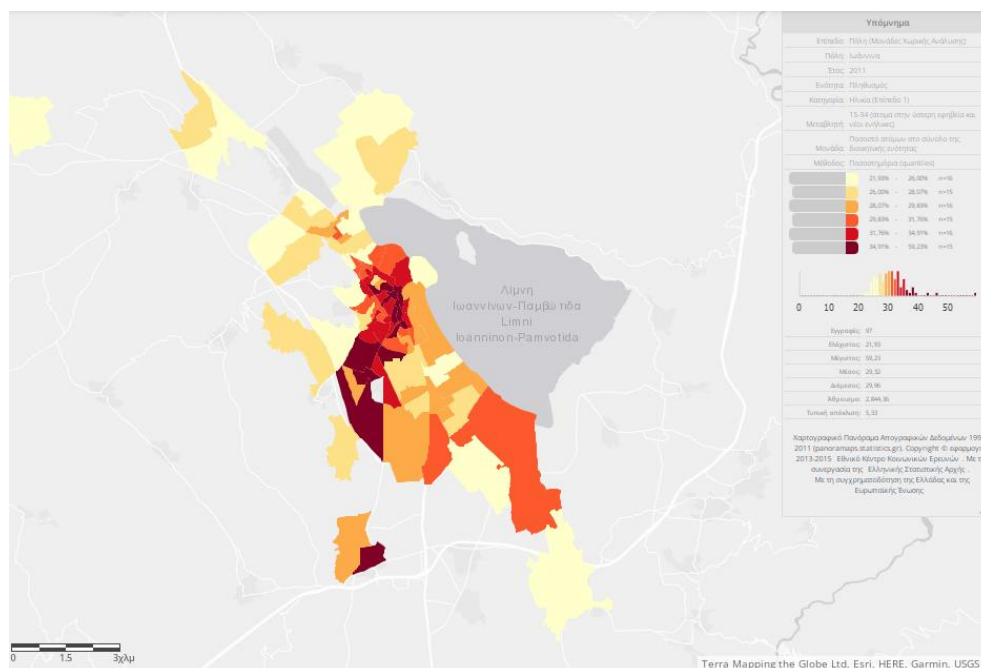


Χάρτης 14: Κατανομή ανδρών στην πόλη των Ιωαννίνων

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)

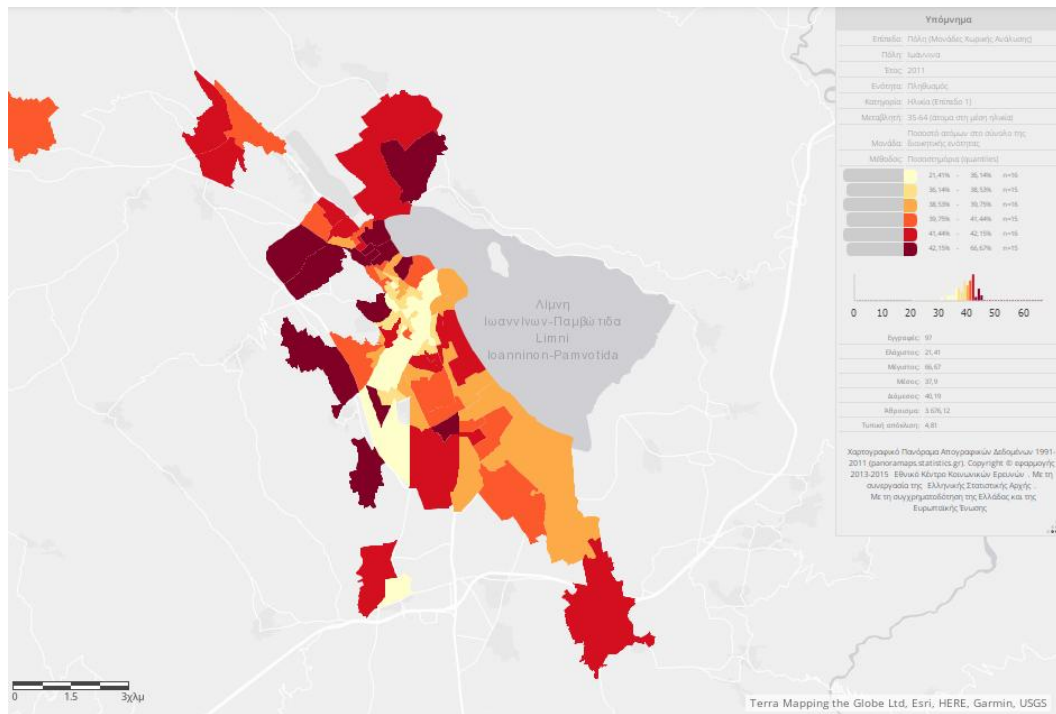
- **Ηλικία**

Ακολούθως, όσον αφορά την μεταβλητή της ηλικίας, πραγματοποιείται κατηγοριοποίηση της πόλης σε επιμέρους τμήματα ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα που καταλαμβάνει το υψηλότερο ποσοστό κατοίκησης στην κάθε χωρική ενότητα, στο πλαίσιο των δηλωμένων απογραφικών στοιχείων. Συγκεκριμένα, βάσει των στοιχείων αυτών η πλειοψηφία των νέων ενηλίκων (15-34) κατοικεί στο κέντρο της σύγχρονης πόλης των Ιωαννίνων, καθώς και στο κεντρονότιο άκρο αυτής, δηλαδή στις περιοχές του Λόφου Βελισσαρίου, στοιχείο που επεξηγείται στο πλαίσιο της εγγύτητας της συγκεκριμένης περιοχής με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Παράλληλα, η πλειοψηφία των ατόμων μέσης ηλικίας (35-64) εντοπίζεται κυρίως στις ακραίες χωρικές ενότητες τη πόλης και κυρίως στην περιοχή των Αμπελοκήπων, Εξοχής, Καρδαμισίων και Πεντέλης, δεδομένου του ευρύχωρου χαρακτήρα της κατοίκησης στις εν λόγω χωρικές ενότητες, τόσο ως προς το μέγεθος των κατοικιών, όσο και ως προς την παρουσία πράσινου χώρου σε αυτές. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό την οικογενειακή ζωή, αυξάνουν έτσι την ελκυστικότητα των συγκεκριμένων χωρικών ενότητων για την μεσαία ηλικιακή ομάδα. Τέλος, η πλειοψηφία των ατόμων της τρίτης ηλικίας (65 και άνω) εντοπίζεται εντός του Ιστορικού Κέντρου. Ειδικά όσον αφορά τις επιμέρους πολεοδομικές ενότητες του Ιστορικού Κέντρου, νέοι ενήλικες εντοπίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό στην ΠΕ11, έναντι της ΠΕ12 . Άτομά της μέσης ηλικίας εντοπίζονται και στις δύο ΠΕ, ενώ ομοίως ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό των ατόμων τρίτης ηλικίας και στα δύο αστικά τμήματα .



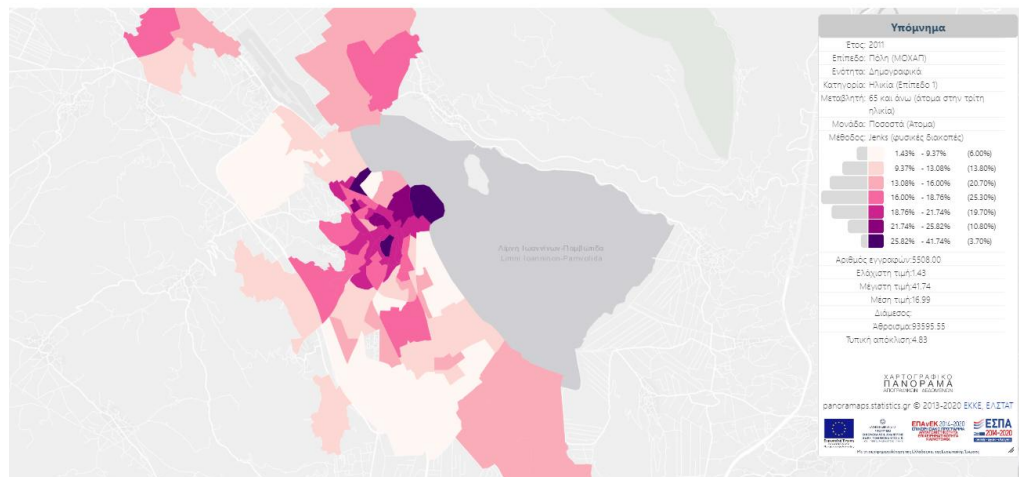
Χάρτης 15: Κατανομή νέων ενηλίκων στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)



Χάρτης 16: Κατανομή ατόμων μέσης ηλικίας στην πόλη των Ιωαννίνων

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)



Χάρτης 17: Κατανομή ατόμων τρίτης ηλικίας στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)

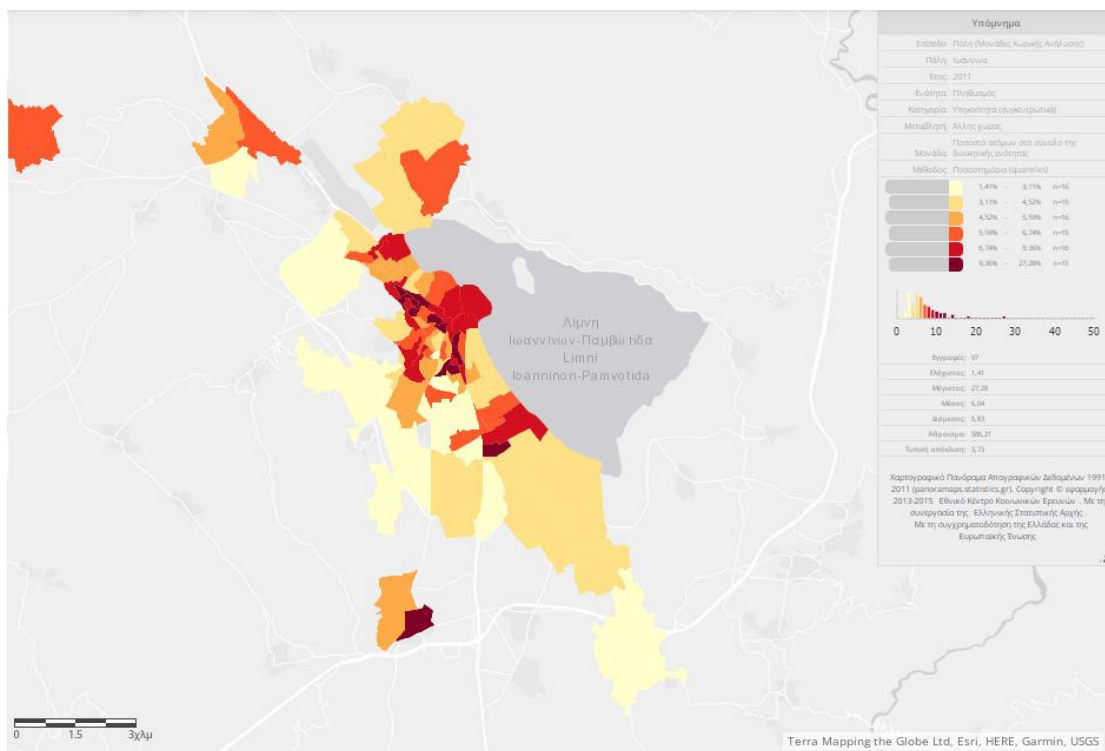
- **Επίπεδο εκπαίδευσης**

Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης παρουσιάζεται αδυναμία ακριβούς προσδιορισμού του προφίλ των κατοίκων του Ιστορικού Κέντρου, δεδομένης της συνύπαρξης ακραίων παραμέτρων. Εν προκειμένω, βάσει στοιχείων από το Χαρτογραφικό Πανόραμα το Ιστορικό Κέντρο και ειδικά η ΠΕ12, αποτελεί μία από τις χωρικές ενότητες της πόλης με τον υψηλότερο αριθμό κατοίκων-κατόχων διδακτορικού, στοιχείο ενδεικτικό του αυξημένου εκπαιδευτικού επιπέδου, τη στιγμή ωστόσο που εντός του Ιστορικού Κέντρου είναι σχετικά υψηλός ο αριθμός των αναλφάβητων ατόμων.



- **Υψηκοότητα**

Εστιάζοντας στη μεταβλητή της υπηκοότητας, εντοπίζονται επίσης επιμέρους διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρικών ενότητων της πόλης. Εν προκειμένω, το υψηλότερο ποσοστό ατόμων μη ελληνικής υπηκοότητας συγκεντρώνεται κυρίως στην περιοχή της Καλούτσιανης, καθώς ακόμη και στις περιοχές κατά μήκος της Λεωφόρου Μεγάλου Αλεξάνδρου. Σε μικρότερα υψηλό ποσοστό και συγκεκριμένα σε ποσοστό εύρους 6.5-9.5%, εντοπίζονται αλλοδαποί κάτοικοι εντός του σύγχρονου κέντρου της πόλης, του Ιστορικού Κέντρου καθώς και άλλων επιμέρους περιοχών. Η σχετική διάχυση ωστόσο του εν λόγω πληθυσμού στον μεγάλο αριθμό των παραπάνω περιοχών, συνεπάγεται τη μη διαμόρφωση φυσιογνωμίας στηριζόμενης σε αμιγώς ετερογενή πολιτιστικά χαρακτηριστικά για κάποια συγκεκριμένη χωρική ενότητα της πόλης. Ειδικά ως προς την κατανομή ατόμων μη ελληνικής υπηκοότητας στις ΠΕ του Ιστορικού Κέντρου, εντοπίζεται ομοιόμορφο ποσοστό στο σύνολο του, δηλαδή και για τις δύο ΠΕ.



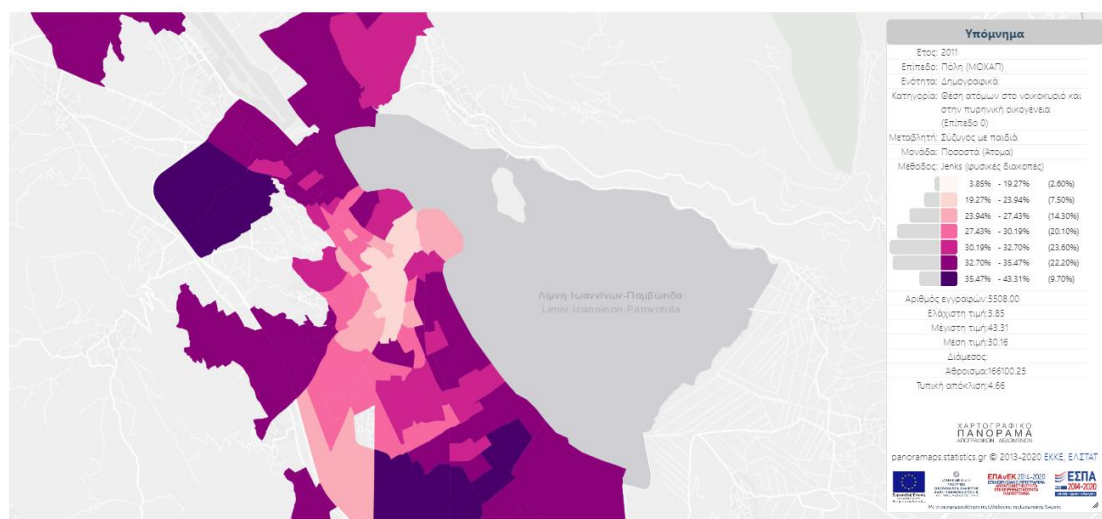
**Χάρτης 18: Κατανομή ατόμων μη ελληνικής υπηκοότητας στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων**

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)

- **Οικογενειακή κατάσταση**

Τέλος ως προς την οικογενειακή κατάσταση, εντοπίζονται οι παρακάτω διαφοροποιήσεις. Εν προκειμένω, η πλειοψηφία των ατόμων με οικογένεια κατοικεί σε περιοχές των άκρων της πόλης. Σε ιδιαίτερα μικρό βαθμό εντοπίζονται οικογένειες εντός του Ιστορικού Κέντρου, ενώ ακόμη και στην περιοχή εκτός αυτού εν γένει. Στο πολεοδομικό κέντρο της πόλης παρατηρείται ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό οικογενειακής κατοίκησης. Ειδικά για τις ΠΕ του Ιστορικού Κέντρου, ιδιαίτερα χαμηλό είναι το ποσοστό των οικογενειών εντός ΠΕ11 ενώ

σημειώνεται ενδεικτικά ότι ένα μέσο ποσοστό οικογενειακής κατοίκησης συναντάται σε ένα πολύ μικρό μόνο τμήμα της ΠΕ11. Χαμηλή, ωστόσο συγκριτικά υψηλότερη απ την ΠΕ11 είναι και η παρουσία οικογενειών εντός ΠΕ12.



Χάρτης 19: Ποσοστό οικογενειακής κατοίκησης στις χωρικές ενότητες των Ιωαννίνων

(πηγή: <http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)

Συμπερασματικά και με βάση τα παραπάνω στοιχεία, παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα κυρίαρχα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των πολεοδομικών ενότητων του Ιστορικού Κέντρου, αλλά και της περιοχής συνολικά.

	Ιστορικό Κέντρο	ΠΕ11	ΠΕ12
Πληθυσμός	-	-	-
Φύλο	Γυναίκες	Γυναίκες	Άνδρες
Ηλικία	Τρίτη ηλικία	Νεαρός πληθυσμός	Γηρασμένος πληθυσμός
Υψηκότητα	Ελληνική/μη ελληνική	Ελληνική/μη ελληνική	Ελληνική/μη ελληνική
Οικογενειακή κατάσταση	Μη οικογενειακοί δεσμοί	Μη οικογενειακοί δεσμοί	Οικογένειες

Πίνακας 15 : Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά Ιστορικού Κέντρου Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Σε επίπεδο Ιστορικού Κέντρου, η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στο πλαίσιο του άξονα των οικονομικών χαρακτηριστικών, ακολουθεί διαφορετική πορεία συγκριτικά με αυτή που προηγήθηκε για την εν λόγω παράμετρο σε επίπεδο πόλης. Εν προκειμένω, τα οικονομικά χαρακτηριστικά του Ιστορικού Κέντρου αναδεικνύονται μέσω παρουσίασης στοιχείων σχετικών με τον αριθμό και το είδος των επιχειρήσεων που εντοπίζονται εντός του Ιστορικού Κέντρου. Σημειώνεται ωστόσο ότι η ακριβής καταγραφή των ανωτέρω στοιχείων στο πεδίο και για τις δύο πολεοδομικές ενότητες, δεδομένης της έκτασής τους καθίσταται αδύνατη στο πλαίσιο της εν λόγω διπλωματικής εργασίας, γεγονός που συνεπάγεται την καταγραφή τους για την ΠΕ12 και την προσεγγιστική εκτίμησή τους για την

ΠΕ11 στο πλαίσιο εντοπισμού επιχειρηματικών θυλάκων. Σημειώνεται ότι η καταγραφή των εν λόγω στοιχείων για την ΠΕ11 διασφαλίζεται ικανοποιητικά δεδομένου του περιορισμένου αριθμού επιχειρήσεων σε αυτή.

- **ΠΕ11**

Συγκεκριμένα, εντός της ΠΕ11 εντοπίζονται κυρίως χρήσεις εστίασης/αναψυχής και εμπορίου. Συγκεκριμένα εντός της εν λόγω χωρικής ενότητας εντοπίζονται 4 θυλάκες καταστημάτων εστίασης/αναψυχής, περιλαμβάνοντας καταστήματα καφέ, εστιατόρια αλλά και μπαρ. Παράλληλα, σε μικρό τμήμα της ΠΕ11, γνωστό ως παλιά αγορά, οριοθετούμενο από τις οδούς Ανεξαρτησίας, Αβέρωφ και Κάνιγγος, παρατηρείται μεγάλος αριθμός καταστημάτων εμπορίου.



Εικόνα 37:Θύλακας εστίασης /αναψυχής, πλατεία Μαβίλη

(Πηγή:epirusgate.gr)



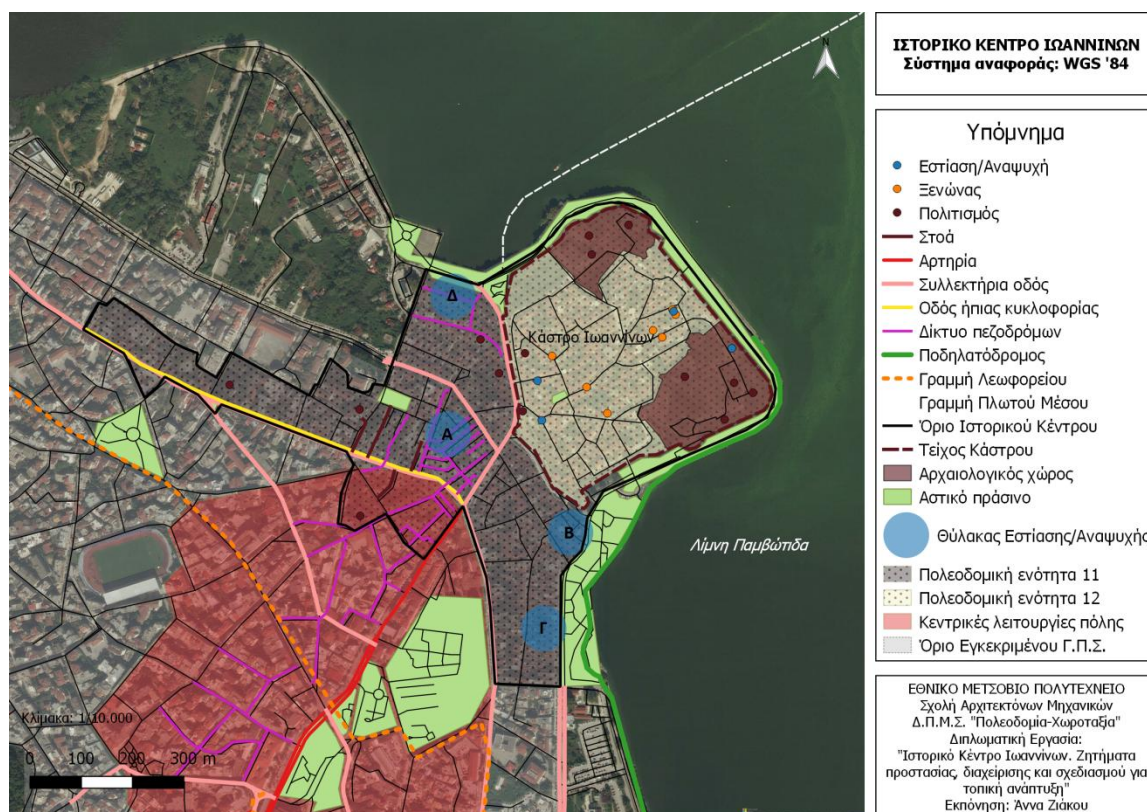
Εικόνα 38:Θύλακας εστίασης, οδός Καλλάρη

(πηγή:epirusgate.gr)

- ΠΕ12

Αντιθέτως, στην ΠΕ 12, ιδιαίτερα περιορισμένος είναι ο αριθμός των επιχειρήσεων. προκειμένω, εντοπίζονται μόνο 4 επιχειρήσεις εστίασης, καθώς και 6 εν λειτουργία ξενώνες, τη στιγμή που υπό εξέλιξη βρίσκεται η αύξηση του αριθμού τους, γεγονός που αποτελεί μια προσφάτως παρατηρούμενη τάση εντός της ΠΕ12.

Στον χάρτη που ακολουθεί απεικονίζονται συνολικά τα παραπάνω στοιχεία για τα οικονομικά χαρακτηριστικά των 2 ΠΕ, καθώς ακόμη σε αυτόν φαίνονται συνολικά και στοιχεία σχετικά με τους 5 άξονες θεώρησης για το Ιστορικό Κέντρο, όπως αυτοί αναλύθηκαν σε προηγούμενα εδάφια και καθορίζουν έτσι την τρέχουσα μορφή την εν λόγω χωρικής ενότητας.



Χάρτης 20: Καταγραφή υφιστάμενης κατάστασης Ιστορικού Κέντρου Ιωαννίνων

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

## Συμπεράσματα

Το ιστορικό κέντρο των Ιωαννίνων, αποτελούμενο από τον οικισμό του Κάστρου και τμήμα εκτός των Τειχών, αποτέλεσε τον πρώτο πυρήνα της πόλης των Ιωαννίνων. Το ιστορικό κέντρο συνδεδεμένο άμεσα με το ιστορικό παρελθόν της πόλης, αποτέλεσε περιοχή κατοίκησης, εργασίας και εν γένει αλληλεπίδρασης στο πλαίσιο συλλογικών κοινοτήτων του παρελθόντος, λειτουργώντας σήμερα ως τόπος αφύπνισης συλλογικών ή ατομικών μνημών. Η περιοχή μέχρι και τις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα, διατηρούσε σε μεγάλο βαθμό τα αυθεντικά παρελθοντικά της χαρακτηριστικά, ενώ ιδιαίτερη έμφαση αποδόθηκε αρχικά στην προστασία του ενός μόνο τμήματός της, δηλαδή της περιοχής Κάστρου, για το οποίο από το παρελθόν συναντώνται θεσμικά κείμενα για την ειδική προστασία του ως ιδιαίτερου πολιτιστικού συνόλου. Στην κατεύθυνση αυτή, το τμήμα εκτός των τειχών παρά την ιδιαίτερη πολιτιστική του ταυτότητα, αντιμετωπίστηκε ως μια συνηθισμένη χωρική ενότητα της πόλης, χωρίς ρυθμιστική παρέμβαση ως προς τους όρους και περιορισμούς δόμησης, αλλά και τις χρήσεις γης εντός του. Παρά ωστόσο την θεσμική προστασία του Καστρινού οικισμού, εκτεταμένες αυθαιρεσίες δόμησης εντός του, αλλά και εντός του μη προστατευόμενου μέχρι τότε τμήματος του ιστορικού κέντρου έξω από τα Τείχη, είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή κορύφωση των οικοδομικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα την σημαντική αλλοίωση των αυθεντικών χαρακτηριστικών της περιοχής του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων μέχρι και τη δεκαετία του 1980. Η αλλαγή της αντίληψης ως προς τον τρόπο διαχείρισης της ιδιαίτερης αυτής χωρικής ενότητας των Ιωαννίνων, πραγματοποιείται εντέλει το 1989 (ΦΕΚ 58Δ/1989), έτος κατά το οποίο ο οικισμός του Κάστρου αλλά και τμήμα της πόλης των Ιωαννίνων περιμετρικά των Τειχών, χαρακτηρίζεται ως ιστορικό κέντρο. Για το σύνολο της περιοχής αυτής, προβλέπονται έτσι ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης, ενώ ακόμη γίνεται διάκρισή του ιστορικού κέντρου σε δύο επιμέρους πολεοδομικές ενότητες. Η παραπάνω χρονολογία αποτελεί έτσι σημαντική τομή ως προς τον τρόπο διαχείρισης του πρώτου πυρήνα των Ιωαννίνων, δεδομένου ότι πέραν του ότι θεμελιώνει την προστασία του ιστορικού κέντρου ως ενιαία ολότητα, συνδέεται με την έναρξη διαδικασιών αξιοποίησης και των δύο πολεοδομικών ενοτήτων του ιστορικού Κέντρου και όχι μόνο της περιοχής του Κάστρου όπως γινόταν μέχρι τότε. Στο πλαίσιο των παραπάνω εξελίξεων διαμορφώνεται η τρέχουσα δομή του ιστορικού κέντρου, για το οποίο ωστόσο εντοπίζονται στην πράξη διαφορετικές ποιότητες του χώρου μεταξύ των δύο πολεοδομικών ενοτήτων του, συνθέτοντας έτσι όψεις ενός ιστορικού κέντρου «δύο ταχυτήτων». Συγκεκριμένα, η θέση της κάθε πολεοδομικής ενότητας συνδέεται με διαφορετικές προοπτικές προσβασιμότητας και κίνησης σε αυτή, τη στιγμή που εντοπίζονται ακόμη διαφοροποιήσεις τόσο ως προς τα φυσικά τους χαρακτηριστικά, τις πολιτιστικές τους υποδομές, αλλά και διαφορές ως προς τον ανθρώπινο παράγοντα που κατοικεί και υπεισέρχεται εντός τους. Η αξιολόγηση των διαφοροποιήσεων αυτών και η σημασία τους για την ανάπτυξη της πόλης πραγματοποιείται στο κεφάλαιο που ακολουθεί (Κεφάλαιο 6).

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

## 6. Το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων ως οργανικό τμήμα της πόλης

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι προβλεπόμενοι σχεδιασμοί για την πόλη και το ιστορικό κέντρο των Ιωαννίνων, αναδεικνύοντας έτσι τη σημασία που αποδίδει ο επίσημος σχεδιασμός στην συμβολή της εν λόγω χωρικής ενότητας, δηλαδή του ιστορικού κέντρου στην αναπτυξιακή πορεία της πόλης. Συνοπτολογίζοντας την παραπάνω πληροφορία, πραγματοποιείται αξιολόγηση της τρέχουσας μορφής του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων. Προκύπτουν έτσι διαπιστώσεις και εντοπίζονται προβλήματα της περιοχής, τα οποία οδηγούν στη διεξαγωγή συμπερασμάτων ως προς τον μέχρι σήμερα σχεδιασμό της περιοχής, αλλά και του ρόλου της στην τοπική ανάπτυξη των Ιωαννίνων.

### 6.1. Εγχειρήματα σχεδιασμού για το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων και την πόλη

Είναι γεγονός πως τα Ιωάννινα είναι μια πόλη με ιδιαίτερα αναπτυσσόμενη δυναμική, γεγονός αποτυπωμένο στα διάφορα αναπτυξιακά οράματα που έχουν διατυπωθεί για αυτή. Στο πλαίσιο των παραπάνω, ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην αξιοποίηση του μοναδικού φυσικού και πολιτιστικού πλούτου της πόλης στο μέλλον, χαρακτηριστικά τα οποία αποτελούν κρίσιμο συγκριτικό πλεονέκτημα για αυτή. Η προστασία έτσι της φυσικής κληρονομιάς της πόλης και ιδίως της Λίμνης και η περαιτέρω αξιοποίησή της, σε μια προσπάθεια αναθεώρησης της σχέσης της πόλης με το παραλίμνιο μέτωπό της αποτελεί σημαντικό στόχο του σχεδιασμού σε μακροπρόθεσμη βάση. Επιδιώκεται έτσι η μετατροπή των ελεύθερων παραλίμνιων εκτάσεων, οι οποίες σήμερα αποτελούν μια άμορφη έκταση, σε Οικολογικό Πάρκο με συμβατές με τη λίμνη χρήσεις οικοναψυχής, άθλησης και ενασχόλησης με το περιβάλλον της πόλης. Η συζήτηση σχετικά με τη δημιουργία αποβαθρών σε διάφορα σημεία της Λίμνης ώστε να είναι εφικτή η χρήση πλωτών μέσων από το κοινό (π.χ. ενοικίαση πλωτών ποδηλάτων ως σπορ), αποτελεί χαρακτηριστική συζήτηση εντασσόμενη στην παραπάνω συνθήκη.

Παράλληλα, έμφαση βάσει του ΣΒΑΚ του Δήμου Ιωαννίνων, αποδίδεται στην προώθηση της χρήσης ΜΜΜ στην πόλη και απεξάρτησης από το ΙΧ, σε μια προσπάθεια μείωσης του κυκλοφοριακού της φόρτου. Στο πλαίσιο αυτό έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς αναπτυξιακές προτάσεις σχετικές με την τοποθέτηση μέσου σταθερής τροχιάς στην πόλη (π.χ. τραμ), το οποίο θα συνδέει χωρικές ενότητές της με το κέντρο της. Σε συνέχεια της οπτικής αυτή και σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της δυναμικής του κέντρου της πόλης, υπό εξέλιξη βρίσκεται η ανάπλαση της κεντρικής της πλατείας (πλατεία Πύρρου). Η διαδικασία βρίσκεται υπό εξέλιξη δεδομένου ότι έχουν κατατεθεί ήδη 23 προτάσεις στο πλαίσιο διεθνούς αρχιτεκτονικού διαγωνισμού για την ανάπλαση της πλατείας, επιδιώκοντας τη βελτίωση της λειτουργικότητάς της και τη διασύνδεσή της με το ευρύτερο περιβάλλον της πόλης. Αναφορά έχει γίνει έτσι στην πιθανή ενοποίηση της πλατείας με τη λεωφόρο Δωδώνης, τον οδικό άξονα με τον οποίο εφάπτεται. Η ενοποίηση πιθανό είναι να επιτευχθεί με την πλακόστρωση με κυβόλιθο για όλη την επιφάνεια της πλατείας, συμπεριλαμβανομένου και του δρόμου, ο οποίος θα ανυψωθεί στο επίπεδο της πλατείας

για να αντιλαμβάνονται οι οδηγοί πως εισέρχονται σε διαφορετικό χώρο. Αναφορά έχει γίνει στην επέκταση της ενοποίησης αυτής μέχρι και το Ιστορικό κέντρο, με στόχο την ενίσχυση της αλληλεπίδρασης παλιάς και σύγχρονης πόλης.

Ακόμη επιδιώκεται η ολοκλήρωση των υποδομών σε συνοικίες και οικισμούς τη πόλης. Εν προκειμένω, η κατασκευή του οδικού άξονα «Σταύρου Νιάρχου», που θα συνδέσει την πόλη με το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων αποτελεί χαρακτηριστικό υπό εξέλιξη σχεδιασμό. Το έργο θα ολοκληρωθεί το 2023, ενώ υπό συζήτηση βρίσκεται η ένταξη νέων συγκοινωνιακών έργων για την πόλη στο πλαίσιο των χρηματοδοτούμενων δράσεων από το Ταμείο Ανάκαμψης, με στόχο τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό των οδικών της υποδομών.

Τέλος, έμφαση αποδίδεται στην προώθηση νέων εργαλείων πολιτικών γης στο μέλλον, σε μια προσπάθεια ρύθμισης των χρήσεων γης στον αστικό και εξωαστικό χώρο της πόλης. Εν προκειμένω, τα Οργανωμένα Επιχειρηματικά Πάρκα, αλλά και τα θεσμοθετημένα Γ.Π.Σ. - Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π. του Ν. Ιωαννίνων αποτελούν κρίσιμο εργαλείο για τη ρύθμιση χρήσεων στον αστικό και μη αστικό χώρο της πόλης.

## **6.2. Διαπιστώσεις και προβλήματα για το ιστορικό κέντρο Ιωαννίνων**

Με βάση τη ανάλυση που προηγήθηκε, γίνεται αξιολόγηση της τρέχουσας μορφής του ιστορικού κέντρου και συγκεκριμένα της κάθε πολεοδομικής ενότητας αυτού, ως προς τους 5 άξονες θεώρησης. Προκύπτουν έτσι διαπιστώσεις και προβλήματα σχετικά με τα χωρικά, και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των δύο επιμέρους πολεοδομικών ενοτήτων του ιστορικού κέντρου, οι οποίες συνδυαστικά διαμορφώνουν την ποιότητα της ιστορικής αυτής περιοχής.

Αρχικά όσον αφορά την θέση των δύο πολεοδομικών ενοτήτων, και οι δύο εντοπίζονται στο κεντρικό τμήμα της πόλης των Ιωαννίνων, δεδομένου ότι αποτέλεσαν τον πρώτο πυρήνα για την μετεξέλιξή της. Συγκεκριμένα, η ΠΕ12 ως περιοχή εντός του Κάστρου φαίνεται να αποτελεί την ενδότερη πόλη μέσα στην παλιά πόλη και την πιο παλιά συγκριτικά με την ΠΕ11, δεδομένου ότι η συγκρότηση των Ιωαννίνων ξεκίνησε από τον οικισμό του Κάστρου επεκτεινόμενη στη συνέχεια σε χωρικές ενότητες εκτός αυτού. Θα μπορούσε να θεωρηθεί έτσι ως η «εντός των Τειχών» παλιά πόλη, τη στιγμή που η ΠΕ11 αποτελεί επίσης ιστορική περιοχή στο ίδιο κεντρικό σημείο, ωστόσο εκτός των Τειχών.

Όσον αφορά την προσβασιμότητα, η ΠΕ 11 παρουσιάζει ιδιαίτερα βελτιωμένες προοπτικές, κυρίως λόγω της παρουσίας του δικτύου πεζοδρόμων που συνδέει το εμπορικό κέντρο της πόλης με την ΠΕ11, αλλά και της διέλευσης συλλεκτήριων οδών εντός της εν λόγω ενότητας. Η διέλευση μεγάλων οδικών αξόνων εντός ΠΕ11 αποτελεί γεγονός που δημιουργεί παράλληλα αυξημένο κυκλοφοριακό φόρτο σε αυτή, δεδομένου ότι εντοπίζονται συχνά προβλήματα συμφόρησης και παράνομα σταθμευμένων οχημάτων. Στο πλαίσιο των παραπάνω διαπιστώσεων ωστόσο και παρά την παρουσία των κυκλοφοριακών προβλημάτων, ευνοείται σε σημαντικό βαθμό η ενσωμάτωση της ΠΕ11 στην καθημερινότητα κατοίκων και επισκεπτών της πόλης, τη στιγμή που η ΠΕ12 εμφανίζει εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η κλειστότητα της ΠΕ12 λόγω των πυλών του



Κάστρου και των θεσμικών περιορισμών στην διέλευση τροχοφόρων μέσα στον οικισμό, ως εμπόδια άμεσης προσβασιμότητας στην περιοχή λειτουργούν ως αντικίνητρο για τη διέλευση εντός της ατόμων που δε σχετίζονται άμεσα με τον οικισμό. Συγκεκριμένα, η οδική ή με άλλα τροχοφόρα μεταφορικά μέσα πρόσβαση στην ΠΕ12 (πλην ποδηλάτου) επιτρέπεται μόνο για μόνιμους κατοίκους του οικισμού και για οχήματα εκτάκτου ανάγκης. Προκύπτει έτσι ότι η ΠΕ12 αποτελεί χώρο προσέλκυσης ατόμων κυρίως στο πλαίσιο εξυπηρέτησης κάποιου συγκεκριμένου σκοπού, αποτελώντας έτσι σπανιότερα περιοχή που επιλέγεται ως χώρος πολιτιστικού περιπάτου στην πόλη. Την ίδια στιγμή, η κυριαρχία της πεζής κίνησης, αλλά και η δυνατότητα χρήσης ποδηλάτου εντός της περιοχής, μπορούν να θεωρηθούν ως χαρακτηριστικά που δημιουργούν συνθήκες βιώσιμης κινητικότητας σε αυτή, εξασφαλίζοντας παράλληλα την ποιοτική κατοίκηση στον οικισμό. Σημειώνεται ωστόσο ότι στο πλαίσιο της τρέχουσας υγειονομικής κρίσης, η αναγκαιότητα επαφής με το δημόσιο χώρο, έχει οδηγήσει στην επισκεψιμότητα της ΠΕ12 κυρίως από ομάδες νέων ατόμων. Επισκέπτονται έτσι τους χώρους πρασίνου του Ιτς καλέ, χωρίς ωστόσο να έχει παρατηρηθεί στο παρελθόν αυτή η νέα τάση εισχώρησης κατοίκων της πόλης στην εν λόγω ΠΕ για λόγους αναψυχής.

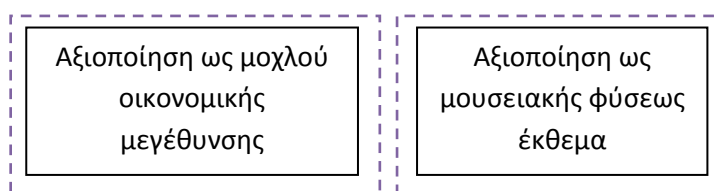
Παράλληλα και οι δύο ΠΕ παρουσιάζουν ιδιαίτερα αυξημένο αριθμό σημείων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, κάθε μία ωστόσο για τον δικό της ιδιαίτερο λόγο. Η ΠΕ11 εξασφαλίζει την άμεση επαφή με ένα σύνολο φυσικών στοιχείων της πόλης (λίμνη Παμβώτιδα, χώρους πρασίνου), τη στιγμή που η ΠΕ12 ως «ενδότερη» παλιά πόλη έχει ως προς την συγκεκριμένη θεματική, φαινομενικά περιορισμένες προοπτικές. Ωστόσο, η έκταση πρασίνου του Αρχαιολογικού χώρου του Ιτς καλέ, εξασφαλίζοντας παράλληλα την θέα (ως παρατηρητήριο) προς ένα σύνολο ιδιαίτερων ορεινών τοπίων της πόλης, αποτελεί το κυριότερο σημείο επαφής κατοίκων και επισκεπτών της ΠΕ12 με τη φύση, προσδίδοντάς της ιδιαίτερο ρόλο. Συμπληρωματικά, και οι 2 ΠΕ, ως χωρικές ενότητες του Ιστορικού Κέντρου, αποτελούν σύνολο πολιτιστικού ενδιαφέροντος, με διαφορετικές ωστόσο υποδομές πολιτισμού.

Σχετικά με τα χαρακτηριστικά του δομημένου χώρου, το σημαντικότερο είναι ότι και για τις δύο ΠΕ, παρόλο που αυτές ενσωματώνουν την πλειοψηφία των παλαιότερων παραδοσιακών κτισμάτων της πόλης, η εξωτερική κατάσταση των κτηρίων είναι αρκετά καλή, χωρίς σημαντικές φθορές που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην εκτεταμένη υποβάθμιση της αισθητικής τους εικόνας.

Όσον αφορά τα δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των τμημάτων αυτών, εντοπίζονται θετικά στοιχεία αλλά και προβλήματα και στις δύο πολεοδομικές ενότητες ωστόσο για διαφορετικούς λόγους. Συγκεκριμένα, στην ΠΕ11 δημιουργείται η αίσθηση μιας ζωντανής περιοχής της πόλης, στην οποία κατοικεί ένας συγκεκριμένος αριθμός ατόμων, ενώ παράλληλα εμπορικές χρήσεις που εντοπίζονται σε αυτή (περιοχή παλιάς αγοράς), αλλά και θύλακες καταστημάτων εστίασης / αναψυχής, έχουν ως αποτέλεσμα την δυναμική συμπερίληψη της περιοχής στην νυχτερινή ζωή των Ιωαννίνων. Το οικονομικό προφίλ της περιοχής έτσι, υπό το πρίσμα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που εντοπίζονται σε αυτή, εξασφαλίζει την ουσιαστική ενσωμάτωση της εν λόγω ΠΕ στην καθημερινή ζωή της πόλης και τη δυναμική συμβολή της στις διαδικασίες οικονομικής μεγέθυνσης. Παρά ωστόσο τη φαινομενικά ζωντανή εικόνα της ΠΕ11, η δυναμική αυτή της περιοχής παρουσιάζει εποχικά χαρακτηριστικά και μεταβολές εντός της

ημέρας. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι στην ΠΕ11 παρατηρείται εγκατάλειψη της κατοίκησης από οικογένειες και σημαντικός αριθμός γηρασμένου πληθυσμού, η εν λόγω πολεοδομική ενότητα εμφανίζει μια κατάσταση ερήμωσης σε στιγμές που δεν αποτελούν ώρες αλλά και εποχές αιχμής για την πόλη. Η εικόνα της περιοχής φαίνεται έτσι να πάλλεται παράλληλα με τις προτιμήσεις κατοίκων και επισκεπτών της πόλης, χωρίς να έχει ενδογενή χαρακτηριστικά ώστε να διατηρήσει τη ζωντανή της διάσταση σε διαρκή βάση. Όσον αφορά την ΠΕ12, ο περιορισμένος αριθμός επιχειρήσεων που εντοπίζονται σε αυτή, έχει ως αποτέλεσμα την συμβολή της στην τοπική ανάπτυξη κυρίως υπό το πρίσμα παροχής υπηρεσιών πολιτισμού, τη στιγμή που η ανερχόμενη τάση δημιουργίας ξενώνων εντός του Κάστρου, δύναται να επηρεάσει σημαντικά τη συμμετοχή της εν λόγω πολεοδομικής ενότητας στις διαδικασίες οικονομικής μεγέθυνσης της πόλης στο μέλλον. Παράλληλα, το ιδιαίτερα γηρασμένο πληθυσμιακό απόθεμα της περιοχής, είναι ενδεικτικό της απώλειας της ζωντανής της διάστασης, τη στιγμή που ο μνημειακός της χαρακτήρας (Κάστρο ως προέχον Βυζαντινό Μνημείο), έχει ευνοήσει προοπτικές διαχείρισής της ως μουσειακής φύσεως έκθεμα, με περιορισμένο «κοινό» (κάτοικοι οικισμού, τουρίστες), χωρίς την ουσιαστική ενσωμάτωσή της στην καθημερινότητα όλων των κατοίκων των Ιωαννίνων.

	ΠΕ11	ΠΕ12
Κεντρικότητα θέσης	Κέντρο πόλης	Κέντρο πόλης
Δίκτυα μεταφορών & προσβασιμότητα	Βελτιωμένη προσβασιμότητα Αυξημένος κυκλοφοριακός φόρτος	Εμπόδια άμεσης προσβασιμότητας Συνθήκες βιώσιμης κινητικότητας
Φυσικός & πολιτιστικός πλούτος	Αυξημένος αριθμός σημείων φυσικής και πολιτιστικής σημασίας	Αυξημένος αριθμός σημείων φυσικής και πολιτιστικής σημασίας
Χαρακτηριστικά δομημένου χώρου	Καλή κατάσταση κτηρίων	Καλή κατάσταση κτηρίων
Δημογραφικά, κοινωνικά & οικονομικά χαρακτηριστικά	Εποχικότητα και περιοδικότητα ζωντανής εικόνας Θύλακες εστίασης/αναψυχής	Γενικευμένη έρημη εικόνα Υπηρεσίες πολιτισμού



Πίνακας 16: Οι 5 άξονες θεώρησης και οι ΠΕ του ιστορικού κέντρου. Συμπεράσματα ως προς τον σχεδιασμό των δύο τμημάτων του ιστορικού κέντρου.

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Ακολουθεί η αποτίμηση των θετικών και αρνητικών ζητημάτων της περιοχής, μέσω της ανάλυσης SWOT. Συνυπολογίζονται τόσο τα χαρακτηριστικά της περιοχής όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω, ως ενδογενή στοιχεία της, όσο και πληροφορίες που αφορούν συνολικά την πόλη και οι οποίες αναλύθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια. Προκύπτουν έτσι ευκαιρίες και απειλές για το ιστορικό κέντρο. Συγκεκριμένα, η βελτιωμένες προοπτικές πρόσβασης στην ΠΕ11 δημιουργούν ιδιαίτερα αυξημένο αριθμό ανθρωπίνων ροών στο πλαίσιο επισκεψιμότητάς της αλλά και αυξημένο κυκλοφοριακό φόρτο, χαρακτηριστικά συνδεδεμένα με ζητήματα μειωμένης προστασίας του πολιτιστικού της αποθέματος και αδυναμίας ποιοτικής κατοίκησης στην περιοχή. Ακόμα δημιουργείται ο κίνδυνος υπερβολικής αύξησης των τιμών ακινήτων εντός του Κάστρου, δεδομένης της πρόσφατης τάσης ξενοδοχειακών καταλυμάτων (ξενώνων) σε αυτόν, αποθαρρύνοντας περαιτέρω την κατοίκηση σε αυτόν και οδηγώντας πιθανώς στην περαιτέρω εγκατάλειψή του από μόνιμους κατοίκους της περιοχής. Αντιθέτως, η προώθηση της πόλης ως κέντρου εναλλακτικού τουρισμού βάσει των δικών της ιδιαιτεροτήτων και η προώθηση του ποιοτικού τουρισμού, όπως αναφέρεται σε σύνολο στρατηγικών κειμένων, είναι μια ευκαιρία που μπορεί να οδηγήσει στον μετριασμό της ανταγωνιστικής αυτής έντασης ως προς τον τουρισμό, με προοπτικές φιλικής ανάπτυξής του ιστορικού κέντρου προς τους μόνιμους κατοίκους του και με προοπτικές ενσωμάτωσης ολόκληρου του ιστορικού Κέντρου στην καθημερινή ζωή της πόλης. Παράλληλα η αξιοποίηση αναπτυξιακών εθνικών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων για δράσεις διαχείρισης του ιστορικού κέντρου, με στόχο την εξισορρόπηση τουρισμού και ποιοτικής κατοίκησης σε αυτό, είναι μια ακόμη σημαντική ευκαιρία.

<p style="text-align: center;"><b>Δυνατά σημεία</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Κεντρικότητα θέσης της περιοχής</li> <li>• Βελτιωμένη προσβασιμότητα σε ΠΕ11</li> <li>• Αυξημένος αριθμός σημείων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος στο σύνολό του</li> <li>• Συνθήκες βιώσιμης κινητικότητας εντός ΠΕ12</li> <li>• Καλή κατάσταση κτηρίων στο σύνολό του</li> </ul>	<p style="text-align: center;"><b>Αδυναμίες</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Εμπόδια άμεσης προσβασιμότητας σε ΠΕ12.</li> <li>• Κυκλοφοριακά προβλήματα σε ΠΕ11</li> <li>• Δημογραφικά Ζητήματα στο σύνολό του</li> </ul>
<p style="text-align: center;"><b>Ευκαιρίες</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Προώθηση Ιωαννίνων ως κέντρου εναλλακτικού τουρισμού</li> <li>• Αξιοποίηση αναπτυξιακών εθνικών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων για δράσεις διαχείρισης ιστορικού κέντρου</li> </ul>	<p style="text-align: center;"><b>Απειλές</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ζητήματα μειωμένης προστασίας ΠΕ11</li> <li>• Ζητήματα περαιτέρω ερήμωσης Ιστορικού Κέντρου από μόνιμους κατοίκους/μη ποιοτική κατοίκηση</li> </ul>

**Πίνακας 17: Ανάλυση SWOT για το Ιστορικό Κέντρο Ιωαννίνων**

(πηγή: Ιδία επεξεργασία)

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

## 7. Επανεξετάζοντας τον σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων πόλεων

Στο κεφάλαιο αυτό, αναδεικνύονται βάσει της σύνθεσης των συμπερασμάτων των παραπάνω κεφαλαίων νέες προοπτικές ως προς τον σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων. Αξιοποιώντας το παράδειγμα του ιστορικού κέντρου των Ιωαννίνων, επανεξετάζεται το ζήτημα του σχεδιασμού των ιστορικών κέντρων των πόλεων εν γένει και αναδεικνύονται οι προτεραιότητες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την εν λόγω διαδικασία σχεδιασμού. Το κεφάλαιο καταλήγει με εναλλακτικές σκέψεις τη βιωσιμότητα των ιστορικών κέντρων των πόλεων, χαρακτηριστικά τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης μιας επόμενης ερευνητικής πορείας στο μέλλον.

### 7.1 Προτεραιότητες σχεδιασμού

Το τρέχον αναπτυξιακό μοντέλο, το οποίο επικρατεί στη σύγχρονη συγκυρία, δεδομένης κυρίως της οικονομικής στενότητας αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην αντιμετώπιση αστικών τμημάτων ως μοχλών οικονομικής μεγέθυνσης. Η αποκλειστική επικράτηση της συγκεκριμένης λογικής μπορεί να αποβεί μοιραία για την αστική ανάπτυξη, με αντίκτυπο στην εικόνα των πόλεων, γεγονός ιδιαίτερα κρίσιμο όταν διακυβεύονται ζητήματα προστασίας και αξιοποίησης πολιτιστικής κληρονομιάς εντός αστικών ιστών. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ενότητας, γίνεται έτσι προσπάθεια προσέγγισης του επιθυμητού αναπτυξιακού προτύπου, διαμορφώνοντας ένα όραμα για την περιοχή του ιστορικού κέντρου Ιωαννίνων, αλλά και για την πόλη συνολικά. Το όραμα διατυπώνεται με τρόπο ώστε να εξασφαλίζει την προστασία αλλά και την αξιοποίηση του ιστορικού κέντρου, με όρους βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης. Δεδομένων των δυνατών σημείων, διαπιστώσεων που προκύπτουν για την περιοχή του ιστορικού κέντρου Ιωαννίνων στο πλαίσιο της προηγηθείσας διαδικασίας, είναι έτσι εφικτή η διατύπωση εναλλακτικών σκέψεων για την αναπτυξιακή πορεία της πόλης, με ιδιαίτερη προσοχή στην επαναπροσέγγιση του τρόπου διαχείρισης του ιστορικού κέντρου και σε άμεσο συσχετισμό με άλλες χωρικές ενότητες της πόλης των Ιωαννίνων.

Στο πλαίσιο της ερευνητικής πορείας το Ιστορικό Κέντρο των Ιωαννίνων νοηματοδοτείται μέσω διαφορετικών χωρικών κλιμάκων, με στόχο την ολοκληρωμένη προσέγγιση θετικών διαπιστώσεων και προβληματικών του χαρακτηριστικών, εξασφαλίζοντας έτσι την διατύπωση ενός οράματος αποκλειστικά εστιασμένου στην εν λόγω περιοχή, συνυπολογίζοντας τις ιδιαιτερότητες του μοναδικού αυτού χώρου. Η προσέγγιση του οράματος, διαμορφώνεται μέσω χρήσης των 5 αξόνων θεώρησης που έχουν κατασκευαστεί εξ αρχής στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας και οι οποίοι αφορούν κοινωνικοοικονομικά και χωρικά χαρακτηριστικά.

Όσον αφορά την κεντρικότητα θέσης, στόχο αποτελεί η νοηματοδότηση του ιστορικού κέντρου ως ενός ουσιαστικά κεντρικού τόπου της πόλης, ως χώρου αλληλεπίδρασης κοινωνικών ομάδων, καθημερινής επαφής, συναλλαγής, αλλά και κατοίκησης. Επιδιώκεται έτσι η υπέρβαση της αποκλειστικά γεωγραφικής κεντρικής του θέσης και η μετουσίωσή του σε περιοχή κεντρικής σημασίας για την πόλη.

Σχετικά με τα δίκτυα μεταφορών και την προσβασιμότητα στο ιστορικό κέντρο, επιδιώκεται η βελτίωση των προοπτικών προσβασιμότητας στο σύνολό του και όχι μόνο στην ΠΕ11. Στο

σημείο αυτό, είναι αδύνατο να ξεπεραστούν φυσικά εμπόδια που σχετίζονται με τον κλειστό χαρακτήρα της ΠΕ12 και τα οποία λειτουργούν ανασταλτικά για την πρόσβαση σε αυτή, ωστόσο είναι σημαντικό η επισκεψιμότητα να μην περιορίζεται σε ορισμένα μόνο τμήματα της έκτασης του ιστορικού κέντρου. Στην ίδια κατεύθυνση ωστόσο, στόχο αποτελεί η οργανική ενσωμάτωση ολόκληρου του ιστορικού κέντρου στη δομή της σύγχρονης πόλης, χωρίς ωστόσο η αυξημένη αυτή προοπτική αλληλεπίδρασής του με τη σύγχρονη πόλη να δημιουργεί κυκλοφοριακούς κινδύνους για την περιοχή, οι οποίοι σχετίζονται άμεσα με την μειωμένη προστασία της.

Εστιάζοντας στον φυσικό και πολιτιστικό πλούτο του ιστορικού κέντρου, έμφαση θα πρέπει να αποδοθεί στην ενίσχυση των παραπάνω σημείων ενδιαφέροντος, δημιουργώντας έτσι τόσο κίνητρα μετάβασης εντός Ιστορικού Κέντρου από κατοίκους και επισκέπτες της πόλης, όσο και ποιοτικές συνθήκες ζωής για τους μόνιμους κατοίκους της αστικής αυτής ενότητας. Στο πλαίσιο αυτό, ειδικά η αξιοποίηση των ελεύθερων χώρων του Κάστρου με στόχο την βελτίωση της επισκεψιμότητάς του ως περιπατητικής διαδρομής, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας του δημοσίου χώρου της ΠΕ11 είναι αναγκαία για την αναβάθμιση των συνθηκών ζωής σε αυτή.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του δομημένου χώρου, η ικανοποιητική κατάσταση της πλειοψηφίας των εξωτερικών όψεων των κτηρίων δε δημιουργεί αυξημένα περιθώρια παρέμβασης, ωστόσο ζητήματα σχετιζόμενα με τα κοινωνικοοικονομικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής θα πρέπει να συνυπολογιστούν στο πλαίσιο διαμόρφωσης της μελλοντικής της εικόνας. Ειδικότερα, στόχο θα πρέπει να αποτελέσει η προσέλκυση ποικίλων πληθυσμιακών ομάδων αλλά και κατηγοριών οικογενειακής κατάστασης στην περιοχή, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της προτίμησης της περιοχής ως τόπου κατοικίας τόσο νέων ατόμων, όσο και οικογενειών. Η συνθήκη αυτή θα εξασφαλίσει την πραγματικά ζωντανή διάσταση της περιοχής και την νοηματοδότησή της ως αυτούσια οργανωμένης χωρικής ενότητας, χωρίς αυτή να ετεροκαθορίζεται και να συμπαρασύρεται από αναπτυξιακούς στόχους και κατ'επέκταση σχεδιασμούς άλλων χωρικών ενότητων της πόλης. Παράλληλα, όσον αφορά την οικονομική διάσταση της περιοχής, η δημιουργία επιχειρηματικών θυλάκων εστίασης και αναψυχής στην ΠΕ11 θα πρέπει να βρίσκεται σε απόλυτη εναρμόνιση με την ποιοτική κατοίκηση στην περιοχή, χωρίς να αποτελεί αιτία αποθάρρυνσης της μόνιμης παραμονής σε αυτή και να υποσκάπτει τις προοπτικές αξιοποίησής της ως πολιτιστικό απόθεμα. Την ίδια στιγμή, η ενίσχυση των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών εντός της ΠΕ12, θα πρέπει ομοίως να μην αποτελεί κίνητρο αποθάρρυνσης της μόνιμης κατοίκησης σε αυτή.

Βασική σχεδιαστική πρόκληση και παράλληλα προτεραιότητα για τον σχεδιασμό του ιστορικού κέντρου Ιωαννίνων, αποτελεί έτσι η υπέρβαση της τρέχουσας διπλής ταχύτητάς του στο πλαίσιο της διαφορετικής ποιότητας των δύο τμημάτων του. Κρίσιμη είναι έτσι η μετουσίωση και των δύο πολεοδομικών ενότητων του σε πυρήνες μνήμης και καθημερινής αναφοράς. Το αναπτυξιακό όραμα της περιοχής του Ιστορικού κέντρου, συνοψίζεται έτσι μέσω του διπόλου προστασία-αξιοποίηση, σε μια προσπάθεια ταυτόχρονης διασφάλισης της συνθήκης αυτής και για τις δύο πολεοδομικές του ενότητες. Στην κατεύθυνση αυτή, η προστασία θα εξασφαλίσει τη δυνατότητα λειτουργίας του ιστορικού κέντρου ως πυρήνα μνήμης σε τρέχουσα αλλά και διαγενεακή βάση, κληροδοτώντας το μοναδικό αυτό

πολιτιστικό απόθεμα στις επόμενες γενιές και αποκλείοντας τα περιθώρια να επαναληφθούν συνθήκες αλλοίωσης των αυθεντικών χαρακτηριστικών του. Παράλληλα, η αξιοποίησή του μέσω δράσεων προβολής, ανάδειξης και λειτουργίας του ως μοχλού οικονομικής μεγέθυνσης, με φιλικούς ωστόσο όρους για τους κατοίκους του, είναι απαραίτητη για την συμβολή της εν λόγω χωρικής ενότητας στην τοπική ανάπτυξη της πόλης.

Στην κατεύθυνση αυτή, όπως προκύπτει από τη μελέτη του παραδείγματος των Ιωαννίνων, ο σχεδιασμός των ιστορικών κέντρων των πόλεων συνυπολογίζοντας τις κατά περίπτωση ιδιαιτερότητές τους θα πρέπει να στηρίζεται στη βάση των ακόλουθων γενικών προτεραιοτήτων πολιτικής. Συγκεκριμένα, προτεραιότητα θα πρέπει να αποτελεί η βελτίωση της προσβασιμότητας στις εν λόγω χωρικές ενότητες της πόλης, ώστε αυτές να αποτελούν αναπόσπαστο οργανικό τμήμα των αστικών ιστών με κρίσιμο κεντρικό ρόλο. Επιδίωξη αποτελεί ο σχεδιασμός τους όχι αποκλειστικά ως εκθεσιακής φύσεως οντότητες της πόλης, αλλά ως ζωντανά τμήματα των αστικών ιστών, διασφαλίζοντας βέβαια παράλληλα την προστασία τους. Στο πλαίσιο αυτό, η προστασία, η αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού τους πλούτου υπό το πρίσμα δράσεων αποκατάστασης, ανάδειξης και προβολής των παραπάνω, καθίσταται απαραίτητη τη στιγμή που η προστασία των ιστορικών κέντρων από προκλήσεις συνδεδεμένες με την κλιματική αλλαγή θα πρέπει να αποτελέσει μία ακόμα βασική προτεραιότητα σε σύγχρονη βάση, δεδομένης μάλιστα της άμεσης γειτνίασης πολλών ιστορικών κέντρων με ταμιευτήρες, πράσινες εκτάσεις ή άλλους φυσικούς σχηματισμούς ευάλωτους υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής (κίνδυνοι υπερχειλίσης ταμιευτήρων, πυρκαγιών πράσινων εκτάσεων με αποτέλεσμα την καταστροφή φυσικού και πολιτιστικού πλούτου) . Συμπληρωματικά, η αντιμετώπιση δημογραφικών ζητημάτων των ιστορικών κέντρων με προτεραιότητα την επανακατοίκησή τους από μόνιμους κατοίκους της πόλης, αποτελεί το επίδοκο για την λειτουργία τους ως αναπτυξιακών μοχλών για την πόλη, με φιλικούς ωστόσο όρους ως προς τους κατοίκους τους. Η παραπάνω συνθήκη αποτελεί έτσι το διακύβευμα για την βιώσιμη διαχείρισή τους.

Η υλοποίηση των παραπάνω σχεδιαστικών προτεραιοτήτων των ιστορικών κέντρων, προϋποθέτει τόσο την τήρηση του θεσμικού πλαισίου προστασίας και αξιοποίησής τους από αρμόδιους διοικητικούς φορείς και δρώντες επιρροής, όσο και από του ίδιους τους κατοίκους της πόλης, τη στιγμή που η ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης των περιοχών αυτών μέσω καθορισμού δράσεων αξιοποίησης, ανάδειξης και προβολής τους καθίσταται απαραίτητη για την αποφυγή αποσπασματικών και ανούσιων διαδικασιών στο πλαίσιο της απελευθέρωσης των πολλαπλών ωφελειών από την ανάπτυξή τους.

## **7.2 Εναλλακτικές σκέψεις για βιώσιμα ιστορικά κέντρα**

Στο πλαίσιο των σύγχρονων συνθηκών και συγκυριών, η έννοια της παγκοσμιοποίησης αναδεικνύει κρίσιμες αναπτυξιακές προκλήσεις επηρεάζοντας μεταξύ άλλων και τον τρόπο σχεδιασμού των ιστορικών κέντρων των πόλεων. Συγκεκριμένα, η ανάδειξη νέων κέντρων λήψης αποφάσεων, η οικονομική στενότητα των τελευταίων ετών και η ανάγκη ανταγωνιστικότητας των οικονομιών σε παγκόσμιο επίπεδο, συνθέτουν ένα ιδιαίτερο μείγμα προκλήσεων.

Η περιοχή των ιστορικών κέντρων αποτελεί αδιαμφισβήτητα μεταξύ άλλων ένα πεδίο πολιτικών συγκρούσεων, αλλά και χώρο διακύβευσης οικονομικών συμφερόντων τροποποιούμενων ανά χρονικές περιόδους, γεγονός αποδεικνυόμενο από τις σχεδιαστικές παρεμβάσεις και τις κατά καιρούς επιλογές ως προς την προστασία και αξιοποίηση των περιοχών αυτών. Στην κατεύθυνση αυτή απαραίτητη κρίνεται η ενσωμάτωση της κοινωνικής σφαίρας στην παραπάνω εξουσιαστική διαδικασία, όπου εν προκειμένω η εξουσία νοείται ως διαδικασία λήψης αποφάσεων (Dahl). Η διεύρυνση έτσι του αριθμού των δρώντων επιρροής ως προς τη διαμόρφωση των πολιτικών διαχείρισης των ιστορικών κέντρων, σε μια προσπάθεια ευαισθητοποίησης των πολιτών και συμμετοχής τους σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων για το ιστορικό κέντρο της πόλης, θα πρέπει να αποτελέσουν σημαντική σχεδιαστική αρχή. Η πλουραλιστική αυτή διακυβερνητική συνθήκη, μέσω ενσωμάτωσης δημοκρατικών διαδικασιών ως προς τον καθορισμό του τρόπου αξιοποίησης των εν λόγω χωρικών ενότητων, λειτουργώντας ως πλεόνασμα νομιμοποίησης των διαχειριστικών και σχεδιαστικών πρακτικών, θα εξασφαλίσει στην πράξη την συμβολή των ιστορικών κέντρων στην αναπτυξιακή διαδικασία. Ζητήματα σχετιζόμενα με τον συμμετοχικό σχεδιασμό όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων ως προς την προστασία και την αξιοποίηση των ιστορικών κέντρων στην αναδυόμενη αυτή νέα εποχή, αποτελεί μια ακόμη κρίσιμη πτυχή που θα μπορούσε να «φωτιστεί» περαιτέρω. Συγκεκριμένα, η εστίαση σε μηχανισμούς αποτύπωσης της συλλογιστικής των κατοίκων ενός τόπου, πιθανώς μέσω της αξιοποίησης ψηφιακών διαδικασιών αποτελεί φλέγον ζήτημα για την ενίσχυση της κοινωνικής αποδοχής των σχεδιαστικών διαδικασιών σε ένα περιβάλλον εκτεταμένου ελλείμματος νομιμοποίησης των εκ των άνω πρωτοβουλιών. Στην κατεύθυνση αυτή, τα ιστορικά κέντρα ως πεδίο αλληλοσύγκρουσης συμφερόντων και συχνά μη ενσωμάτωσης των αιτημάτων του κοινωνικού πεδίου στις αναπτυξιακές τους προοπτικές αποτελούν ιδιαίτερα επιτυχημένη συνθήκη για την εξέταση του παραπάνω ζητήματος.

Σε συνέχεια των παραπάνω, η συμβολή εξειδικευμένων κοινοτήτων στην διαχείριση των ιστορικών κέντρων, αποτελεί μία ακόμη κρίσιμη σκέψη, η οποία θα πρέπει να εξεταστεί και πιθανώς να ενσωματωθεί στον σχεδιασμό των ιστορικών κέντρων, ειδικά στην τρέχουσα συγκυρία. Συγκεκριμένα, η μετάβαση σε μια νέα εποχή αυξημένων κινδύνων φυσικών ή άλλου τύπου καταστροφών οι οποίες απειλούν τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, συνδέεται συχνά με την έλλειψη επαρκούς γνώσης από τους αρμόδιους διαχειριστικούς φορείς ως προς τις νέες προκλήσεις προστασίας και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συχνά μάλιστα, η συνθετότητα πολλών νέων προκλήσεων, καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την τεχνική υποστήριξη διαχειριστικών διαδικασιών.

Παράλληλα, για την αποτελεσματική ολοκλήρωση του εγχειρήματος της βιώσιμης διαχείρισης των ιστορικών κέντρων, απαραίτητη κρίνεται η παρακολούθηση, η αξιολόγηση και η συνεχής επανατροφοδότηση των διαχειριστικών διαδικασιών με νέους στόχους, όπως αυτοί έχουν προκύψει από τρέχουσες πρακτικές. Στο πλαίσιο αυτό, εξασφαλίζεται ο συντονισμός των προωθούμενων δράσεων και η επικαιροποίησή τους, συμβαδίζοντας έτσι με τους στόχους τρέχοντων συγκυριών. Ο μη αναχρονιστικός αυτός χαρακτήρας του σχεδιασμού, αποτελώντας εχέγγυο της αποτελεσματικότητάς του, θα εξασφαλίσει σε σημαντικό βαθμό την αναπτυξιακή συνθήκη ως κορυφαίο επιθυμητό ζητούμενο.



Ενδιαφέρον θα είχε ακόμη η διερεύνηση του τρόπου ενίσχυσης των αναπτυξιακών προοπτικών των ιστορικών κέντρων υπό το πρίσμα ενεργειών δικτύωσης για την διασύνδεση διαφορετικών πολιτιστικών υποδομών και υπηρεσιών. Η ανάπτυξη έτσι συνεργειών, τόσο σε επίπεδο πόλης, όσο και σε υπερτοπικό επίπεδο, θα μπορούσε ενδεχομένως να ενισχύσει ακόμη περισσότερο τη δυναμική συμβολή των πολιτιστικών πόρων στον σχεδιασμό, αποτελώντας αντικείμενο προς διερεύνηση. Παράλληλα, πέραν της παραπάνω οριζόντιας δικτύωσης, ενδιαφέρον θα είχε η περαιτέρω διερεύνηση ζητημάτων διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε περιβάλλον άμεσης επαφής της με στοιχεία φυσικού ενδιαφέροντος στο πλαίσιο μάλιστα πιθανών διαδρομών σύνδεσης μεταξύ τους. Η παράλληλη δημιουργία διαδρομών πολιτιστικού και φυσικού ενδιαφέροντος, αποτελεί μία μόνο ενδεικτική θεματική της παραπάνω συλλογιστικής πορείας, τη στιγμή που η άμεση επαφή των ανωτέρω είναι συχνή για ένα σημαντικό αριθμό ελληνικών χωρικών ενότητων. Παράλληλα οι προκλήσεις προστασίας και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς που απορρέουν από την κλιματική αλλαγή αυξάνουν το ενδιαφέρον εστίασης στο εν λόγω ζήτημα, με στόχο τη διεξαγωγή συμπερασμάτων αλλά και πιθανώς την δημιουργία μιας μεθοδολογίας για την ανθεκτικότητα των ιστορικών κέντρων στις κλιματικές προκλήσεις.

## Βιβλιογραφία

- Αραβαντινός Α. (1997), Πολεοδομικός Σχεδιασμός: Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του Αστικού χώρου.2<sup>η</sup> έκδ. Συμμετρία, Αθήνα
- Ασπρογέρακας Ε. (2003), Χαρακτηριστικά και αναπτυξιακό δυναμικό των ελληνικών πόλεων μεσαίου μεγέθους (Διδακτορική Διατριβή). ΕΜΠ, Αθήνα
- Γοσποδίνη Α., Μπεριάτος Η., Ράσκου Ε. (2007). Διαχείριση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς: Η διαχρονική εξέλιξη των πολιτικών στην Ευρώπη και οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα. Αειχώρος, τόμος 6, τεύχος 1,σελ.146-173. Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/HP/Downloads/art9b.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 2/2/2022)
- Εξερχόζου Χ.(2013). Εισαγωγή στην Ιστορία. Ιστορία και μνήμη II, ενότητα 6 [ηλεκτρ. διαφάνειες]. Ανακτήθηκε από: <https://eclass.aegean.gr/> (τελευταία πρόσβαση 2/11/2021)
- Θεοδωρά Γ., & Λουκάκης Π. (2005). Τυπολόγηση των ελληνικών πόλεων με κριτήρια περιφερειακής εμβέλειας. Αειχώρος: Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης, (7), 128–157. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.aei.2005.149>
- Ισούκης Μ., Παυλόπουλος Δ. (2020). Τα κριτήρια επιλογής των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Ανακτήθηκε από: <https://ecopress.gr/unesco-ta-kritiria-epilogis-gia-ta-mnimeia-pagkosmias-klironomias/>.
- ΙΟΑΝΝΙΝΑ.OLD.NEW.YOU. (2020).Ανακτήθηκε από: <https://www.travelioannina.com/sites/default/files/2021-07/book-greece.pdf>
- Κανετάκης Ι. (1991).Το Κάστρο: Συμβολή στην πολεοδομική ιστορία των Ιωαννίνων (Διδακτορική Διατριβή). ΕΜΠ, Αθήνα.
- Καραμπάτσου-Παχάκη Κ., Αγγελίδου Φ., Αναστασάκου Ζ., Δεδειγιάν Β., Κουνάρης Ε. ,Λέρτα Σ., Μπαλτζάκης Π., Χειμωνίτη-Τερροβίτη Σ. (2000). Εκθέσεις 32: Ο πολιτισμός ως κλάδος οικονομικής δραστηριότητας. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/20.500.12036/1007> (τελευταία πρόσβαση 2/11/2021)
- Μπιτσάνη Ε. (2002). Πολιτισμός και τοπική κοινωνία: η τοπική πολιτιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. 1980-2000. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.49-82. Ανακτήθηκε από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/15605?lang=el#page/2/mode/2up>
- Παγκρατίου Ε., Αράπογλου Μ., (1980). Μηχανισμοί εξέλιξης του πολεοδομικού ιστού των Ιωαννίνων, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Τμήμα Ηπείρου, Ιωάννινα.
- Παπαδοπούλου Β.,(2012). «Ο οικισμός του Κάστρου των Ιωαννίνων. Προβλήματα προστασίας και διατήρησης». Πρακτικά ημερίδας: Προστασία Παραδοσιακών Οικισμών και Σύγχρονος Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός, Ιωάννινα.

Παπαπετρόπουλος Α. (2003). Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών . Διοικητική πρακτική και νομολογία. Διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/7052/i-prostasia-ton-paradosiakon-oikismou-dioikitiki-praktiki-kai-nomologia-noembrios-2003/> (τελευταία πρόσβαση: 2/2/2022)

Παρθενόπουλος Κ., Παρθenoπούλου Σ.(2010). Μέθοδοι Προσδιορισμού-Οριοθέτησης, Ανάδειξης και Αξιοποίησης των Ιστορικών Κέντρων των Πόλεων. Τεχνικά Χρονικά Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ, τεύχος 3. Ανακτήθηκε από: [http://portal.tee.gr/portal/page/portal/PUBLICATIONS/SCIENTIFIC\\_PUBLICATIONS/2010/3o\\_teuhos%202010/10\\_3836.pdf](http://portal.tee.gr/portal/page/portal/PUBLICATIONS/SCIENTIFIC_PUBLICATIONS/2010/3o_teuhos%202010/10_3836.pdf) (τελευταία πρόσβαση 2/11/2021)

Πήγα Α. (2010). Πολεοδομική Ιστορία των Ιωαννίνων (Ερευνητική εργασία). ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.

Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραχάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Μούλιου, Μ., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ., Τουλούπα, Σ. (2015). Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/11419/2394> (τελευταία πρόσβαση 2/11/2021)

Ρογκότη-Κυριοπούλου Δ. (1985). Γιάννινα, Αθήνα: Εκδόσεις Μέλισσα.

Χαρίσης Β. (2003). Ίδρυση-Χωροταξικός ρόλος-Μορφή της πρωτοβυζαντινής πόλεως, Ιωάννινα: Εταιρία Ηπειρωτικών Μελετών.

Blasco, C. Et al (1991). Glosario de Urbanística, Universidad de Valencia, España.

Colmenarejo R., Vazquez de la Torre E. (2014). How intangible heritage should contribute to sustainable development of rural tourism: A case study in the province of Cordoba, Andalusia (Spain). Revista Turismo & Desenvolvimento, No 21/22, 2014, 159-169. Ανακτήθηκε από: <https://proa.ua.pt/index.php/rtd/article/view/11105/7225>

Dastgerdi A, De Luca G (2019). Joining Historic Cities to the Global World: Feasibility or Fantasy?. Sustainability 2019. Florence, Italy. Ανακτήθηκε από: [file:///C:/Users/HP/Downloads/sustainability-11-02662-v2%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/sustainability-11-02662-v2%20(1).pdf)

MANAGING CULTURAL WORLD HERITAGE (2013), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO. Paris France Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/HP/Downloads/activity-827-1.pdf>

MANAGING DISASTER RISKS FOR WORLD HERITAGE (2010), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO. Paris France Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/HP/Downloads/activity-630-1.pdf>

Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (2019), UNESCO. Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/HP/Downloads/document-57-19.pdf>

Shirvani Dastgerdi, A.; De Luca, G.; Francini, C.(2020). Reforming Housing Policies for the Sustainability of Historic Cities in the Post-COVID Time: Insights from the Atlas World

Heritage. Sustainability 2021, 13, 174. Ανακτήθηκε από:  
<file:///C:/Users/HP/Downloads/sustainability-13-00174.pdf>

Sanchez Hernandez A., Teutli Leon M., Hurtado Mireles M. (2016). Where are Going to Definitions Historical Centers in Latinoamerican? Territory, City and Heritage. Procedia-Social and Behavioral Sciences, Volume 225, 27-33. Ανακτήθηκε από:  
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.06.005> (τελευταία πρόσβαση 2/11/2021)

Santa Cruz F.G., Lopez Guzman T. (2017). Intangible Cultural Heritage and Sustainable Tourism in Córdoba, Spain. Cordoba, Spain. Ανακτήθηκε από:  
<file:///C:/Users/HP/Downloads/preprints201703.0063.v1.pdf>

Theodora Y. (2020). "Cultural Heritage as a Means for Local Development in Mediterranean Historic Cities—The Need for an Urban Policy" *Heritage* 3, no. 2: 152-175.  
<https://doi.org/10.3390/heritage3020010>

### ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Γενικό πλαίσιο Χωροταξικού σχεδιασμού και Αειφόρου ανάπτυξης (Ανακτήθηκε από:  
<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/G-PLAISIO-EIS.pdf>, τελευταία πρόσβαση: 11/11/2021)

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Ιωαννιτών 2016-2019.Α Φάση Στρατηγικός Σχεδιασμός. Ιανουάριος 2016. Δήμος Ιωαννιτών. Ιωάννινα.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Ηπείρου 2015-2019. Στρατηγικός Σχεδιασμός. Μάιος 2015. Ιωάννινα.

Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2018. Περιφέρεια Ηπείρου,2019. Διαθέσιμο στο:  
<https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%97%CF%80%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%BF%CF%85.pdf>

Περιφερειακό χωροταξικό πλαίσιο Ηπείρου,2018. Διαθέσιμο στο: [http://www.roikos.gr/wp-content/uploads/2018/12/FEK-286AAP-18\\_Xorotaxiko-Hpeirou.pdf](http://www.roikos.gr/wp-content/uploads/2018/12/FEK-286AAP-18_Xorotaxiko-Hpeirou.pdf)

Ρυθμιστικό Σχέδιο & Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος Οικιστικού Συγκροτήματος Ιωαννίνων. Β φάση. Μάιος 2019.Ιωάννινα

Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) Δήμου Ιωαννιτών (2017). Στάδιο III Παραδοτέο Π13 «Τελική Έκδοση του ΣΒΑΚ».Δήμος Ιωαννιτών. Ανακτήθηκε από:  
<https://www.ioannina.gr/wp-content/uploads/2021/04/%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F-%CE%92%CE%99%CE%A9%CE%A3%CE%99%CE%9C%CE%97%CE%A3-%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%CE%A3-%CE%9A%CE%99%CE%9D%CE%97%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%CE%A3-%CE%A3%CE%92%CE%91%CE%9A.pdf>

ΦΕΚ 152/Α/1925 (Χαρακτηρισμός Κάστρου ως προέχοντος Βυζαντινού Μνημείου)

ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962 (Χαρακτηρισμός Κάστρου ως Ιστορικού Διατηρητέου Μνημείου)

ΦΕΚ 306 Δ'/16.11.76 (Χαρακτηρισμός περιαστικού δάσους Ιωαννίνων ως Τοπίου Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους)

ΦΕΚ 266/τΒ'/ 21.3.1977(Χαρακτηρισμός λίμνης Παμβώτιδας ως Τοπίου Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους)

ΦΕΚ 594 Δ/1978 (Χαρακτηρισμός Νήσου Ιωαννίνων ως παραδοσιακού οικισμού)

ΦΕΚ 58Δ/1987 (Έγκριση ΓΠΣ Ιωαννίνων)

ΦΕΚ 635Δ/1987 (Πρώτη επέκταση ΓΠΣ Ιωαννίνων)

ΦΕΚ 618Δ/1989 (Δεύτερη επέκταση ΓΠΣ Ιωαννίνων)

ΦΕΚ 605Δ/1989 (Χαρακτηρισμός τμήματος πόλης Ιωαννίνων ως Ιστορικού Κέντρου)

ΦΕΚ 649Δ/2003 (Χαρακτηρισμός χερσαίας και λιμναίας περιοχής Παμβώτιδος ως περιοχής οικοανάπτυξης)

#### ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<https://ypen.gov.gr/>

<https://panorama.statistics.gr>

<https://en.unesco.org/>

<https://www.icomos.org/en>

<https://unric.org/>

<https://urbact.eu>

<https://ec.europa.eu>

<https://buildingheritage.gr/properties/>

<https://www.ioannina.gr/e-dimos/>

<https://typos-i.gr>

<https://ixotisartas.gr>

<https://epirusgate.gr/>

